

BIBLIOTECA NAZIONALE

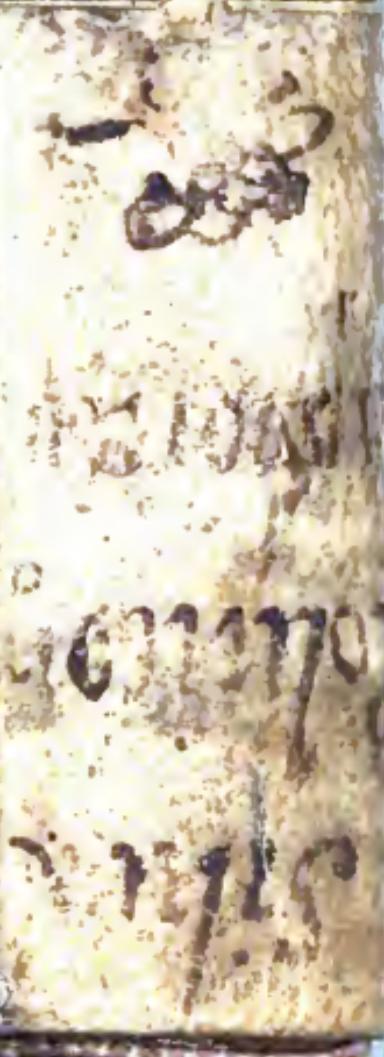
12

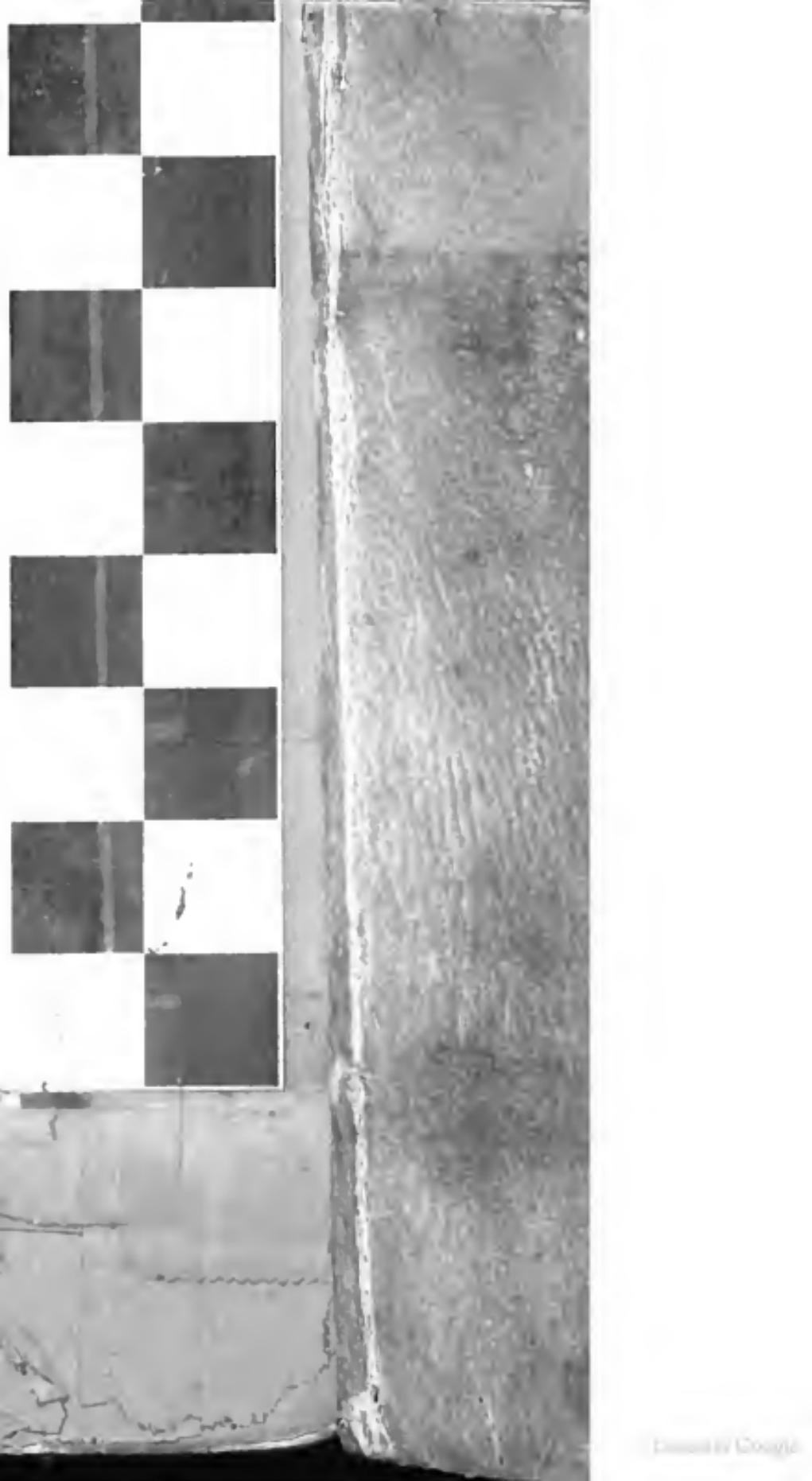
BIBLIOTECA

8 A

30

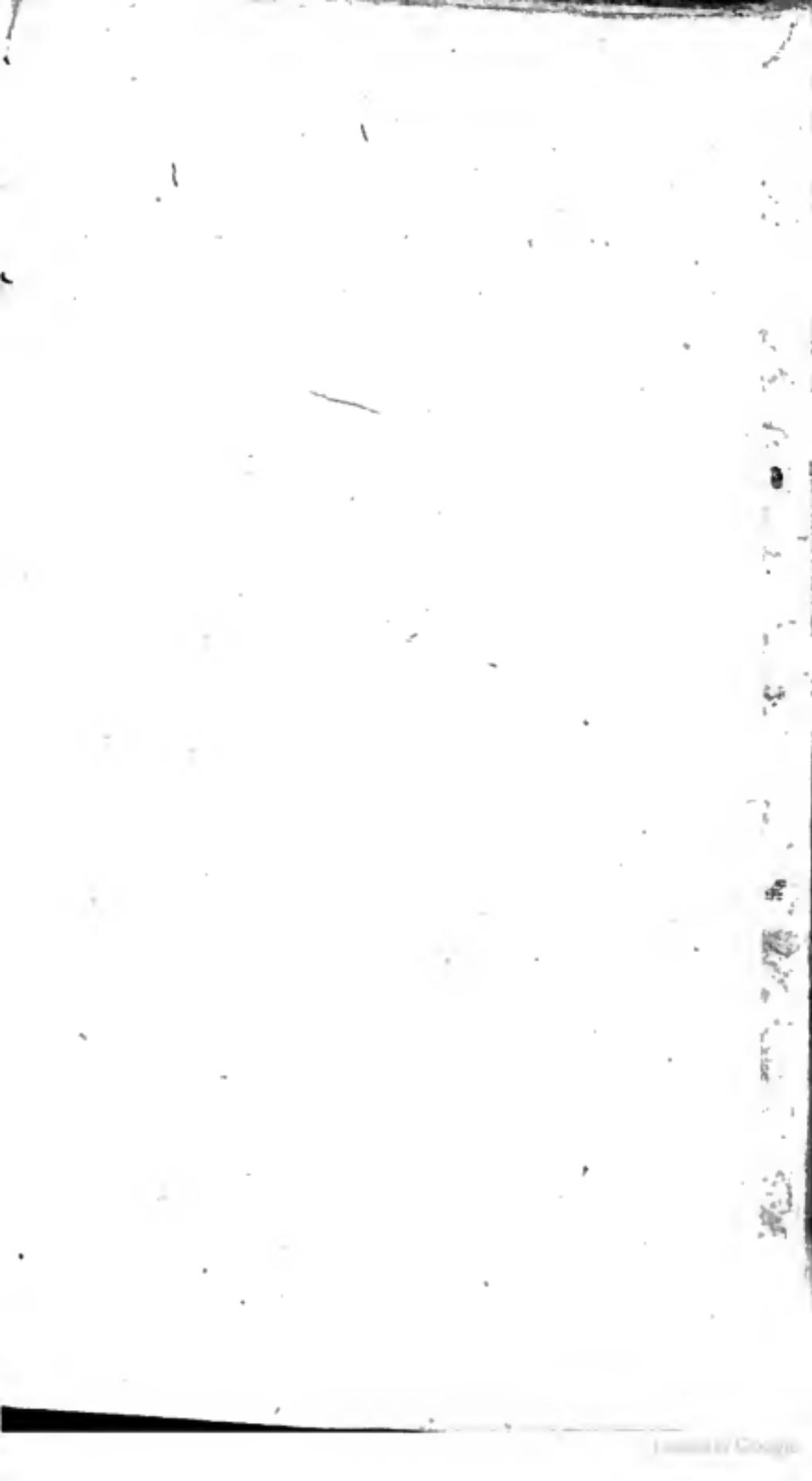

POLITICORVM
APHORISMORVM
SILVA,

Ex optimis quibusque iuriis Gracis, tum
Latinis scriptoribus (quae sequens pa-
gina indicabit) collecta.

PER LAMBERTVM DANAEM.

Et verò horum Aphorismorum cognitio-
res cum per se sensu dignissima, tum
verò Principibus ipsiis & Rebus publicis ac
virorum que consiliariis (qui modò recte
& prudenter Remp̄bi administrare cu-
piunt) omnino necessaria.

EIC PLANTINIANA
EN. II.
CLO. CXXI.

ES, EX QVIBVS
de... sunt hi Aphorismi
Politicj.

HISTORICI Gr.

Thucydides.

Xenophon.

Polybius.

Herodotus.

Historici Latini.

Sallustius.

T. Livius.

Cornelius Tacitus.

Historici Gallici.

Philippus Comminius.

PHILOSOPHI.

Plato.

Aristoteles.

Plutarchus.

ORATORES Graci.

Isocrates.

Agapetus.

Oratores Latini.

M. Cicero.

C. Plinii Secundi Panegyricus.

Traiano disser.

A M P L I S S I M I S

F L A N D R I A E,
N O B I L I S S I M A E
Belgii Provinciæ, Membris,
Dominis Gandauensis, Era-
gensis, Ypresis, Francona-
tensis Conuentus Ordinibus,
Dominis suis plurimum ob-
seruandis.

18

ROGENEMIL-
lum, qui Pla-
toni & ætate;
& se Æ aucto-
ritate æqualis
fuit, quum Athenienses om-
nes in maiendis propter me-
cum hostium mœnibus oc-
cupatos, varieque laborantes
cerneret, nec ipse in eodem
opere (quod esset & Philoso-
phus & peregrinus) ascribe-
retur, ferunt, ne in communione
omnium negotio solus sede-
ret spectator & otiosus, do-
lum suum sorsum deorsum-

A 2 que

que voluisse revolvisse, ut
(quod solum poterat) animi
sui in Atheniensibus adiuvan-
dis propensionem, si in ea re
ipsius opera egerent, faceret
testam. Quod ab Athene-
niensibus animaduersum, &
summopere laudatum, & po-
stea monumentis traditum
est. Et quidem utrumque re-
tine: Fuit enim boni viri, qua-
rumvis peregrini & aduenae
(qualis procul dubio fuit in-
ter Athenieenses Diogenes, ut
poterat natione Sinensis) co-
muni illi omnium indigena-
rum sollicitudini & curae suam
quoque pro virili adiungere,
& se tam paratum, quam reli-
quos, in eius regionis, in qua
versabatur, communis salutem
cuendam palam & aperte de-
monstrare. Id quod fecit Dio-
genes. Fuit etiam prudentum,
gratorumque ciuium, et iam

cius

ei⁹ hominis, cui⁹, propter
patrias lēges, opera non uti-
rentur, animum tanio erga-
se tam benevolum probare,
minimeq. aspernari: id quod
Athenienses sapienter, vt
pleraque alia, tunc p̄fite-
runt. Ego verò, Viri amplis-
imi, utroque hoc exemplo
commonefactus, & summæ
animi vestri æquitati confi-
sus, in communi hoc om-
nium vestrum pro patria de-
fendenda labore non dubi-
taui & ipse meam (si quid
fortassis ipse homo peregri-
nus adiuuero) vobis operam,
quantacumque esse potest,
prolixè & benignè offerre, ac
polliceri. Verum quum una
hæc vobis commodandiratio
mihi adsit, vt quæ ab aliis ad
bene gerendam Rempub. an-
tea prudenter dicta, facta-
qne, ex variis historiis memi-

A 3 nūsem.

nisiem, ea vobis in hac rerum
perturbatione suggererem; officio in ea re meo deesse ne-
quaquam volui. Affero igitur
vobis, Viri præstantissimi,
non longas, & perplexas de
Repüb. bene administranda
disputationes: sed breuissi-
mos de quauis politicæ gu-
bernationis parte Aphoris-
mos: nec eos etiam ipsos nu-
dos, ac dubios, sed partim scri-
ptorum, (ex quibus illi de-
cerpti sunt) iudicio confirma-
tos, .& velut vestitos: partim
etiam exemplis rerum iam
gestarum comprobatos, quo
maior eorum veritas & fides
omnibus appareat, quæ te-
stem etiam habet omnium
hominum & ætatum memo-
riam, atque experientiam. Ne-
que vero fortassis intempesti-
uum, hoc præsertim tempo-
re, aut vobis iniucundum

munus

7

munus hoc futurit. Nam
quemadmodum repentinæ
toccæ, inexpectataque
teris commotio affert ple-
numque etiam peritissimis
naucleris magnam in mari-
antis suæ perturbationem, ut
in quem portum confugere,
io quod littus appellere de-
beant, nesciant: sic qui nunc
est terum vestrarum status,
certè quidem magnas etiam
perspicacissimis prudentissi-
misque alioqui ~~πολιτεύοις~~ vi-
ris tenebras offundit, ut ve-
terum prudentumque scri-
ptorum, quales hic vobis pro-
fero, consilio habeant opes,
quo in ista tempestate tutum
aliquem portum vel procul
saltem intueri, & aliquod re-
medium perspicere possint.
Quod ut efficiatis, Dominum
Deum toto pectorc rogo, imò
obsecro. Interim hoc, quic-

A 4 quid

quid est & laboris, & indu-
striæ nostræ, tam beneuolo
gratoque animo à vobis acci-
pi cupio, quām prompto
V. Dominationibus à me
nunc offeretur. Valete, Viri
ornatissimi. Gandaui, quæ
est Flandriæ Metropolis, Ca-
lendis Martiis, Anno tempo-
ris ultimi M. D. LXXXIII.

V. D. additissimus

Lambertus Damascus.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO.

NON dubito, amice Lector, quin rationem quidam à nobis postulaturi sint, quam ob rem in locandu auctōribus (ex quibus hosce Politicos Aphorismos decerpsumus) Herodotum postposuimus. Tunc ydidi, itemq; Xenophonti, & Polybio. Verum hec nostri consilii ratio fuit, quod nūs quam tam certa Herodoti, quam eorum, quos illi praposuimus, praecepta nobis videbantur. Itaque in illa nostra histori- corum Gracorum serse possui veritatem Aphorismorum. quam auctōrum ipsorum etatē spectauimus, ac securi sumus. Cur vero pleroq; laudatos scriptores sum Gracos, cum Latinos omiserim⁹, veluti ex Graecis historicis Dionysium Halicarnassum, Diōderum Siculum, Appianum: ex Latinis autem C. Iuliam Casarem, Iustinum Histō- ricum, Orosium, & alios similes: ex ora- toribus autem Demosthenem; hac cau- sa fuit, quod qui ex iis colligis posse vide- bantur Aphorismi, plane cum his no- stru consentiant: vel peculiarem, & unam duntaxat praelii committendi vel aciei instruende rationem explicent: vel unius genti oppida, & originem descri- bant. ac narrant: que res nostro huic

propositio (quod est ut Reip. bene gerenda generalia praecepta tradcremus) haud quaquam satis certe quidem quadrabat. Nec tamen difficitur, quin in his ipsis Aphorismis nostris multa occurant repetita, nec à diuersis tantum; verum ab uno & eodem scriptore. Sed illud, quod sapientia sese offerebat, in eo prasertim auctore, quem nobis sequendum elegeramus, absque placulo non potuimus prætermittere, ne prauaricari censeremur. Verum enim uero ista erit repetiterum hic Aphorismorum utilitas, quod tanto uerior eorum doctrina censemitur, quanto & sapientia, & à pluribus proposita, & quauis horum atate confirmata nobis apparet. Ceterum Machiavelli scripta omnia hic negleximus, quia tamen perplurimi ex iis, qui ad Reip. gubernacula hodie sedent, probant, & sequuntur. Verum id nos duplici de causa fecimus. Primum, quod eadem illa Machiavellica Regula Politica iam priuiderunt consutata ab Anonymo quide, verum disertissimo eruditissimoq; tyro per pulcrè videntur. Itaque quod ipsa ratio, disputatioq; contraria falsum esse monstravit, minime pro vero fuit à nobis hic cuiquam suggerendum, ac proponendum. Deinde tristissimi & planè Tragici exitus, & naufragia eorum, qui huiusmodi Machiavelli praecepta, tanquam suam

in regenda Repub. Cynosuram seculi
 sunt illa, inquam, eorum naufragia, redi-
 dunt totam illorum praeceptorum collec-
 tionem, velut formidabilem scopulorum
 occursum, detestandam ac infamem.
 Nam ut ex infinitis eoriā exemplū pau-
 ca, & quidem dicū gratia deligam, vel
 unius Cesaris Borgia exitus fœdissimus
 ostendit, quām sit funesta omnibus
 Rēpubl. gerentibus istius Machiauelli
 doctrina, & præceptio. Et quidem mini-
 mè dubium est, quin Cesar Borgia
 Alexandri V. Pontificis Romani filius
 amplexus fuerit, immo pro oraculo habue-
 rit Machiauelli dogmata politica: quin
 verò ipsem Machiauelli quum illum
 Principem eximium formaret, habuit
 ante oculos Borgiam ipsam, velut abso-
 lucissimam illius Principiū sui tabellam,
 ac ideam. Adeò ut si cui bene feliciterq;
 unquam Machiauellica Politia cedere
 debuit, unum maximè bunc Borgiam
 tanquam perfectissimum & ipsissimum
 illius exemplar, esse felicissimum oper-
 querit. Verum quid accidit? Secius om-
 nipo, quām omnes fortasse mortales Ma-
 chiauelicorum scriptorum amantes vel-
 lent, aut existiment. Omnium enim ho-
 minum infelicissimus infortunatissimus
 que tandem existit Cesar ille Borgia.
 Quid enim? Urbinate Ducatum (qua
 est minima qusdam Italia portio & di-

gnius occupatus facilius) Borgia iste,
 & tamen per infinita scelerata, solum in-
 misit; vix occupatum retinet id est, etiam
 ad paucos duntaxat annos. Tandem ex
 eo ipso Ducatu, immo ex sola Italia ele-
 ctus, in his generis ipsi humano, & velut
 hominum àlègrop ex hominum congre-
 gio exclusus, in culina regis Aragonie
 miser, exul mendicus, latitans dum iure
 culenario, offaque rancida, velut in fœ-
 disatio spurissimo jz carcere, vicitat ac
 tandem illuc inglorius, exosus, hominum
 omnium vocibus allatratu infelices
 animam proicit, & exflat. Hic Princi-
 piu Machianellis tristissimus exitus
 fuit. Alterum Tragici Machianellico-
 rum consiliorum exitus exemplum est in
 Ludouico Sforzia: Hic enim suis in istu
 praeceptis apprimè iusticetus, ac solerter
 ea omnia ad ungues obseruans, tandem
 Mediolanensem Ducatum, sed magna
 cum perfidia, usurpauit, & ad tempus
 tenue. Verum ex eo postea Gallorum
 armis depulsus una cum uxore in arce
 Lochiana in Gallia dum miser & capi-
 uis vixit & consenuit, & in eadem cum
 suis illis praeceptu Machianelliu mor-
 tuus ac sepultus raset. Sic nempe Deus
 ulciscitur, & quidem iuste, omnes eos
 qui humanas mentes reliquias lucem
 (quantum nō se est) extinguentes, &
 veritatem ipsam Dei in iniustitia delin-
 quentes.

13

entes, Praecepta Politica qm:nibz aqua-
tatu, moderationis, virtutis legibus, hu-
manitatis denique ipsi contraria scribunt
& comminiscuntur. Et certè quidem
iampridem verum esse gaudia n:uidi-
etas experitur, quod sapientissimè scri-
ptum reliquit Aristoteles, & ex Ari-
stotele tum Diodorus Siculus, tum no-
ster Ciceronius, videlicet Tyrannorum
& earum omnium, (qui saepe in guer-
nanda hominum societate consilii reu-
tur) familiam totam aut vix, aut nun-
quam ad annos usque centum viginti
in eo imperio permanere, sed vel à Deo
debet, vel à subditu de humus medi gra-
du fæde deturbari. Denique quod in hu-
nostris Aphorismi nonnulli fortassis ex-
tabunt, qui animos hominum ad Tyrann-
idem informare videbuntur, id nobis
minime usus veris debet. Nec enim il-
los ea mente collegimus, sed ut docere
mus quomodo Tyrannica ingenia, co-
rumque artes & astus deprehendi pos-
sent, ut ab iis homines patriæ avantes
maturè sibi cauerent, atque humus medi
techni prudenter occurrerent. Sic Me-
dici de veneforum natura scribunt: Sic
Dialectici Sophistarum graphos tradunt;
non quod istae corruptelas protent illi,
sed ut damment, & quomodo à nobis
cuius possint offendant. Però de me-
ipso (si quis fortasse nobis inuidet) ni-

bit aliud hoc loco dicam, quam me non
esse nescium quid Hannibal Phormions
Philosopho de instruenda acie disputan-
ti responderit fateor enim ista melius à
summis viris per totam etatem in Re-
pub. versatu permisso colligi Verum qui
me hac scribere fortassis mirabitur,
quasi prius Reipub imperium, ille hoc
à me responsum sibi habeat. Me qualis
cunque sis, & quatenus conditione
ut ar. me inquam fortasse & plura ex-
perium, & tractasse etiam in publicis ne-
gotiis, & prudentiores audiisse, quām il-
le ipse, qui nos usque natura. & qui se for-
tasse magnum quendam politicum, &
istarum rerum callente virum existi-
mat. Nec vero si quis sita precepta ne-
gligens, malum suorum consilliorum
etentium sentiat, tunc clamitet, perpe-
ram ex euentu sua consilia damuari (nec
enim rerum euentum esse in hominum
potestate) sed potius intelligat, ex tri-
sistimo illo sui consiliu exitu (qui preui-
sus fuerat) Aphorismos nostros nostrā-
que hac precepta confirmari, & merito
illi, ut i temere contempsa, exprobrari.

Q V I D

QVID POTISSIMVM
IN LEGENDIS HISTORIIS
spectandum & consideran-
dum.

Ex Polybii Lib. 3.

St quis ex historia tollat, *Quid,*
Quonodo, Cuius gratia sit astum,
Quis finis fuerit: quod supererit,
velut contentio quædam, non do-
ctrina erit: & in præsentia quidem
iucunditatis fortassis aliquid, in po-
sterum verò nullam prorsus ad vitam
humanam, utilitatem afferet.

Idem Polybius Lib. 5.

Quo sit, ut mihi quidem videatur
ex omnibus animalibus nullum sto-
lidius, aut magis expers rationis es-
se; quam hominem, qui à plerisque
callidissimus omnium iudicari solet.
Quot enim castra? quot munimenta?
quot arces? quot & quales ciuita-
tes per hunc modum in manus ho-
ustum deuenere? Quæ cum quoti-
die accidunt, cernanturque ab omni-
bus, semper tamen nescio quo modo
honi ac rudes in huiusmodi rebus vi-
demur esse. Quod ideo sit, quoniam
ea, quæ superioribus seculis accide-
runt maioribus nostris, non consi-
deramus: sed ad apparatus frument-

ti,

tū, & pecuniarum, & murorum, & sagittarum intenti, cum labore & sumptu hæc duntasat conquerimus. Quod verò facillimum est, maximosque in periculosis temporibus usus affert, id omnes contemnimus, & pro nihil ducimus: quoniam nobis alioqui liceat cum quiete & tranquillitate in historiis & commentariis rerum gestarum ea discere, & quasi experiri.

*Diodorus Siculus in Proæmio
Bibliothecæ.*

Magnas merito gratias rerum scriptoribus homines debent, qui suo labore plurimum vitæ mortalium profuere. Ostendunt enim legentibus præteriorum exemplis, quid nobis sit appetendum, quidve fugiendum. Nam qui multa experimenta rerum variis cum laboribus periculisque, ipsi procul ab omni discrimine positæ gesta legimus, nos admonent maximè quid conferat ad degendam vitam. Cognitio igitur ex aliorum tum secundis, tum aduersis rebus percepta doctrinam habet ad omnia valde necessarjam. Pulcrum est enim ex aliorum erratis in melius instituere vitam nostram: & non tam quid alii egerint querere: quam quid optimè ab iis actum sit, nobis proponere ad imitandum. Seniorum consilia, quos longa ætas prudentiores effecti laudantur. At hos tantò antecellit bi-

storia;

istoria, quanto plura rerum exempla complectitur diuturnitas temporis, quam hōn īnis & tās. Itaque ad virtē institutionem, rēsque præclarē gerendas utilissima censenda est historia.

*M. Tullius Cicero lib. 2.
De Oratore.*

Historia est teatis temporum, lux
veritatis, vita memoriae, magistra vi-
tæ, nuntia vetustatis, &c.

Idem eodem libro.

Post illum (Herodotum) Thucy-
dides omnes dicendi artifices, mea
sententia, facile vicit: qui ita creber
et rerum frequentia: ut verborum
prope numerum sententiārum nu-
mero consequatur.

*Idem lib. i Epistolarum ad
Q. fratrem.*

Cyrus ille à Xenophonte non ad
historiae fidem scriptus, sed ad effi-
giem iusti imperii: cuius summa gra-
uitas ab illo Philosopho cum lingui-
lati comitate coniungitur: quos qui-
dem libros non sine causa noster il-
le Africanus de manibus ponere non
solebat. Nullum est enim prætermis-
suum in his officiis diligentis & mo-
derati imperii: eaque si sic coluit il-
le, qui priuatus futurus nunquam

fuit, quonam modo retinenda sunt
iis quibus imperium ita datum est, ut
redderent; & ab iis legibus datum
est, ad quas reuertendum est?

*M. Fabius Quintilianus lib. I. 2.
Institut. Orator cap. 4.*

Historiae sunt iudicata, & testimoniaria.

P. Martyr in libram Iudicium.

Vsus exemplorum esse duplex:
Vnus, ut ea imitemur quae a viris bo-
nis gesta sunt: fugiamus autem, quae
a malis sunt perpetrata. Alter, ut ex
rebus, quae singulatim narrantur, ge-
neratione, ac in uniuersum aliquam
utilem sententiam eliciamus.

APHORISMI
POLITICI
EX THVCYDIDIS
Historiæ libro 1.

ARMBEREN AD ANNEÆI
SUCCIDANEA OPERA.

INTER populos vicinos crescens nimium vniuspotentia primum patit inuidiam, ac deinde bellorum caussas ac semina, quæ variis aliis honestisque caussis tamen praetexuntur. Inuidia potentia Atheniensium crescentis mouit bellum Peloponnesiacum.

Potentum vicinorum incendiū ac bella aut à viciniis quietis statim extingueda, aut ipsos quietos vicinos trahent in idem bellum, ac iisdem malis inueniunt. Tota Gracia implicata bello à Corinthiis & Ceryrenibus primum commotæ. vide quoque finem primi libri.

Vicinæ calamitates potius quam licet, absque periculo spe

ständæ, quam sese ilius abique
causa grauissima implicandum,
ne tota clades in nos ipsos tan-
dem quainuis duntaxat incendio
superuenientes, non autem in ip-
pos incendiis autores incumbat &
ruat.

4 Non semper prudentiae est nol-
le cum aliis periclitari; sed de-
mum ubi extra teli iactum, & pe-
ticulum tutus in aliorum discri-
mine, atque etiam post victoriam
esse potes: alioqui aliis petici-
tantibus quiescere, nobis non ex-
pedit. *In oratione Corcyrensius.*

5 Nullus princeps à suis subditis
iustè puniendis ascendus est: &
qui id facit, parem in se legem
statuit, ne suos & ipse subditos
puniat delinquentes. *Oratio Co-
rinthiorum apud Athenenses.*

6 Maximè aduersari censetur qui
Reipub. vel Principi ultionem
suum subditorum paranti ob-
stat: maximè amicus qui eam ju-
uat. *In eadem oratione Corinthio-
rum Athenis.*

7 Initiis potentiarum vicinæ nimium
ac manifestè crescentis à vicinis
matutè occurrendum & syncre-
tismo resistendum. *In oratione
Corinthiorum Lacedamon. quod siuissent*

Atheniensium potentiam crescere: & in oratione Corinthorum ad socios & Lacedemonios.

Bella non temerè, sed meditato & post longam deliberationem demum suscipienda. In oratione Atheniensium Lacedamone.

Pecunia netuus belli.

Bella non magis armis quam sumptibus geruntur. In oratione Archidami.

A mediterraneis aduersus matitimos bella non nisi cum magnis sumptibus suscipi possunt, neque mediterranei matitimos valde sæpen numero incommodati, bi autem illos plurimum. In oratione Archidami.

Nec criminationibus nec laudibus eorum qui nos ad bella secum & sua causa suscipienda incitare volunt, facile credendum. In oratione Archidami.

Nimia segnities aut pigritia sociorum aut subiectorum in officio faciendo præstandisque promissis, causa est, ut à potentiori socio, aut principe suo durius & præter conuentum tractentur. Ubi de Imperio Atheniensium in Insulares immutato agit.

Socii quorum opera strenua in

bello, aut non acterlendi nobis-
cum, aut temerè non dimitendi.
Inde enim suspicione grates, ac
postea similitates & bella na-
scuntur. *De Atheniensibus euscatis à
Lacedaemoniis contra Messenios, & po-
stea dimissis.*

5 Qui prospeto bellorum succes-
su inflatus est, ea quæ necessariò
sunt post victoriam cogitanda,
non cogitat. *In oratione Corinthie-
rum ad socios.*

6 Qui propter nimium quietis
desiderium & voluptatis fructio-
nem segnis est, dum nimium diu
quiescit, tandem se sua quiete pri-
uat, & in peticulum adduciatur. *In
oratione Corinthiorum ad socios.*

7 Bellum pertarò eum finem ha-
bet qui sperabat. *In oratione
Corinthiorum ad Lacedaemonios socios.*

8 Ea Respub. facile vinci potest,
cuius vires sunt mercenariae &
extraneæ, non veteraculæ. *In ora-
tione Corinthiorum ad socios Laceda-
monios.*

9 Ephoris & ordinibus Reipub-
licas est coniicere Regem in carce-
rem. *In historia de Pausania.*

10 Stultum est principi tyranno
malè sibi conscio, se se iudicum
potestati permittere: sed vel vi pu-

guandum,

goandum, vel fugiendaum. In his.
storia de Pausania.

Magnis viris post res præclate
gestas ferè tyrannidis aut in alios
dominandi cupido obrepit: sal-
tem cupiditas amplioris cuius
dam splendoris, & rei consequen-
tia: ergo nisi illorum virtus com-
pensetur, iustoque præmio ab iis
quibus benefecerunt, donetur,
consilia cum hostibus sæpè ca-
piunt, Reipub. cui benefecetint
noxia. Pausania & Themistoclis ex-
emplum.

Quicquid ex æquitate & iusti-
cia faciendum est, licet sæpè non
ex dignitate Reip. fieri videatur,
nihilominous faciendum est, vi-
bellum & calamitas imminens
euitetur. In postremo libro, ubi de
edicto Atheniensium in Megarenses non
renovato differit.

Bella sustinent magis opes su-
perflua quam violentæ collatio-
nes. In oratione Pericles

Qui non uno gentis concilio
veloci suorum, ut agitatu vñtrur,
sed gente dispares, suffragio ta-
men inter se sunt à quales, nihil
in communem Republicæ salu-
tem consulunt, sed vel suo quis-
que commodo vacant, vel, quo-

agendum pro communi salute est,
absque iunctura deliberatione de-
cernunt. *In oratione Periclis.*

Magna res est matis imperium:
& ars nautica est quæ non inter-
uersaliis duntaxat temporum, sed
continuè exerceti debeat, ut Res-
publica in ea sit potens & pol-
lecat. *In oratione Periclis.*

EX LIBRO SECUNDO
THYCYDIDI.

RVPTI fœderis poena ut pluri-
mum sequitur ipsos perfidos
& fœdistragos. *De Thebanis Plataea
occupantibus.*

Vtibz de nouo vi occupata est
maiore quam sunt illius ciues
vrasidio & numero tenenda. *De
Thebanis expulsis Plataea opido.*

Omnis inter belli initia arden-
tius sese tuerunt, & alios oppu-
gnant. *In apparatu belli Lacedemo-
niorum & Atheniensium.*

Bella inchoantibus & societa-
tes veteres recognoscendæ ac no-
uae comparandæ. *Ibidem.*

Magnum ad conciliandum no-
bis vicinorum & remotiorum
populorum amicitiam in bello
momentum habet fama de via-

dicandis iis qui tyrannide opprimuntur, & liberis populis à servitute indigna liberandis. In apparatus Lacedemoniorum & Atheniensium.

In hostili terra manentes oportet semper esse præsenti animo, ac diligentius sibi cauere, ac ex cubias agere. & omnibus periculis prospicere. In oratione Archidami.

Incendia, cæteraque huiusmodi damna & insolita, facile eos qui ea patiuntur, ad iracundiam, eruptiones & prælium incitare. In oratione Archidami, dum Acharnes agri uruntur.

Non committendum ut hostium legati, qui nostros terrere possunt, cum quopiam nostrorum colloquuntur. Post orationem Archidami.

Hostium duci strenuo constanda, quantum fieri potest, inuidia, vel parcendo illius agris, vel aliud quidpiam præterquam cæteris, illi gratificando. De agri Periclu non valetis.

Bella, consilio, pecunia vi, & resistendo potius quam aggrediendo conficiuntur. Periclu dissum.

11 Vnum totius R. apud. concilium, commune ac summum esse præstat, quām plura. *De Theseo concilia Atticorum tollente.*

12 Hostem abducere à nobis ad sua tutanda consuliſſimum, si qua ratione fieri potest: itaque in illius regionem irrumendum. *Sic Periclu consilio irrumunt Atheniensis in Peloponēsum: Scipio in Africam: Agathocles in agrum Carthaginiensem.*

13 Fortiter pro patria in bello mortiuentibus, honos & præmia eorum libertis donentur in exequiis occisorū. *Ex oratione funebri Periclu.*

14 In democracia honores omni hominum, id est, ciuium ordini, prout eorum quisque sui specimen dat, communicentur. *In oratione funebri Periclu.*

15 In democratico statu plus concedendum est libertatis, publicæ voluptatis, & licentiæ, quām in villa alia R. forma. *Pericles in oratione funebri.*

16 In democratico statu facilis hospites, & extranei in numerum suum cooptantur, aut habitare in R. conceiuntur, quām in villa alia R. forma. *Pericles in oratione funebri.*

Viro priuato enim cu publica contumelia, ignominiae comes, quam mox cum publica laude conjuncta. *Tēxiles in oratione funebri.*

Liberos eorum qui pro Repub. fortiter occubuerunt, pauperes ex quo est à Repub. ipsa ali publicè. *Mos Atheniensium: In oratione Periclus funebri.*

Peltis scutis manifestum Dei flagellum est, & vites publicas minuit. *De peste Atheniensium.*

Præstat Rempublicam publice esse felicem, tutam & diuitem, quam singulos & priuatos: nam illa felice, & hi quoque seruantur: his solum beatissima vero misera, tandem & ipsi euentuntur. *In oratione Periclus ad Athenienses.*

Consilium Rcipublicæ idoneum opertet & ea nosse quæ facta sunt opus, & quæ cognoscit explicare posse: Item patriam seu Rempublicam uicem amare, denique pecuniam quoque contenerere. *Pericles in oratione ad Athenienses.*

Imperium autem non occupandum in alios, aut, si petite omnino volumus, etiam vi retinendum; quoniam in occupando

- multos offendimus, & in nos provocamus. *In oratione Periclu ad Athenienses.*
- 33 Diuturna quies & securitas à bellis extraneis non conductit potentia & bellicoso populo, sed infimo. *Ibidem.*
- 34 Ob res maximas & iustas iniuriam aliquum subite non est metuendum Reipublicæ aut principi bono. *Ibidem.*
- 35 Vulgus mobile est, & facile probat quod ante damnatur. *De Pericle ab Atheniensibus electo.*
- 36 Marinæ ciuitati & Reipublicæ satis est, etiam dum terra inuiditur, si maris imperium retineat: terram autem & agros variati potius quam se de imperio maris desici patiatur. *Consilium Atheniensibus à Pericle datum.*
- 37 Magnum est ad potentiaz famam conseruandam & socios in officio continendos momentum, non abduci Rempublicam à proposito & semel suscepito negotio, licet aliundè prematur. *De Atheniensibus Peridea obficionem urgentibus, & Romanis Capuanam.*
- 38 Colonias in alienam gentem & nuper devictam mittere, est tutissimum ad imperium illic retinendum:

Num. De Potidea, in quam Athenienses coloniam dimisérant.

Intra neutrales censeri non debent qui sese alterutri parti addixerunt, vniq[ue] dumtaxat parti facient. Neutralitatis enim ius hoc ipso violatur. & libro 3. de Plataen.

In oppugnando temeritas semper male cedit. De Charum temeritate in aggressenda Strato Acarnanum urbe.

In præliis orto & silentium militum platinum ad victoriam conferunt & iuvant. In oratione Phormionis ad milites.

Si paucis navibus contra plures dimicandum est, sunt angustiae maris eligendæ.

Victores dum ordines non sequantur, sapè victis ipsi dederunt occasionem vincendi. In pugna navalí Atheniensium & Lacedemoniorū.

Portus maris absque praefidio nunquam relinquendus. De Persepoli intercepto.

Conciliare tibi eum qui apud hostem platinum potest, semper utissimum, vt hostis consilia & noris, & dissipes, vel impediás. De Perdicca Seuthen Sitalci patruellem conciliante.

25

30

31

32

33

34

35

16 Coniugia inter hostes & hostium daces inita, est facilissima belli dissoluendi ratio. *De Perdicca sororem Stratonicam colligante Scutha duci hostium.*

EX LIBRO TERTIO THYCYDIDIS.

ANTE bellum hostibus indistum, nec subditi, nec socii iure subitati, aut etiam deficiencia recipi possunt a nobis. *De Laredemonis Lesbos repudiantibus.*

Subditorum & sociorum remotorum res saepius inspicientes, maximè si eorum fides nobis dubia est, aut de defectione rumor sit aliquis.

Imperatis bellum quacumque ratione est differendum, & auertendum. *De Mitylenieis naues Athenensium inexpectatas a se remouentibus.*

Imperatis interea tempotis omnia præparanda, quo fœderata ducent. *De iisdem Mitylenau.*

In hostico non temere, præsternim locorum impeditis, longius prægrediendum est. *De Asopo Phormionis filio.*

Fœderata inter diuersas Respub.

aut mutua mētus, aut mutua
æquitas conseruat, eaque redditus
firma ac diuturna. *In oratione
Mitylenorum.*

Honestē & iure à fœdere rece-
dit is, cui fœdus non est ab alia
parte seruatum; sed prius viola-
tum, vel ut violaretur manifeste
tentatum. *In oratione Mityleno-
rum.*

Honestē ab eius fœdere & so-
ciitate receditur, qui commu-
nem caussam & libertatem op-
primere conatur & tentat. *In
oratione Mitylenorum.*

Non præter ætati facultates
exercitus alendus aut conscriben-
dus. *De Atheniensibus*, qui araq-
rium numero nautum nimio exhausi-
erant.

Ad eruptions ex obfesso oppi-
do faciendas maximè idonea
vox tempestuosa, & illunis, ea-
que obseruanda à ducibus. *De
Plataeum eruptione.*

Auxilia ad certum diem vel
tempus obfessis promissa; & non
præstata, seu missa, maiorem pro-
mittentium contentum gignūt,
& iustam se dedendi, pacisciendi
que cum hostibus occasionem
sæpè dant obfessis. *De Lacedemo-*

12 morum quadraginta navibus nimium tardu in ferendo Mitylenae auxilio.

13 Omnes à se alioqui beneuolos futuros abalienat in bello, qui inermes & quæ atque armatos trucidat: qui nihil mali de suo aduentu suspicantes pro hostibus tamen habet, & cuncte diliter tractat.
Legati Aegorumi Samiorum ad Alcides.

14 Melius agitur cum citoitate, in qua legibus, licet baud ita æquis, paretur; quam cum ea, in qua sunt quidem leges æquissimæ, sed quibus vel nou paretur omnino, vel pro libitu tantum cuiusque.
In Cleonis oratione.

15 Tres Reipub. cladium caussæ: nimirum, nimia in peccantes lenitas: nimia otii & voluptatum fruendarum ac retinendarum pertinacia & libido: nimia denique inanum oratorum licentia & autoritas, qui nos verbis potius temulent & audaces faciunt, quam fædis & re tutos præstent.
In oratione Cleonis.

16 Hostes saevissimi esse solent, qui nulla iniuria lacestris ad nos pertendos veniunt. *Ibidem.*

Quanquam subditi aut socii rebelles sunt puniendi, non ta

men ea pœna, quæ vel eos ad desperationem adigat, vel alios, si nos offendent, persuadeat, nos semel offensos implacabiles fore, ac proinde nihil æqui à nobis impetrari posse, denique cunctis mortalibus nos odiosos reddat. In oratione Diodoti, & reuscato edito Atheniensium contra Mytilenæos.

Semel seditione irritatos animos quanta mala consequantur, docet exemplum Corcyrensum: & postea libro quarto corundem factum.

Ad tollendam seditionem sunt illius autores virinque, licet pauci, poniendi: Consilium Nicostrati Atheniensis ad Corcyrenses: cæteri paulatim ciuiiendi.

Seditionis initia sunt periculo. Sæima, quæ nisi extinguantur, ad alias eiusdem Reipub. vrbes atque etiam sâpè ad vicinas emanat. De Corcyrensum seditione, que alias quoque Gracia ciuitates turbauit.

Quibus in locis & prouinciis alii populo, alii optimatibus favent, seditiones exorti necesse est. De Graciis seditiones propterea mouentibus.

Ciuitalia bella hominum manu etiam prius naturam efferrari.

& via crudelitatemque, in fortitudinem; & virtutum nomina magno errore commutant. *Thucydides in descriptione seditionis Graeciae.*

2 In bellis ciuilibus perfidia maxime viget, insidiæ, crudelitas, Dei contemptus. *Ibidem.*

3 Ciulia bella maxime excitat auaritia, ambitio, & suæ partis tuendæ studium etiam inanæ, & ostentatorium.

4 Iam bello occupatis & laborantibus bellum aliud & quidem longinquum minime suscipiendum. Nam susceprum caussam ruinæ affert. *De Atheniensibus Siculum bellum cum Peloponensiaco suscipientibus.*

5 Alienis consiliis alienoque ductu non est temere & facile cum exercitu p̄gendum Duc, in loca ipsi ignota, niū validus sit ipsius exercitus, & redditus rationem sibi prius planè competitam habeat, itemque à duec viæ, obli des habeat. *De Demosthene in Aetolos persuasus Messeniorum irruente.*

6 Celeritas Duciis in bellis & in exequendo, magna commoda affert. *De Eurylocho & Atheniensibus Cytheram, & Thryream occupantibus.*

Hostibus contienda apud omnes quanta potest maxima iniuria, maximè ea, qua sociorum desertores videri possint. De Demosthene Lacedaemonios soles dimitente; Ambracios regnente.

Ne auxiliares populi, qui iam sunt nobis formidabiles, aut grauiores hostibus, sedem firmam apud nos, & in locis vicinis habeant, cauendum est. Itaque quam primum illi sunt honeste cum premio à nobis dimitendi. De Acarnanibus qui Ambraciā ex pugnari ab Atheniensibus noluerunt.

Spolia hostium & manubia, ex æquo, vel ex pacto sincerè inter nos & socios belli sunt diuidenda, magnat enim rixæ solent inde orti. De Ambraciōrum spoliis diuisis inter Acarnanes, & socios Athenienses.

EX LIBRO QVARTO THYCYDIDES.

HOSTI ut sese in nostro agro, aut in vicino muniat, minime concedendum; sed eit inde primo quoque tempore, & ante confirmationes vites deiiciendus. De Pylo oppugnata à Lacedaemoniis, sed non statim Postea de Isthmo Netheniss

occupato ab Atheniensibus; Item de Cythera insula.

3 In tēbus deploratis audacia militibus potius quam consilio opus est. *In oratione Demosthenis ad milites.*

3 Pax rūta, cuius bello, etiam iusto, est præferenda; adeò ut ne magnæ quidem alicuius prosperitatis iuxspectato euentu recusati debeat oblata. *In oratione Lacedemoniorum apud Athenenses, & in oratione Hermotimi.*

4 Beneuola reconciliatio animorum facit diuturniorem pacem, quam plerumque vnius partis victoria. *In oratione Lacedemoniorum ad Athenenses.*

5 Hominum multitudinem ad bellum aut pericula concitantiū, optimum frenum est, si ipsimet in ista pericula ac bella deducantur & obliquantur, hancque eorum ut cæteri participes. *De Cleone missso Pylum.*

6 Seditione semel irritati, ac mutuis iniuris lacessuti ciues, vix, ac ne vix quidem prius conquescent, quam parte vna ab altera protulsi extincti. *De Corcyrenibus, De Megarenibus.*

7 Nouas arcas & munitiones

extuere minime concedendum
est subditis. *De Chiorum muro di-
ruto.*

*Ut pax inter diuersas Respub.
fiat, ut plurimum oportet quam
que cedere d: suo iure. In oratione
Hermotimi.*

*Quibus aliena auxilia ad bel-
lum gerendum sunt accita, aut
necessaria, iis pax maxime est
quærenda, & oblata acceptanda.
In oratione Hermotimi.*

Tutpe est, si quæ Respub. vi-
alia in vlciscatur, acceptamque
iniutiā vindicet, ipsa in mai-
ori quam alii patet, calamita-
tem incidat, aut se det præcipi-
tein. *In oratione Hermotimi.*

*Nec colloquiotorum de pacis præ-
textu præditiones urbiū tenten-
tur, hancque intercollocutores,
maxime cauendum est. De Me-
garenſib⁹.*

*Ne qua noctu fiat portarum
apertio vllis ingressuris, nisi prius
illi quotiescumque ingrediuntur,
qui, qualēsve sint semper, diligē-
ter explorentur. De nauigio Mi-
grenaſium, quod carto vehebatur.*

*Aliò propter antibus curandum,
ut quān amicissimē fieri poterit,
per vicinospacato transire licet:*

Itaque & in iis præoccupandis,
& in ipso transitu festinandum.

De Brasida Thessalam transire.

Ad imminentes nobis hostis
vices auertendas, bellum in ipsis
hostis solum transportandum.

De Brasida in Thrasiam missō.

Quin hostis nobis imminet,
est tunc à seruitiis & ptiis suspe-
ctis subditis maximè cauendum,
& ne quid illi moueant molian-
ürve inter se colleati. Quamob-
tem sunt, vel in diuersa & insue-
ta illis loca diducendi, vel certis
locis separati custodiendi. *Deser-
uis Lacedemoniorum Pylo capta in Pe-
loponese.*

Ut quisque populus, vel priua-
tus maximè se dignum libertate
& immunitate putat, ita maximè
insidiatur ei, qui in seruitutem se
abducit, aut opprimit, & ut pri-
mo quoq. tempore ab eodem de-
ficiat, occasiones querit. *Ibidem*

En duce peregrini exercitus vir-
tus & continentia, & in ipso
quoque exercitu peregrino mo-
destia conciliat tū vtrisque, tum
etiam toti genti eorum fauorem
in quorum regione & oculis sic
versantur. *De Brasida conciliante
omnes Lacedemoniis.*

Facile obruuntur à quibus jam
graue bellum sustinetur, ac susce-
ptum sit, quin se eodem tempo-
re aliis & pluribus bellis impli-
cant ambitione. *De Brasida conti-*
lante sibi Archibaum, non oppugnante,

*Vel sola fama de nostro in li-
berrate oppressis restituenda stu-
dio & conatu benevolentiam
omnium nobis in bello conciliat,
& multos socios adiutoresque
ad iungit, multoque magis res ip-
sa, id est, libertas oppressis re ipsa
reddita. In oratione Brasida ad
Acanthios.*

Fraus in principib⁹ fædior est
quam violentia. *In oratione Bra-
sida ad Acanthios.*

In stratagemate dierum aut lo-
corum pæctorum error plurimum
obest, totumque stratagema red-
dit periculoseum, vel inutile. *De
rebus Bœotii.*

Postquam insidiae detectæ sunt,
iis quoque quiescendum est, qui
nondum noti sunt ac detecti.
Ibidem.

Vbique detectatio certaminis
& prælii à nobis facta reddit ho-
stem audientiorem. *In oratione Pa-
gondæ ad milites.*

In certamine seu prælio auxi-

lum quantumvis exiguum ex insperato pro nobis hostibus ostentatum, vel in eos ictuens, etiam eos victores in fugam vertit. Nam formidolosiores sunt hosti qui pugnat interueniunt, quam ipsi qui pugnant. *De victis apud Delium Atheniensibus.* Et lib. 5. in Oratione Brasida ad milites.

5 In bello multa condonanda quæ contra leges domesticas necessitate belli vrgente perpetrantur. *In response Atheniensium ad Bæotios.*

6 Aequæ deditioñis conditiones iis proponendæ, quos statim in potestate habere volumus: Sunt autem eæ conditiones æquæ, quæ & illis manentibus in sua sede libertatem ac bona concedunt: & abire volentibus liberam abscondi quocumquevoluerint cum suis rebus intra certos dies veniam permittunt. *In paltis Brasida cum Amphipolitanis.*

7 Vbi oppium aliquod nostrum ab hostibus captum est, sunt vicina loca, ne itidem capiantur, milite extraordinario ac maiori præsidio firmanda ac custodienda. *Thucydide muniente Eionem.*

8 Un oppressos sollicitat ad de-

fectionem.

fectionem imperium alterius potenteris Reipub. mitius ostentatū.
De Torone & aliis ciuitatibus ad Brasidam deficientibus ab Atheniensium imperio.

Fœderagus non est qui subditos hostis sui ad se descendentis recipit, antequam de propositis fœderibus sit plane conuentum.
De Brasida Scione recipiente.

Imperatorem prudentem in bello, non tam de nouis oppidis occupandis, quam de occupatis firmandis ac retinendis sollicitum esse oportet. *De Brasida post Mendam captam.*

In receptu ex proœlio faciendo, qui maximè constanti animosunt, facilius tertiisque se recipiunt ac seruant. *De Brasida Illzrios sustinente.*

Quandoquidem strenuitas in bello Regibus ac Principibus ignavis ac timidis est inuisa, de industria strenui duces ab illis defertuntur, vel in rebus gerendis impedianter. *De Perdicca deferente Brasidam, & ad Athenenses deficientem.*

Ducis aut exercitus peregrini, cui se populus ultra recens dedit, scuties aut durius statim imperium, imo vel solum aliquo dictam factumve acerbius facile

impellit eos ad excutiendos nouos dominos , & ut prius imperium à se abdicatum requirant, facit. *De Polydamida , & Mendenibus.*

34 Deficientes socii, aut subditi, à nobis sunt statim oppugnandi ac recipiendi, dum nostri metus adhuc apud eos durat, & priusquam alieno cuiquam imperio assueverint, itemque dum nostri mentes ac fautores aliqui inter eos adhuc supersunt. *De Atheniensibus in Mendenis, Scionas, Amphipolitanos deficientes , expeditionem suscipientibus.*

35 Ut subditi , quos suspectos habemus , in officio ac pace continentur, sunt muris, fossis ac propugnaculis omnibus spoliandi. *Thessensium muri à Thebanis diruti.*

EX LIBRO QVINTO
THYCYDIDES.

1 In bellis qui prius instructus & paratus prodit , magnas hosti commoditates eripit , & metum iniicit. *De Atheniensibus post fædera paratisimis.*

2 Hostis nunquam contemnendus , quantumvis rlementis spe-

ciem

ciem p̄t se terat. *De Cleone Am-*
phipolim obſidente, & Brasida vires
ſentemnente.

Postquam clades & calamita-
tes vlt̄o citroq. fuerint acceptæ,
etiam qui prius irreconciliabiles,
obſtinati & ſuperbi erant, ad fœ-
teria mutua pacificanda facile in-
ducuntur. *De fœderum, qua inter*
Laceldemonios & Athenienses facta
sunt, cauſu.

Insperatae inuicitaeque clades
acceptæ ſubditos & ſocios ad re-
bellandum defiſcendumque fa-
cile mouent. Itaque tunc pace
potius, quā in bello ad eos in offi-
cio continendos eft opus. *Ibidem*

Duces exercitus, & Primores
Rerum publicarum ſemper ſunt
belii tempore multorum inuidiae
& calūmniæ obnoxii, propter de-
trimenta quæ priuati, & quidem
multi tunc accipiunt: itaque non
ſunt tunc priuatorum querimo-
nia aduersus eos pro iustis crimi-
nibus audienda, vel ii propter eas
a miuere deponendi. *Ibidem*.

Fœderum illibatorum conſer-
uandorum, optima expeditiſſi-
ma que ratio eft, ſi ab iis qui fœ-
teria pacificuntur, commune ali-
juod concilium, quod de eorun

inter se controueritis potea, cognoscat & iudicet, communis consensu constituatur. In fœderibus Atheniensium, & Lacedamonicorum. Item Amphictiones.

7 In fœderibus paciscendis, non tantum ipsis bellorum primis auctoribus & ducibus populis, verum etiam eorum sociis utrumque cauendum est, & consulendum, ne illi vel inter se conciliati bellum aduersus paciscentes moueant, vel se ad alios utrumque hostes adiungant: atque ita hæc fœdera tandem irrita faciat, aut inutilia. De Lacedamonius, qui in suo cum Atheniensibus fœdere, socii non satis cauerunt.

8 Principum potentiorumque populorum opes, fides & auctoritas infirmioribus sociis suspecta semper est, ne se in seruitutem redigant; sed tunc præsettum quum idem illi potentiores populi secum suis hostibus, vel aliis validis populis reconciliarunt atque fœdus inierunt. De cauſa cur Peloponnesenses desciverrunt à Lacedamontu.

9 Fœdeta inter Republicas eadem gubernationis forma videntes sunt commodissima & maxime incūda: inter populos autem,

aut Republicas quæ diuersam a
nostrâ formam habent, non sunt
tam firma & commoda. De Bas-
tiū Argivorum fœderâ recusantibus, &
Argivis Atheniensium societatem La-
cedamoniacâ præferentibus.

Qui ex pacto, vel sorte prior
implete fœdera tenetur, si non
implet, non sunt eidem fœdera
illa seruanda à nobis. De Athe-
niensibus qui Lacedemoniis iuste non
seruarunt fœdera.

Perfidi ac fœdistragi aliqui ex
eo esse vel intelliguntur, quod
multis rebus & commentitiis
prætextibus se suaque consilia si-
mulant dissimilantve, & vehe-
menter laborant ne ea deprehen-
dantur, quæ tamen iā ex effectis
& ex parte innotescunt. De Lace-
demoniis, qui fœderacum Atheniensibus
facta fœdus artibus vientes frègerunt.

Vel unius hominis potenteris at-
que apud populum vel principen-
tatiōsi publicus contemptus &
ignominia sàpè totam Repu-
blicam turbat & commoueret, imò
etiam in discriben adducit: at
proinde nemo, qui tantus est, ré-
pere & absque occasione mani-
esta est irritandus. De Alibiade
contempto à Lacedemoniis, & propte-

rea excisante in eos populum Atticen-
sium.

- 13 Autoritati potentum ac gra-
tiosorum in Repub. hominum
multum degrahit, si de iis mul-
tum Republicæ pollicentur, a
quibus nihil tamen postea impe-
trant. Itaque sobrie est illis de
aliis promittendum. *De Nika*
multa ab Lacedemoniis pollicente.
- 14 Magna & intestina bella in om-
nes vicinos tandem sparguntur
per antegressas duorum duxas
vicinorum primum inter se pro-
titationes, & iniurias. Quibus
proinde mature obuiam ab aliis
viciniis eundum est, nimirum con-
stitutis qui jus utique parti irri-
tatae & se se armanti dicant: De-
nique cunctam vicinis populis,
ut pax inter vicinos colatur. *De*
Lacedemoniis & Eleis; Argiis; &
*Epidauriis ultrè citrōque se se irritanti-
bus.*
- 15 Nutantes & de defectione aut
bello cogitantes subditi aut socii
præueniendi sunt, nimirum aut in
eos iuste suscepto bello, aut iis
ipsis ad diversas cogitationes dis-
tractis, & ad Bella externa abdu-
ctis.
- 16 Aries instructæ consiliaque de

p̄cilio committendo ut temere non suscipienda, sic non temere mutanda & deponenda. Deponuntur autem & suscipiuntur tenerè, nisi ex Republicæ quæ alii exercitum, consensu, ac ducunt exercitus præcipuorum consilio id fiat: Atque inde vel magna seQUITUR in duces ipsos inuidia, vel rei bene gerendæ occasio prætermittitur. De Agide solo paciente cum Argiis, item Trasyllo Argiuo cum Lacedemoniis.

Non modò difficilis est, verūm: etiam patum diuturna quæ sit ex una forma in aliam mutatio Rei. pub. nisi fieri missimis præsidij no. ua illa fortia constituta munatur, ut illi pauplarii ciues assuefcant. De Argua plebe euidente Aristocratiam.

Tam verum est iustitiam in bellis suscipiendis requiri, ut inter etiam qui bellum ambitiosè auarè aliis inferant, ac proinde iniultum, iidem prætextum tam sui cœpti iustum capient aliquem, nimirum suam vilitatem desinientes esse iustitiam. In disceptatione Atheniensium & Meliorum.

Crudelis est semper eorum qui seruiunt, in dominos suos vien-

ria: Itaque totis viribus ea semper propulsanda est & impedienda: & quior autem esse solet sociorum in socios aut parium in pares dominatio.

EX LIBRO SEXTO
THUCYDIDES.

1. Cū de quovis bello suscipiendo prudenter & diu deliberandum est; cum verò præser-tim de eo quod est & longinquum & periculosum: id est, quod aduersus validum ac bellicosum hostem & à nobis procul remotum gerendum est. *De bello Siculo* dñm deliberato.

2. Amictia est, eos adoriti, quos neque viator in officio retinere possis, & ad quos postea ab iis semel viatos regredi non possis. *In oratione Nisi ad Atheniensis.*

3. Ut quævis clades remotissimè accepta est; ita maximè horribilis censetur, & consternat eos qui acceperunt.

4. Extranei auxilium societatemque à nobis petentes ut plurimum de se, suis opibus, suaq[ue] potentia, & fide strenue mentiuntur. Itaque nisi prius res eorum à nobis

bis fuerint exploratae, iis non est credendum. In oratione Nicias.

Is optimè imperat, qui de Repub. cui præst, optimè meretur, saltem qui sciens prudensve nihil illi nocet consilio vel facto.

Invidiam & exitium sibi statim conciliat, præsetum in democratico statu, & accersit, qui quamvis aliqui strenuos & vigilis Reipublicæ vir sit, tamen præter ceteros coæquales suos nimia vestium, victus, apparatusque reliqui ostentatione & lauitia vtitur, ac proinde anteire illos velle videtur. Alcibiadē ha res perdiderunt.

Imperium eorum latissimè extenditur, qui aliis auxiliū petentibus, statim & impigne succurrunt. In oratione Alcibiadis.

Respub. nimio ocio ac felicitate stuens, facile, cum domi sanctos mores pristinos, tum etiam fortis & in bello, strenuitatem amittit. In oratione Alcibiadis.

Qui ratione à periculo incepto reuocari non possunt, iidem sapientiū propria magnitudine, & apparatus immenitate ac ostentatione deterrunt, ac reverantur.

10 Hosti inuadere volenti, si vltò ipse occutas, & tuis animos addis, & hosti detrahis. *In oratione Hermicratii ad Syracusios.*

11 Democratiae fundamentum est, oportete totam ciuitatem, non autem illius partem duntaxat, in consilium de rebus publicis admitti: itemque populum, postquam audiuit, esse radicem deliberationum publicarum. *In oratione Athenagore.*

12 Exploranda quæ nunciantur.

13 Praeflat se ex vano metu &rumore aduersus pericula præparate, quam ex nimia secutitate, & hostium contemptu impatum ab iis optimi. *In oratione Magistratus ad Syracusam.*

14 Malè auxiliates suos ad pugnandum & persistendum animantii, qui eos, in ipso eorum aduentu & rerum principio, frustantur & deludunt. *De Egestanis qui Athenienses deceperant.*

15 Omnis exercitus extraneus maximè statim in ipso aduentu & initio est terrificus: ergo primo quoque tempore est illi aduersus hostem cundum, ac pœliandum; ne si terror iste motu iuturna evanuerit, hostes adi-

num recipiant, & in eum aucta-
ciores fiant. Consilium Lamach-
terii ducis Atheniensium, postea res ipsa
comprobatum. libro 7. De Gyllo. De
Demosthene libro 7.

Sæpè ex turpibus causis magno-
rum & pulchritudinum tamen facino-
rum occasiones nascuntur: quo circa
sæpè prudentibus viris est iis ab-
utendum. Pisistratidarum tyrannus
ab Aristagorone ex urbe Atheniis ob-
amorem fadum expulsa.

Coniuratio nisi & paucis con-
sciis & quamprimum executioni
mandetur, facile detegitur. De
Hermodori & Aristagoroni insidie de-
cessu.

Tyrrannidis inchoantibus & gli-
scientibus initia & diligenter per-
quendenda & quamprimum ex-
tinguenda, ac securio nemio etra-
men iniuste damnatu punienda.
De Athemensibus, qui de Hermis fratribus
inquisitionem severam instituerunt.

Violatae religionis pietatis extre-
mæ in viris bonos & Republica-
e utiles ac egregios (quoniam
alia occasione eacuti non possunt)
insidie & criminationes magna-
& falsæ struuntur ab inimicis,
quaer proinde non sunt facile ad-
mittendæ. De Alcibiade hoc cri-

19. *mire falso accusato & oppresso.*
 Fallacia, falsa spes, & stratagemma quodcumque facile hosti persuaderetur per homines subornatos, illi notos & familiares. *De Cataniis Syracusanis decipientibus.*
20. Apparatus exercitus in speciem ipsam terribilis & solito maior tetter hostes, & proinde maturè ea occasione in hostem utendum est. *In oratione Nicie ad milites.*
21. In præliis ac victoriis absque firmo equitatu nullum hosti etiam fugienti, magnum incommodum inferti potest. *De Syracusanis Athenienses viatores prohibebutibus.*
22. Peditanus quantumvis firmus absque equitatu in præliis tanquam nudus cœsetur. *Ibidem.*
23. In ducendo hibernandoque exercitu præcipua commeatus seu annoræ cura ducibus habenda est. *De Nicia se Catana recipiente.*
24. Impetantium multitudo & turba (licet per vices id faciant) & domi & foris nocet. *In oratione Hermocratis.*
25. Non est satis, milites ipsos in exercitu & præliis esse strenuos, nisi & duces habeant intelligentes, & eos quoque ipsos strenuos, & nisi ordo & obedientia simili

coniungatur, & serueretur a hugu-
lis. *Ibidem.*

Summos belli duces summo, à
quo prouocare, aut cui resistere
non liceat, prædictos imperio esse
oporet; ut facilius bella gerant,
alios sibi obsequentes reddant,
suntque omnia eorum consilia ma-
gis arcana. *Ibidem.*

Optima regionis totius tutan-
dæ aduersus extraneos hostes it-
ruentes ratio est syncretismus, id
est, quum etones regionis illius
populi & urbes communī consen-
sū ac vitibus aduersus huiusmodi
extraneos conueniunt & pugnant,
cosque à suis ceteris communis
niter propellere conantur. *In ora-
tione Hermocratis ad Camarienses.*

Ad hostium vires paulatim de-
bilitandas maximè prodeit socios
ab iis abducere, vel eos cum so-
ciis suis committere, vel alios
aliis suspectos reddere, vel deni-
que meliorem eorum subditis
exquietemque conditionem of-
ferre. *Ibidem.*

Quo plurā quālibet Respub.
aut princeps habet, eo plus occu-
patur; ac proinde difficilius etiam
singulis necessariis prospicit. *In
oratione Euphemii.*

31 Maximè hostes terret, qui incommoda ex ea parte & ea ipsa quæ illi iidem maximè timent & terridant, infert. In oratione Alcibiadu ad Lacedemonios.

32 Princeps aut dux hostium quis p̄iam ad nos transfugiens, illis maximè nocet: nam morā in partatis ab illis rebus affert, & eotū conatus interrumpit, & consilia parafacit. Ita que ut tales in nostras pagas transeant, nullis non conditionibus & præmiis est nūcendum. De Alcibiade.

33 Qui hostis vehementer noctuit, idem ille amicus plurimū pro desse potest. In oratione Alcibiadis.

34 Hostes nostros terret, si non tantum à sociis nostris bellicosis accipimus milites, sed etiam belli strenuos duces. De Lacedemoniū Gylippum mittentibus, & Syracusis eam excipientibus.

35 Celeritas in exequendo, est causa maxima victoriz, eademque terret plurimū hostes. De Syracusanorum metu ab Atheniensibus; lib. I. de Gylippo Lacedamonio.

36 Prudentis est ducis, ne minimæ quidem rei, quæ hostibus animum addere possit, depellendæ & tripiendæ occasionem præter-

mittere.

militere. *De Nica Gylippum Laci.*
demonium negligente.

EX LIBRO SEPTIMO
THYCYDIDES.

EST prudentis imperatoris, ubi
teres & fortuna eius prospera,
manifeste labi multumque incli-
nare coepit, mature deliberate
verum in bello suscepto perseue-
randum, an potius ab eo desistere
debeat. *De Nica admonente pruden-
ter Atheniensis.*

Naves nimio[n] d[omi]n[u]m sub dio &
in mari recent[er]t, cum putrescant,
cum etiam ad p[re]cium (quia
sunt humidiiores) postea minus
apt[er] existunt. *De nauibus Athe-
niensium, ex epistola Nica.*

Temeritas superbiaque popu-
lorum iniusta bella suscipientium,
eos perdit funditus: Aequitas au-
tem & moderatio differentium
donec iustè id & commode face-
re possint, eos seruat, & tandem
victores efficit. *De Atheniensibus*
*temere in bellum Siculum encumbenti-
bus, ac vallis: & Lacedemoniū aquiles*
agentibus post epistolam Nicae.

Etiā audaces viros & milites
terrent illi, qui illis contrā ob-

uiam eunt, & ipsi audacter. In
eratione Hermonae.

5 Præsidium perpetuum & fir-
mum, quantum fieri potest, in
hostili relinquendū, quod ter-
gionem vaseret, ut & terrorē &
damnum hostibus afferat. *De
Decelia, & Pylo muris circumdata.*

6. Barbari quibuscumque in locis
non timent, sunt scuissimi. *De
Thracibus Machaerophorus,*

7. In nauali prælio qui nautas aut
naucleos occidunt, facile sibi vi-
ctoriam comparant. Ad eos verò
cædendos conducit patuis naua-
giis peritos iaculatores impone-
te, qui tempore conflictus naua-
lis eos telis petant. *De tertio Syra-
cusarum prælio aduersus Atheniens-
ses.*

8. Multotum à nobis defectiones
sequi solent, ubi aperto Marte in-
signi aliqua clade victi sumos, ni-
si quamprimum aliis exercitus
isque robore firmus comparetur,
& hostibus opponatur. *De Demo-
stheni confirmante socios Atheniensium
deficientes.*

9. Prærium noctu committete,
nisi exploratissimo in loco, telle
taque facili data, ac denique ra-
tione ad receptum vicitis idonea

prius constituta, periculofissimum
st. De Demosthene noctu Epipolas
inuadente.

Duifoluere bellum maturè p̄tā-
tāt, & dum adhuc spes aliqua
euadendi supetet, quām tebus in-
ties pessum manifeste magis ma-
gisq̄e contibus, omni spē & au-
xilio vicino delitutos, pertinaci-
ter per miseram ambitionem in-
bilo tamen permanere. *De Ni-
cia obstinato; qui tandem exercitum A-
thenensem perdidit in Sicilia.*

Qui de victoria p̄fsumens
vincitur; aut qui aliis imperare
cupiens, eosq̄e superbē aggredi-
tur, si ab iisdem superatur, longe
leiciori turbatioreq; est ani-
mo, quām qui de se se talia mini-
mē p̄fsumperat. Itaque is faci-
lē vel ad iniquas conditiones pa-
cis adducitur, vel omnino profligatur ac interpellatione deletur. *In
oratione Gylippi ad milites.*

Quæ & a quibus consilia, siue
palam, siue clam suggerantur, di-
ligenter perpendendum; & prius
quām fides illis habeatur, diudi-
candum; ne pro amico vel salu
hriodis filio, insidiosum afferatur.
*De Hermocratis in retinendis Athe-
ntensibus stratagemate.*

Victis scelere recipientibus quæ
celeritatem iter est faciendum, vi-
loca per quæ eundum est, præoc-
cupent antequam ab hoste te-
neantur, & usquequo aliquod in-
superabile vallum ac interstitium
inter se & hostes obiecint, ve-
lut flumen, oppidum suum &c.
De Atheniensibus fugientibus.

Superstitiosa tonitruum, eclipsi-
eon, cæterarumque rerum natu-
ralium obseruatio multos terro-
res parit, inanes illos quidem, sed
tamen rebus bene gerendis inuti-
les & novios, & motas inicien-
tes. *De Nica, plenilunium obscurum
obseruante. De Athenensium exercitu
fugiente, & fulgura obseruante.*

EX LIBRO OCTAVO
THYCYDIDES.

MAGNAS clades, magna so-
ciorum & subditorum defe-
ctio sequi solet: itaque coran-
dum, ut firmis, si fieri potest, tunc
maxime præsidis teneantur; &
hostibus aliquid negotii inexspe-
ctati obiciatur. *De Athenensium
confernatione, & sociorum defectione.*

Potius magnas calamitates ac-
ceperas, sumptus publici priuati-

que

que coērēnū sunt ac moderan-
ti, ut pecunia suppetat ad publica
negotia; imo etiam potestas ex-
traordinaria, quæ mature occur-
rat incommodis, vel potius noua
decernenda. *Ibidem.*

Defectionum consilia non tan-
tum occulte agitanda, vetum et-
iam quantumcum exequenda, ne
deprehendantur, aut impedian-
tur. *De Cōiis qui ab Atheniensibus
fuerunt deprehensi.*

Etsi belli initia feliciter non
succedunt, propterea tamen non
est animo statim despöndendum
& languescendum. *Alcibiades ad
Eudium Ephorum.*

Vt quispiam Princeps vicinos
populos facile superare, aut inter
eos à quibus sibi metuit, regnare
ac rurus esse possit, sunt discor-
dia inter vicinos & eos quos me-
tuit, secundæ & alendæ; ac sem-
per illius, qui fuerit potentia in-
ferior, partes adiuuandæ, & ad-
uersus superiorē defendendæ ac
salterandæ. *Alcibiades consilium
Tissapherni.*

Tempori calamitatiq[ue] in po-
liticis rebus cedendum est: itaque
& prior status Republicæ im-
mittari, & antea facta decretarē.

vocari debent, si sic tuaret Repub. utilitas. De Atheniensibus Alcibiadēs reuocantibus, & statum Republicā mutantibus.

7 In bellis dissensiones ducum corruptiunt, aut inutiles reddunt multas rei præclaræ gerendæ occasiones: imò etiam sèpè roti exercitui exitium affertunt. De Pedarito & Astylosco ducibus Lacedemoniis dissentientibus.

8 Vbi ætrium publicum omnino deest, vel est tenue ac inutilium, ibidem rerum præclaræ gerendarum fundatum deficit: vnde necessariò publicum ætrium habendū est, & illud etiam pro magnitudine imperii, & cœptorum consiliorumque ratione copiosum ac locuples. De Atheniensium erario post Siculum bellum exhausto.

9 Præter ordinatum ætrium, quod publicis sumptibus ordinatis sit destinatum, aliud quoque ad extraordinarias clades ac calamitates sublevandas secundum, sancteque reservatum in quaque Repub. esse oportet. De Atheniensium mille talentū in casus extraordinarios sepositus.

10 In oppinis hosti oppositis, &

illis quorum obsidio timetur, commatus pro numero pugnantium & ciuium retinendorum ad tempus diuturnum depositus asservati debet: itemque cæteras bellum munitiones, ibidem patatas esse, & conservari oportet.

Omnis Republicæ status ac formæ mutatio, multa secum incommoda trahit; ac proinde periculosa est, subditis molesta, ac seditionum & rebellionum occasionem præbet. *De Atheniensibus Democratiâ in Oligarchiâ mutantibus.*

Curandum est ne fortis exercitus à consiliis dissentiat, quæ res pub. domini probat. *De Athenensium exercitu qui Sami erat, & à Rep. Athenensi dissentiebat.*

Vires hostium maximè infringit, qui socios ab illis alienar, aut agros commeatum, aut pecuniam suppeditantes illis eripit. *De Alcibiade Deceliam ab Athenensibus, & Tissaphernem à Lacedamonia auertente.*

Qui hostibus valde sunt utiles duces, aut socii, sunt variis modis apud eosdem in suspicionem à nobis adducendi. *De Alcibiade Tissaphernem adducente Lacedamonio in suspicionem.*

- 15 Nou tantum vincendum est,
sed etiam victoria utendum Da-
ci, imprimis ut pererritis hosti-
bus instet. Hegesandridus Laceda-
monius fructum victoriae perdidit cu-
ando.
- 16 Spes prædæ, vel nimius ho-
rium viatorum contemptus, sa-
pe pulcherrimas victorias corrue-
bit, adeoque nonnunquam ex vi-
ctis vñctores effecit. De Pelopo-
nensibus & Syracusanis ad Abydum
vñctu.

EX XENOPHONTIS
DE PÆDIA CYRI
LIBRO PRIMO

LAMBERTI DANÆI
SVCCIDANEA OPERA.

PRINCIPES qui imperant
iniquè & iniuste, ægræ sibi
obsequentes subditos, aut
beneuolos habent. *In proæmio li-
ibri.*

Principes vero recte & iuste
imperantes reddunt subditos sibi
facile obsequentes, ac beneuolos.
Ibidem.

Principem nobilibus natalibus & prosapia generosa ortum, & corpore formosum esse, commendat populis: verum recte, à pueritia honesteque, omni virtutis, tolerantiae, & laboris genere institutum & exercitatum esse, maximè decet ac necesse est. *De Cyro Persarum rege, cui hac omnia tribuit Xenophon.*

Princeps patriis non peregrinis moribus ac institutis à pueritia est formaudus. *De Cyro.*

In bene moratis ciuitatibus etates hominum dissimilatas esse oportet, ut cuique etatis suus motum praefectus & censor & inspecto constituantur. *Sic in Persica Monarchia.*

Jugraticudinem ut maximum vicium, etiam in pueris detestantur Persæ.

Adolescentes ad cibi continetiam, sobrietatem & militares labores ab incunabulae sunt exercendi, ut strenui evadant. *Sic Persæ suos adolescentes instituerunt.*

Venationis exercitium plurimum est militari labori simile, itaque militatuti sunt primis statim ab annis assuefaciendi venationi. *De Persarum liberis qui sic erudiuntur.*

- 1 In iis qui virti magni futuri sunt
ac euasuri, apparent ab ipsa sta-
tim infantia illustria exculm iu-
dolis eximiae signa. Sic in Cyro
puero.
- 2 Ebrietas maximè Principes de-
cet. *Cyri etiam pueri dictum.*
- 3 Aditus ad Principatum non debet
esse difficilis. *De Sacra damnato à
Cyro.*
- 4 Optima est oius Principis ado-
lescentia, indoles, qui cum aliis
certamen de virtute non recusat.
*Sic Cyrus in venatione cum aequalibus
suscepta.*
- 5 Is facile in societatem adduci-
tor, cum nobiscum commune pe-
riculum esse persuadetur. *Sic As-
syriorum Rex totam Asiam aduersus
Medos concitauit.*
- 6 Belli iusti initia à Dei innoca-
tione facienda. *Sic Cyrus profectu-
rus in auxilium Medorum.*
- 7 Optima exercitus legendi ratio
est, quem vit vitum legit. *Sic Cyrus
durenos elegit, illi alios.*
- 8 Nemo in bellis strenuus, euade-
re vnguati concupivit, solum lau-
dis gratia, sed &c commodi quo-
que sui causa. Quare strenui sunt
& honore & præmiis afficiendi.
Cyri in oratione ad duceros à se electos.

Strenui sunt bellatores, qui &
certandi laborem, & in exercitu
famem & siti, & reliquas belli
actumnas patienter ferre & abs
que fatigacione magna possunt.
Ibidem Crys.

In bellis aquitas iustitiaque
belli suscepit imprimis & noscen-
da Duci ipsis, & aliis ab eo propo-
nenda. *Ibidem Crys.*

Hæc est belli iuste suscipiendi
causa duplex: nempe si vel iniu-
via iam illata nobis ipsis propul-
setur à nobis, vel amicis sociis-
que lacessitis & perentibus auxi-
liuni feratur. *Ibidem Crys.*

Optimus est ille belli Dux &
toti exercitui venerandus, qui eu-
rat & efficit ne quid necessarium
ac præsettum commicatus desit
exercitui. *In colloquio Crys & Cam-
bysis patrij.*

Ducepm & Principem non cœ-
næ sumptu, aut voluptatis frui-
tione, sed maximè prudentia &
labore in exercitu certos præ-
cedere oportet. *Ibidem.*

Pecunia, quæ non deficiat, pa-
randa est ei qui fidum & obse-
quentem strenuum perstantem-
que secum exercitū habete velit.
Cambyses pater ad Crys.

- 13 Milites in exercitu sunt magis obsequentes in rerum necessariarum copia, magis autem strenui dum duntaxat premitur, non autem prolsus iis destituantur. *Ibidem.*
- 14 Scenuum militem facit Iustitia spes praesertim magi, certa vel concepta. *Ibidem.*
- 15 Breui petiturum est imperium eius ducis cuius culpa exercitus caret rebus necessariis & commeatu. *Ibidem.*
- 16 Boni exercitus imperatoris munus non in sola acie instruenda positum est, aut locis ad victoriam oportunis capiendis, verum etiam in cuendo exercitu ab inopia, morbis, seditione, ignavia, & codem ad contentionem virtutis exercitando cohortandoque. *Cambysis consilium ad Cyrus.*
- 17 Calita salubri loco sunt capienda, si quibus in locis exercitus est diutius commoraturus. *Ibidem.*
- 18 Exercitum numquam etiolum esse oportet, sed in eo ut vel necessitatibus hosti, vel tibi necessaria patet, vel se militariter exerceat, semper occupatum. *Ibidem.*
- 19 In exercitu obsequentes pra-

veteris milites sunt publicis præ-
miis a Duce & quidem publicè
afficiendi. *Ibidem.*

Militum obsequium & bene-
volentiam maximè parat & con-
ciliat Duci ipsius in cuiusvis mi-
litum commodis & utilitatibus
prudentia, & illius velut commu-
nis paxis cura & sollicitudo erga
milites, eaque tesi exercitū nota
& perspecta. *Ibidem.*

Militum obsequium ac bene-
volentiam Duci conciliat, si una
cum militibus ipse militares
cibum capiat, & si in laboribus
ac periculis cum illis versetur, &
perseueret: in modo si plus illatum re-
tinet, quadam milites alii, patuci-
pet. *Ibidem.*

Tum maximè cum hoste con-
tingendum est, quem milites qui-
dem non tyrones, sed exercitatu
alacri animo id postulant, & soci
omnino commoditasque nobis
fauet. *Ibidem.*

Hosti, quacunque ratione fieri
potest, incommodandum, vim in-
ferendo, prædando infidiis, strata-
genitate grassando: non tamen
perfidia & fide data violata. Cam-
by, ei pater ad Cymrum.

Noltri, & socii in bello nulla

iniuria sunt ab exercitu publicè,
vel priuatim afficiendi. *Ibidem.*

35 Observandum quum hostes
sunt imparati, dormientes, fru-
mentantes, securi, iniquo loco
positi, ut tunc eos aggrediamur,
& qua castorum, vel exercitus
sui parte maximè sunt imbecilles.

36 Simulatio, trepidatio & metus
a nobis fictus, facile hostes in in-
fidias, aut ad audendum quid-
piam præter ipsorum vites, indo-
cit. *Ibidem.*

37 Noua instrumenta bellica &
hostibus ignota inusitata mag-
num illis terrorem afferunt: Ita-
que Duci in id maximè incum-
bendum, ut nova belli instrumen-
ta inueniat. *Ibidem.*

38 Milites exercitati & eorum
animi alacres sunt magna victo-
riæ patandæ instrumenta. *Ibidem.*

39 Imperatoria ars multa exerce-
tatione & meditatione eget, imò
diu nonque fiat assidua.

40 Nec certamen, seu prælium in
bello, nec aliud quidpiam maio-
ris momenti, aut periculi in bel-
lo, vel pace, ante inuocatum De-
nomin, est à Principe vel Duce
tentandum. *In fine libri.*

EX LIBRO SECUNDO
XENOPHONTIS
DE PÆDIA CYRI.

IMPERATORI & suæ & hostium copia, quantum fieri potest, sunt cognoscenda, ut de tanto bello melius deliberetur.

In bello & pælio imprimis spectandum Duci, quæ sua arma hostium armis, & quam exercitus sui partem parti hostium opponat. In colloquio Cyaxari & Cyri.

Præmia in bello iis qui erunt strenui, ante certamen seu prælium sunt publicè proponenda & pronuncianda.

In castris est varius exercitus per nationes distinguendus: nationes per vexilla: vexillū quodque cum suo Duce per coniuncta contubernia inter se vicina sub oculis Ducis & commilitonum constituedum.

Labores in exercito assidui faciunt, ut milites sint eo mansuetiores.

Ministri exercitus, ut fabri, medici, chirurgi, rubicines, caduceatores, cornicines, qui machinas vehunt, & reliqui similes;

sunt & ipsi quoque itenari a Duce exercitus, vii & strenui milites, honorandi, & ad epulas invitandi. Exemplum Cyri.

Benevolentiam militum conciliat Ducis benigna distributio esculentorum & poculentorum suorum, partitioque ab eo inter milites facta, aut ad eos vitium, vel turmatim e sua mensa missa vel, ad cœnam eorundem cum Duce invitatio.

In acie ne postremi progrediantur, nisi primi, seu anteriores in eodem agmine & turma processent prius.

Ne ordine & in acie dispositi milites omnes id exequantur, quod vni ex illis duntaxat est imperatum & faciendum.

Conuitia in exercitu & inter milites sequere coegerenda. Ex iis enim pugna & rixæ primum pugnatæ, post etiâ sapientius exercitus inter se seditione nasci solet.

Nec in milite nec in Duce nimis severitas & naturæ agrestitas est laudâda. Agilitas & propterea reprehēso-

Milites ignaviantur ex exercitu statim efficiendi, vel dimittiendi. Nā his uero exemplo & iactatione aliquos exterrant & incitant, ut minus

quidem laboris, plus tamen præmiorum petant.

Item seditiosi milites & fastigi, item improbi & scelerati nec etos corruptant.

Cuius militi strenuo & præclaro gereti, siue nobili, siue plebeio, præmia proponenda; & quidem, si æqualia facinora plebeius miles generoso ediderit, æqualia. *Decreta Cyri ex communi Ducum sententia*

Imperatoris exercitus, non singulum militum iudicium, esse debet, ecquis se strenue & dignè præmio in bello gesserit, ecquis non. *Ibidem.*

Exercitus exercendi. Sic Cyrus.

Funditorum, ferentiorum & eorum omnium qui eminus ferunt, magnus est in primum aggrediendo, vel fugando exercitus: cōminus autem ferientium & gladiis rem gerentium usus in fundendo, profligando cædendoque exercitu maior. *Ibidem.*

Milites quos quispiam Dux vel alacti animo res bellicas gerere, & imprimis socii & auxiliares, sunt tum præmiis, id est, pecunia; tum verbis, id est, blanda oratione venandi & conciliandi.

- 19 Duci exercitus præter publicas pecunias, priuatis est pecuniis opus; ut ipse pér se strenuos milites præmio afficeret possit.
- 20 Venationis aut latrociniī specie in hostico aut suspectis sociis oportuna loca occupate comodum & utile stratagema est. Sic Cyrus Armeniorum montes occupat.
- 21 Quam celandus est hostes noster aduentus, aditus nuntiorum occupandi, & quotquot occurrunt, vel capiendi sunt ac terrendi: vel specie latrociniī longissime fugandi. Sic Chrysanthus Armenios.
- 22 Ea est præcūrissima exercitui via eligenda, quæ facillima & iutissima est. *Cyrus.*
- 23 Minimè iniuria sunt ab exercitu afficiendi, quos ad te traducere velis: vel à quibus commatum accipere sit necesse. Sic Cyrus pracepit.
- 24 Celeritas in præoccupando imperato hoste & præueniendo maxima, ut plurimum, victoria causa est. & lib. 3. de Chaldaorum montibus occupatis.
- 25 Per feciales rentandi prius, quam nulla de officio præceden-

te, admonitione proelio aggre-
diendi etiam ii qui à nobis per-
fidi & vltro defecerunt quum es-
sent prius subditi. Sic Cyrus Ar-
menios Medorum subditos tentat. -

Hocem perturbat, vel spem il-
lius laoguidorem facit, vel deii-
cit, subditorum, qui à nobis ad
eum prius defecerant, ad nos re-
tractio & reductio. Cyrus revocat
Armenios ad Medos quorum antea sub-
diti erant.

25

EX LIBRO TERTIO
XENOPHONTIS
DE PAEDIA CYRI.

REGIS fuga, aut manifesta
desperatio, vel trepidatio re-
liquam vulgus terret in exercitu,
& in desperationem adducit. Ar-
menii Regis fuga populares terruit.

Ad veniam impetrandam à Re-
pub. vel Rege præstat hosti capto
verum quam mendacium dicere,
& veniam summissè postulare,
quam proctuè in victorem in-
uehi. Armenii Regis consilium: item
& Cyri.

Subditi antea rebelles, sed bel-
lo recepsi, sunt, quantum fieri
potest, nobis aliquo beneficio

oncilandi , quo sint magis in posterum fidi. Sic Cyrus Armenium traxit.

4 Hottium præsidia nostræ regioni vicina sunt decidienda; ut faciè eos à nostris finibus arceamus, & ad sua curanda reuocemus. Sic à Cyro detecta præsidia Chaldaeorum.

5 Novi populi bello parti sunt beneficio afficiendi , quo Iuhanius nobis patere velint. Sic Cyrus Chaldaeos.

6 Est boni Principis vicini duorum vicinorum pacem constabiliæ inter se, ac propterea se interponere , & virorumque iniurias ac fines præsidio in virorumque confinibus à se constituto , cùm beco petitur, vlcisci & seruare. Sic se è Cyrus interposuit inter Armenios & Chaldaeos.

7 Imperatorem in exercitum liberalem esse oportet, vt eius benevolentiam sibi conciliet. Sic Cyrus beneficu in suum exercitum.

8 Longe præstat exercitum nostrum in hostili, quam in nostro agro alere , vt plus illi incommodi, nobis autem minus letimienti adferamus. In oratione Cyrus ad Cyxarem.

NON tam ratio & cuia habenda est, ne nos et exercitus nobis incommoda afferat, in nostro agro manens, quam ubi cum manere oporteat, ut hostili exercitu resistere, & pat esse posse. *Ibidem.*

Multum alacritatis nostris ad datur, multumque terroris hostibus, cum eos in suo ipsorum agro vel cessantes adorati, vel aduenienties exspectare audemus. *Ibid.*

Prcelia animis magis quam maximis corporum viribus iudicantur, & victoria praenuntiantur. *Ibidem.*

Nihil in bello, pcclio, hoste invadendo, nisi prius invocatio Dei nomine, aggrediendum, quoniam in feliciter succedere velimus. *Sic Cyrus in Assyriorum agros irruiturus sacrificat.*

Ad tallendos hostes sapè expedit ignes post castra facere. *Sic Cyrus.*

In castrorum metatione tutissimum est vallo & fossa castra nostra semper munire. *Sic Cyrus.*

Quidquid in bellis operibus reponit sit & aspergit, multum certe hostem. *Sic Cyrus vallum locutum & terrae faciebat.*

- 16 Prælium non priùs committendum, quādā confirmatis à Du-cibus suorum animis; & cutato à militibus corpore, quantum fieri & res, & locus, & tempus pati-tur. *Sic Cyrus cum Assiris dimicatur.*
- 17 Propter hostium dubitatio-nem, aut hæsiationem non est quicquam à nobis præcipitanter ac temere suscipiendum, etiam aduersus eos ipsos: nam scep-ta simulata. *Sic Cyrus dissuadet Cyaxa-ri ne castra hostium aggrediatur.*
- 18 Hostis nec totus, sed ex parte tantum collectus; nec aciem ad-huc instructam habens; sed eam instruens, si qua fieri potest, ad-oriendus: ut facilis sit nobis de eo viqoria. *Sic Cyaxares Assirios vicit.*

EX LIBRO QVARTO.

- 1 **H**ostis fugiens non est abs-que equitatu firmo perse-quendus. *Cyri consilium.*
- 2 Hostis fugiens eousque perse-quendus, & quidem celeritate & quamprimum, donec sperat se cuadere posse ad desperationem autem non cogendus. *Cyaxaris consilium.*

Clades acceptas, p̄t̄s etiā magnas, sequitur sociorum defectio, item subditorum, nisi à viatis vires quamprimum instaurentur. Sic Hyrcani ab Assyriis defecerunt.

Holtis fugiens quamprimum est persequendus: nec verò victor exercitus in spoliis illius legēdis, donec fugientem p̄t̄s profigārit, debet retinēti. Cyri editum persequantis Assyriis.

Nullum est lucrum victoria manus. Ibidem.

P̄t̄ficiendus eligendusq. semper aliquis in exercitu, qui in toto illius itinere commeatus cūtam habeat. Cyri dictum.

Spolia Imperatoris iussu ab uno aliquo fido delecto & legenda sunt & fideliter seruanda, donec ex communi omnium sententia inter omnes dividantur. Sic Cyrus in spoliis Assyriorum fugientium legēdū fecit.

Studendum est, ut quæ gens peditatu valer, & ad pedestrem pugnam strenua est, eadem quoque equitatu, si fieri potest, valeat, atque ad pugnam quoque ēquitem exerceatur. Sic Cyrus persuasit Persis, qui optimi pedites erant:

Regio bene culta pretiosa ad-

modum poteris : male vero habita caret infinitis bonis. *Cyrus ad Hyscanos dictum.*

10. Ut victoria tua paretur, omnes resistentes, vii inferiorentes seu repugnantes sunt occidendi : arma vero eradentes sequac deducuntur conseruandi.

11. Qui se in bello aut prælio populi totos & populatates dediderunt, & à uobis capti sunt, communius ad sua remittuntur, sed omnibus demptis armis aut in suo agro & sedibus iusto pretio imposito, retinuntur, quam vel retineantur apud nos, vel in alienas regiones transportentur, nisi manitesta rebellionis ab iis in sede & regione sua manentibus futura signa cernantur & appareant. *Sic Cyrus captivos Assiriorum traxit.*

12. Quamdiu exspectatur aut meruit hostis, nec auxilia sunt dimittenda, nec distrahendæ vites nostiz. *Sic Cyrus Medos retrahit.*

13. Cauendum est ne Princ. ipi tibi infesto subiiciatis, & in eius portestate maneps & sis. *De Gobrio transfigiente ad Cyrum.*

14. Revis in Principes & prima

rios Regni viros iniuria, nīb verbi, vel donis ab eo leniatur, eos à Rege cum tota ipsorum regione facile alienat. *Affyrus Gabriam coegit deficere.*

EX LIBRO QVINTO

XENOPHONTIS

DE PAEDIA CYRI.

LIBIDO atque amor spurcus sapientiū vitos à bonis corporis auocant, & ignavos reddunt. Itaque continentes minimeque libidini & scotatione eos addidit eos esse oportet. *De Cyro recusante videre Abradata uxorem.*

Magna in adolescentie Imperatore virtus est continentia. *Exemplum Cyri.*

Sociorum exercitus non per vim, sed benevolentia conciliandas ac retinendas. *Sic Cyrus Medicos retinuit.*

In hostem quem brevi debellare & pettere facere volumus, sumiōcērandi, & in nostram societatem cōtra eum ascēndi omnes

qui illum aliqua ex causa inten-
sè oderunt. *Sic Cyrus Cadusios & Sa-*
cas ex itat in Assyrios.

5 Hosti perterritio instantum. *Sic*
Cyrus Assirios premebat.

6 Quo maior est trepidantis ex-
ercitus numerus, eo maior est il-
lius metus. *Cyri dictum.*

7 In hostico quicunque nobis vi-
resistunt, possunt occisi, immo sunt
a nobis occidenti. *Cyri præceptum*
in Babylonios ducenti.

8 In hostico ingressus exercitus
statim omnia cædibus & rapinis
impleat, ut magnum hosti terro-
rem de se iniciat. *Sic Cyrus ingre-
sus fines Babyloniæ.*

9 Socii præsertim noui maiori
præda captæ parte donandi sunt,
ut nobis lubentius militent, &
magis magisque concilientur. *Sic*
Cyrus donat Gobriam.

10 Nullæ periculosiores reßiores
que in bello sunt insidiæ, quam
quum ex composito aliqui in
vteroque exercitu dñices agant,
tanquam valde inter se sint ho-
stes, quum tamen sint amicissimi,
& vltro citroque exercitum alter
alterius infestat, verum ex collu-
sione aliis incognita. *Sic Cyrus egit*
cum Spadone.

Nouis sociis laborantibus eti
auxiliu[m] statim, quo[m] magis nobis
concilientur, ferendum. Sic Cyrus
Gadata tulit contra Assyrios.

Duces hostium, quibus ipse re
gionis aditus commissus est cn.
itodiendus, sunt in nostras partes,
quantum fieri potest; præter cæ
ceros traducendi: ut ii aditus pri
mi locorum occupentur à nobis.
Sic Cyrus Gadata am conciliauit sibi.

Noctu proficiscendi exercitu[m]
maxime blendum. Nam nocturn
um iter tutissimum sit per autes,
diurnum per oculos; utrumque
tamen per præmissos semper equi
tes & exploratores. Cjri dictum.

Imperatorem exercitus oportet
non tantum nomina, sed inge
nium etiam, animum & indu
stiam singulorum centurionum
sui exercitus nosse. Sic Cyrus no
rat.

Imperatorem domi exercitus
iter facit, uno duntaxat loco con
sistere non oportet: sed in diex
sis partibus exercitus variè ver
sati, ut obseruet utrum ab omni
bus ordò seruetur, vel num qua
ia exercitu[m] sint rixæ. Sic Cyrus,

Imperatori summamq[ue]m
benevolentiam conciliat, si vul

- negatos in pœlio excipiat ipse,
cutet, foueat, & ipse cum Medi-
cis, dum eorum vulnera tractan-
tur, adsit. *Sic Cyrus Cadusios mil-
ites curauit.*
17. *Cuius exercitus est hostili mi-
nor, illius pars nulla debet ab
uniuerso exercitu diuelli. Sic Ca-
dusii vieti ab Assyris.*
18. *Pars exercitus in serio Impera-
tore non debet quoquam præ-
iandi, vel pugnandi gratia pro-
gredi. Sic Cadusii vieti.*
19. *Aequum est etiam in mediis
bellis, ne agricolis, & agrotum
arationi nocatur. Sic Cyrus.*
20. *Gratiōsi apud populum princi-
pes viri sunt semper Regibus for-
midolosi, maxime vero quum
rem publicam præclaiē gerunt,
aut bella fortiter administrant.
Sic Cyrus Cyaxari.*
21. *Nunquam committendū Prin-
cipi, ut omnibus suis subditis si-
mul odiosus & exodus : rū-
enim prorsus perierit. Cyri de-
Eum.*
22. *Regum ignorantum cor viri
quum quempiam suorum sum-
auspiciis res magis præclaras ge-
tere vident, quam seiplos. Si
Cyaxares urebatur ob rei Cyri.*

cauendum pumatit in regni
viris, ne se maiori comitatu, apri
populi benevolentia ac favore
öpicuos certi patientur, quam
ipsummet Regem, si modo tui
vivere, & no suspecti Regi velint
Caxaris.

Milites dum videntur haberi
contemptui, boni quidem & stren-
ui, desinunt esse alacres & ma-
li vero, sunt detestiores. *Cyri di-
cam.*

EX LIBRO SEXTO

XENOPHONTIS,

ANTE coniectum bellum ne-
que dimittendus est exerci-
tus, neque dissoluendus: sed reti-
nendus, & ad terrorem hostis &
ad nostrorum conseruationem.
Deliberatio Caxaru.

Hiberna exercitus illic demum
ommodè collocantur, ubi non
modo Duces ipsi: sed & militi-
es, & militum famuli, ac im-
primis equi testi recto ac com-
neato abundare possint. *Cyri con-
silia.*

3 Durissimi hostes duo, atque a nullo exerceitu expugnabiles, ac proinde cauendi, nimirum famis & frigus. *Cyri dictum.*

4 Exercitum matutē dissoluere præstat, quāmpati, ut fame, vel frigore expugnetur, quod nullibi commodè propter multitudinem hibernate possit. *Cyri dictum.*

5 Exercitus in hostico commodè & tutò demum ibi hibernet, ubi castella vicina occupauit. *Cyrus dictum.*

6 Hostis, quamuis longissimè absens, res sunt à nobis explorandæ & per exploratores fidos cognoscendæ. Sic *Cyrus explorat res Assyrī in Lydiam fugientis.*

7 Exploratores optimi, sunt principes virti, non vulgares, qui hostium consilia & ordinem, non tantum vites videre possunt ac repuntiant: & qui ea duntaxat consilia nostra hostibus referunt, quibus impedianter ipsorum sa- na cœpta & fortia. Sic *Araspam instruit Cyrus.*

8 Exploratores ii ferè apud nos fidem impetrant, qui in nostro exercitu magni uominis quum essent, ex iusta causa fugisse censeretur, licet nobiscum

colludant; ut potest si credantur illi à nobis offensi, & indignè tractati. Sic Araspsas à Cyrus fugit ad Assyrium.

In exercitu cataphractos equites & reliqua huiusmodi exercitus tobora esse oportet, quæ in acie hostibus velut turres inexpugnabiles eponantur. Sic Cyrus parauit currus falcatos.

Capta uxore aut libetis Principum, & ipsi quoque facile postea in nostras partes traducuntur, præsertim si uxor & liberi eorum benignè à nobis trahentur. Sic Cyrus traduxit ad se Abradatam.

Exploratores optimi sunt ii quoque, qui extranei nobisque palam nondum addicti, alieno, id est, suorum Principum nomine ad nostros eunt, ut in eorum castris versentur, & eos nobis explorent, & speculentur. Sic Cyrus misit Indos ad Assyrium explorandum.

Animorum in bello vel certamine capessendo alacritas est optimum futuræ victoriae aut felicis exitus prognosticon. Cyri dictum.

Ea certamina & domi, & in exercitu publice instituenda, præmissaque ornanda, quæ ad usum

pugnæ & pœlii prodesse postea possunt. *Sic Cyrus.*

14 Exploratores & ii quoque esse solent, qui specie transfugazum à nobis ad hostes desciscunt, ut ad nos postea redeant rebus hostium perspectis.

15 Publicus exercitus nostri meritus & consternatio de hostium viribus & numero, est quamprimum ab Imperatore conuocatis Dicibus & militibus tollenda. *Sic Cyrus.*

16 Hostes quamprimum sunt aggrediendi, dum & impotenti adhuc sunt, & auxilia suorum expectant. *Cyri consilium.*

17 Profecturo exercitui commeatus est pro numero dictum & numero hominum patandus, vel equis, mulis, ac plaustris ferendus. *Sic Cyrus aduersus Cresum Iunius.*

18 Expeditissima commeatus parandi ratio, si milites aquam bibere assuecant & soleant. *Sic Cyrus.*

19 Commœatus plurimum milites alii, qui cibis falsis, acutis, & mortacibus constat. *Cyri vox.*

20 Profecturo exercitui, & ea qua-

in itinere ægrotis sunt necessaria parentur, & lora seu vincula, quibus equi sarcinæque colligantur; & fabros ac reliqua instrumenta quæ hominibus & equis calcean-dis, cuttibus trahendis, armis reficiendis, vestibus resarcendi sunt necessaria. Sic Cyrus.

Est Ducum cuiusque vexilli seu centuronū perspicere, quanta sit ab uno quoque milite suo parata commeatus copia: & negligentes coercere. Sic Cyrus.

Mercatores qui necessaria exercitui afferant, præmiis & priuilegiis inuitandi, ut casta sequantur. Sic Cyrus.

Impedimenta exercitus, vel in medio, vel in extremo agminis collocentur. Sic Cyrus.

Quum profectus est exercitus, cuique non modo agmini, sed etiam centurioni suus, quem servet, in proficiscendo locus constituantur ab Imperatore. Cyrus sic.

In impedimentis collocandis suus cuiusque centuriaz impedi-moris locus, ac signum quo dignoscatur constituendum est, & ut facilius illius centuriaz milites ex iis si quid habent opus, accipiant, & inueniant.

15 Protectar: in exercitum speculatorum equeites semper praetendant: quam longissime possunt: & magis singula renuntient exercitu. Hi vero equeites quoscumque ex indigenis possunt, capiant, & de hostium loco, statu, numero interrogent, & quam certissima queunt, explicantur. *Sic Cyrus incedebat.*

17 Qui sublati dextiris ex hostico ad nos transfugiunt, benignè excipiendi, & ad Imperatorem deducendi. *Sic Cyrus.*

18 Non extenuandæ hostium vires vbi consilium de certando capit, sed potius augendæ. *Sic Cyrus Araspan iubet.*

19 Ceteramen non debet, quantum quidem nobis licet, cum hoste committi, nisi prius nostri milites corpora curârint, & equis, machinis, ceterisque rebus belli- cis, reliqua necessaria prospecta fuerint, ne inter pugnandum habatum retum defectus plurimorum noceat.

EX LIBRO SEPTIMO.

I N acie struenda maximè perspiciendum est, ne nostra ab

hostibus circumueniti poshit, aut
ne nostri ordines, seu agmina sic
inter se procul collocentur, ut alii
alii laborantibus auxilio statim
adesse non possint. Sic Cyrus atque
Lydorum damnauit.

Magnatum ac capitalium ut
biuum diteptiones sunt, quantum
sieri potest, prohibenda, ne vel
teliquæ vieti regni urbes oblitina-
tiùs resistant: vel milites nimium
ditati diffluant. Ergo sese certa
mercede militibus data redimat.
Sic Cyrus Sardes conseruavit.

Bellicosis populis victis atma-
sent adimenda: ludi, conuiuia,
lucta ex mercimoniis duntaxat
relinquenda. Sic Cyrus Lydiis ademis-
arma.

Qui duas factiones sibi contra-
rias in eadem Rep. tollere cupit,
se utriusque amicum præbens,
castella & arces utriusque occu-
pet & diruat. Sic Cadusius in Cariq.

Fluminis abductio, conicitatus
interceptio, fossatum completio,
monumentorum & præstitorum
erectio, multum pblessos terrent
& turbant. Sic Cyrus Babylonios ex-
terrunt.

Oppida facilè tunc capiuntur,
quom ciues secundè conuinia agi-

taut, nihil de hostium conatu suspicantes. *Sic Cyrus cepit Babylonios.*

Dum oppidum capit, qui extra aedes occurruunt, interimendi: item qui armati in aedibus se celant, nec arma abiiciunt. *Sic Cyrus in Babylonios.*

Regia maiestas, quæ pluribus populis impetrat, quo sit venerabilior subditis, debet externè quoque splendere: ac proinde Rex custodiam corporis habeat, Regiam supellestrem, sumptus longè maiores priuatis faciat, venerationem habeat. *Sic Cyrus post Babylonem captam.*

Capta urbe, quidquid in ea est ac reperitur hominum aet bonorum, iure victoriarum cedit victori. *Cyri dictam.*

Deinde populo arma detra- henda, & Duces præfectique dan- di non è suis popularibus Princi- pib. præfertim potentibus & fa- ciosis; sed ex ipso victorum nu- mero. *Sic Cyrus.*

Optima Principum custodia, eorum virtus, & subditorum be- neuolentia. *Cyri sententia.*

EX LIBRO OCTAVO.

BONVS Princeps erga subditos similis esse debet bono patrifamilias erga domesticos. Chrysanthus dicitum.

Incolomitas Regni in eo sita est, si Principi prompte omnes pareant, etiam proceres. Ibidem.

In ea demum Rep. subditi & proceres sunt boni, continentes & strenui, ubi ipse summus Reipub. magistratus est eis. De Cgro.

Qualis Princeps, tales & ielique ciues.

Quo multum otii Principibus ad res publicas curandas suspetat, domesticatum rerum ac bonorum curam aliis, sed paucis ac fidis habent committere. Sic Cyrus.

In magnis imperiis est magnis sumptibus & impensis opus. Chrysostomus.

Proceres ac Principes Regni maxime Regi & summo magistratu pro officio faciendo coguntur adesse, quum nihil absentibus trahantur, praesentibus autem solis iuxta facilima & maximè honesta ac fructuosa sunt, demandantur. Sic Cyrus.

- 8 Est boni Regis imprimis divini cultus constituendi, & constituti exercendi curam habete. Sic Cyrus Magos instituit.
- 9 Quanto pientiores subditi; tanto minus nefarii, & vel inter se, vel in Principem minus quoque scelerati & rebelles. Cyri vox.
- 10 Optima Principis educatio & vita ceteros subditos ad easdem virtutes inuitat.
- 11 Venatio iis qui rebus bellicis vacant est exercenda. Sic Cyrus.
- 12 Toga seu stola, id est, longa vestis maximè decet Reges ac magistratus. Cyrus eam assumpserit.
- 13 In quibus urbibus nemo plura artificia exercere permittitur; sed unus unum duntaxat; illuc artificia sunt & præstantius elaborata, & magis industria. Xenophonius sententia.
- 14 Regibus multi oculi & aures habendæ, id est, multi homines fidi, qui verè referant ea quæ passim fiunt, & audiuntur. Sic Cyrus suos speculatores domi per tozum regnum depositos habuit.
- 15 Elle debet hoc Principis propositum, ut subditos suos felices faciat, ut iis felicibus uti possit. Cyri sententia.

Liberalitas Regis ea est toleranda, quæ publicum ærarium non minuit, verum illa tantum largitur, quæ ipse ex priuato luto eueniunt, ut multos sibi conciliet.

Vt ciues subditique bene valent, debet quoque prospicere bonus Princeps. *Sic Cyrus.*

Quo regia maiestas augustior apparet subditis, est operæ primum ut Rex quotannis saltem semel regie ipse ornatus, cum regio comitatu & pompa, honesta aliqua de causa (velot ius dictus, vel ad Dei cultum) prodiens, venerandus a subditis conspicatur. *Sic Persarū reges ex instituto Cyri Imperatorē modō in bello strenuum esse oportet: verum* qiam in iisdem munificum, & in onuiuis opiparum ac liberalēm cagrum milites, tum Duceū siēnios, sibiisque deditissimos. *Cyri exemplum.*

Principibus sunt ii gratissimi atque amicissimi, qui quæ ipse Principes de se honeste dicere nō audunt aut possunt, de illis, tanquam sua esset sententia, dicunt. *Sic Cyrsantas Cyrum, Ephestian Alexandram amat.* Hi vero signū

item boni viri tuerint, sane per-
 quam utiles ac necessarii sunt
 Principibus: sii vero mali, velui
 pestes & assentatores tertium
 sunt censendi.

ii Exercitus non tantum in castis,
 sed etiam in progrediendo seu iti-
 nere faciendo compescus esse de-
bet, ordines seruare, singulorum
 Ducum & centurionum certa
 signa, & loca distincta habere, ut
 & dignosci, & patruos esse ad
 omnes occasiones possit. Sic Cyri-
 cum exercitu incedebat.

iii Hæc ultra citroque inter Re-
 gem & subditos mutua promis-
 sio est, ad quam se utriq. vicissim
 obligant, & qua ab una parte non
 seruata, collitur obligatio; & li-
 bera manet pars quæ promissio-
 nem seruauit; nempe, ut Rex qui-
 dem subditos suos aduersus ex-
 traneos hostes rueratur; inter pa-
 sos autem subditos leges patras
& conseruet ipse, & ab aliis er-
 uati coreret; Subditi vero ut ræm
 à se delectum aut probatum pro-
 summo magistratu regnent ac
 ronorent: atque eidem labran-
 ti, aut à subditis neglesto, vel ab
 extraneis imperito, auxilium &
 obsequium, quale iussi sunt.

piætenti. Cambyses apud Persas sic.

Qui præpotitu bene & fideliter
commissas sibi prouincias regunt;
aut nunquam aut ratò sunt mu-
tandi. *Cyrus consilium.*

Ne qui Prouincias præsunt,
summum in eas imperiu libi vñfut-
pent, & à Repub. vel Rege deti-
ciant, adiungendi iis alii, qui
sint vel pecuniarum Quæstores,
vel urbium Præfecti, & tanquam
Præsidūm prouinciae inspectores,
mutuoque alii a liorum obserua-
tores. Sic Cyrus Satrapas allegit Pra-
sidibus, iam à se constitutu.

Sic gulis annis publici census,
item exercituum, id est, peditum,
equitumque totius regni nume-
rus recensetur & incatur. *Sic*
Cyrus.

Annuatim inspectores in singu-
las prouincias cum potestate ex-
traordiaria mittendi, qui Re-
gionis statum, subliorū quo-
rumq[ue] audiant, ac Præsidūm
consilia intueantur, ac emendan-
tib[us], vel ad Rēgem referant. *Sic*
Cyrus instituit.

In magois regnis & latè paten-
tibus nuntios pedeltes, vel equos
dispositos esse in quois il-
lios regni parte, commodissi-

mom est, ut de rebus omnibus ci-
tissimè à quaque Prouincia Rex
aut Resp. admoneatur. *Sic Cyrus
constituit Parasangas.*

28 Etiam in eleétiis Regnis ma-
iorei natu filium ex pluribus
defuncti Regis liberis eligi æ-
quius est, nisi illius stoliditas, aut
ignavia manifesta obsteret. *Sic Cy-
rus elegit maiorem natu.*

29 Moriens Rex liberos suos sibi
in imperio successuros de officio
monere serio debet, & ad pietati-
tem, atque erga subditos æquita-
tem sequandam exhortari, & iu-
reiurando obstringere, *Sic Cyrus
suos liberos.* Item Principes cohob-
taritum ad mutuam inter se con-
cordiam, tam ad Regi futuro ob-
edientiam præstandam.

30 Maximè fidi esse solent Regi
indigenæ & consanguinei cum
eo ab incunte ætate nutriti, & ab
eo non offensi.

31 Vita factaque Regum occulta
liu[m] esse non possunt. *Cyrus sen-
tentia.*

32 Vnâ fidelitas & veritas inter
reliquas virtutes plurimos regi-
bus conciliat tum domesticos
gum extraneos : Perfidia vero
multos ab iis auerteit, & ex ami-

lis noctes reddit exitiales. Xenophontis sententia.

Impietas ac perfidia Regnum Persarum quamvis diuissimum perdidit, eorum subditos omnes corrupit, & Persas omnibus mortali- bus inquisos & exoscos reddidit. Xenoph.

Veteris sanctæque disciplinæ in bene moratis R. esp. constituta neglegatio secum ruinam quoque impetii trahit. De Persis Xenophon.

Bonorum R. esp. instituto- rum atque saeptorum morum duæ terebrimæ pestes ac corruptelæ; nimirum publica voluptatis licentia; & pecunia; congeren- tæ seu auaritæ laudatum tanquam rei honestæ studium. Xenophon.

Ibi perit rei militaris studiū, ubi non illius periti homines, sed cuiusvis vocationis homines ex fauore, non ex virtute exercitui, vel militibus præficiuntur. Xenophon.

EX XENOPHONTIS
LIBRO, DE REPUBLICA
LACEDAE MONIORVM.

IMbecilliores liberi gignun-
tur ex imbecillioribus parenti-

- bus, ex frequentiore coitu, ex parentibus, ætate vel proiectioribus, vel iunioribus adhuc.
- 2 Liberorum in eadem ciuitate educatio ut sit & modesta & benevolentia inter eos conciliatrix, sic fiat, ut
  - 3 Sit unus & idem omnium praceptor communis, homo liber, non seruus conditione, honoratus, non vilis.
  - 4 Peccantes pueri cuiuscunque sint conditionis, & qualiter puniantur: officium vero facientes laudentur & qualiter.
  - 5 Ne a teneris annis nimis delicate aut gulosè alantur, vel sumptuosè vestiantur, vel otiosè domi contineantur.
  - 6 Purorum industria & corpus aliquo honesto certamine ac præmio proposito publicè priuacimque exerceatur ac exciteatur.
  - 7 Omnes pueri discant reditari publicè omnes seniores velut parentes suos ac honorare; iisque etiam superuenientibus cedere.
  - 8 Spurci tamen amores, tunc amatores omnes ab adolescentibus arteantur quam longissime.

Iuuenilis etas eget maximè
freno (Est autem ea iuuenilis,
quoniam quis excedit ex ephebis) ac
honestis laboribus, (qui sint eo-
rum iingenii ad maiora capessan-
da experimentum) probetur &
exerceatur.

Iuuenes cum summa modestia
publicè priuatimque incedant.

Alii aliorum sunt obserua-
tores.

Legibus, non iratè, aut volupta-
ti suæ parere matrè & ab ineun-
te etate assuefant.

Victus autem ratio, præserit
sub iisdem præceptoribus, publi-
ca sit.

Ad sanitatis, non voluptratis,
aut auïditatis rationem instituta.

Ab eorum victu compono-
nes, invitationes, inebriationes-
que quam fieri potest, absunt lon-
gissime.

In suis congressionibus & cibo
capiendo sermones honestos de
rebus à se vel ab aliis præclarè ge-
stis habeant.

Cibum semper præcedat eorum
exercitatio.

Nobilibns ac generosis ad ar-
mâ tractanda idoneis artes om-
nes sordidae, & quæ solum lu-

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

- 18 Crim capiant, toleranda.
19 Liberales autem & militares
intaxat concedenda.
- 20 Omnes ac præseruum potentissi-
mos quoque & maximæ autho-
ritatis in Rep. aut Regno viros
Legibus ac Magistratibus patrē
oposset, & ad eam rem assue-
fieri.
- 21 Legibus iis maximè patent om-
nes, quas & Deo probati, & in-
stas esse sciunt; quasve volentes
ac consentientes ipsimet recepe-
tunt.
- 22 Summa quævis potestas in Re-
publ. est certis legibus coëcenda
& vinculis: non autem libere
quidvis pro animi arbitratu age-
re permittenda. Sic Sparta ab Epho-
ri Reges coëcuntur: Ephori ipsi, à po-
pulo & Regibus.
- 23 Ignavis atque è bello fugienti-
bus, publica ignominia, cuius ip-
sosmet fugientes pudeat, publice
irroganda.
- 24 Senectus ab omnibus publice
veneranda.
- 25 In unoquoque ciuium ordine
statas militaris præcepta descri-
praqvæ esse debet.
- 26 Omne artifitorum ad bellum
necessariorum genus in Republ.

bene

bene instructa abundare debet: item & parati semper currus & iumenta, quae bellicâ instrumen-
ta vehant.

In certas turmas & cohortes
quilibet exercitus dividendus:
cuique autem turmæ & cohorti,
non unus; sed tot præsint, quo
sunt necessitatis.

Castria metanda circulati for-
ma, non quadrata.

In castis ipsis militares exerce-
tationes instituantur ac fiant.

In castis Deus inuocandus,
præsettum quum vigilia seu ex-
cubia collificantur.

Bella & à Dei inuocatione &
post nocturnam deliberationem
suscipienda.

Regum opes aut redditus ne si-
nimium tenuis, vel opulentus.
Tenuis quidem, ne non pro digni-
tate ac metito afficeret præmio
poterit aliquem, rebusque a con-
tribus necessariis satisfacete pro-
pter inopiam. Opulentus autem
nimium, ne Reges aut iusolescat,
aut tytanni cuadant.

27

28

29

30

31

32

EX LIBRO XENOPHONTIS
DE REPUBLICA
ATHENIENSIVAM.

1. DEMOCRATIA seu populare imperium est deterrimus optimarum Reipub. formarum statutus.
2. Quibus in locis ac populis artes sordidæ, lucrosæ, vel nauiticæ plurimum exercentur, ibi magna est seruotum, inquiliinorum, ac opificum licentia ac petulantia.
3. In democracia utilitas populi, non autem ius; libido, non aequitas spectati & vincere ut plurimum solet.
4. In democracia generosi & diuites vexantur, ac periculosè vivunt.
5. In democratico statu socii facile bonis spoliantur ne rebellent.
6. In democracia populus vult ius à se uno vindique peti, tum honestis gratiâ, tum ut omnes in metu sui contineat, & ne imperium suum autoritatemque alii concedere videatur.
7. Centesima mercium exacta in portu Athenieq; tributi nomine.

Quæ urbes mari imperant, sunt amicæ & sociæ habendaæ, ne cōmeatūm prohibeant: aut ne nos vicinos ex improviso adoriantur.

Naualis scientiæ & militiæ maior est tum usus, tum commoditas, quam terrestris.

Insularis oppidi magna est, præ terrestri, securitas.

In democratico statu minus semper sunt firma contracta cum aliis populis fœdera, & ipsamet Reip. decteta.

Optimates quique inimici populo, & populari statui.

In democracia tenues potius quam diuites ac optimates præficiendi, ne Reipub. forma statim cœratur.

EX HISTORIARVM POLYBII LIBRO PRIMO.

EXERCITVS extraneus nequaquam est in aliquod nostrum oppidum, præsttim robustus, temerè & facilè intromittendus. De Messana & Regio occupatis.

2. Est fidelis Reipub. item Ducis & Imperatoris, suos qui contra ius occupatunt oppida sociorum specie ferendi auxilii, bello perlequi, & comprehensos grauiter punire. Nec enim ullis; nedum sociis praetextu auxiliu ferendi sua sunt adimenda. *De Romanis Romanos 300, qui Regium occuparant, punientibus.*
3. Ad populi viæ benevolentiam erga se captandam prodest plutum moderatè patra victoria uti. *Hieron exemplum.*
4. Militum seditiones, aut extraneorum, qui sunt inutiles, tollendorum hæc est expeditissima ratio, si praetextu certaminis hostibus obiciantur; & in arce exiliendi deserantur. *Hieron sic delust seditiones.*
5. Vicini populi nimium crescentis potentia est matutè quacunque ex occasione deprimenda & sistenda. *Sic Romani Carthaginensium potentis obliterunt Maximi succurrentes.*
6. Exercitui in peregrino solo versanti societas indigenatum regionis minimè recusandæ, immo ambiendæ. *Sic Romani in Sicilia Hieronu amicitiam acceptant.*

Holtis superandi victoria quae
obtinendæ facillima ratio est; tu-
arx & præsidium quod habet ho-
litis maximum, & in quo mili-
cum annona & commeatus re-
ponit, capiatur. Sic Romanus Agri-
gentum.

Ostidio absque commeatu &
annona parata, aut horreo vici-
no, neque tuta, neque diutina,
neque felix esse potest. Sic Roma-
ni Erbeto capta pressi.

Potest victoria in partam non sunt
exoubiæ negligentius ab exercitu
agendæ. Sic peccatum à Romanis vi-
cto Annone.

Aduersus hostem in nauali bel-
lo & re nautica potentem parau-
dæ naues, exercitiumque rei nau-
ticæ colendum. Sic Romani Car-
thaginensibus.

Nouæ in bello machinæ & ho-
litibus incognitæ magnum ad vi-
ctoriam momentum effertunt. Sic
corvi nauum à Romanis exigitati.

Imperator in pœnus intellex, ab
exercitu est remouendus. Sic An-
nibal in primo bello Punico est remo-
tus.

Bellum in hostile solum trans-
ferte, quantum possumus debe-
mus. Nam in ratione magis uti

retur hostis, & ad sua tutanda
reuoacatur. *Sic Romani in Africam*
traieciunt.

14 In hostico versantes omnia ter-
rore, incendiis, tāpina implete de-
bent ad sui metum iniiciendum:
item loca ad se se recipiendum
munite, ac denique perculsis iam
hostibus insistere. *Sic Regulus in*
Africa egit.

15 Magnas exercitus clades solei
sociorum ac vicinorum defectio,
incursioque sequi. *Sic Cartagi-
nensibus vietiū accidit.*

16 Ducum in exercitu imperitia
etiam stenuis misitibus obest, ac
cladum caussa est. *Xanthippi di-
ctum.*

17 Aequæ conditiones etiam vi-
tis ut se se lassmittant, offeren-
dæ. Sunt autem æquæ, quibus
omnino neque laude neque re-
bus suis spoliantur. *Regulus durior*
Carthaginem non cepit.

18 Acies sic instruenda ut ab hoste
vel tota, vel ex parte circumue-
niti non possit. *Regulus sic pecca-
uit.*

19 Imperatoris citra controvær-
siam militaris & periti, vel vnius
præsentia ac sententia, centum
Ducum imperitorum iudicio &

strepitui

Itrepitui præterenda est. Sic unus
Xanthippus restituuit rem Carthaginien-
sis.

In hostico viris nostræ præfi-
ducia animi à nobis imminuta,
magnatum sæpè cladium causam
afferunt. Sic peccarunt Romani dum
Regulum in Africa cum parte tantum
copiarum relinquunt.

Duobus maximè modis homi-
nes solent in melius sententiam
mutare; vel propteiis calamitati-
bus edocti; vel clodium aliena-
rum exemplo admoniti. Polybiis
sententia.

Dux peregrinus, post res præ-
clarè in alieno solo à se gestas,
statim, ne sic multorum inuidice
obnoxius, discedat. Sic Xanthippus
se recepit.

Suis in hostico laborantibus
est totis viribus succurrentum, ne
alii siare ignauores, & hostos
audientiores. Sic Romani suis in
Africa obfessis auxilium statim fe-
runt.

Etiam summos Imperatores
oportet nautis in re nauali ac na-
vigatione patere. Polybiis sen-
tentia.

Nimia vel rerum prosperè ge-

istarum

statum induci; vel oppidorum
hostilium intercipiendum audi-
tas, summos duces & exerci-
tos in dissimilem sœpè adducit.
*Sic Aemilius & Fulvius classem ani-
sere.*

26 Non qui pedestri terram in
dynt & audacia valent, idem in
ravali pœlio, vel iisdem de cau-
sis uidere & au facies esse in terra
dubent. *Polybius sententia.*

27 Hostes potius infortunium & cla-
dem undeconque acceptam à no-
bis urgendi, & infestandi. *Si*
Carthaginenses Romanos post classem
amissam.

28 Et constantis populi post cla-
dem semel acceptam hosti non
statim cedere, sed urgenti & in-
stanti fortite resistere, imò ma-
ioribus etiam viribus collectis illi-
obuiam ire. *Sic Romani Carthagi-*
nensibus restiterunt post naufragium,
& post classem Drepani amissam.

29 Nautica res nec quouis anni
tempore, nec ab imperiis, nec pa-
riani motum oblatione, atque
pedestre bellum geri aut admini-
strari debet. *Ibidem.*

30 Exercitus semel nouo aliquo
armatum, machinatum aut mili-
um genere distractus, nequiefa-

ille neque cito aductus ea confirmatur. Sic Romani elephantis dimicant terrefacti.

Non quæuis hostium fuga, mora & delectatio certaminis, est verum pavoris illorum ac metus signum, sed sœpè stratagema est, ad nos in locum iniquum alli-ciendos, vel secutiores, ac minus cautos reddendos. Sic Cæcilius consul.

Oppidum quod Regni ac nostrorum finiorum clavis est & monumentum, ut summis viribus est oppugnandum; sic oppugnatum defendendum. De Lilybaeo sic oppugnato & defenso.

In obsidione est magnus petiti & strenui Duxis, si vsquam alibi, usus. De Imitcone Lilybaeo.

In obsidione qui præsertim peregrini de ditione agere deprehenduntur, muneribus & exhortationibus confirmandi, & leniendi potius quam vi reprimendi. Sic Imitco Gallos Lilybæi.

Nostris obsecris & fortiter se gerentibus est quamprimum mirandum auxiliū, & totis viribus, hoc enim eos valde confirmat. Sic Carthaginenses Lilybaeu. Denique quid aganc dictim, quan-

16 tum fieri potest, explotandum.

Duci obsesto utendum est & quidem confessim alacritate animorum, quam id suis vider, ad irruptiones faciendas & hostium obdientium machinas corrumpendas. *Sic Imilco Lilybas.*

17 Præmia militibus sunt propo-
nenda, quo ad magna facinora
edenda exortentur. *Sic Imilco, sic
Appius Claudius.*

18 Obsestis ad incendendas ho-
stium machinas vento, si quis op-
portunus exortatur, matutè vren-
dum est. *Sic Imlico Lilybas.*

19 Oppida quæ vi oppugnari non
possunt, fame vel longo tædio
tandem dediciæ capiuntur. *Sic
Lilybum captum;*

20 In prælio nauali potior est eius
conditio qui pelagus tenet, & in
pleno mari nauigat, quam qui
circa litus pugnat. *Sic Carthagi-
nensium clasps Drepani fuit superior.*
Est enim naualis certaminis ars
& commoditas summa, si per me-
dios hostes præterlabi, ac deinceps in pugnantes impetum face-
re possit.

21 Hosti fortiter aggredienti op-
posita vicissim fornitur vis ac vir-

tus terret eum & fugat. Sic
Appius Claudius ab Adherbale fasces
Drepans.

Classi & loca impotuosa semper
& quo quis tempore fugienda,
ac tempestates præuidendæ: alio-
qui facile petit. Sic Romanorum
clausu in Pachyno.

Clades accepta, si fieri potest,
nouo aliquo lucro statim, &
damno hosti illato compensan-
da; alioqui languidiores fiunt
victi. Sic L. Iunius Erjectus montem
cepit.

Quum Resp. per se & ob inopiam
publici atrati quidpiam ef-
ficeret non potest: priuati sunt
persuadendi, ut intet se eos
sumptus partitos ferant & fa-
ciant. Sic Romani quadrirèmes in-
struxerunt.

Eadem alea belli sapienter tentan-
da ubi vires Reip. ferre possunt.
Nam quæ semel feliciter non suc-
cessit, postea succedere potest.
Sic maritima res tandem recte successit
Romanis.

Nauticæ tæti intermissum stu-
dium & exercitatio, magnatum
postea in nauali pœlio cladium
causa est: Itaque nunquam est

intermittenda. Sic Carthaginenses
vidi.

47 Quum Reipub. vites nō patiuntur aleam belli amplius tentati, est & mature & prudenter cum hostibus, vel per se, vel per socios le fœdere agendum, priusquam id hostes ipsi penitus nosse possint, dissimulato & prudenter celato ruinæ nostræ metu. Sic Amilcar fœdus fecit.

48 Est optimi Quicis scire & vincere, & cedere prudenter tempus. Polybius sententia.

49 Diuturna bella tandem alterutrius partis calamitas finit, et iam quæ prius neque ratio, neque æquitas terminare poterat. Sic primum bellum Punicum finitum.

50 Magnas exercitus clades defensio sociorum ac subditorum sequi solet. Sic Numidae & extranei defecerunt à Carthaginensibus rictu apud Egadem insulam.

51 Extranei milites stipendiati, vel habendi non sunt, vel sunt illis sua stipendia fideliter persolvenda, ne in nos ipsos insurgant. Sic Carthaginensibus bellum periculissimum constatum.

52 Vbi extraneorum militum magna est multitudo, non sunt simul habendi,

nadendi, sed diuertia in loca (ne inter se contra nos conspitent.) deducendi. *Sic Giso.*

Otium & segnities militum in castris, aut praesidiis; itemque nulla eorum disciplina, omnium seditionum fons est. *Polybit sententia.*

Exercitus extraneus ex pluribus & diversis populis conflatus utrumque obedientium paratior est; ita si semel seditionem moveat, implacabilis. *Sic exercitus Carthaginem extraneus.*

Extranei exercitus pignora apud nos retinere satius est, ne vel in nos coniurent, vel perfidi sint. *Peccatum in eo à Carthaginenibus.*

Ab extraneis propter stipendia non persoluta semel irritatis nouæ quotidie petitiones, nouæque belli occasiones, & querimoniae proponuntur & queruntur. *Sic ibidem.*

Ad sedandas militum sediciones plurimum consece ex iis quemdam ad eos mittente, qui cum ipsis militaris, eos humaniter tractat, & quem ipsi diligant. *Sic Giso missus ad tumultuantes milites.*

Cum in quavis seditione, tum

53

54

55

56

57

58

piæsecum militati, pessimi qui-
que se duces constituant: itaque
vel tollendi vel leniendi præci-
piæ.

59 Nimia imperantium crudelitas
& auaritia facit, ut quæcunque
occasio occurret, subditis statim
rebellen. Sic Carthaginensium cru-
delitas & auaritia Afros ad rebelli-
nem oblatæ occasione impulit.

60 Infirma est Respub. imò facile
euertitur, quæ nulos nisi extra-
neos milites suos habet. Sic Car-
thaginensis penè post primum bellum
Punicum euerti.

61 Remp. prudentem oportet in
consiliis capiendis non tantum
præsentia spectare; sed etiam fu-
tura prospicere. Itaque non con-
tentam esse rebus prosperè ad
tempus fluentibus; sed quis exi-
tus inde sit futurus, perpendere.
Polybius sententia.

62 Hostis fugiens & perterritus,
est persequendus, non autem si-
nendus vites & animum colli-
gere. Anno propter ead accusatus, Amil-
car contra laudatus.

63 Securitas post victoriam at-
que segnities Aouonem perdi-
lit.

Qui Principes pecuniaæ colligendæ atque æratio augendo potissimum sunt addicti, & in ea re industrii, ratò viri strenui ac militares esse solent aut euadunt. Sic Anno Carthaginensis.

64

Nimium præcipitanter spes victoriae in ipso certamine concepta, facit, ut ordines non seruerantur; ac vincendi occasionem hostibus sœpè præbuit. Sic Libyes vidi ab Amilcare. & lib. 2. de Ætolis ab Myrto exercitu vidi.

65

In sociorum defectione magnum ad eos pertinendos & profligandos momentum affert, si qui ex illis vel sponte & ultrò, vel à nobis sollicitati & retracti ad nos redeant. Sic Narua Numida Libyæ deficiente à Carthaginensibus terruit.

66

In bello ciuili seu sociali viatoris in captiuos clementia & eorum liberalis dimissio, tractatio, & ad se invitatio, mulcum ad contrariae partis exercitum dissoluendum, & ad se perterritendum potest. Sic Amilcar post partam victoriam aduersus stipendiarios.

67

Hottis crudelis imperus & fu-

68

cot maxime contraria parique
crudelitate in eum adbibita sitti-
tur & coërcetur. Sic Amilcar fi-
pendiariorum exercitum.

69 Ducum in exercitu discordia
nasci maximè solet ex diverso
eorum ingenio, nimisq[ue] si eo-
rum alter sit militaris, aliter non,
aliter segnis, aliter non: vel si sint
ex diversis etiam in èadem vrbe
partibus seu factionibus electi.
Ergo nisi illi duces dissentientes
separentur; tandem ipsum exerci-
tum perdunt. *De Annone & Amil-
care.*

70 Exercitus imbecillior potest
vel saltem commeatum firmiori
intercludere sepe: ac proinde id
saltem conetur.

71 Ne cuiusquam Principatus à
viciniis sinatur in tantum crescere
hostibus illius oppressis, ut pro li-
bitu postea dominari in omnes
possit. *Sic Hiero Carthaginenses iurit.*

72 In captiuos quibus fides data
est, aut præter fas detentos crude-
litas admissa tandem à Deo seve-
rò punitur. *Sic stipendiariorum in
Carthaginenses crudelitatem vindicata.*

73 Exercitus à prudente & stre-
nuo Imperatore ductus licet ex-
iguus, longè fortior est, quan-

cumuis magna multitudine con-
fusa , aut ab ignato Duce guber-
natae. *Ibidem..*

Praestat etiam in bello nihil tam
etudele facere aut sponte accentua-
ce , quod tibi omnem cum hoste
futuro reconciliationis spem ad-
imat. *Tolbius sententia.*

Bella ab imperatis & adhuc de-
bilitatis propter alias clades sunt
redimenda etiam iniuste illata.
*Sic Carthaginenses Sardinia cōfere Ro-
manis conquerentibus.*

EX LIBRO SECUNDO.

EXCVBIARVM negligentia &
nimia etiam oblidens exerci-
tus securitas hostibus & quidem
obfessis victoriam sapè dedit. *De*
Epirotis qui ab Illyris ad Phoenicem
urbem cēsī sunt.

Maritimis ciuitatibus & locis
etiam pacis tempore praesidia ne-
cessaria ; quoniam quouis tem-
pore ab exitantibz intruadī , & per-
cutti facile incustoditi possunt.
Sic Epirta, Eoli, Achaj.

Socetas etiam iomeraria est & pe-
culosa , quæ spretis vicinis , lon-
ginquorum populorum amici-
nam quaerit & præfert , vel pere-

grinorum ignotorum fides se committit. *De Epirotis.*

4 Populis de perfidia & leuitate communis omnium voce infamatis non temere vel fides habenda, vel sua oppida & sese committendum. *Polybii sententia.*

5 Nullus extraneorum numerus est in oppidum ullum aut praesidium introducendus, qui viribus vel numero ciues ipsos superet. *Polybii sententia de imprudentia Epirotum.*

6 Prædandi piraticamque in mari exercendi licentia à nullo rege suis subditis concedenda, quæcumque spes aut dulcedo aut participatio prædæ fiat aut affulgeat; reddit enim eos rebellis postea. *Sic panitia Illiorum piratica.*

7 Legati sacrosancti sunt: ac proinde pro iis violatis bellum iustè suscipitur. *Sic Romani contra Illyrios, & contra Gallos.*

8 Cauendum maximè maritimis ciuitatibus, ne pitatae vlli, quantumvis recens exorti, potentiam nimia eorum patientia in mari acquirant: vel aquandi aut commeatus parandi praetextu in regionem, vel oppida ingredian-

tur. Sic Illi^u Djrrbachonu, Corcyraeis
bus & Achaeis molesti, Itaque sunt
communibus viribus ab omni
bus ciuitatibus maritimis statim
opprimendi.

Qui in remota regione Princi-
pis nomine præst, semper peri-
culose ab ipso Principe irritatur,
vel minis quamdiu illuc est &
præst, terretur. Nam vel seditio-
nem aduersus Principem moue-
re, vel alii regionem eam tradere
solet. Sic Demetrius Illi^u Corcyram
tradidit Romanis.

Vbi iniusti, vel exosi subditis,
vel vicinis imperii inclinatio pri-
ma fieri præsestim à potente vel
æquiore hoste cœpit, statim tota
illius ruina & integra eversio à
vicinis impulsa, sequitur. Sic Illy-
riorum regnum facile à Romanis eversum.

Ad profligatum quidem iam, sed
de quo nobis in posterum meoui-
mus, hostem frenandū, & semper
coegerendum, tutissimum est, præ-
sestim quum procul ab eius regne
absumus, vel alium eius profliga-
ti & expulti loco substituere re-
gem, hominem illi inimicum &
infestum: vel vicinum parentia
augere. Sic Demetrius à Romanis
contra Teura regnum Illyriorum auctus

12. Populi æmuli, aduersarii & vi-
cini nobis vites ne vel adeo in pa-
ce nimium crescant, nobis est ca-
nendum. *Sic Romani Carthaginien-
sium imperium suspectum in Hispania
habuerunt.*
13. Quando bella eodem tempore
duo imminent, aduersus diuersos
populos, prudentis est Principis
non virumque simul suscipere,
sed unum duntaxat. Itaque cum
eo qui se æquiorum præbet prius
pacis pendere est, & ex ea parte me-
ius tollendus. *Sic Romani cum Car-
thaginensibus fædus iuncti, ingruente
tumultu Gallico.*
14. Gentis unius in se ipsam fre-
quentes seditiones & discordias,
ipsius gloriari, inclemens, &
res præclaræ gestas corrumpunt,
& hostibus delendam exponunt.
Sic Galli.
15. Gentem aliquam alii genti ho-
mem esse & velut spinam ac fre-
num Deus obici voluit. *Sic Galli
veteris Romanis à Deo obici.*
16. Contra hostem itenuum bel-
la diuina nos ipsos magis itre
nuos tandem efficiunt: ac proin-
te minimè tutum diutius vicinos
bello fatigare. *Sic Romani exerciti à
Gallis.*

Exercitui iohostico versanti
exitialis est inter se seditio. Sic
Transalpini deleti.

Exitanei populi non oratione
dontaxat, & laude suorum maio-
rum; sed donis quoque & pecu-
nia, & facilitate rerum, itemque
spelucrū proposita in belli socie-
tatem à nobis inducuntur. Sic
Transalpini à Bois persuasi.

Bella maxima non nisi maxi-
mo prius apparatu commēatus,
pecuniae, telorum, armorum, &
exercitus nostri, & sociorum fa-
cto rectè suscipi, aut diu toletari
possunt. Sic *Rossiani* sese prepararunt
aduersus Gallos.

Prædæ seruandæ aut in tuto
collocandæ, imminente præser-
tim hoste, aviditas sspè pulcher-
timas rerum gerendarum occa-
siones corrupti, & hosti alioqui
trepidō victoriani concessi. Sic
Galli à Romanis vidi.

Magnum ad victoriam momen-
tum est, hostium impetum emi-
nus sustinere, aut in re inutili elu-
dere; ipsos antem iam ita lassos
cominus & gladiis aggredi & cæ-
dere. Sic *Insubres vidi à Romanis.*

Magna militum ars est, scire
qua ratione pressi pedem, seruatis

ordinibus recte, & piementer hostem pedem inferte debeant. Magna Imperatorum aciem in trucentium atq[ue] quoque est, sic aciem disponere, ut spatum militibus ad pedem referendum liberum & tutum relinquant. Sic Romani obserabant.

23 Constantia in hoste obsiden-
do, & eodem tempore obsecsis suis succurrente, hostium animos protus instingit, & obsecsum hostem fugere, aut se dedere cogit. Sic Romani in obsidenda Acer-
ra urbo.

24 Quæ prouinciarum suo potius quæque commodo, quam patriæ libertati student, inter se consen-
tire non possunt. Polybius senten-
tia.

25 Quæ prouinciarum inter se discordant, facile in concordiam adducuntur, ubi communè omnibus periculum singularum viribus natus cœperit illis imminere. Sic Peloponnesii inter se coniuncti contra Philippum.

26 Clementia publica atque iuris equalitas socios quamvis prius inter se dissidentes, in societate re-
tinet. Sic Peloponnesii concordiam co-
luerunt inter se.

Ad recuperandam libertatem
facile reliquæ vicinæ ciuitates in-
citancur vnius aut alterius exem-
plo, cui id feliciter successit, &
quæ postea reliquas illas ad socie-
tatem inuitat & admittit. Sic A-
chaorūm urbes excitata.

Eiusdem iuris, motis & gubernati-
onis prælectum æquabilis per-
petua conseruatio & retentio fa-
cile multis persuaderet, ut & se no-
bis adiungant, & nós æquos ac
constantes esse in promissis cre-
dant. Sic de Achaiis omnes Peloponne-
si statuerunt.

Quæ regna bella iniusta susci-
pionē, facilem præbent Regibus
suis viam, ut ex bonis Regibus
tyranni euadant, nimirum semel
iniustitiae ex populi consensu af-
fuetis. Sic Cleomenes Lacedamonium
tyrannus euāvit.

Reges neminem naturâ haben-
amicum vel inimicum, sed ex suo
commodo amictias inimicitias
que metiuntur ac mutant. Poly-
bius sententia.

Optime sibi consolunt renuia-
res Respub. à potentioribus bel-
lo lacepsis, quæ prudenter & pro-
posita periculi magnitudine &

vicinitate pelliciunt alias Repub. vel Regna potentissima in suam societatem æquis conditionibus, & quæ nullam tenuioribus seruitutem imponant, aut damnum afferant. Sic Aratus Antigonom socium asevit.

32 Ex cubiæ nunquam sunt, et si multæ vicina auxilia parata sint, negligentissimæ agendæ, ne ab hoste imparaçion inuadatur. Sic Cleomenes cepit Megalopolim,

33 Clementia victoris in expectata in viatos hostes, si quidem sint illi ingenuæ naturæ, ex inimicis illis mis solet amicissimos efficere; si minus, terribiles. Sic Mantinenses ab Arato humaniter tradati.

34 Tyrannis omnium hominum iniurias & sceleræ complectitur. Polybii sententia.

35 Tyrannum non tantum belli, sed etiam pacis tempore capere & occidere fas est. Polybii sententia.

36 Est prudentis Imperatoris, quum non potest hostem repellere, aut illi occurrere, se tuto in loco, contemptis vulgi querimoniis tantisper minire, & contine-re, & præsertim in metropoli seruanda laborare, dum maiores vires colligat, & hosti par aut sope-

tior esse poshit. Quod illi quidem est quamprimum curandum, atque ita cum exercitu ad animos suorum confirmandos, primo quoque tempore hosti obviae eundum. Sic Antigonus Cleomenem repulit.

Nunquam superioris loci oportunitas hostibus est concedenda; ut illi nimisuti sinantur sine vi locum huiuscmodi occupare, tanquam postea quam consenserint, laissi & impares futuri; ac proinde facile vincendi & deiciendi. Sic Lacedamonii à Macedoniis bus vitti in Laconica.

Nimium præceps Regis aut Imperatoris vitti de regno suo fuga integratam victoriam hosti relinquit: quæ sœpè paruis occasiōnibus & insperatis postea oblatis, vel eti⁹ tota illi potuit, - vel minori; & regio dignitasque recipi. Cleomenes fuga damnata.

EX LIBRO TERTIO.

CAUSSA belli à belli principio differt. Est enim causa ratio quæ in deliberationem de bello suscipiendo proponitur, facitque ut bellum deceriamus: Princi-

pium verò belli est prima in bello iam decretò actio hostilis, id est, in hostem tentata. veraque verò distinguenda, & in bello iusta esse debet. *Tolbius.*

3 Iniquæ conditiones, & vi necessitatē extortæ potius quam ure ullo belli & æquitate concessæ à populo victo vitori, quum primū datur occasio, reuocantur, & violantur, sunt que magnorum inter utrumque populum bellorum postea causæ: ac proinde videant victores ne viciis nimium duras & iniquas conditiones imponant & ferant. *Hæ fūerunt secundi belli Punici causa.*

3 Numia alicuius cum hostibus familiaritas cum de proditione facit suspectum. Itaque curandum, ut quos intet hostes maximè timemus, eos, si fieri possit, familiares nobis habeamus: aut saltem cum illis sàpè communi cemus. *Sic Annibal redditus Antiocho suspictrus.*

4 Prætextu legationis res vicinorum & eorum quos nobis hostes futuros suspicamur, explorandæ. *Sic Romani apparatum Antiochi speculatori sunt.*

Nimia felicitas & in cœpus prosper successus nos facile ad bellum non necessarium suscipieodum impellit. Sic Carthaginensium felix successus in Hispania eos impulit ad secundum bellum Punicum suscipiendum.

Quandoquidem peregrini facile fiant indigenis inuidiosi, cœuenient est peregrinis, ne quam inuidendi aut male de se suspicandi occasionem dent, vel nimia libertate sua, vel cum hostibus indigenarum familiaritate. Sic Annibal imprudens apud Antiochum.

Magnam nouo exercitus Imperatori autoritatem conciliat illius tum animus omni auaritia manifeste vacuus, tum strenuitas aliquo novo cœpto factōve ostentata. Sic Annibal commendatus.

Simulatio metus à nobis facta, sæpè hostes nostros temerarium quidpiā aggredi suadet ubi vincuntur. Sic Carpetani vici ab Annibale.

Bella nec sæpè iis locis, quibus puratur, geruntur: nec eos exitus habent qui spectabatur. Itaque non nisi post longā deliberationē sunt suscipienda, & rebus omnibus in utrumque euentum paratis. Sic Romani in secundo bello Punico decepti.

10 Iis populis, quos Deus catiga-
te vult, multa incommoda simul
eodemq. tempore insperata eun-
tient. Sic Romanū Illyriū defectio. &
Punicum bellum secundum.

11 Magnum & longinquum bel-
lum gesturie, nullus hostilis locus
ipsius infelios à tergo relinquen-
dos. Ea de equissi Annibal Sagas-
tum capit.

12 Peregrinus exercitus recens ad
uenient, si quid præclarè gessetur,
totam regionem perterrefacit ti-
rò. Sic L. Emilius Illyrii os uicit.

13 Temeritas in milite seu Duce
quantumvis strenuo & robusto
fregens raudem eum ipsum per-
dit. De Demetris Pharensi.

14 Quum tœdus publicum præter
consensum Reipub. violatum
est, ille qui violauit, est procul
dubio dedendus lassis ac conque-
rentibus. Sic Annibal petitus à Ro-
manis.

15 Bella ab iis iniuste suscipiantur
qui primi fœdera publica rope-
unt. Sic damnati à Polybio Cartha-
ginienses.

16 Consulissimum est in Imperio
quod plusib[us] diuersisque popu-
lis ac provinciis constat, unius
provinciae militibus alterius pro-

vincie defensionem committere; contraque: ut hoc pacio muto: quadam officii præstatione inter se deuinciantur. Sic Annibal misit Hispanos in Africam. Africanos traiecit in Hispam.

Ex populo recens devictis Prin-
ceps obides accipiat primaria
nobilitatis vitos mates ac iemini-
nas, ac postserium iuniores, in
viroque sexu. Sic Annibal ex cui-
tibus Carthaginensium accepit.

Bellum illaturi debemus veteres eorum, quibus illud indicium sumus, hollies prius in multarum societateni monetibus & communis periculi metu tentate & allicete. Itinera vero longa suscepimus in hostem, prius viae omnes explorandæ sunt, quibus facile traiici exercitus possit. Sic Annibal illatus bellum Romanis.

Longinqua bella & itinera num-
quam totò absque militum ex-
ploratis prius ab initio suscipiuntur.
Sic Annibal.

Coloniae à nobis in hostium deductæ semper præsidio firmantæ, ut pro munimento nobis sint.
Sic Romani aduersus Annibalem.

Coloniae in agrum deuenctum nunquam absque magno ipso-

rum incolatum dolore ac metu
ledacuntur: itaque vallis & mu-
tis & praesidio firmandæ. nam in-
sidiis vel armis primo quoque
tempore ab indigenis petuntur, &
exscinduntur. *Sic Cremona & Pla-*
centia à Boii petita.

22 Si quis potens hostis in Princi-
pem, vel Rempub, vicinis formi-
dolosam, aut suspectam, insurgit,
facile omnes illi vicini & ipsi
quoque in eandem Rempub, vel
Principem conspitant, & cum
noao hoste coniuguntur. Quam-
obtem hunc maximè periculo est
ab eo qui inuaditur, semper &
matutinè prospiciendum, fit-
missimis aduersus hostes istos vi-
cinos praesidiis semper obiectis
quantum quidem potest. *De*
Galla, Boii & aliis propter aduen-
tum Annibalù insurgentibus in Roma-
nos.

23 Quum flumen, vel mons obie-
ctus exercitū transiendus est.
vel aliqua regio traiicienda, et
transitus ab incolis pretio cimen-
dus, aut vi & celeritate praeoccu-
pandus. *Sic Annibal in traiectendo*
Rhodano.

24 Imperatori in hostilem agru-
profecturo loca itinantis notissi-

ma esse, vel per se vel per ti-
dos viæ duces debent. Polybiis sen-
tentia.

Exercitus quantumvis stre-
nuus, est tamen mora reficien-
dus, ubi longo labore & inopia
fatigatus fuerit, non autem sta-
tim hosti obiiciendus. Sic Anni-
bal refecit exercitum suum defatigatum
in transitu Alpium.

Exercitus peregrinus & in ho-
sticum pertumpeos debet pulchro
aliquo audaciique facinore sui
territorem iniicere statim, non au-
tem otiosè quiescere, ne opprima-
tur, aut metus de illo evanescat;
nam prima exercitus peregrini vi-
ctoria & cito, omnes illi conci-
lliat & ab hoste decicere cogit. Sic
Annibal confluit cum Scipione post de-
scensum ex Alpibus.

Celeritas ex equendi magnum
hostibus territorem nostri adfert,
& nobis victoriam de hoste im-
parato patit. Sic Annibal.

Vt militibus etiam ignavis ne-
dam strenuis animis addatur,
non modò misera captiuorum &
seruientium conditio est iis re-
presentanda, verum etiam spes
omnis fugae adimenda. Sic An-
nibal suos ad pugnam animauit.

19 Hollis tunc maximè aggrediendus, quum adhuc est laetus,
& itinere ac labore defessus.

30 Hosti in nostram regionem irrumptenti nos occidere præstat primo quoque tempore, & in primo ipso regionis aditu matute & fortiter, cumque vel ab ingressu ipso arcere; quām iam ingressum, & omnibus suis metum iniicientem è finibus nostris conari depellere. *Sic Scipio occurrit Annibali adhuc irrumptenti in Italiam.*

31 Hostis in hostico sanguinem sibi conciliat clementiæ erga eos quos deditione accipit. Item duces præsidii & arcibus hostilis agit impositos, magnis donis & præmiis quām maximè potest in suas partes alliciat & traducat: denique præidia sibi dedentes magnis præmiis donet & alliciat. *Sic Annibat in Italia versatus.*

32 Maximè caudendum imperatori, ne exercitus territus, vel fessus, vel impatatus, aut iniquo omnino loco cum hoste configat, néve in eo, vel ambitione, vel ita se abripi sinat, vel hostium cōtemeliis cedat, vel militum inani clamore vincatur. *Q Fabius.*

33 Configendi cum hostibus tunc

maxime tempus est idoneum,
quum eorum miles adhuc tyro
esset, vel nondum totus eorum ex-
ercitus collectus conuenit: vel
principius eorum Dux abest ab
exercitu, vel per morbum incurialis
ac debilitatus in castis vettatur,
vel integra & alacris adhuc socio-
rum & militum nostrorum fides
& voluntas perit; vel denique
adhuc recens partium victoria-
rum memoria inhætet, & hostis
propter eas adhuc pavet. *Sic An-
nibal eligebat tempus certaminis.*

*Insidiæ in medio certaminis in
hostem exortæ, facile cum ter-
rent, victoriam nobis parant, &
hostem fundunt.*

*Strenuissimi & animosissimi
quiue in insidiis collocandi. Sic
Annibal.*

*Impransis & nondum curato
corpore à militibus prælium si-
euicari potest, nūquam suscipien-
dom. Sempronius propterea vixius ab
Annibale.*

*Clementia victoris erga ho-
stium socios à se captos, & ejus-
dem saevitia erga hostes ipsos ca-
ptivos, & terrorem illius hostibus
inicit, & sociorum ilorum qui
hostibus adhærent beneullen-*

tiam ipli conciliat, ut tunc facile
eos in suas partes traducere so-
leat. *Sic Annibal traxerat socios Ro-
manorum.*

Exercitui in hostico versanti,
magna præda, vel roulta impedimen-
ta sunt magno impedimen-
to, & sàpè occasio fugæ vel clau-
dis. Itaque ea vel nulla, vel pau-
ca omnino trahenda, nisi proorsus
sit commeatu destituta via, per
quam est iter facturus. Nam
campos tenenti exercitui, omnia
quaæ sunt in agris, patent. *Sic
Annibal.*

Iucendia, populatioque agro-
rum maxime incitat hostes ad
pugnandum. *Sic C. Flaminius accen-
sus ab Annibale.*

Est optimi Imperatoris nosse
ingenium & naturam sui hostis,
ut ea ad suum commodum ipse
vtratur; hostem vero iis rebus qui-
bus terretur, vel percellitur vel
delectatur, decipiat. *Polybii senten-
tia, & C. Flaminii, & M. Minutus
exempla.*

Hostis iracundus & superbus
quibusvis insidiis facile patet. *Po-
lybius.*

Non potest dux quispiam in
exercitu ipso, exercitus Impera-

corte inscio, vel repugnante, polliceri hosti obesse, vel dedenti se-
se, in columitatem & salutem. Sic
Anibal, Maharbali respondit post pugnam ad lacum Trasymenum.

In cladibus Republic. extra-
ordinariis, ex ita ordinatio magi-
stratu opus est: & in magno ter-
tore exercitus est eo Imperatore
opus, qui præter ordinem in om-
nes ius & impetum summum &
de plano habeat. Sic Romani crea-
runt sepè Dictatores, ut Q. Fabium.

Imperatori est cura de valetu-
dine exercitus, de vulneratis, de
lassis reficiendis, summa habenda.
Sic Anibal.

Exercitus pluribus cladibus iam
acceptis perterritus, eidem hosti
non est temere obiiciendus. Obii-
citur autem temere, si priusquam
confimeratur aliqua felici pugna
& victoria de hoste, tamen iterū
in aciem educatur & pugnet.

Hostis saepius viator potius
cundatione quam pœlio subigitur,
modo illi oppida firma neli-
la sint, in quæ se tutò recipiat,
nobis autem & militum multi-
tudo adsit, & suppetat cōmeatus.
Sequendus tamen est, & quan-
tum licet premendus, conferto

43

44

45

46

non dissipate agmine. Sic Q. Fabius dominus Annibalem.

Matis imperium in omnem partem maximum monentum habet, siue ad commecatum inuenientium, siue ad milites traicenos, siue ad hostium potentiam maritimam infringendam. Ac proinde omni studio vel comparandum, vel retinendum. Cártha thaginazisum sententia.

48 Portus matis nunquam suis speculatoribus carere debet.

49 Petegrini populi animos plurimum tibi concilias, & eos ad te ab hoste traducis, si ipsorum obfides ab hoste detentos tu captos illis restituvis; vel afficias & demerterias beneficio, ei severitati (quā hostis in eos exercuit) contrario, idque prius quoque tempore. Sic Scipiones ad se traduxerunt Hispanos.

50 Est proutidi Dacis, praesertim in hostico versantis, mature hybernis exercitus constituendis, & commineatur, seu anno prospiceret. Sic Annibal Gerione.

51 Prædictæ conseruandæ studium sapè timidores milites facit; ut parandæ auditas facit audentiores; itaque parva cuto in loco deponatur.

Ea potissimum hostium oppida, vel oppugnanda, vel, si fieri possit, interceptienda, in quibus conlocatos sannona, resque aliae ad bellum necessaria sunt ab iis collatae & collocatae. Sic Annibal Neapolitanam arcem cepit.

Magno cum periculo semper tyro exercitas contra veteratum humiliat: idque maximè semper auendum. Haec fuerunt causa cladem Romanorum contra Annibalem pugnantium.

Nihil contentionem summorum Ducum in exercitu periculosius. In L. Aemilio & C. Varrone.

In patentibus agris nonquam ei sponte & ultro certaque suscepitidum qui equitatu est longè inferior, quam hostis. Polybius sententia.

Magna exercitus clades subditorum & sociorum defectio sequitur. Post Cannensem pugnam totus vetus Gracia à Romani defecit.

Est constantis populi, Princeps, vel Reipub. etiam post clades magnas, & quidem sapientius acceptas, se suamque tamen libertatem ac dignitatem aduersus hostes velle cueri: quod consilium tunc probandum est, quam circa

53

53

54

55

56

57

manifestam totius Reipub. ruinam id fieri potest, & hosti resisti, quod vires super sint adhoc. Si Romani post Cannensem pugnam fuerunt constantes.

EX LIBRO QVARTO.

Quod populi sunt soliti vivere bellis, præda vel latrociniis, vix pacem intet se, vel cum vicinis ferre possunt & colere. De *Ætolis*.

Quamdiu hostis in nostro agro versatur, vel vicinia, quidquid ille pollicetur, exercitus noster non est dimittendas. Sic Aratus ab *Ætolis* vietus.

Piratae vagantes, & mare nostrum regionemque infestare & prædari semel ausi, nisi magnis vitibus repellantur, iniutii esse perseverant: imò etiam crescunt eorum rapinæ, vires ac audacia. De *Ætolis & Illyriis coniunctu in piratica exercenda*.

Peticulosus semper est ac metuendus in libera ciuitate magnus ciuium restitutorum, qui in patriam prius coniurauerant, numerus, ibidem habitans: ac illi proinde nulli sunt Reipub. parti

practiciendi. Sic Cynethenses & car.
cados.

Proditores urbium s^epē ne ipsi
quidem per proditionem evadūr,
sed ab hoste trucidantur. De Po-
marchis Cynethensibus.

Musicae studio assuefaciendi po-
puli, qui natura sunt iagenii fero-
cioris aut agrestiotis. Polybius de
Arcadiis.

Crudelitas feritasque etiam in
domesticos duntaxat exercite,
tamen est exosa exteris. De Cy-
nethensibus ob eam causam exosim
nibus.

Quibus in locis non conser-
tigui inter se præcipui magistra-
tus de pace, vel bello : sed ex iis
alii huic, alii illi fauent, maximas
seditiones oriri necesse est. De
Lacedæmoniorum. Praesidibus inter, si-
dissentibus.

Princeps priuatis iniurias sibi
factas condonare potest: publicas
vero, id est, Reip. factas, aut aliis
etiam priuatis illatas remittere
non potest. Philippi Macedonum Re-
gis sententia.

Qui populi latrocinia piraticam-
que exercuerunt, multos tandem
sibi hostes experiantur necesse est.
De Etolis toti Gracia exosis.

Qm liberi etiam collecti populi
per se sunt hostibus impates, sese
id vnius alicuius potentis Rei
pub. vel Principis imprimis vici-
at ac hidi societatem adiungant,
& quem suum protectorem con-
dituant; libertate sua interim re-
tenta. Sic Graci consugunt ad Philip-
pum Macedonis regem.

11 Fama de bello pro libertate po-
polis oppresis restituenda à nobis
suscepio, multos nobis concilia-
& socios facit. Sic à Gracu bellum
contra Aetolos sociale susceptum, gra-
tum fuit omnibus.

12 Quam quis populus aut Res-
publ. in Ducem eligit, eum qui
multis fecit iniuriam; aut quum
prædas ab eo factas recipiat, pro-
culdubio seipsum illarum iniuria-
rum, vel autorem, vel sociam ma-
gno suo malo facit. Sic Aetoli cum
Scopam in Ducem elegiunt.

13 Inter malos societas facilè de-
bilitatur, maximè si ab una co-
rum parte æqualis prædæ distri-
butio non fuerit seruata. Polybius
sententia.

14 Fugienda quidem sunt bella;
sed non ita tamen, ut pessima
juxque, ne suscipiamus bella.
perpetri velimus, ut fugam, seru-

cudem, ac duriora quam sit bello ipsum. *Polybii sententia de Messenis.*

In communibello & causa non sunt nostra, id est, vnius provin-¹⁶
ciae commode, aut iniuria, totius
societatis commodis aut iniuriæ
præferenda. *Sic male Messeni & sic Epirota.*

Eorum est optanda sequenda-¹⁷
que maximè societas, qui semper
officium & fidem seruatunt, et-
iam dum incommoda acceperūt
data. *Sic Acarnanes.*

Nihil est aut faciendum inho-
nestè, vel patiendum turpiter, vi-
pace nobis frui quoque mo-
doliceat. Nec enim pax est sem-
per quouis bello anteponenda.
Polybius contra Pindatum Poëtam.

Difficile est petiutum hominem
latere ac effugere Deum. *Sententia Messeniorum.*

Nihil tam communem totius
Regionis pacem aduersus extra-
neos hostes, aut incolas illius
quosdam illi insidiantes tuerit,
quam omnipotem vel præcipuarum
illius regionis urbium motuum
fœderis & syncretismus. *De Mes-
senis & Megalopolitanis.*

Bello allueti populi nunquam

intet te absque graui seditione
agunt, præsertim si Rege aut bel-
lo cateant: suntque in rebus suis
domesticis administrandis prom-
ptissimi & leuissimi. *Sic Lacede-
moni.*

11 Ingratus est populus, qui, spre-
tis legitimis Principiū bene de-
se metitorum familiis, regnum ad
alienas & ignotas transtert. *Sic
Lacedemoni.*

12 Maritima ciuitas in ostiis ma-
tis, per quæ res inuehundur aut
euehundur sita, est amica haben-
da, & à tota vicinia aduersus
hostes defendenda. *Sic Byzan-
tium.*

13 Nihil magis infidum & suspe-
ctum quam vñ cinus hostis: nihil
verò bello barbarico crudelius
ac formidolosius. *Polybius.*

14 Sæpè insperatae victoriæ Du-
ces ipsos ad regnum occupan-
dum mouent & impellunt, alio-
qui modestos. *De Achaia.*

15 Intet vicinos reges siti populi
liberi & illi imbecilliores, utro-
cumque maiestatem æqualiter,
quantum in se est, colant. *Byzan-
tii propterea à Prussia accusati.*

16 Summa prudentia est ad vitæ
hostium debilitandas præcipuum

eorum socium ; vel vi, vel venen-
cio, vel præmio ab iis abducere.
Sic Rhodis Achæum & Byzantium abdu-
xerunt.

Vicinis inter se belligeransibus,
potentior vicinus se se interpo-
nens facilè inter eos pacem & se-
lus conciliat. *Sic Canarum Rex*
Gallorum inter Prusiam & Byzantio-
nios.

Vbi omni sperato auxilio desti-
tuimur, & vites nostræ labascunt,
hostium vero crescunt; pax pri-
mo quoque tempore quætenda
& in eunda. *Sic Byzantii.*

Ne nimia in sequendi prædan-
di que hostis auditate urbem de-
fensoribus vacuam, prælettim
vbi sunt vicini hostes, relinqua-
mus cauendum est. *Sic Lyctorum*
urbis à Gnoſſu eversa.

Vbi inter libertas ciuitates po-
tentiores duæ inter se fœdus at-
tingit in eunus; hoc carceris debet es-
se merito suspectum: quare sibi
 diligenterius prospiciant, & ab iis
caueant. *Sic Gortynes & Gnoſſu reli-*
quam Cretam oppræserunt.

Bellum motu, in societatem
afflant: vel sollicitant omnes
qui eorum sunt hostes, aut eos
derunt, in quos ipsi bellum

parant.

parant. Sic Achai in Aetoles, & Pellyreni in Gnosios.

33 Ebrietas ab excubiiis arcenda: sape enim capiendum ab hostibus urbium caussa fuit. *De Agira captiva.*

34 Qui totius societatis Dux non succurrat per ignauiam patti sociorum oppressar, sed illius spem fraudat, est diducendae soluendaque illius societatis occasio maxima. *De Arato Iuniore Dymenses non iuvante.*

35 In communis societate quæ pars ob non latum sibi auxilium, & instans tamen petiçulum nihil in commune amplius contribuit, sed in suam ynius causam ad defensionem sua tributa reseruat, pessime tandem & sibi ipsi & toti societati consuluit. Sic Dymensis, Pharenses & Tirense reprehensi.

36 Qui mercenatio militi stipendia minime persoluere censentur, & vulgo creduntur, vix etiam in summis suis periculis postea mercenarium militem habere possunt. Sic Achai mercenarii destituti.

37 Inter plutes diuersas liberas Resp. tamdiu societas durat,

quam

quamdiu ipes est aliam ab alia
subsidiū accepturam esse. Polybiis
sententia. Vbi vero spes illa pror-
sus deficit, tunc priuatini una-
quæque sibi suisque rebus con-
suleat ac consilium capere so-
let.

Vbi in sua ipsius regione hostis
est perterritus & imparatus, est
persequendus; non autem tem-
pus illi concedendum personam
alicuius sui oppidi a nobis susce-
ptani obsidionem. Hac ratione pec-
cat Philippus mouens in Aetolas.

In hostico versans exercitus
omnia terrore, cædibus, rapinis in-
cessantes debet implete. Sic Phi-
lippus in Aetolia.

Geletitas Docis & iter perse-
stum priusquam sperari posset,
illi imparatum hostem, & qui fa-
cile vinci possit, obiicit. Sic Phi-
lippus vicit Elienses: item Psephidiam
urbem cepit.

Exercitus extraneus si in ipso
primo suo aduento quid praæcla-
rum & inexpeditum gerit, om-
nes terret, & facile ad deditio-
nem cogit. Sic Philippus Pelopen-
nesi Psephidium, Laconem, Stra-
tum cepit, & Tripyliam intra sex
dies.

- 41 Is socius extra omnem perdi-
ctæ suspicionem esse debet, qui
quamvis potentior, tamen aliis
sociis oppida & praesidia à se ca-
pta restituit, quæ sunt ipsis com-
modissima ad se tutandos. Sic
Philippus Achæus.
- 42 Numix opes & commatus in
aliquo oppido congettus inquit
hostem ad illud obfidendum. Sic
villa Thalamus à Philippo obfessa.
- 43 Qui socios diripit, usque,
aut eorum patientia, vel cot-
poribus aburitur, statim ab iis
deseritur. Sic *Etolis à Messiniis*
deserti.
- 44 Familiae, regno quod prius ob-
tinebant priuatæ, solent cum ma-
gnis cladibus, & in Remp. con-
spirationibus illud repetere. Ita-
que illæ sunt aut omnino ciicien-
dæ, aut ab iis sibi semper cauen-
dum est. Sic *Chilon Lacedemoniu-*
grassatus Sparta, quid priuatus esset
regno.
- 45 Tyrannidis in socios usur-
pandæ initium est curare, vi
inter eos Dux ex iis eligatur, qui
prosul tyranno faueant, &
Reipub. salutem prodere sint so-
liti: Item ut boni patriotæ in
odigm apud socios adducantur.

Sic

Sic Apelles in Achaeos tyrannidu iuris
fecit.

Præda belli diligenter & iuste
ab ipso Imperatore distribuen-
da exercituit, ne qua seditio in
co oriatur. Sic Philippus Rex age-
bat.

In aula Principum non tan-
cūm vicuperando, sed etiam lau-
dando sāpē sit bonis calumnia,
& eorum tamz & bonis aulici
infidiantur. Polybii sententia.

EX LIBRO QVINTO.

QVIC MAGISTRATUS AB OMNIBUS
supernit, inutilis est, ac pro-
inde deponendus: aliis substi-
tuendas. SIC Epiratus delectus: Ara-
bus senior substitutus.

Nihil in aula Principum peri-
calosius est Magnatibus & pro-
ceribus Regni, quanto sunt calum-
niatores honorum. SIC Apelles sub-
Philippo fuit.

Ptineeps prudens ubi à quo quis
aulico Magnate ambitioso ca-
ueat, nēce illi multū tribuat, au-
lum crescente finat, quantumuis
apparet Regis amans. Nam tan-
dem hic ipse in Regem cōspirat, si

quæ ambitiose cupit consequi,
aliter non possit. *De Apelle.*

4 Is autem Aulicus ambitiosus
esse proculdubio est censendus,
qui prætextu regiæ dignitatis
amplificandæ omnia pro animi
libitu ipse administraat, veteres
Regni officiarios, & iam proba-
tos mutat, alios autem libera-
uentes in eorum locum consti-
tuit. *Sic Apelles apud Philippum
Regem.*

5 Ea maximè urbs, si fieri potest,
est capienda, quæ nostris finibus
ad excusiones in nos faciendas
imminet, hostibusque tutissimum
præbet receptum. *Sic Cephalenia
tentata à Philippo.*

6 Ducum inter se discordia ma-
ximum rerum agendum impe-
dimentum est. *De Leontio & Ara-
to seniore in exercitu Philippi.*

7 Vel consiliatii vnius perfidia in
Regio publico ve consilio poten-
tis, maximas rerum pulcherrime
gerendarum occasiones Reipub-
lici: ac proinde fidi in publi-
cum consilium solum admitten-
di: & si qui perfide consoluisse
deprehendantur, gravissime sunt
ad cæterorum exemplum punien-
ti. *De Leontio.*

Æmularum & tibi mutuo iubidentium cōsiliatorum inter se consentio, in causa est, ut male Rēpub. consulanti dum alter alterius consilia euerete vult ac conatur. *De Leontio in exercitu Philippi Regis Macedonum.*

Itec exercitu aut prælium, nisi prius refectis cibo corporibus, minimè est suscipiendum. *Sic Philippus Rex Macedonum.*

In hostiis quidpiam occupare cupientis, est festinatōne non procrastinatione opus, ut imparatos hostes opprimat. *Sic Aratus Philippo Regi. Sic Thermus capta est.*

Etiā in urbibus captis a templis religionis diuinæ ergo abstinentiam est. *Ex Polybiti sententia.*

Iura belli permittunt sauite in armatos hostes, eorum castella, portus, ciuitates, villas, item mes- ses & fructus deuastare, aliaque his similia facere, quibus ho- stium vites debilitentur, nos tamen confirmemus ea vero destruere, quæ neque nobis quidquam emolumenti, neque hostibus quidquam detrimenti afferunt, est hominis rabiosi, & plane fu- rentis. *Polybius.*

- 13 Est tyrandus qui imperat malefaciendo, non benefaciendo suis, & eis terrorēm iniiciendō; denique qui in mutuo semper cum subditis suis odio & diffidentia versatur. *Polybius.*
- 14 Est Regis, benefaciendo universis, sponte subditos subiectos habere, eosque cum liberalitate & clementia regere, & in mutua cum subditis benevolentia semper viuere. *Polybius.*
- 15 Benignitate & clementia vincit hostis gloriōsus quam armis. *Polybius.*
- 16 Res feliciter gesta, & Deo gratia agendæ: & Duces benignè collaudandi, conuiuio præmiisque excipiendi. *Sic Philippus ex Etolia rediens.*
- 17 Princeps adhuc iuvenis, & ramen iam militaris & supra æatem prudens, magnum sui terrorēm omnibus hostibus ieiicit. *Sic Philippus Macedonum Rex.*
- 18 Celeritas in Duce summa laus. *Ibidem.*
- 19 Excubiarum negligentia, aut castra nulla fossa vel vallo munita, semper hostium invasioni facile patent. *De Messeniis à Lyurgo propterea interceptis.*

Seditiosi Duces in exercitu sunt statim necandi, vel saltet è castris emittiendi. *De Leontio, Megera, & Apelio in exercitu Philippi.*

Dux Provinciæ militibus minime gratus, aut mutandus est, aures statim dilabentur. Is vero minime gratus intelligitur, cui non pareat pet. contemnere. *Sic Eperatus Dux Aetolius.*

Nisi stipendia militibus, præser-
tim extraneis, persolvantur, statim illi dilabuntur: atque propterea patet facile reglo illa hosti. *Sic Achai non persolventes stipendia exposti Aetoli.*

Qui bellicoso Principi succedit ipse iners, libidinosus, & ebriosus, cum à subditis externisque facile ac statim contemnitur, cum etiam coniurationes multorum, quibus patet, expertitur: ac tandem facilè regno expellitur, vel occiditur. *De Ptolemao Philopatore.*

Quamdiu est infirma adhuc Regis etas, multæ inter Principes regni coniurationes, rixæ, & seditiones aliorum in alios esse solent. *Sic Antiochi Magni infirma adhuc state.*

- 25 Aulici auari aut ambitiosi, qui sunt gratiisi Regibus, semper Reges ipsos aut Regnum aliquibus difficultatibus implicant; item bonos & fideles consiliarios vexant, vel suspectos habent: strenuos Duces ipsi ignavi apud Regem perpetuo accusant, vel in suspicionem adducunt, ut in bisecuris vel soli regnant, vel praetice perirent. *Sic Hermia sub Antiocho.*
- 26 Aduersus eos qui defecerunt, tutius regni Duces quam Rex ipse pugnat. *Hermia sententia.*
- 27 Nimia ob hostem fugientem exercitus securitas, ebrietas ac negligentia eum saepenumero perdit. *Sic Xenoetas à Molone fusus.*
- 28 Coniurationis iniciis mature totis viribus resistendum, ne illa conualescat. *Sic Molon vitor ob negligentiam Antiochi.*
- 29 Ciuite & domesticum bellum potius quam extraneum curandum & conficiendum. *Sic consiliarii Antiechi.*
- 30 Cui suus exercitus est suspectus, ne cum hoste praelium commitat. *Sic Molon.*
- 31 Nimirum potentes & Regibus

suis formidolosum Proceres aut auxili, misericordia & tragicum tandem vice exitum ab ipsissimis Regibus, a quibus se formidari & metu voluerunt, consequuntur. *De Hermea purpurae Antiochi.*

Regii gubernatoris crudelis & impotentis tellissimus solet esse cum ipsis, iū familiæ quoq. eius exitus. *De uxore & filio Hermea.*

Ea maxime oppida sunt quo-
cunque modo reuahens & ca-
pienda, quæ hostibus aditum ad
nostra invadenda præbent, sunt
que velut arx nostris ceteris cibis
imposita. *De Seleucia.*

Quotum oppidorum Duces &
præsidarios pecunia tentare &
corrumpere possumus; ea sunt
obsinda quam primum: nam fa-
cilime capiuntur. *De Seleucia.*

Streduus ac bene de Repub.
meritus Provincie alicuius Præ-
tos seu Præfectus minimè publice
a Rege vel Repub. contemni adi-
niuria affici debet. Solet enim
noismodi iniuriam sibi faciat,
Provincie sua ditione hosti fa-
cta, vel in Regem ipsum sedicio-
ne commota, plerumque vici-
scit. *De Theodoro offenso a Ptolemaeo
Rego.*

32

33

34

35

- 36 Imbecillis Princeps, quive omnem belli curam, vel exercitium abiecit, facile ab hoste vincitur, & a suis Ducibus deseritur; si vigeat hostis. *Sic Ptolemaeu.*
- 37 Aditus regionis nunquam absque praesidio deserendi. *Gargyerū sic aditus ad Peduem occupat.*
- 38 Induciarum tempore ne hostiū plures milites praetextu emendis commicatus aut aliatum rerum in urbem nostram ingrediantur, cauendum est. Hac enim ratione & sapè & facile oppida occupant. *Sic Spargiūm urbs amissa.*
- 39 Transfuga it est periculosissimus, qui propter lingua & armorum similitudinem in nostris castris ignotus versari potest. *Sic Thaeodotus in castro Ptolemai.*
- 40 In medio certamine Rex conspectus vel pugnans, vel ad suos confugiens, denique inter eos versans, illis maxime animum addit. *De Ptolemaeo se ad suos recipiente.*
- 41 In recipiendis ciuitatibus, quæ defecerant, iis præcipue clemens ac benignus sit Princeps, quæ diutius ac constantius in eum

fideliēs permanserunt. Sic Attalus
in Smyrnæos.

Est regium & libertale succur-
tere cum vicinis, cum remotis ci-
uitatibus etiam liberis, & quæ no-
bis non sunt subiectæ, quum fue-
rint graviter affictæ. Sic Ptole-
maeus, Antiochus & alii reges Rhodus
succurrerunt.

Seditionibus, ita & simultari-
bus plena sunt apud eos populos
omnia quibus sumptus necessitatis
desunt. Sic Megalopolitani. Polybii
quoque sententia.

Milites sapienter antea perterriti
plerumq; ex levibus procliis cum
hoste & ex parte in illa victoria
confirmantur; itemque oppida
animum recipiunt, quæ prius ani-
mum despondere proisus cepe-
runt. Sic Achæi confirmati à prefe-
cto clausi.

Nautici milites in portibus avi-
matimis urbibus deficientes,
plurima secum incommoda affe-
runt. Itaque ne deficiant, sunt
iis maxime stipendia persoluen-
da. De Scerditaida deficiente à Philippo.

Vbi iustus exercitus deest, qui
hostibus opponi, aut satis nostra
cavari possit, tunc iniuriis ho-
stium patemus, & direptionibus,

cladesque accipimus: denique sit bellum latrociniū potius quām bellum: itaque maximē prospiciendum est ut bello suscep-
to nonquam nobis iustus desit exercitus; nam quod avaritia ser-
uatē & parcere studet, hostis eti-
pit. De Achaeorum & sociorum statu
ubi Philippus exercitum dissoluit.

47 Cauendum est ne in pāliōni-
bus cum hoste initis de urbibus
prodendis proditores hostem ip-
sum urbanis prodant cūq; quo de
prodenda vībe paeſſuntur. Sic
laſon & Egetam & Etiolum prodidit.

48 In urbium intercipiendarum
conatu summopere videndum
est, & cāuendum Dūcibus, de lo-
ca & aditus illarum urbium mi-
nūs competentiā habeant, scalas
breiores afferant, die & horā
paetā non adſint, aut quippiam
in huiusmodi aliis rebus peccent.
Facit enim ea res, vt eludantur
& pereant conatus isti, strenui
milites in posteram timidiiores
fiant, & hostis de vigilando ad-
moneatur. *Polybiū sententia.*

49 Ea oppida p̄cipue capienda
ex quibus hosti ad nos aditus, vel
nobis ad eum patet. Sic Philippus
Thēbas cepit.

Principi longinquam expeditio-
nem paranti non modò regnum
prius est componendum; verum-
etiam vndique cum vicinis po-
polis pax & quies & securitas sta-
bilicenda. Sic Philippus in Illyrium
profecturus.

Facile persuaderur Principibus
bellicosis, impetandi auditis, seli-
cibus & vistosissimis, ut longio-
quam expeditionem & bella non
necessaria suscipiant. Sic Deme-
trius Pharen sis Philippe de transfretan-
do in Italiam.

Magna imperia nascentia vel
crescentia omnibus populis sunt
metuenda etiam remotis. Nec
enim facile antea conquiescant,
quam omnia domuerint. Itaque
de impediendo eorum cursu sunt
matutine consilia capienda: Syn-
cretismi ab aliis populis inter se
faciendi. Nec sunt illa vlo prae-
textu & occasione in auxilium
ab vlo populo vocanda. In
oratione Agelai in concilio Graco-
rum.

Ad magna imperia nascentia,
vel crescentia oculos convertunt
omnes: & quas simultates, inimi-
citas, & rixas inter se habent, ad
ea imperia derinant, ut se quidem

50

51

52

53

eleiscantur in speciem conantes;
et autem ipsa eadem illa imperia
in dissensionibus amplificantes.
Sic res Graecorum & Aforum ad Ro-
manos delata.

54 Qui populi in eadem regione
ad principatum in alios obtinen-
tium natura feruntur, vel sunt li-
bertatis praे ceteris amantes, illi
lēm indeſinent inter se dimi-
ſū, quod si ſideantur alii aliis priores
ſe. Sic Peloponnesii inter ſe. Po-
lybius.

55 Panicus terror, id est, qui nulla
iulta de cauſa exercitui ſive pe-
destri, ſive nautico incidit, opti-
mas tamen præclaras gerendæ occa-
ſiones corrumpit. Itaque ne inci-
lat, neve quidpiam temere in ex-
ercitu credatur, est ab Imperato-
re diligenter proſpiciendū. Sic tur-
bata Philippi Regis nauigatio in Illy-
riam.

EX LIBRO SEXTO.

Nec ſolæ eæ tres Reipub. for-
mae eſſe poſſunt, quæ à Phi-
losophis traduntur, Monarchia,
Aristocracia, & Democratio (ſunt
enim plures;) nec eædeq; quo-
que merita & puræ conſtitutæ

sunt commoda: verum ex de-
mum quæ ex tribus illis formis
simil mixtis constant.

Regnum est non quævis potes-
tas Monarchica; sed ea duntaxat
quæ spontaneo subditorum con-
senfu vni alicui in cæteros est cō-
cessa: quæ magis benevolentia
ciuium quam timore continetur
ac consecutatur, & quidem certis
legibus ac potestatis finibus cir-
cumscripta, non pro regentis ar-
bitrio libera & es frenis. *Polybius.*

Ex regno male administrato &
in tyranidem regente ac labente
solet orti Aristocracia. *Polybius.*

Aristocracia est ea Reip. forma
in qua iustissimi ac prudentissimi
qui que ad gubernandam Remp.
liguntur æquali inter se potesta-
te prædicti. *Polybius.*

Democratia est ea Reipub. for-
ma, in qua multitudo pietate &
honestis moribus informata id
decernit, quod ad Reip. governa-
tionem pertinet. *Polybius.*

Aristocracia male admini-
strata in Democratiam delabi so-
let ac mutari. *Polybius.*

Ex Democratia male ad-
ministrata, ubi solito imperio-
sio ac insolentior fuit mul-

titudinis potestas, Regnum seu Monarchia nasci solet. *Polybius.*

8 Formarum Reipubl. origo ex eo primum nata est, quod in vaga, & nullis adhuc legibus coesita hominum multitudine, qui corpore robustior erat, principatum in alios usurpare cœpit. *Polybius.*

9 Legum & iuris cuique praesertim bendii initium fuit cum filiorum in parentes, cum beneficiariorum in benefactores manifesta migratio ab omnibus hominibus communis voce damnata. *Polybius.*

10 Regnum & unius dominatio prima omnium Reip. formatum inter mortales sive constituta. Si vero in Reges primum electi consensu populi, qui in alios fuerant beneficii, velut qui eos ab incursum feratum, vel ab iniuria aliorum hominum defendere vi corporis aut prudentia animi solebant ac poterant. *Polybius.*

11 Eorum, qui ex strenuis & beneficiis parentibus nati sunt, beneficia in populum tandem effecit Regna hereditaria: eorumdem vero insolentia effecit Regna electiva.

Vrbium arciumque aedificatio
primum à Regibus facta est, cum
ad ipsius Regni maiorem contra
hostes extetnos securitatem; tum
etiam ad ipsorum Regum in
subditos auctoritatem, ac sapè
tyrannidem habiliendam. Poly-
bius.

Quamdiu Reges suo munere
recte & sincere fungebantur, pa-
rum à reliquis hominibus; victu
vestituque differebant: Vbi vero
ad lasciuiam & libidinem sua illa
potentia abuti cœperunt, cum
vero & victum & vestitum & ap-
paratum insolentiorum & sum-
ptuosiorum cæteris habere vo-
luerunt.

Prima coniurationum in Reges
causa & origo fuit eorum non in
quosvis, sed in generosiores at-
que animosiores subditos suos
contumelia: qui plebem ob simili-
lum iniuntiarum metum aut sen-
sum in societatem sui consilii &
facti asciverunt.

Hæreditaria honorum & bo-
dotum publicorum successio, & à
patribus in filios etiam imperitos
retum & causse. cur ea conse-
quentur continuatio; effecit ip-
sos successores insolentes & ob-

autosos : & cauta fuit, ut optimæ Reip. formæ, velut Regnum & Aristocracia, in Tyranniam & Oligarchiam tandem degenerarent.

¹⁶ Tamdiu vero Reip. formæ in suo statu durant, quamdiu qui in illis præsunt, omnia refertunt nisi ad suam utilitatem, vel libidinem, sed ad ipsius Reipub. commodum & salutem, iaque sincerè & non ficte.

¹⁷ Tum Monarchia cum Aristocratiæ iniuriaz populum ad Democratiæ invitare.

¹⁸ Plebs latgitionibus & alienis bonis, non sua industria aut labore viuerè assuetæ, facile imperium in seipsum diuitibus præcessim audacibus vendit. Nam hi muneribus plebem corrumpunt; atque ita tyranos sibi ipsi plebs imponit.

¹⁹ Quilibet Respub. habet sua initia, auxilia seu incrementa, & finem seu decrementum à Deo constitutum. Polybius.

²⁰ Etatii publici potestas & dispensatio penes concilium publicum, non vero penes vel Regem, vel Quæstorem esto. Polybius. Sic Senator Romanus eā potestatem habuit.

21
Iudicia publica in unoquoque Regno constituta, quæ & pri-
uatorum lices decidunt; & scela-
ta publica puniantur; & prouincia-
rum seu partium Regni lites inter-
se dirimantur. Sic Senatus Romanus.

22
De Bello & Pace cum hostibus pacificandi ius: Legatis exterris re-
spondendi auctoritas, penes con-
cilium Ordinum; non autem pe-
nes unum Regem aut Consulem
est. Sic Senatus Romanus hoc ius
habuit.

23
Magistratus suorum electio
in una quaque ciuitate sic penes
ipsum populum. Sic Roma factum
est.

24
Concilium publicum Ordinum
de rebus a summo Magistratu ge-
stis iudicet ac statuat. Sic Senatus
Roman. de triumphis Consulium.

25
Duo Rempub. maxime conser-
uant: strenuitas aduersus extra-
neos hostes seu Vis fortis, & Do-
nit concordia: quam veramque
maxime labefactat vel una Augu-
ritia: quæ idcirco è Repub. quan-
cum fieri potest collenda, immi-
nuto pecunia ac diuitum, mini-
næ virtutum bonorum honore.
Polybius.

26
Bonii seu honesti ciuium mores

ac sanctæ leges requirantur, ut
quæpiam Respub. reëstè institu-
tor, sit sancta, siatve felix. *Polybius.*

27 Forma Reip. à Platone insti-
tuox proisus imaginatio est atque
absurda.

28. Virtus frugalitas ac temperan-
tia publica Rempub. à multis
malis ac vitiis liberat.

29 Nequaque probandum est
illud Rerumpub. consilium, quo
ad sua tutanda, & beila gerenda,
peregrino potius, quam indigenis
militi vti malunt: ac propterea
militiam negligunt. *Accusati Car-
thaginenses propterea.*

30 In ciuitatibus maritimis & mer-
caturam nauticam exercentibus
nihil fere solet esse & censeri tutu-
pe quod ad lucrum faciat. *Sic de
Carthagine Polybius.*

31 Impia gens est, itemque ciui-
tas, in qua iūsiterandum facile, vel
privatum, vel publicè violatur. *Po-
lybius de Grecis perfidis: & Romanis fi-
deli tenariibus.*

32 Vbi Resp. ex parua sit magna;
ex tenui dives: tunc in ea & si-
multates ciuium inter se, & am-
bitiosa de principatu certamina;
ic denique seditiones & luxus
otiri solent.

Etsi calamitati ac tempori ce-
dendum est, videndum tamen ne
id à quapiam Repub. vel Rego
præter illius dignitatem, aut fu-
turam in posterum utilitatem,
quæ merito præuideri potest, fiat.
De Romanis abhuentibus redemptio-
nem suorum captiuorum.

33

EX LIBRO SEPTIMO.

IN obfessa vrbē nulla niuti pars,
quantumvis munita naturā &
situ loci, unquam est absque præ-
sidio & excubiis relinqua: hac
enim parte viam maxime solent
tentare hostes.

Ex ea parte vrb̄ vel murus est
incustoditus, vbi auēs fidentes
conquiescunt, & non terrentur,
aut auolant. Sic Lagoras deprehen-
dit Sardeorum negligentiam.

2

EX LIBRO OCTAVO.

TYRANNIS maximè sunt
inimici, qui liberauti populi
patrocinantur.

Ne temere quisquam fidat au-
se se committat hosti, nondum

sincerè reconciliato, & à quo nol
los obſides habet. Sic Archidamus
male fidis Cleomeni.

3 Obsides & argumenta ſecuri-
tatis ac fidei ſeruandæ ſunt Iuſio-
randum, libeti, uxores, amici ab
eo nobis dati, itemque vita p̄z-
terita eius cui fidimus. Polybius.

4 In obſidionibus ſive ad oppu-
gnandum, ſive ad propugnandum
máximum eſt artificium, qui Me-
chanici, ſeu Mathematici dicun-
tur, uſos, ac proinde comparandi
& conquirendi. Archimēdū exem-
plum in obſidione urbi Syracusana.

5 In holtico qui piumū ſum-
mas ac munitissimas atque vi ca-
pit, facile reliquas regionis par-
tes ad deditiōnem meū poſtea
cogit. Sic Philippus Illyrios Acro-
lissō capta.

6 In captiuis clam abducendis &
liberandis eſt ſummo pere cauen-
dum, ne exitaneis protius homi-
nibus totum hoc negotium com-
mittatur, néve abſque obſidibus
aut pignore dato id cuiquam fa-
cete promittenti eredatur, aut ne
iis qui ſunt deprehensi mendacis,
fidatur. De Achaeo.

7 Nunquam, cuiquam vni, vel
pluribus licet debet, ut quando

vicini sunt hostes, possit ingredi
egredive, nisi prius & ipso exploso
rato, & eius comitibus quoque
non obseruantur. *Sic Tarentum ea
ptum & proditum à Philemoni.*

Prudentes. Duxes cum quid-
piam magnum moluntur aduer-
sus hostes, spargunt plerumque
famam de se ægrotis vel mortuis.
Sic Annibal.

Ut noster aduentus latere ho-
stes possit, vel omnes qui occur-
cunt retinendi, vel specie lactoci-
ni fugandi, vel occidendi: Ipse
vero exercitus quam celestimè
incedere debet, omnes tamen or-
dines seruare, nemo vero vagari.
Denique locus quo conditur, pau-
lis quoque notus esse debet. *Sic
Annibal capturus Tarentum.*

EX LIBRO NONO.

Qui observantur sunt de auxi-
lio illis dando admonendi.
*Sic obseSSI Capuani ab Annibale ad
moniti.*

Qui transfigurati specie ad nos
accidunt, sape sunt exploratores,
aut per eos ipsos hostis sua consi-
lia quibus vult è nostris communi-
nicat.

3 Ut hostem cegas ad soluendam obsidionem, est vel ipsius aliqua vobis vicissim obsidenda: vel incendio ipsius regio vastanda: vel damnum aliquod insigne illi inferendum. Sic Annibal Roma-
nū ut Capus obsidionem solueret.

4 Holtem petteret nostra in proposito semel suscepto pertinacia, qua illi incommodamus, vel non cedimus. Sic Romani in urgenda ob-
sidione Capue.

5 Taciturnitas & dissimulatio consilii-Imperatoris exercitus ne-
cessaria est.

6 Cūm in rebus aliis humanis omnibus, tum verò in bellis maxi-
mè dominatur occasio, quæ minime prætermittenda est.

7 Ad nocturna itinera tutò fa-
cienda etiam Lunæ motus co-
gnitio necessaria est.

8 In rebus omnibus quæ ex com-
pacto in bellis geruntur, tempo-
ris, loci, modi & personarum non obseruata exacta ratio & consili-
tutio, totum cœptum reddit in-
utile, imò iis etiam ipsis, qui no-
bis fauent, noxiū & periculu-
sum. De Arato hæc diligenter in Cy-
nerbaorum urbe non obseruante.

9 In bellis sāpē propter patua

momenta

momenta neglecta, magna rei
bene gerendæ occasiones amit-
tuntur.

EX LIBRO DECIMO.

IN iis qui insigniter præstantes
sunt fortuti, statim illustres in-
dolis eorum scintillæ plerumque
apparet. *Sic in Pub. Scipione ma-*
tre.

Eius loci quem obsidere tentes,
hicus prius tibi apprimè est no-
scendus. *Sic Scipio in noua Carthagi-*
ne obsidenda.

Expugnationem viribus ; proce-
llo, aut aliud quidpiam ma-
gnum aggressuti Duces præmia
prius proponat militibus, ut fiant
audentiores & strenui. *Sic Scipio*
in noua Carthagine expugnanda.

Ipsius Ducis strenuitas & præ-
sentia in peticulo conspicua, mi-
litæ plutimum animat & con-
firmat. *Sic Scipio in Carthagine*
noua.

Ad terrorem hostis dum vrbis
expugnatur, omnes occidendi
quicunque prius occurrant. *Sic*
Romani soliti.

Delectos ex toto exercitu esse
oporet qui prædam ex hoste fu-

so. & vib. capta colligant & di-
vidant. Sic solvi Romani.

Captis urbibus, victorum in-
nulieres continentia & clemen-
tia cives illis facile conciliant.
Sic Scipio sibi conciliavit Hispanos.

Ducis ipsius continentia reli-
quos milites in officio continet.
Nam Scipione apparet.

Exercitum exerceri à Duce præ-
fertim in otio oportet, & dum re-
siuet in hibernis aut calidis. Sic
Scipio in Hispania.

Dum iter facit exercitus, opos-
tet Imperatori non vna semper
in parte illius versari; sed modò
in hac, modò in illa; ut ordines
militum & silentium obseruet.
Sic Scipio.

Si optimè imperium sibi con-
seruant qui eandem beneficiandi
subditis voluntatem & mentem
etinent, quam initio imperii at-
tulerunt. Polibius.

Magnati ex castris hostium ad
nos fugient non facilè creden-
tiam. Sic Scipio in Andromali Hispano
no excipiendo.

Belli tempore est Rex & sum-
mus magistratus de exercitu, in
quacunque regni parte sit, alli-

dae & celeritatem ammonendam, ut
per singula momenta illius necessarii
prospiciatur.

EX LIBRO Vnde
CIMO.

DIFFICILE est aduersus inter-
nias & domesticas seditiones
remedium.

EX HERODOTI
HISTORIÆ
LIBRO I.

PRIMORVM inter Ion-
in quo populos bellorum
causæ extiterunt raptus
militum & adulteria. In pro-
mio.

Initia inqnis in Reginam
aut aliquem e regni principibus
etiam a Rege ipso facta, sœpè in
eum conspirationem excitat, per
quam exades eius, aut regni pri-
matus, soltem iniuria accepta
vindicta, tentetur ac suscipiatur.
De Candide qui ab uxore regno pri-
matus est.

Ad regnum alicui peregrina et.

iam illud iniuste occopanti ita.
biliendum, potest plurimum af-
fetti que momentum magnum co-
cum, qui praetextu religionis po-
pulo commendantur, fauor, &
pro illius iure & defensione co-
rundem responsum ac pronun-
ciatio. *De Pythia confirmante re-
gnum Gygi.*

4 Anniuersaria hostilium agro-
rum, frugum ac messis vastatio,
depopulatioque etiam absque eo-
rundem obsidione, tantum illis
incommodum affect, ut tandem
de ditione, nisi mati potian-
tur, cogitate cogat.

5 In opere commicatus, aut imbe-
cillitatis vitium simulatio dissim-
ulatioque sapè prodest. *De
Thrasibulo tyranno Milesiorum..*

6 Non solum cæterorum homi-
num, sed maximè principum,
quantumuis pro tempore aliquo
felicium, exitus vitaे atque ex-
itemi dies sunt spectandi, prius-
quam felices dici censerive pos-
sint. *De Solone id respondentie Crœ-
so, & de Crœso qui postea à Cyro cap-
tus est.*

7 Homicidia fortuita apud vetu-
stissimos mortales etiam profa-
nos detestabilia tamen & exe-

randa semper visa sunt, vi potest
quod natura humana a cæde &
sanguine abhorreat: itaque certis
solemnitatibus expiati consue-
uerant & exilio multati. *De
Adraſto Phryge.*

8 Tyrannidem facilè in Rempub.
vſurpat cui armata tractate, & mi-
lites habere ad ſui cuſtodiā ſpe-
ciali priuilegio p̄c cætetis licet:
Itaque hæc nemini in Rep. ſunt
concedenda. *De Pisistrato.*

9 Tyrannorum vatiæ tandem ca-
lamitates eſſe ſolent. *De Pisistrato
ter expulſo.*

10 Condicio honesta & inſperata
victis a vīctore proposita, eos vel
in partes vīctoris traducit, vel ad
ſeditionem mutuam commouet.
*De Pisistrato vīctore contra Athe-
niensēs.*

11 Populi strenui & pauperes, nūn
quam a dīciotibus & opulentis
populis irritandi vel gloriæ, vel
regnī amplificandi gratia. Sanda-
nius conſilium ad Cræſum.

12 Coniugiorum inter ipsos ho-
ſtium principes pactio est facilis
belli diſſoluendi modus. *De Cyaxa-
re, & Halyarte Regib⁹.*

13 Iniuſta bellū tristes exitus ha-
bent.

b. n. De bello a Cræso contra Syrum
suscepto

Quamdiu hostis in armis per-
stat, tamdiu; & tibi in armis per-
stantum; nec exercitus a te di-
mittendus, si hostis suum retinet.
De Cræso exercitu dimicente, & capto

Qua parte potest hostis in pice-
lio plurimissi, siue peditatu; siue
equitatu; ea maxime vel strata-
gemate fallendo, vel vim inferen-
do iettendus, vel insidiis adorien-
dos; vel contilio in varias partes
duducendus. De Cyro opponente ca-
balos equitatu Cræsi.

Duello minime ius publicum
ex illius decisio permittenda; vu-
neec fortis nam inde quoque vel
la postea nascuntur. De Argiva
& Lacedemoniis pro Tyreat agro cer-
tantibus.

Præmio & donis milites sunt ad
petitulosa & difficulta opera; ve-
luti mirorum absensum; irruptiones
in hostes facilius, occupan-
ta loca ardua & necessaria; co-
hortandi & exercitandi. De Cyro in
expugnatione Sardium;

Principum victorum calamitas;
& ipsius eorum miseriae conspe-
ctus; sœpe alios principes imo eo-
rum hostes, ad misericordiam

monet,

mouer, & à se uia auorat & de-
testet. *De Cyro qui Crœso pepercit.*

Rapini militum inexplicabiles,
& maximatum urbium direptiones,
voti religiosisque praetextu sunt impedienda. *De Per-
sis à direptione Sardium abstinenti-
bus.*

Ad famem & annonæ diutu-
nam caritatem subleuandam pars
ciuiam ipsotutti indigenarum est
in alias regiones diuittenda. *De
Lydu in Thusciam deportantibus partem
indigenarum propter inopiam.*

Tyrannidem facile in populati-
onem & statu usurpat is, qui vit
totis ac imprimis iustitiae laude
in populo prius commendatus, ea
ipso ad suam ambitionem vel
auaritiam abuilitur. *De Deioce
Medo.*

Reges primūm à populis electi
sunt, & quidem ii qui opinione
& laude cum prudenter cum
iustitiae præstatent ceteris. *De
Deioce.*

Reges sunt infirmiorum ac im-
becilliorum aduersus robustiores
& violentos tuendorum gratia
primūm instituti. *De Deioce in re-
gem Medorum electo.*

Vrbes & arcēs primūm insidia-
rum

rum & periculi ab hostibus imminentis propulsandi gratia à principibus fuerunt conditæ. *De Ecbatana.*

²⁵ Princeps ad tyrannidem parat sibi viam, qui vel paucis, vel nullis subditis suis concedit, ut ad se se absque intermissione accedant. *De Docio.*

²⁶ Rerum quo naturaliter sunt superstitionis obsecratio, sæpe felices conatus moratur, & rebus agendis nocet. *De Craxare desistente à pugna propter eclipsin.*

²⁷ Sanctilegia à Deo etiam in impios profanos vindicantur. *De Scythis Veneris Uraniæ fanum spoliatis.*

²⁸ Magnorum imperiorum fundatores & incunabula nonnumquam ex paruis & quidem pudendis initii, sed extraordinariis & miraculosis modis iaciuntur ac conservantur. *De Cyro puer seruato.*

²⁹ Regum in procetes crudelitas, aut insignis iniuria multarum in eum coniunctionium causa est, ac sæpe etiam regni amittendi. *De Harpago vlcisciente iniuriam sibi fallam.*

³⁰ Conspiciis, sollicitationibus, donis,

donis, & futuræ libertatis promissione, populus facile ad defensionem & seditionem impelliatur. De Cyro Persas excipiente communis.

Nemo exercitui à Rege vel Rep. præficiendus, quem ipsa græter priùz offendit. Nam ut se-
se vleiscatur, res, imperium, &
exercitum quantum potest, prodi-
dit & perdit. De Astyage Harpa-
gum præficiente.

Lepra laborantibus, virilagine,
aut aliquo contagioso morbo, lo-
cus à reliquis hominibus separa-
tus est maturè, isque publicè, assi-
gnandus. De morib[us] Persarū,

Pueri sunt à prima statim in-
fantia assuefaciendi, ut verum di-
cunt, incudacia fugiant. Demo-
ribus Persarum.

Ad pacem inter eiusdem gentis
& linguae Respub. liberas co-
lendam, necesse est commune
quoddam totius gentis Conci-
lium constitui, in quo de totius
gentis controvetsiis & rebus cō-
muni bus consultetur, statuatur,
que. De Pausio, & Theletis consi-
lium quoque.

Quibus in verbis multa mer-
catura viget, suntque frēquentia

gymnalia, ludi, theatra & tora.
in iisdem scètē tolent esse imbellies
homines, minimeque militares.
De Lyda.

36 Voluptarium vitæ genus publi-
cè vel privatim sibi epium, emol-
lit viros, etiam eos qui prius
stenui, hostibus formidolosi, ac
militares fuerant. *Sic Lydi à Cyro
imbellies efficiuntur.*

37 Supplicum ad se confugien-
tium, quibusque fides data est,
Princeps vel Resp. summam ta-
tionem & curam habeat: impri-
mis autem ne contra fidem à se
datam eos hostibus prodat cu-
randum est. *De Pæcia non reddas
te à Cumæ.*

38 Aggerum terrenorum in op-
pugnando & prepugnando oppi-
do magnus est usus. *De Phœcia
capta.*

39 Crudelitas & inhumanitas in
extrancos viatos, & per nostras
regiones fugientes, vindicatur à
Deo. *De Agyllensibus morbo cor-
reptu.*

40 Magnum ubi ad victoriam mo-
mentum affert, qui flumini, vel
munitiorem occupat, vel auer-
tit, cui hostis fidelis. *De Cyro Eu-
phratem & Halym auerente.*

Bella non necessaria, & iniusta, infelices successus, & tragicos exitus habent. *De Cyro à Thomyri regina cum exercitu detto.*

Præstat in hostili, quam in tuo solo & regno dimicare cum hoste. *Consilium Croesi ad Cyrus.*

EX LIBRO SECUNDO.

MAGNARVM iniutiarum à principibus illatarum magna solent esse à Deo ultiones. *De Troia capta.*

Adulteria aulica deprehensa etiam in regina ipsa & aliis principibus grauissime ad cæterorum exemplum puniri debent. *Exemplum Ramsinii Aegyptiorum regis,* qui uxorem suam cum alii aulicis prosperea cremanit.

Memoria principum, qui populum oppresserunt ac fatigarūt, quantumvis opulentum & ambitionum subditis nihilominus execrabilis & infausta est. *De Cheope & Chephrena Regibus Aegypti.*

Inanes principum sumptus & ambitiosa eorum coepia non modo subditos vexant & exhauiunt, sed ipsosmet adeò principes

ad inopiam tandem redigunt, & scelerata ad cogendas pecunias consilia capere cogunt. *De Cheope rege Egypti, qui Pyramides ut exstrueret, filiam prostituit.*

5 Vbi nullus est militarium virorum ordo & cura, ibi nulli sunt Reipublicæ verui; itaque ea Respub. facile evertitur. *De Setiōne rege Egypti militarem ordinem affervante.*

6 Vix est ut nationes, Monarchis & Regibus parere solitæ, aliam Reipublicæ formam sequi & monarchis carere possint. *De Egyptiis duodecim Reges eisgentibus.*

7 Principum in processus populo caros crudelitas faciliem seditionis occasionem populo præbet. *De Apryi Rege Egyptio, à quo Egypti defecerunt.*

8 Militatis ordo quo sit honoratior in Republica, & ad pugnas mortemque pro patria paratior, privilegiis ornari & à vilibus artificiis abstinete solet. *De Hermosybiis Egypciorum.*

9 Etiam inter profanos qui sacris operarentur, aluntur publico sumptu: id est, & prædia & reatus publicè assignatos habuerunt

vnde atereuntur honeste. *De sacerdotibus Aegyptiorum.*

Ex ordinariis iniilitibus custodes ac stipatores Principi dari satius est ad subleuandum publicum ærarium, quam extraordinarium illi praesidium magno sumtu conditui. *Mos Aegyptiorum.*

Principi cauendum, ne maiorum suorum fœditas, aut nota ignobilitas, eum in contemptum adducat. Itaque diligenti intis administratione, perpetua de regno cura, & in subditos beneficentia & æquitate, maiorum suorum maculam ab eo elui necesse est. *De Amasi Rege Aegyptio.*

Quanquam Principem, uti reliquos mortales, à grauioribus curis animam remittere seque exhilarare fas est; tamen ne inscurritatem propterea incidat, illi cauendum est: aut ne eas animi relaxations, ludos, & iocos palam omnibus, sed admissis tantum paucis hisque amicissimis faciat, & exerceat, at sui contemptum pariat. *De Amasi propter ea reprehensio.*

Demonstrant apud Magistrum tenues, cum ciues, cum inco-

ix & peregrini, qua ratione vi-
tum sibi comparent: ne furtis &
latrociniis abuader vrbis, aut re-
gio ea, vbi id negligitur. *Lex
Amasis Regū Ægypti, & Solonii.*

¹⁴ Extrancis apud nos mercime-
nia excentibus, & aduenis inter
nos versantibus in sua lingua
suoque ritu religionis suæ exer-
citium & formam habere liceat.
De Amasi hoc concedente Græci.

¹⁵ Extrancos mercatores, unius
& eiusdem mercis, ad certam &
eandem regni, vel Reip. urbem
accedere, quam per totam regio-
nem liberè vagari, satius est, ne
pro mercatoribus hiant explora-
tores, & ut certus cuique merci
externeæ sit locus destinans. *De
Naucratis in Ægypto constituta ad
eam rem.*

EX LIBRO TERTIO.

POtentiori Principi dene-
gatum à minori Principe con-
iugium, siue sui ipsius, siue eorum
quos habet in potestate, extitit
sep̄ magnorum bellorum occa-
sio caussaque. *De Amase denegan-
te filiam Cambysis Persarum Regi.*

Eius hostis, quem oppugnatu-

rus es, vicinos tibi prius socios facias, vel concilias, maximè eos. è quorum regione commeatus tibi petendus est. *De Cambyses Arabum Regem sibi conciliante.*

Potentior princeps, qui armis victoriam persequitur, est etiam a populis vicos populo vicinis deliniendus & conciliandus. *De Afri, & Barcau Cambysim sibi conciliantibus.*

Nemo ex ingenti scelete perpetrato fit fortior; et si obstinatio fieri nonnunquam potest, adempta sibi spe venire. *De Caribis crudeliter pro Psammenito Rege pugnantibus.*

Victi Principis constantia & magnanimitas in ipsa afflictione, videntem, ad misericordiam mitigationemque miseræ illius conditionis, præstetim magnanimum, sæpè commouet & impellit. *De Psammenito victo, & Cambyses vidente eum experiente in filio & filia.*

Erga cognatos populos, quamvis loco à nobis distitos, benevolentia & ius sanguinis valete perpetuò debet. *De Phoenicibus recusantibus se ituros aduersus Cartaginem esse.*

7 Sub specie munerum militari-
dotum maximè regni alieni ex-
plorationes sunt. *De Cambyses sic
explorante rei ethiopum.*

8 Alienum populum & regionem
antequam aggrediatis aut inua-
das, notam vel per seipsum, vel
per fidos exploratores habeto.
Ibidem.

9 Bella temerè (id est rebus om-
nibus non priùs rectè prospectis
& paratis) suscepta, ciuitates exi-
tus habent & infelices. *De Cam-
byse temerè exercitum in Ethiopes &
Ammonios duente.*

10 Ob laesam insigniter pietatem
etiam profani ipsi scribunt suos
principes merito dementatos, &
ad insaniam redactos fuisse. *De Cam-
byse post occisum Apim, violatum
templum Vulcani, Deos Cabirorum
violatos.*

11 Quicquid libet licet Principi,
Lex quidem & vox Persarum
iudicium, verum perniciosissima.
*Damnatur ab Herodoto quasi per ad-
lacionem & metum confida & com-
menta.*

12 Ita Principis crudelis & teme-
taria, odium illi subditorum in-
reconciliabile patit. *De Cambyses
occidente 12. Persas & filium Prexassus.*

Magnatum vel plutes, vel adeo
vnum qui inter eos potentior est,
a principe temere laesus ac irrita-
tus, facile cæteros ad conspiran-
tium impellit. *De Prexaspe laeso a
Cambyses: de Smerdi occiso ab eodem
Cambyses.*

Tracundo principi consilium
vix, ac ne vix quidem, turò dari
potest. *De Cambyses irascete in Crœsum.*

Stolidissimus est, minimeque
prudenter suæ auctorati consu-
lit is princeps, aut Respublica,
quæ leges ipsa suas irridet & ma-
nifestissimè aspernatur: cæteris
enim ad idem faciendum præber-
viam & exemplum. *De Cambyses
leges suas irridente.*

Mos siue bonus, siue malus, si
modò tam recepius, vsuque validus,
Rex est, & bonis consiliis ea
piendis, & cœptis perciendis
obstat, quin quid aggredimur
illis moribus contrarium. Itaque
boni mores maturè inoleuant,
& desuescant mali. *Herodotus ex
Pindosa.*

Tyrannorum est, fratres suos,
qui ad partem Regni sunt admitt-
endi, vi, aut veneno tollere. *De
Polykrates.*

Magis gratificatur is, qui ea

quæ nobis abstulit, benignè redit; quam qui nihil abstulit, ac oropere nihil reddit. *Polykratis γνώμη.*

19 Summis negatum state diu. Itaque regna & Respub., quibus res ex animi voto succeedunt, diu siccieres perstare non possunt: sed vel à Deo propter abusum felicitatis immediatè summis calamitatibus, vel ab hominibus magnis bellis, siue ex inuidia, siue ex metu statim affliguntur. *De Polykratis regno.*

20 Miseriis & publicis cladibus, vel perseverantibus vel crescentibus, est inutilis, imò stolida inproposito priori resistendi pertinacia. *Filia Periandri.*

21 Suppositi Principes & nochi, & falsi, æquè atque legitimi & veri, populum sçps trahunt ad se, pro Principibus habentur, & difficile dèreguntur, ac de sede semel occupata deiiciuntur. Ac procinde, absente vel mortuo Principe, aliis qui se eam esse iactet, non temere admittendus, sed priùs bene explorandus. *De Smerdi Mago, & Otane cum per filiam explorante.*

22 *Nouo principi magnam subdividitorum*

torum benevolentiam conciliare liberalitas in eos, tributorum remissio, onerum imminutio, priuilegiorum concessio. *De Smerdis Mago* *hac concedente.*

Coniurationes in tyrannos primùm paucis communicandæ, & quamprimum exequendæ. Darii sententia ad sex Persarum principes.

Magnæ publicæque utilitatis gratiâ, licet Principi mendacium dicere, putant homines profani: uti Darius hic: & in libro de Repub. Plato. Christiani verò negant, & mentiro.

Simulate tamen & dissimulare, item tacere quædam, publicæ utilitatis causa, licet principi & priuatis. *Ex utrorumque id est Christianorum, & profanorum sententia.*

Suspicio de illegitimo Imperio, vel Imperatore quamprimum de populi animo tollenda, ne rebelliones aut coniurationes statim sequantur in suspectum. *De Magis Praeassem sibi conciliantibus.*

Ad tyrannorum arces & praesidia occupanda, & penetranda, prodest ynum quempiam ex illorum familiaribus, vel in coniuratione

oratione esse, vel saltem iter & viam ad tytannum patefacere, ac primùm præsidio & custodibus occurrere. *De septem Persis in Smerdu Magi cubiculum ingrediens.*

28 Monarchiam tria maximè reddunt hominibus odiosam: Ingenita omnibus cupidus libertatis & iuris cum cætetis ciuibus æquilibis: Ipsa monarchiæ potentia, cui facile inuident alii: Isporum enique Monarchatum ex præsentibus bonis insolentia in alios, & præsestitim subditos. *In oratione Otanis contra Monarchiam.*

29 Ex omnibus Reipub. formis etiam bonis optima est Monarchia. *Darii sententia.*

30 In paucorum etiam bonorum imperio sunt omnia plena similitatibus & odiis mutuis: vnde cædes & seditiones.

31 In populi imperio mali dominantur, & rerum imperiti iudicant; vnde magna rerum confusio & perturbatio sequatur necesse est. *Darii sententia.*

32 Ex tribus bonis Reipublica formis pessima est Democratio. *Megalysi oratio.*

33 Regna raro iusta ratione, id est

absque fraude vel vi aperta , vel coniunctim absque utraque homines noui primū consequuntur ; tanta est regnandi libido . De modo quo factus est Darius rex Persarum .

Ad conservandam procerum eiusdem Reipublicæ concordiam inter se , operæ preium est ut alii mutuò in alio familiis etiam ex edicto publico coniugia quaerant . Lex inter sex primos principes Persicis .

In Regnis vel Rebus publicis bene constitutis debet esse certum & ordinum sententia constitutum tributum , non autem arbitratum , quod ab unaquaque illius regni prouincia Rex vel Respublica exigat , ut lubenter solvatur , si que certior redditum publicorum ratio . Darii de ea re constitutio .

Moderatum autem esse debet pro cuiusque regionis opibus vel egestate , ne populus non pondetur , sed potius deglubatur .

Thesaurus publicus , quodque in eo aurum & argentum ad publicas necessitates reseruari debet , melius in fidelias , vel laminationes contusum , aut conditum , aut liquefactum asseruatur , quam in

1901 A. HORISMUS POLITICI

moneta iam cusa: nam tunc mi-
nus facile patet futibus, vel ex-
penditur. Ea fuit ratio afferuandi re-
gii thesaurum Perside.

38 Limitaneæ Regni, vel Reipub.
regiones non sunt tam grauitati
buto quam meditullianæ, one-
randæ, quantumuis opulentæ, ne
fugiatæ rebellent & desiderant.
*De iis populu quos etiam Darius nim-
mè tributarios fecit, quoniam erant li-
misani, ut Colchi & Ethiopes.*

39 Cognendum bene constituta
Reipub., ne propter beneficia in
publicum à se collata quisquam
scelerum impunitatem consequan-
tur, aut habeat. *De Intâperne qui
à Dario punitus est.*

40 Ambitio, auti cupido, vel Ve-
netica libido sèpè impellunt prin-
cipes, ut extra sui territorij fines
periculosa insidiosaque ad alios
tanquam amicos, verum hostes
& insidiatores, profectiones te-
mete inconsulteque suscipiant.
*De Polyrate profusione ad Oræ-
tes.*

41 A noyo Principe & nondum
satis confirmato nihil in quenam
piam è Proceribus gratosum po-
pulo, aut potentiorum quantum-
nis meritum, vi appetâ adhuc tén-

tandum

candum est accipius, sed multa ad tempus illi sunt condonatae. *Darius parcens ad tempus Oreti.*

Princeps, qui nascenti vel crescenti imperio nihil addit, pro ignauo habetur. *Atoſſa uxoris Darii vox.*

Legati exteratum regionum 43
vbique sacrosanti esse debent &
inviolabiles. *De Persis ab Aristo
philide dimissis.*

Intempestiva libertatis affectatio, aut in tyrannidem nondum 44
prospera sublatam contumeliam, &
libertati recuperandæ & tyranni
rei reliquæ tollendæ obstant. *De
Maandro offensa à Samio Telefacho.*

Tyranus ab hoste præser- 45
tim ex irano impetus ab om-
nibus suis & quidem statim de-
feti solet. *De Lycaeto deferto à
suis.*

Qui nono armisque tecens co- 46
quilibet impetu potitur, facile
um ipse quavis iniuria in victos
obopere suspicionem rebellionis
irritatur; cum illi quoque tecens
cibas eti populi in eum, si qua da-
tur occasio, conspirant, ut cum
iiciant. Iraque utique & mo-
lestissime & ex partis legibus sese

terere debent. De Otiane Persia
irritato à Samis.

47 Transfugis non temetò creden-
dum, aut quidquam in bello
committendum etiam fidem iu-
stæ suæ ex pætibus fugæ facienti-
bus, & se se strenuos aduersus
partes desertas pæstantibus. De
Babylonis preditis à Zopyro.

48 Maximum ad res hostium pro-
dendas & perdendas stratagema
est, si quempiani honoratum ē
nostris ducibus apud hostem illi
gratiosum habeamus fidum no-
bis & transfugam, qui nobiscum
colludens setiò agere tamen cre-
datur, quive vel toti exercitui, vel
alicui hostilium copiarum parti,
vel pæslidio pæficiator. De Zo-
pyro transfugam se à Dario simu-
lante.

EX LIBRO QVARTO.

LONGIOR Principum à suis
regnis absentia, eorum inter-
subditos obliuionem & contem-
ptum patit, aut difficiles ad pri-
mam auctoritatem recuperan-
dam aditus pæbet. De Scythis per
28. annos absentibus,

in bello iniustè suscepto sēpē
terrores Panici à Dō immittun-
tur, quibus petulcus exercitus
fugit, absq[ue] manifesta tamē
causa. *Dē Scytharum seruū fugienti-
bus.*

Propter mutatam à principe
vel publicè vel priuatim religio-
nem patriam; & ob peregrinam
susceptam, populus sēpē à Princi-
pe desciscit. *Dē Scyle Rege Scytha-
rum propterea abiecto.*

Inutiliter bellum suscipit ad-
uersus eum populum qui vel nul-
lis est opibus vel exiguis. Artaba-
nis ad Darium consilium, & Cæsus qui
Eraxandi filius fuit.

Principis in alienam regionem
intrumpens tutum redditum sibi ser-
uet. *Dē postē quem Darius seruauit.*

Ne quis sele in societatem in-
iusti belli quacunque occasione
demitteret. *Responsum Scytharum
quorundam ad Getas.*

Principis is maximē tutandus
est sub cuius tutela reliqui vicini
pacifice viuunt & proteguntur.
*Histiæ Milesii consilium de Dario con-
seruando.*

Post cladem insignem plebs fa-
cile à principe suo desciscit, quo-
niā tunc eum contemnit. *D.*

9 Apri vixit & electo ab Aegypti.

A Princeps vel Republica facta
iam recepta, mutata, seditionem
etiam aduersus principem ipsum
movent. De Arcofilio Bassi Clau-
di filio.

10 Inuidiam & exitium sibi pati-
is qui quantumvis egregius &
strenuus, tamen se principis sui
exulum sequi illi patem ostendit.
De Aryande praefecto Aegypti
qui à Dario occisus est.

11 Auxilii ferendi praetextu sapè
alienas regiones inuadendi &
scrotandi consilium regitur. De
Pænus haec ratione ab Aryande tentatis.
Lib. 5. de Aristagora.

12 Est sapientis exercitus Ducis
nihil praeter mandatum ab impe-
ratore suo aggredi, et si rei bene-
getendæ occasio praetermitti vi-
detur. De Amasi Aegyptio Cyrenen-
i intercipere recusante.

13 Exercitu longinquum & re-
motum à finib[us] iter conficiens
maxime ab in[er]idiis incolatum &
rusticorum imprimis cauendum
est. De Aegyptiorum exercitu necato à
rusticus Pænus.

14 Vindicta etiam à Princepe vi-
ctore crudelius facta punitor à

Deo seuerè. De Pheretima, qua post crudelitatem in Barceos computruse vermisbus.

EX LIBRO QVINTO.

CA V E N D V M de cuiquam, quantumuis bene de Republica metito, tale quidpiam tribuat quod Reipublicæ pacem curbare vel in præsens vel in posterum possit. *De dono quod Darius Histio de Myrcino edificando consulit revocato.*

Qui ob potentiam inter populates suam suspecti sunt, debent inde honorum ut legationum publicarum honesto praetextu abduci. *De Histio quem Darius secum abduxit Susas.*

Concussio à iudice facta punienda est. *De Ssanne quem Cambyses excorians, & insit eum filium in cathedra ex eo certo facta sedere.*

E priuata domo bens constituta potest fieri iudicium de prudencia & industria patrisfamiliâs, ut ad publica gubernacula admittatur. *De Milesiis agros exceptentibus.*

Perniciosa omnino est duorum Ducum in eodem exercitu inter se contentio & rixa impla-

cabilis. De Megabate & Aristagora.
De Demarato & Cleonene regibus La-
cedemoniis.

Deprehensa magistratus fraus
& astus sàpè seditionem mouet.
De Histia animaduertente Darii frau-
dem.

Deficere à tyranno volentibus
plebs est aliqua libertatis osten-
tatione aut concessionē delinien-
da, & ad partes traducenda.. De
Milezia plebe quam delinuit Arista-
goras.

Deficere à tyranno potente cu-
pientibus primū societas ali-
qua, & ipsa potens querenda est.
De Aristagora Lacedemonios pe-
tente.

Colonia in alienam regionem
non est temerè, sed prudenter de-
ducenda , quæ se cueti possit ad-
uersus indigenas. De Dorico eam
temerè condente in Africa.

Facilius spes certa vel apparten-
tucti proposita quum facilis ap-
paret, terum pòst illatum ex-
ecutio alios in nostram societa-
tem pellicit, quām causæ nostra
æquitas. Aristagoras versans Spar-
ta sic persuadebat.

Quum quis magni iam apud
populum nominis est deprimen-

dus

dus & decidiendus , maxime debet vel religionis praetextu , vel alterius iam commendati notique viti oppositis laudibus & cooptatione (ut absque seditione aut marmute id fieri sensim excuti ac dimoueri . Clitethes Sicyonius sic Adrastum Sicyone deiecit . Sic Alcmonida Athens cieles .

Eius Principis aut familie quam de Republica exterminali oportet , omnia egregia monumenta , praesertim publica , sunt vel procul tollenda , vel commutato nomine aliis tribuenda . Sic Adrastus apud Sicyonios periiit .

In Republica & Democratis ciues sunt magis strenui propagatores libertatis & Reipublica amantes (quoniam inter eos est aequalitas iuris) quam in Monarchia seu Regno .

Tyrannorum'ars hæc maxima est , nempe potentissimum & optimum quemque e Republica tollere , prius falsis criminibus accusatum , vel aliis de causis aliquo modo necare . Consilium Thrasybuli ad Periandrum .

Clades initio belli accepta , quam est maxima , scepè socios à

nobis auettit. *De Atheniensibus qui Iones deferuerant.*

¹⁶ Felix rerum incepaturum initium multos socios nobis conciliat. *De Caribis & Cypriis qui Ionibus accesserunt.*

¹⁷ Principibus, Monarchis, ac potentioribus factæ à Repub. vel Principe tenuiore iniuria altè in animis insidunt, nec nisi prius vindicatz omittuntur vel obliuioni traduntur. *De Dario acceptas ab Atheniensibus iniurias ad animum quotidie reuolante.*

¹⁸ Sociis belli à nobis ascitis optioni loci in acie honestius conceditur quam locus praesertim habet. *De Cypriis qui hanc optionem dederunt Ionibus.*

¹⁹ Tatissimum aduersus equites quosve quantumvis feroce in pœlio remedium est, si aliqui perdites summittantur, qui equos ipsos in certamine concitant, aut vulnerent. *De Onesito equum Artibii per satellitem occidente.*

²⁰ Intet dimicandum proditio, transfugium vel aliud quidpiam in fauorem hostium à quibusdam è nostris tentatum, totum exercitum nostrum perire refacit & profligat & insugam vertit: item si

quod

quod auxilium hostibus adven-
tare vel cernatur, vel credatur.
De proditione facta à Senatore Cyprio.

Viðis vel laborantibus auxi-
lium sapientem in prælium,
eos ad prælium animat, illisque
animos addit. *De Caribis animos
resentibus propter auxilium Milesio-
rum.*

Exercitu etiam timido spes
omnis fugæ erupta facit ut stre-
nuë pugnet. *Pixodora consilium Ca-
ribus datum.*

*Quoties in exercitu plures ali-
quot strenui magnique duces cō-
uenere, nisi hostium vites eos si-
mul arma coniungere & esse co-
gant, commodiùs, & ad pacem
inter se tuendam, & ad hostem
fatigandum, copias diuidunt &
in diuersa loca abducunt, ubi eo-
rum quisque tem per se & bel-
lum gerat, quam simul & una
retinentur. De Dacibus Darii in di-
uersas regiones sē diuidentibus.*

EX LIBRO SEXTO.

*H*OSTILIS exercitus per
homines illi notos, per lite-
ras occultas immissas, per
honesta & æqua cum parte ho-

stium fœderata, per metum periculi & minarum, terrendus, dividendus, vel ad defectionem sollicitandus. Sic Duces Persarum agunt aduersus Ionum exercitum.

2 Vbi ii quorum maximè interest dimicare, pericula subite recusant, occasionē aliis ac præsttim sociis, ad fugam vel defectionem & iullā & facilem præbent. Sic euerit Ionibus non parentibus Dionysio, & munia militiae recusantibus.

3 Sæpè qui extranei ad partem dantur at regionis possidendam inuitantur, fiunt insidiosè tandem illius totius domini. De Samiu Zanclam occupantibus.

4 Magnas vel eoti genti vel civitati calamitates venturas plenunque præcedunt aliqua extraordinaria signa vel portenta. De Chiu ab Histrio vili & emersis.

5 Fraudes tandem minimè recte cedunt cuiquam. Vita Histri id docet, perfidi Dario.

6 Victoriae recentis terror facile in victoris modò cursum felicem victoriae persequatur, manumque supersunt ex hoste victo tradit. De Perfir & Phœnicibus post Miletum & insulas vicinas captas Hellenponrum capientibus.

Hotti transfluge non tenere aut
cito fidendum. *De Stegagora.*

Periculorum est Reipub. in eius
quem ipsa offendit, aut qui ab ea
se offensum credit, manus & im-
perium devenire. *De Miltiade &
Chersonesius ab eo vindictis.*

Tyraonus est animal timidiſſi-
mum, ubi vis illi intentat, &
magna, & manifella. *De Miltiade
Cimonis filio sapientiſſi fugiente.*

Optima vectigalis indicendi ra-
tio, ut tota regio prius diuidatur
in certas partes, & cuiq. parti cer-
tum tributum indicatur. *De Apa-
pherne sic zones diuidentur.*

Qui fit a potente Princeps no-
uns bellum apparatus, debet omni-
bus sicutinis esse suspectus. *De Da-
rio Mardonium cuius nouo exercitu mis-
tente in Graciam.*

Ex metalli fodinis redditus so-
lent esse amplissimi. *De Thasiis.*

Magnam nouo Principi conci-
liaat populi benevolentiam, si ve-
tera debita & tributa remittat ei-
uiratibus. *Lex Persarum.*

Artificia & munera quædam
publica sunt apud nonnullos po-
pulos in familiis hereditaria.
*De coqui & praemonibus apud Egyp-
tios.*

- 15 Subditi potentes à Rege & summo Principe consumelia affecti, sèpè sese acerrimè, etiam cum totius patriæ & ipsius regni iactura, vlciscuntur & vindicant. *De Demarato Lacedamonia.*
- 16 Omnis potestas summa est impatiens consortis; nec facile inter duos eiusdem Republicæ Reges conuenit. *De Cleomene & De marato regibus Lacedamoniis.*
- 17 De Principum qui successores futuri sunt legitima genitura cōstatre inter populum interest plurimum ad eorum securum imperium. *De Demarato Rege propterea electo è regno.*
- 18 Fraudes Regum à Deo vindicantur. *De Leutychide Rege Lacedamonia & Cleonene.*
- 19 Qui quum sint eiusdem Regni aut societatis pars, tamen solidum hoste communi fœdus faciunt, merito à reliquis puniuntur. *De Æginetis fœdus cum Persis inœuntibus.*
- 20 Impietatem Regum Deus vicitur. *De Cleomene & eius mortis causis.*
- 21 Ex pluribus fratribus Regiis rite primogenitus succedere solet in Regno. *Sic Sparta.*

Qui Dux inferiorve magistratus absque superioris Principis aut Republicæ consensu aliquid hostibus vel sociis sponpondit aut damnum intulit, pro noxa iisdem est defendust. *De Leutychide Rege Lacedamonio dedito.*

Od depositum fideliter non rediditum, Republicæ & familiae à Deo puniæ. *De Glauco Sparano.*

Impietas in Deum ab ipso vindicatur. *De Aeginetis abstinentibus ex adyto Cereris fugitiuum.*

Apud Reges sollicitanda assidue etiam aqua quæ impetrata volumus. *De iis qui Darium sollicitabant ad bellum Atheniensibus inferendum.*

In vicini populi, & qui facile & citò auxilium nobis ferre potest, potissimum tutelam committere nos debemus. *De Lacedemoniis Plataenses recusantibus.*

Crudelitas patrum in filios, & matitorum in uxores, etiam publicè à Deo vindicata. *De Pelagi Lemnii in filios suos crudelibus.*

EX LIBRO SEPTIMO.

SOLI fertilitas peregrinis nimirum prædicata vel ostenta, costantem ad illud occupandum inuitat. Sic Mardonius Xerxes mo^{re} uit ad Graciam occupandam.

2 Princeps prudens nouo & longinquo bello temetè sese nequam implicet. Xerxes exemplum.

3 Bella quantumvis iusta ex causa, tamen non nisi ex consensu & consilio principum, sunt à summo magistratu suscipienda, vi eos ad ea paratiores habeat. Xerxes exemplum de bello Graci inferendo deliberauit.

4 Summus princeps, aut qui consilio præst, æquo animo ferre debet, ut contraria sententia dicantur, imò ut consiliarii vel plures vel unus, ipsimet contradicant & aduersentur. Xerxes exemplum.

5 Beoē ac diu de se semel suscipienda deliberate maximum est cum luctum, ipm rei exequenda adiumentum. Herodoti sententia in oratione Artabani.

6 Regum & regnotum insolentem superbiam, & aliis vel vici-

nis

nis vel extraneis vel subditis iniuriosam, Deus tandem deiicit & punit. *Artabanus in oratione.*

In cunctando multa s̄pē bona insunt, pr̄sertim ubi de bello in exteris suscipiendo agitur. *In oratione Artabani.* 7

In deliberatione de bello suscipiendo non iis temerē credendum qui vites hostium per contemptum diminuunt. *In Oratione Artabani.* 8

Vindictæ libido, s̄pē consilia bellaque temeraria suadet Principibus. Xerxes sic vltionis cupiditate Gracū temerē bellum intulit. 9

Eit prudentis & clementis principis si quos etiam ex subditis vel solo verbo offenderit, eos dem lenire & apud eos suam ipsius culpam agnosceret. Xerxū exemplum veniam ab Artabano deprecantis. 10

S̄pē regnis & rebus publicis clades diuinitus immittuntur, vel fataliter ineuitabiles imminent, & omnino sunt subeundæ, quidquid contrā sani consilii capitatur, fiat & opponatur. Sic clades Gracū à Xerxe diuinitus immissa est. 11

Nemo subditus honestē detinet militiam in qua princeps ipse

versatur,

primita auxilio Gelonis propter imperium retentum.

Non temerè summum exercitus imperiū extraneo duci, quum intet indigenas ipsos ad imperandum sunt aliqui apti, est committendum, ne vel contumelia indigenis proceribus facta videatur, vel dux iste extraneus alienam Rēpublicam facile prodat. *Gracis retinuerunt imperium exercitus adversus Xerxem.*

Quietæ florentesque Rēpublicæ & regna sese in periculoso belli societatem debent ægrè ac lente demittere. *De Cercyra, Crētensibus & aliis consultantibus utrum Graci auxilia ferrent.*

Nulla fortior necessitas vel excusatio verior est quam imbecillitatis virium. *Thessalorum responsum ad Gracos.*

Deserti in communī bello & causia socii iustum ad hostes descendendi & transeundi causam habent. *De Thessalī ad Persas transiuntibus.*

Vt totius regionis incolumentati consulatur, hostis est primo illius aditu, quantum fieri potest, tertia matique arcendus. *De Ther.*

ex iis captiis quantumuis stre-
nuos dura & ignominiosa pena
publicè cotam toto exercitu affi-
cere. Sic Xerxes Leonidam regem
Spartanorum affect.

EX LIBRO OCTAVO.

SEDITIO longè deterrior est in
ciuitate eo bello quod con-
corditer geritur. De Atheniensibus
cedentibus.

In communī periculo non mo-
dò sunt inutiles, verū etiam no-
xiæ & magnorum malorum cau-
ſæ, ciuium vel sociorum inter se
contentiones de primatu : itaque
omittendæ. Athenienses sic cesserunt
Lacedemoniis.

In sociorum exercitu aut con-
cilio Ducis ex una sociorum gen-
te electi superbia & fastus facit
tandem ut ipsis genti ex qua est,
imperium in socios abrogetur.
Propter Pausaniam Lacedemonii im-
perio in socios priuatis.

Etiam quæ utilia sunt, saepe
sunt munieribus & donis honestis
etiam ipsis ducibus persuaden-
ta. Sic Themistocles, Eurybates
& Adimanto persuasit ut manen-
tent.

- 5 Magnum ad victoriam momentum nobis affert consilii ab hoste d- nobis clam inuadendis ab eo occulte & secreto capti cognitio. De SyRIA vrsinatore Gra-
cos admonenente.
- 6 Attonitis iam hostium metu hominum animis , quidquid su-
peruenit , sive ordinatio siue ex-
traordinatio naturæ cursu , id
omne attonitis paucorem auget.
De Persis expausfactu propter imbras
& tonitus.
- 7 Ab exercitu hostium optimi &
maximè strenui eorum socii vel
precibus vel muneribus vel bellis
domi illis conflatis sunt abdu-
cendi. Themistocles abduxit Iones &
Cares ab exercitu Persarum.
- 8 Inusitata exercitus hostilis fa-
cies & color sàpè nos terret &
fugat. De Phocensibus gýpsatu & eo
pacto fugantibus Theffalos.
- 9 Ante Barbarorum quibus pro-
ptet multitudinem occurreto no-
lis vel non possis , aduentum , &
priusquam illi resum potiantur.
mature uxores & liberi & su-
pellex est ab iis qui cedere co-
guntur transpotranda , & qui-
dem publico editio , non hosti-
relinquenda. Sic Atbenenses uxo-

res transportarunt Trozenem.

In peticulo imminent & magna rerum perturbatione non committendum, ut pro communi salute conscriptus communis exercitus ibi constituantur, unde propter loci vicinitatem vel suæ regionis præsentem cladem unius ex exercitus pars ad sua tanta dilabi possit & conetur, sed vires cum maximè coniunctæ retineri, & contra hostem certare debent. De consilio Themistoclis ut apud Salaminem pugnaretur.

Hosti quām minima & paucissima, & quidem illa etiam sensim & non nisi post ærumnas illi factas, sunt è nostra regione & oppidis cedenda. Themistocli consilium de conservanda Salamina, Megara &c.

Desperatis, & iam extrema qua-
que op:antibus & sperantibus,
nequaquam certamen aut præ-
lium est offerendum, sed mora-
tantum & impedimenta obicienda,
ne amissa recipere, vel de-
nuò sese erigere possint: statim
enim diffundent & dilabentur. Ar-
temisia consilium.

Specie benevolentia desperanti
hosti sæpe illud quod nos iuvat

conilium recte dandum, ut nostris consiliis tanquam tutis & ab amico profectis acquiescens, in iusticias adduci possit, vel ut ea consilia sequatur. Themistocles sic persuasit Medio ut in Salamine pugnarent.

14 Reipublicæ causa sunt dependæ priuatae inimicitiae quæcumque iustæ. Exemplum Aristidu & Themistocles ante Salaminicam pugnam cum Persis.

15 Consilium fugæ etiam ab exercitu & duce victo prudenter teendum, & hostes celandum. De Xerxe hoc faciat.

16 Celerrimorum equorum constitutio & usus, quas postas vocant, in magois regnis & Rebus publicis est utilissimus. Ds nuntius Persarum & Angarii.

17 Cladis acceptaz nuntium est ab ipsomet viro suo Reipublicæ matute, ne rumor vel hostis omnia augeat, mittendum. Sic Xerxes in Persidem misit nuntios sue cladis.

18 E magna clade & fuga, si modò princeps ipse cum parte exercitus licet exigua saluus evaserit, totum regnum à seditione & nouatum terum motu ac intentu fer-

uat incolumis, quoniam quis ducet
alii perirent. Artemisia consilium
ad Xerxes.

Turpissima minimeque in regno
bene morato toleranda est ars &
mercatura hominum lenonum,
qui vel mares exsecant, vel mu-
lieres à se emptas prostituunt. Pa-
nionius punitus.

Magna ad pecuniam à populo
& subditis exigendam sunt nu-
mina & adiumenta Suadela &
Necessitas. Themistocles ad An-
drios.

Magna rerum agendarum, im-
primisque pecunia à subditis ob-
tinendæ impedimenta sunt Sedi-
tio & Inopia seu Impossibilitas.
Responsum Andriorum.

Inuidosum & tanquam patia
proditæ crimini impingitur Imper-
atori, qui cæteris eiusdem exer-
citus ducibus nescientibus & ce-
latis pecunias à communibus
hostibus clani accipit vel exigit.
De Themistocle pecunias ab iis qui oppu-
gnabantur insulanis clam exigente.

Aegrotus exercitus est per vici-
nas ciuitates editio, cuique certo
numero assignatio, publicè distri-
buendus, in quibus curetur ac
reficiatur. Alioqui enim eum

miserere petire vel ignominiosè
ac iniutiliter dissipati oportet
Sic Xerxes reuertens in Hellespontum
standat suum exercitum excipi & su-
rari.

24 Parte victoria pars spoliorum
in sacrum & pauperum usum re-
seruanda est; pars in præmia, qua-
sunt strenuis danda; pars cuique
oro suo iure tribuenda. Sic Gra-
ci post partam ad Salaminam victo-
riam.

25 Barbaris populis vel extraneis
se inhumanis irruentibus non fi-
lendum neque credendum. La-
cedoniorum ad Athenenses senten-
tia.

26 Ad tollendam ex sociorum au-
populi animis omnem proditio-
nis aut arcanae cum hoste com-
municationis nostræ suspicio-
nem, curandum est, ut nihil ho-
tis nobiscum agat, neque nos vi-
cissim cum eo, nisi iis ipsiis præ-
sentibus & consciis, qui suspicari
quidpiam de nobis possent vel
vellet. De Athenensibus admitten-
tibus legatos Lacedoniorum, ut au-
dirent Mardonii Persæ legatos & man-
data ad se.

EX LIBRO NONO.

Quit populi vel ciuitates coniuncte vinci non possunt, sunt factionibus excitatis inter se committendae. Thebanorum consilium ad Mardonium.

Optima & expeditissima factio-
num inter concordes antea respu-
blicas vel ciues serendarum via,
pecunia, qua potenteriores inter
eos expugnentur: item fauor &
prærogativa quæ vnis duntaxat
eorum à nobis detur ac conce-
datur. Ibidem, & postea Artabazi
consilium.

Intempestivum est imminentia
cetero præsentieque periculo Iudi-
cra solennia exercere, vel nolle
prætermittere, ut periculo ob
uiam eatur. Sic Lacedemoni exer-
centes Hiacynthias, reprehensi ab Athe-
menisibus.

Maxime cauendum est, ne pe-
fastum uoltri, vel negligentiam,
vel perfidiam sociis, & præseru-
tidis & strenuis, pacisciendi cum
hoste occasionem demus, & sibi
desertis consulendi. Chilei consilium
ad Ephoros.

Prætari singulis & adhuc ce-
nn-

tribus

tibus hostibus, quam totis & iam collectis, occurrere. Mardonii consilium in profligandis Lacedemoniis.

6. Qui plurimum in Repub. sapit, cum administrationi non præfici est iniquissimum, & ipsi Republicæ detrimentosum. *Persa sententia ad Thersandrum.*

7. Suspectorum aut timidorum militum fidelitas vel virtus est aliquo periculo illis obiecto exploranda, priusquam tutò eorum opera uti possis. *De Phocensibus à Mardonio probatis.*

8. Ad extaneos hostes irrumpentes & inundantes (quantumvis illi sint fortes & strenui) debelandos ac expellendos, nihil est efficacius quam totius regionis mutuus inter se consensus & syncretismus ; & sublata ex indigenarum animis suspicione prodigionis, vites coniunctæ, & verbes, & exercitus in idem conspirantes. Sic se tutati sunt Graci aduersus Mardonium.

9. Pedestris exercitus licet validus, plurimum tamen terreti solet equitatu exiguo, sed firmo, ab eo que infestati & affligi. Sic Mardonius Gracos vexavit in Cithavone: Sic in Plateensi certamine

In p̄cilio laboranti parti ma-
ture & confessim succurrentum
est. Sic Pausanias Megarensibus.

Contentiones in exercitu,
quamvis de virtute & loco suscep-
tæ, sunt statim omnium exerci-
tus ducum iudicio tollendæ &
definiendæ: tandem enim longi-
gius serpunt, suntque periculose.
Sic contentio inter Tegeatas & Athe-
nienses sedata.

Vnicuique grauit armaturæ
cum pediūrum equiti sunt aliqui
vel famuli, vel leuitæ armati, cir-
cumponendi, qui cum in p̄cilio
labentem vel pugnantem iuuent.
Sic Lacedemoniorum unusquisque ha-
bebat septem circa se seruos.

In acie est fortissimo hostium
exercitus robori robur quoq. no-
sti exercitus opponendū, & ii ma-
xime qui cum huiusmodi hosti-
bus sunt depugnare assueti. Sic
Mardonius Lacedemoniū opposuit Per-
sas robur exercitus sui. Sic Pausanias
Athenienses Medis opposuit.

Peregrini viri strenui iure ci-
vitatis quo allicitantur sunt ple-
cumque à nobis donandi, ho-
noris ergo, non pretio. De
Tisamone ciuitate à Lacedemoniis do-
nato.

- 15 In exercitu perterritio clauden-
la castra, & viæ, ne qui ex eo
transfugiant ad hostes, occupan-
tæ. *Sic Mardonius non pulcrè litans*
Citharonum aditus cepit.
- 16 Non seruati in prælio commit-
endo ordines, magna cladis &
internecionis exercitus causa
sunt. *Sic vidi Persas in Platæensi*
pugna.
- 17 Magnum ad victoriam mo-
mentum affert, nos de hostium
consiliis, de inopia & infortunio,
le inauspicato eorum ceptio a-
nonitos certò esse. *Alexander*
Macdonum rex sic profuit Gracu ad
Plataam.
- 18 Hosti victo ac perterritio, ut
plena sit victoria nostra, insisten-
tum: fugiensque acriter perse-
quendus est ac cencidandus, non
seruandus. *De Gracu Persas vidi*
sic persequentibus.
- 19 Viæti hostes non priùs relin-
quendi, quam castris quoque,
quantum maxime fieri potest,
uerint exuti: nec illis spatium
espirandi, seque in iis confir-
nandi & colligendi dandum
sit. *Sic Graci Persas eiciunt è muro*
igneo.

victoria parva, illi qui strenuerunt
se in pœlio gescerunt, sunt tum
laudandi, tum præmiis afficiendi
& decorandi. Sic Graci fecerunt
post Salaminicam pugnam & Plataen-
sem.

20

Hostes fugientes, raro tutò ex-
tra nostrum territorium perse-
quimur. Damnati Mantinea qui Per-
sas fugientes persequunti sunt in Thessa-
liam usque.

21

Spolia ex hostibus demum presi-
eos fusos partamque plenè victori-
am sunt legendæ idque ne priùs
fiat, seuerè est in exercitu inter-
dicendum. Sic Graci post pugnam
Plataensem.

22

Spolia ne contentiones & rixas
patiant, à viris ex toto exercitu
delectis & fidis sunt colligenda,
& ad ducem sumnum exercitus
bona fide omnia afferenda. Sic
Pausanias insit.

23

Spolia ex hostibus sunt iustè
& fideliter pro ratione pacti
vel æqualiter pro numero pu-
gnantium inter viatores par-
tienda.

24

Ex spoliis hostium præmia quæ-
dam præter sortem strenuissimis
& optimis militibus ac duci-

25

bus

bus qui omnium iudicio bonam operam in certamine nauarunt, sunt danda. *Sic Greci.*

26 Ex spoliis hostium etiam pars quædam Deo, id est pauperibus & piis causis consecranda. *Sic Greci.*

27 Post pugnam sunt ex nostris casis cumulo condendit Honori- fice verò cum milites, cum duces, qui strenui fuerint. *Sic Greci.*

28 Fugientis & viati exercitus clades, quantum fieri potest, eos celanda est per quotum agros iter est illi exercitui faciendum. *Sic Artabazus celebat Thessalos.*

29 Victo exercitui quam celerimè iter est faciendum ac naturali- dum, etiam ægris & infirmis, nisi commodè vehi possint, telatis. *Sic Artabazus.*

30 Demum post partam victori- alam rebellionis aut belli au- gores ruto poscentur, quærun- tur ac puniantur: & qui se se ad nostram societatem optant adiungere, admittendi beni- gnè. *Sic Pausanias & Leutychides fecerent.*

31 Suspecti milites sunt honestis de causis à prælio excusandi, vel dimittendi; minimeque permis- tendum

tendum ut intersint pugnæ. Sic Samii & Milesii dimisissi à Persis.

Incestus Principum, à Deo, et iam magnis familiæ eorum cladi bus & pœnis, punitur. Sic Deus Xerxis incestum in narum puniit.

Principum seminarum summa solet esse in suas pellices, id est in suorum maritorum scorta, crudelitas: Itaque caueant mulieres, ut cum principibus coniugibus scortentur. De Amestri uxore Xerxis; & eius sauitia in Masista uxorem.

Ex eodem solo eademque re gione tarò solent admittandæ fru ges, & strenui bello viri nasci. Cyri dictum.

Principum sacrilegia tandem à Deo puniuntur. De Xerxe & Artysta.

33

33

34

35

EX
LIBRO SALLVSTII
DE REPUBLICA
ORDINANDA.

SAEPER prava, quam bona consilia facilius executioni mandantur quidem: nonquam ramen feliciter tandem succedunt.

Nobilitatis factio mature semper disturbanda, ad eamque rem efficiendam libertas populo proponenda.

Vestigalia, sumptus publici, & iudicia forensia maxime modetanda.

Plebs oppressa, & spoliata, se, & Republicam facilè venalem habet.

Malum facinus in se committit, qui incommodo Republicæ ibi gratiam conciliat.

Pecuniae studium imminentium nuptias turbas imminuit.

Judices & Magistratus à paucis eligi, & probari est regium, ut lem autem ex pecuniae censu legi,

legi, est in honestum. Rhodi pauper
& diues aequè iudicat.

Visque eò prosperum est impe-
rium, dum in eo vera consilia va-
lent. Vbi gratia, timor, voluptas,
avaritia illud corrupere, primùm
imminuuntur illius opes; deinde
etiam ipsummet imperium adi-
mitut ac perit.

Imperium & consiliis fortibus,
& præliis felicibus retinetur.

In tyrannide ita bonum, ma-
lumque publicum existimatur, vi-
cotorum, qui dominantur, si-
multas, libido, & arrogancia
fert.

Belligoso populo quies diu-
turnior nocet: iusta tamen bella
semper esse oportet, quæ susci-
piantur.

EX T. LIVII
 DECADIS PRIMÆ
 LIBERO PRIMO.

MAGNORVM Imperiorum initia, quamquam saepe fuerant exigua, atque hominum iudicio ipsa exesse contemptibilia, semper tamen aliquam extraordinatiam, & peculiarem Dei de primis illorum imperiorum conditoribus, & generalem eiusdem Dei de genere ipso humano curam & prouidentiam ostendunt, certissimaque utriusque testimonia continent. Sic Romani Imperii initia & ferdida & insperata, & generalis & pecularis prouidentia Dei de genere humano argumenta habeunt.

Florentium Imperiorum ruinis Deus vtitur ad alia Imperia, & praesertim magna, in orbe excitanda; ac proinde hæc fete non exoriuntur, quin illa priora ruant & euertantur. Sic ex Troianorum Imperio everso Deus multa alia edificauit.

Nulla fides regni sociis : itaque semper infida est duorum in eodem imperio eodem tempore Principum pax , & concordia . Sic Romulus Romum fratrem occidit . Idem Romulus Tatium Sabinorum Regem .

Rudes ac ferocios populi prius meliusque Religione , quam legum mea cicutantur , & in mutua societate , officioque suo continentur : utrum proximum est post religionem inter eos constitutam iura quoque & leges illudem & quissimas scribere . Sic Romulus primum sacra , deinde iura condidit collecta a se multitudini .

Ut nouis Regibus veneratio , & augusta dignitas apud populos illi subditos , praesertim agrestes adhuc & ferocios , accedat , est Regibus aliquis extensus decor ex vestitu , satellitio , comitatu circumponendus , ac maxime qualis in vicinis aliisque regionibus & Regibus esse solet , quem maiestas habetur sacrosancta . Sic Romulus Apparatores , id est , 12. Littores , scilicet curulem , togam prætexiam sumpsit ab Etruscis .

Quæ regni Metropolis in nouis Regnis & Imperiis designatur , est

ampla condenda, & condita mutationibus firmanda: & ne illa virbis amplitudo vana sit, adiicienda multitudo, vel ex victoriam populorum multitudine, vel proceribus in eam translatis: vel vicinis ad eandem ex multa benignitate, & priuilegiorum prærogatiua invitatis. *Sic Romulus Romanos auxit.*

7 Collecta multitudine promiscua ut corpus illius confusum ordine inter se coalescat & cohæreat, viuatque tum inter se concors & tranquillum, tum aduersus extraneos hostes totum, est ex ea illa multitudine primūm Senatus diligendus, qui pacem domi tueatur: Deinde milites qui bellis yacent, describendi. *Sic Romulus & Senatum, & Centurias equitum conscripsit.*

8 Magna Imperia non nisi ex vicinorum ruinis primūm crescunt: quibus in suam potestatem subactis, aliorum populorum etiam remotiorum ruinæ sequuntur, & ab iisdem imperiis fiunt: Ac proinde & vicini & remotiores populi debent coniunctis viribus emergenti illi potentiaz & futuro

terri matrē sese oppōnere. Sic
Roma crevit.

Magna Imperia armis potius &
bellis in vicinos, quam pacis arti-
bus & concordia cum viciniſ fir-
ma & immota crescunt: Itaque
illa solent maximē rei miliari se
suosque ciues addicere, eamq[ue]
armē exercere. Sic Romana res
crevit.

Vana est h[oc]e vitibus ira. Itaque
quantumvis iniuria sic imbecil-
liori populo facta, illa tamen ab
imbecilliore est vel dissimulanda;
vel demum vicinorum viribus
adiunctis (ut pates esse possint po-
tentiori) vlciscenda. Sic Cenimen-
ses precipites à Romulo vidi.

Noui Reges & strenuum quid-
piam præsettū in bello gerere
debet, quo se nouis subditis cō-
ntendent: & retum à se stren-
uē gestarum magnificam lau-
dem & monumenta relinqueret.
Sic Romulus spolia ducis Corinensium
loui suspendit, & pro victoria parta
templum adficat.

Qui populi per se & singuli sunt
vicino hoste imbecilliores, pessi-
mē sibi consulant, & exitium
suum accersunt, dum singuli &

scorsum aduersus eum bella fater-
piunt & geront. Idem autem
coniuncti & collecti facile cum
vincunt. Itaque societas, & vnio
illis omnino seruanda est, si mo-
dò salvi esse velint. Sic Anciates,
sic Crustumini, sic Ceninenses vitti Sic
Latini à Tarquinio Prisco singuli do-
miti.

13 Meritò proditor patriæ etiam
ab hoste ipso, cui eam prodit, ne-
catur, Sic Tarpeia occisa à Sabinis.

14 In medio certamine, laboran-
te acie, vota legitima Deo pro vi-
ctoria concepta postea à victore
sunt Deo reddenda. Sic Remulus Io-
ui Statori votum perfecit.

15 Mulierum virisque aciei nota-
tum & dilectarum interuentu sa-
pe bella gravissima sponuntur.
Sic Sabina conciliant Romanos & Sa-
binos.

16 Legati iure gentium sacrosan-
ti. Itaque propter eos violatos
instè bellum suscipitur. Sic Tatius
occisus à Lauiniis.

17 Celestiter vicinorum populo-
rum contra nos motibus, incur-
sibus, bellis & ibiuriis est occur-
rendum. Sic Remulus Fidenatibus
& Veii. Alioquin enim in con-
emptum apud eos adducimur, &

illi audientiores sunt. Sic Iunioribus
abinos præoccupat.

Victi populi vel in regiones no-
stras sunt transportandi & diui-
tendi: vel agri sui parte multan-
ti: vel firmis coloniis in eos de-
fustis continendi. His enim mo-
dis tribus sit maximè, ne illi faci-
lē rebellare possint. Sic Romani
egerant.

Nouis & dominationis inso-
litis populis ac ferocibus, eorum
que præsettum Proceribus, ferè
intolerabilis est primorum Re-
gum suorum fastus, superbia, &
comitatus, si quem habent terri-
bilem subditia. Itaque ab illis
propterea occiduntur Reges. Sic
Romulus occisus ob trecentos armatos
quos ad custodiā corporis, & formidi-
nem populi sibi cūcum posuerat in pace &
bello.

In nouo Regno seu Principatu
caueant Proceres, ne plebem im-
potenti fastu, aut sauitia, aut in-
humanitate perturbeant, vexent,
aut irritent. Facilē enim conci-
fitiones, & quidem peticulo-
fissimæ, nascentur. Sic Senatus po-
pulo defens ius eligenda Regem.

Régum elec̄io fit Senatus &
populi communibus suffragiis &

18

19

20

21

consensu, inuocato Dei nomine.
Sic Reges Romanie electi.

²² In Regno electuo si sunt siue
ex indigenis, siue extraneis in re-
ges eligendi, qui optimè ipsi re-
gno prospicere possunt; ac pro-
inde qui & pientissimi, & iustissi-
mi inter omnes mortales au-
diunt. Sic Numa, sic Ancus Mar-
tius, sic Tarquinius Priscus electi Roma.

²³ Magnas victorias magna &
diuturna pax sequi solet. Sic 40.
totos annos pax Roma post Romulum
bellatorem etiam mortuum.

²⁴ Non est permittendum, in no-
uo praesettim Principatu, ut cives
seu subditi nimio diu armis &
bellis assuescant: nam ferociores
fiunt, ac proinde domantur, ac
parent postea difficultius. Sic Numa
Romanos ab armorum trattatione revo-
cauit.

²⁵ Est boni Principis religionem
primùm omnium constituere,
praesettim pace sibi ab hostibus
pacta. Sic Numa.

²⁶ Regis pietas plutimum valet
ad infidendam subditorum ani-
mis pietatem. Sic Romani sub
Numa.

²⁷ Magna imperia facilè nimio
pacis otio labescunt; vel in mu-

quas ieditiones excitantur, si ho-
stis exterius omnis abest. Itaque
prudentes Principes curant, ut ia-
sta bellorum caussæ suis non de-
sint, quas non cunctanter acci-
piunt. Sic *Anchius Massius post Nu-*
me mortem.

Iustum est bellum quod propter
res nobis creptas, repetitas, & no-
restitutas suscipitur. Sic *Romanis*
aduersus Albanos.

Cum semper periculose, cum
verò saxe inutiliter summa re-
rum duorum vel pluviom duello
in bello committitur. Nam victi
fidem non servant: neque ma-
gnam propter ea plagam acci-
piunt. Sic *Metius Suffetius non ser-*
nat fidem Tullo.

Nemini, quantumvis egregio
vito, licet debet impune leges
violare. Neque enim benefacta
sceleribus sunt compensanda. Sic
Horatius vicitor à Romanis damnatus.

Stratagema est, quæ in certa-
mine à transfugis nostris perchidè
fiunt, ea dicere terti nostro iussu.
Sic *Tullus Albanorum defensionem irri-*
tat fecit.

Æmula nostro imperio urbs di-
ruenda ubi capita est: nec super-
ites relinquenda, ut tuti poten-

tesque

tesque vivamus. Sic Alba diruta à Romanis.

33. Bella ante res per iustos feciales seu legatos repetitas iuste non suscipiuntur. Sic Romani repetere soliti.

34. Bella iusta ex totius Senatus seu Reip. ordine decreto, non autem ex viujs Regis arbitrio suscipiantur. Sic Ancus Martius suscepit.

35. Ferocees populi carcerum & penatum ob scelera statutatum mecum domantur, & in officio continentur. Sic Ancus carcerem extraxit Roma.

36. Petegrini potentes ut in alieno solo colantur, benigni sunt erga quosvis, & comes, ac præsertim erga Reges obsequiosi. Sic Tarquinius Priscus Roma commendatus.

37. Noui Principes quoscunque nouis dignitatibus ornant, sibi obligant, faciuntque eos suæ factioñis. Sic Tarquinius Priscus centum legit in Patres, qui ipsi faverunt.

38. Nouus & petegrinus Princeps electus, ut sibi auctoritatem conciliet, & imperii fines dilatet, & ornent principatum sibi ab indigenis delatum.

Pro ratione hostium, quibus-
cum assidue nobis bellum est, vel
equitatus, vel peditatus augendus
est. Neque enim exercitus iusto
utriusque numero destitutus ma-
gnopere utilis est. Sic Tarquinius
Priscus centurias equitum auxit.

39

Poteritis hostibus & victis in-
standum; neque eis consulendi,
aut sese colligendi spatum dan-
dum est. Sic Tarquinius Priscus Sabi-
nos viatos urget.

40

In Regnis electiis prædecesso-
rum regum liberti præteriti solent
fere in alios electos Reges esse ini-
quiores, adeò ut facile contra eos
coniurent. Sic Anci Martii filii in
Tarquintum conspirant.

41

In regnis electiis qui uni-
cus Regis gener est aut ado-
ptatus ab eo, videtur iam quo-
dammodo designatus successor:
imprimis si idem iam prædeces-
sore illo suo viuo, aut celata
eius morte, munia regis obi-
bat. Sic Serenus Tullius gener Tarqui-
ni Prisci.

42

In novo Principe inuidia Re-
gni, quasi præter ius occupati,
facit omnia illi infida & infesta,
etiam inter ipsos eius domesti-
cos, qui sic audit. Itaque turissi-

43

na est Regum securitas, legitima adepti principatus ratio, & ex omnium consentiu. Sic Seruius Tullius Rex occisus. Sic Tarquinius Superbus electus.

44 O prima & salubertima futuræ imperio & augendo & conseruando ratio, qua pacis bellique monia diuiduntur, & ab uno quoque commode subcuntur, census subditorum, id est, cum non vitiū, sed ex habitu pecuniarum, classes centuriæque ciuium describuntur, & cuique proportione facultatum, munia illa & arma indicuntur. Sic censum Romæ instituit Seruius Tullius.

45 Initia turbandi magna imperia à feminis primariis (velut Reginis) protinus & ambitiosis sæpe oriuntur; ac proinde illæ sunt mature vel cohibendæ, vel de imperio deponendæ, ut quietum sit imperium & Rēpub. Sic Tuilia filia Seruii Tullii turbat Rēpub. Romanam.

46 Est Tyranni, Senatum qui ante consuli cœpetat, vel collere, vel in consultationibus prætermittere: domesticis tantum consiliis Rēpub. administrare: bellum, pacem, fœdera, societates;

per le vnu cū quibus velit, iniuolu
publici ordinum Senatus facere,
ac dirimere, bonis multate diui-
tios quoſuis etiam de nulla re legi-
time conuictos. Sic Tarquinius Su-
perbus egit.

Regna scelere parta, non diu-
cutna. Tarquinii Superbi regnum mo-
mentaneum.

47 Is peregrinus prodere alienam
iuitatem facile potest & solet,
cui summa aliqua potestas ab ea
ciuitate domi vel fortis est de-
mandata: velle autem prodere
intelligitur, aut illius tyrannidem
ipse usurpare, quum optimos
quosque illius ciues vel crimi-
nando vel vi tollit. Sic Sextus filius
Tarquinii Gabios prodiſit.

48 Inſignis intutia à Rege vel Re-
giis libertis in vnum aliquem ē
Regni Proceribus populo gra-
cum, & magnis necessitudinibus
ſuffulcum facta, ſaþe eius Regis
iiciendi occaſionem dedit. Sic
Tarquinius Superbus electus.

49 Adulteria Regum, regni amif-
fione à Deo punita.

EX LIBRO SECUNDO.

REGVM insolentia & tyran-
nus effigit, præsertim apud fe-
roces & militares viros, ut Mo-
narchia in Democratiam maxi-
mè mutetur. *Sic Roma accidit.*

Nouus status Reipub. est iure-
iurando ab Ordinibus severis que
pœnis in eos, qui illum evertere
conantur, sanciendus: quique illi
statui fauent, promouendi impri-
mis ac augendi. *Sic Brutus Roma
nos adigit ad iusjurandum.*

Populatis statutis, item Aristot-
eratia iis maximè displacebit, qui
Regio more viuere soliti erant,
quibusque licentia ex Regis ve-
nia facile concedebaratur. Itaque
hi facile aduersus utrumque il-
lum statutum coniurant; ac proin-
de in Democracy vel Aristocra-
tia primùm constituta debent
esse suspecti. *Sic adolescentes Romani
electi Targuniis coniurant in Rem
pub.*

Legati, qui tempore, & præte-
xtu legationis aliquid sœvum in-
nos moluntur, puniri quidem
possunt honestius tamen ad suos
cū querimonia de ea legatorum

iniuria

iniuria & consilio remittuntur.
Sic Legati Tarquiniorum remissi.

Regis à subditis expulsa bona
& reddi & ex iusta causa retinerti
quoque possunt, vel plebi diri-
pienda dari. Sic Tarquinis Regis bona
direpta. *Rome.*

Iis, qui sceleratas in patriam
coniurationes vere detegunt, præ-
mia constituenda. Sic *Vindicio*, qui
primam coniuracionem detexit, datum
præmium.

Eorum auxiliorum & populo-
rum, qui Tyrannos expulserit
ducere conantur, impetus primus
est quidem attox, & violentus;
sed statim effrueficit & cibullit,
ut non persistent. Itaque modò is
impetus primus frangatur, vel
constantet sustineatur, Tyrannus
auxiliis illis destituitur. Sic Veien-
tes & Tarquinii statim pro Tarquinio
reducendo fasscent. Item de Por-
fenna.

Ne plebs veterem statum, no-
uo tecudiato, reperiat, prospicien-
dum est ac curandum sis, qui no-
uo illi Magistratui præsunt; vi
plebem tenuiorem multis oneri-
bus subleuent, beneficiis deli-
niant; denique efficiant, ut se
sub hoc nouo statu longe felicio-

rem sentiat, quādū sub priori. Sic
Romæ factum.

Inesperata & heroica vel vnius
militis audacia sāpē totum hosti-
lem exercitum perterritrefacit & si-
lit. Is autem est præmio afficien-
tus. Sic Horatius Cocles. Sic Mu-
cianus Scævola.

Prädatores hostes semel stre-
nuè cæst, non sunt in posterum
tam audaces, sed in prædando ti-
midiores. Sic Hetrusci à Romanis
cessi.

Et facete, & pati fortia, strenui-
tati & ciuis, & militis est. Li-
cias.

Quibus in Regnis sua virtuti
vel bellicæ, vel domesticæ sunt
præmia, illis multi in iisdem illis
etribus & virtutibus præclarifi-
citate solent, etiam feminæ.
Hiones enim alit artes, omnes
que incenduntur ad studia præ-
mio & gloria. Sic Cocles, sic Mu-
cianus, sic Clælia Rome.

Obtides fugientes reddendi. Sic
Clælia redditæ.

Quæ responsa semel vel ma-
gnas controuerbias finis, vel bel-
la excitare possunt, non sunt sta-
tiva danda, quantumquam possunt
sed differenda, & per legatos,
eosque

consque honoratissimos, postea
perferenda ad eos iam præpara-
tos quibus illa responsa danda
sunt. Sic à Senatu Romani legati
mittuntur ad Porsennam.

Coloniæ nostræ deficientes gra-
uiter à nobis puniendæ. Sic Pome-
tia à Romanis.

Exulum pro patria recuperan-
da certamen in pælio esse solei
asperrimum, ac proinde iis no-
strum forrissimi opponendi. Sic
Romani exules unâ cum Tarquinio pu-
gnab.

Graditer autem cæsi à nobis
populi haud facile postea in so-
cietatem eorum qui bella aduersus
nos mouent, trahuntur. Sic
Latini post cladem acceptam ad Regil-
lum lacum.

Beneficia à magnis impe-
tiis accepta, etiam leuiora, sunt
tamen ab iisdem agnoscenda
apud minores populos, ut eos
semper in obsequium paratos; &
sibi benevolos habeant. Sic
Romani beneficium Latinorum com-
pensant.

In Democratia ac Repub. po-
tentiorum in tenuioreni plebem
graues usuræ seditionem ut pluri-
num mouent, quæ non armis,

sed plebis subleuatione tollenda
ac sedanda est. Sic Roma Plebs se-
cessit in montem sacrum, & per Mene-
nium Agrippam sedata.

20. In magnis Imperiis augendis
tum Ducum, tum militum ipso-
rum celestitas, & strenuus & ar-
dens in Rempub. animus requi-
titur. Vtrique vero præmiis &
laudibus propositis præstisque
sunt etiam excitandi. Sic Roma-
num imperium crevit.

21. Bella externa iogruentia sedant
domesticas seditiones. Sic Roma
sepe sepius contigit. Externus timor
est magnum concordiae vincu-
lum. Linius.

22. In Democratico, aut Aristot-
ocratico statu nimia paucorum
potentia & opes sunt plebi iniui-
ta. Itaque vel hæc est subleuan-
da, vel illi remouendi. Sic Roma;
sic Atheniæ per ostracismum.

23. In quoque Reip. statu est sem-
per inopis annona publicæ ca-
uendum, ne plebs ea laboreat.
Nam laborans facile seditionem
mouet, estque intolerabilis. Sic
post creatos primum Tribunos Roma
consulenter plebi.

24. In Democracy nemo in ple-
bem iniurius diu toleratur.

Sic

Sic Coriolanus electus Roma.

Qui iniusta vel ambitiosa bella suscipere cupiunt, exoletum veterate odium suorum in eos, quos aggredi volunt, technis & artibus reficieant & renouant. Sic Accius Tullius Volskos excitat.

Potenti & strenuo Duci hostium ad nos deficienti, si quidem serio, potest ruto potestas non tota, sed aliqua committi: est enim infestior hosti, à quo iniuria affectus est, quam nos simus; & in eo persequendo animosior. Sic Coriolanus.

Multa per mulieres commodiū, quam per viros geruntur ad tentandos p̄imū hostiam animos. Sic mater & coniux Coriolani.

Stratagema est si in communione obsidione hostis agrorum, aut ciuium aliquorum duntaxat partì pacat. Facile enim inde sedicio inter ciues mouetur. Sic Coriolanus Roma mouit seditionem.

Qui à nobis ad hostes iniuria prouocatus defecit, resque nostras pernouit, est potius quam quiuis alius hostis à nobis placandus, & ab hostibus auocandus. Sic Romani studens placare Coriolanum.

^{20.} In Democratico statu semel Plebs delinita & incinctata dulcedine opum alienatum vel agrotorum diuidendorum, non facile postea conquietur. Inde quoque perpetuae seditiones propter agros ipsi diuidendos.

^{21.} Exercitui odiosus Dux non præficiendus: scipsum enim ex exercitum perdet. Sic Fabius consulatus mala Rspub. Sic Appius.

^{22.} Potius decti ats excellentibus ingenii, qua ciues regant tumultuantes, quam qua hostes superent. Lixius.

^{23.} Inter se committendi, qui subditorum animos ad seditionem impellunt & mouent. Sic Tribuni plebis inter se à Senatu sape commissi per intercessiones ipsorum.

^{24.} Magna imperia diu durant, nisi seditione intestina laborent; verum per eas statim dissoluuntur. Hetruscorum de Romanis sententia.

^{25.} Milites, de quorum ad pugnandum voluntate dubitas, non prius quam ipsi certamen postulent, producendi ad pugnam, sed in caltris continendi. Sic Romanis Coss. cum suis militibus non fidebant.

Cum ad gladios ventum est, pugna & Mars tunc est atrocissimus.
Liuinus.

36

Irritatos militum in Ducem animos placat Ducus ipsius in eos humanitas, velut de fauciis cura, & eorum egenorum subleuatio. Sic Fabii Roma fudi popularres.

37

Ne optimates in Repub. aduersus plebem tyrannicam potestatem usurpent, magistratus suus plebi est dandus, qui eam aduersus optimatum iniuriam defensat. Tunc enim plebs quietior viuit. Sic Tribuni plebi creari Roma.

38

In Repub. diuersae factio[n]es, quae non mouant seditionem, sunt tolerandae, quo ex his fiat temperatio[n] Reip. status, & quoddam æquilibrium. Sic Roma Tribuni plebi Cos. & Senatu[ri] oppositi. Sic iudera tribuni postea aucti.

39

Non permittat potentior populus ut socii absque duce à se accepto bellum gerant. Sic Consul Latinis etiam non potentibus datus.

40

Malo domanda potestas, quae in Rep. seditionum auctor est. Liuinus.

41

Paru[m] tuta est sine plebis viribus.

42

& populi consensu maiestas , aut publica dignitas . *Litus.*

43 Aduersus plebis temeritatem nunquam Proceres & Senatus irâ certent , sed comitare . *Senatus Romani sententia & exemplum Quinti cons. laudatum.*

44 Militatis Duxis , item cuiosvis Principis vicitora in obedientium consensu sita est . Itaque magno pere cauendum ne dux suos milites omnes , aut Princeps omnes subditos irritet in feso sua scutia . *Sic Centuriones & Tribuni Appio respondent.*

45 Incendijs viciorum , prædationibus agrorum , & captiuorū multitudine hostis etiam invitus vel ad certamen adducitur ; vel in contemptum . vel metum suum prodit . *Sic Sabini à Valorio prouocati.*

46 Iniquissima est pugna , cùm integris & fessis excipiantur : ac proinde curandum , ut prius hostes etiam vanis terroribus , & pugnis fatigemus , dum ipsi integras corporis vites ad eos inuadendos setuamus . *Sic Quintius Volscos vexauit.*

47 A victore nihil de diligentia in excubiis agendis , & castis custodiendis

diendis remittendum est. Sic Quin-
tius Consul visor Volscorum egit.

EX LIBRO TERTIO.

AGRIVS pugnant quibus nulla
spes pacis cum hostibus , aut
veniae reliqua est. Sic Aequi con-
tra Romanos.

Hostem populationibus potias,
quām acie & pugna exercitatum
vincere difficile est, nisi & vrgeas,
& vias ac itinera eius sepias , &
castellis eum obsideas. Sic Aequi
victi à Romanis.

Hosti vndiquaque infestanti
nos & agros nostros,vndiquaque
si occurras , quoque eum tette:
sin agete finas , confirmas. Sic
Aequi repulsi.

Pestis bello coniuncta , est gra-
cissimum Dei iudicium: & de pa-
ce potius , quām bello tunc co-
gitandum. Sic Roma Ebutio & Ser-
uilio eos.

Hosti populanti non modā ex-
ercitus; qui pugnet,opponendus:
verūm etiam alter,qui populatio-
nes arceat. Sic à Romanis aduersus
Volscos sepe factum.

Quandiu seditionibus vībs ali-
qua agitarui, faciliſ est vniuīque

250 APHORISMUS POLITICI

improbo nouas id eam coniuraciones excitate. Sic Roma.

Quæ populo grata sunt & comoda, vix illi eripias. Itaque vel concedenda, si cum iustitia, aut salute Reip. non pugnant: vel aliis beneficiis oblatis ea sumi dimenda. Vix enim ab ea auferetas. Sic Lex Terentilla de tribunus plebi augendis, ut cas. potestas coeretur.

Est bonorum sociorum, sociis laborantibus, etiam antequam vocentur, succurrere. Sic Tusculanis Romanis.

Leuius est & vanius, si sua, quam aliena decreta & consulta tolli patiatur Senatus. Quintius sententia.

In discessione saltetem Reipub. bello laborantis, optimi & strenuissimi quique, virtutis, non opum habita ratione, in Duces sunt eligendi. Sic L. Quintius Cincinnatus electus à Romanis Dictator.

In bello praesertim ex punto temporis sapè maximatum regum nomena auertuntur & percutunt. Itaque celeritate opus est. Cincinnatus dictum.

Leges in Democratis ex totius

ciuitatis consensu, non ex unius arbitrio feruntur. Sic Leges i. 2. tabularum latq.

Nullus est tam gratus populo Magistratus, quin eidem inuidiosus & exosus fiat, ubi sauitiam aduersus plebem exercet. Sic x vii Romae odiosi.

In statu Democratico paucis etiam prius bonis nimis continuatum summum imperium facile in Regnum vel crudelem Oligarchiam delabitur, quod postea vix dissoluitur. Sic Roma x vii eis apxias ad tempus inducunt.

Belli tempore repeti solitae libertatis iura antea oppressa faciliter possunt & solent. Vox Pop. Romani.

Nullum est tantum imperium, quod iniuste usurpatum, vel exercitum, tandem non frangatur vi. Sic Appii Claudii x vii fracta potestas.

Superbiā & crudelitatem et si serae, non leues tamen sequi solent pœnæ. Luius.

Hoc curandum maximè, ut vieti hostes castris quoque statim exuantur & impedimentis suis spolientur, ut plena sit victoria,

illique vici animuui despondeant. *Sic Romani.*

¹⁹ In Democratico statu superba aut iniqua Magistratum responso dat occasionem, ut populi auctoritas in maius augeatur, & ad eum tunc prouocatur. *Sic primum triumphus in Algido monte decretus à populo Valerio.*

²⁰ Vbi à iunioribus nobilibus sunt plebi iniuriaz, facile seditiones commouentur : aut æquari plebem nobilibus cogunt. *Sic Roma.*

²¹ Difficilis est moderatio in tuerenda libertate. Nam dum unusquisque ordo cauet ne alium metuat, metuendum se vltro ipse efficit: & ita se quisque extollit, ut deprimat alium. Inde seditionum magna ortigo & seges in Democratico praesettim statu : ac proinde à communibos arbitris ex vitaque parte deleatis tota contentio sopiaenda est. *Liuim.*

²² Optimum est, ut in exercitu eius duci deferatur platinum, qui non modo ipse strenuus est, verum etiam gratior omnibus militibus. *Sic Agrippa cedit Quinto.*

²³ Populus iudex potius suæ vitiatis

licitus quam publicæ honestatis rationem habet, idque constituit quod sibi utile est, si modò vel tantillum probabili causa nitatur. Itaque populi iudicium non temerè à sociis in huiusmodi cōtrouersiis est subeundum. Sic Pop. Roman. agrum inter Ardeates & Aricinos contouersum sibi adjudi- cauit.

EX LIBRO QVARTO.

QVIBVS in locis aut Rebus pub. maximum est seditionum præmium, illuc nunquam seditiones sunt defuturæ. Nam cuius rei præmium est, ea maximè crescit. *Consulums dictum.*

Vel infelix bellum paci, quæ seditionem domi mouet, est præferendum. *Senatus Romanus sententia.*

Ut firma inter ordines Rcip. concordia stet: illi eas leges condere debent, per quas ordines maritati & inter se contrahere coniugia possint. Hoc enim modo maxime coalescit Respub. Alioquin alii ab aliis sperni protinus videntur: estque ea res magna-

rum

rum seditionum caussa. Lex De
maricandis ordinibus lata Româ.

4 In Reipub. administratione,
quæ nondum facta sunt, fieri, &
induci possunt, si modò sunt ve-
lia. Neque enim insolitum quid,
si vtile, repudiandum. In oratione
Cannuleii.

5 Nisi unius ordinis Reipub.
in sua dignitate sibi retinenda,
nullique alii communicanda ob-
stinatio, magnas sæpè, eaque
inotiles & ipsiusmet illi ordini fu-
nestas contentiones parit. Sic de
non maricandis ordinibus: & de altero
consûle ex plebe creando leges frustâ a
Senatu impedita.

6 Vi firma inter ordines Reipub.
stet concordia, licete debet ex or-
dine inferiori in superiorem vit-
tutis ergo descendere, ut spem
corundem præmiorum, quoijes-
cunque metuerint, consequendo-
rum, viamque liberam inferiores
ordinis habeant. Sic sanctissimū ut
etiam ex plebe consules fierent.

7 Sæpè plebs potius ipso iure &
honore sibi concessæ potestatis
contenta est, quam illius & suu, ne
nimirum à potentioribus videa-
tue spreta, si jus illi négetur. Sic
elellis Tribuni Militum ex soli pa-

tribus à plebe Romana. Idem repetit-
tur lib. 6. in Manlis Capitolini ora-
tione.

Censotum, qui in singulorum
censem, mores, & vitam liberè,
& sincerè tamen inquitant, poten-
tias in quavis Rep. bene insti-
tuta est necessaria. Sic electi
Rome.

Factiones in Repub. sunt pluri-
bus populis exilio, cùm bella ex-
terna, & fames sèpè ex leuibus
caussis magnas seditiones exci-
tent. Sic Ardee.

Obsidio absque parato com-
meatu non tentanda, aut susci-
pienda. Sic Volsci ad Ardeam
villi.

Quæ primùm vix à plebe im-
petus, temporis successu planè ab
eadem & quidem lubente obtine-
bis. Sic redditii Ardeatibus agri à ple-
be Rom. intercepti.

Agri ne deserantur, est à Ma-
gistratibus prospiciendum, ac
proinde ne rustica Plebs sapientius
per villam occasionem in vir-
bem vocetur, aut in ea retineat-
ur. fames enim statim sequi-
tut. Sic Roma Gegantio & Menenio
Coss.

- 13 In Democratico statu non tolerandus qui Plebis animum priuatis largitionibus , quæ ex publico fieri debent , delinit , & sibi sic conciliat , ut ex eo vno plebs in omnibus velut ex Rege perdeat . Sic Spur. Melius Roma occisus.
- 14 Qui bellum iniplacabile suscipere volunt , totum populum aliquo horribili aduentus eū , quem bello aggredi cupiunt , facinore prius implicant , ne spes villa pacis cum eodem postea concipiatur . Sic Tolumnius Fidenates implicuit .
- 15 In summo belli discutinie summa potestate , eaque extraordina-
tia , quæ omnibus rebus cum imperio summo prospiciat , opus est . Sic in difficultissimis bellis Dictator à Romanis creatus .
- 16 In Democratico populi statu usquequo Magistratus omnes populo subiiciantur , & communicaantur , nulla quietis spes . Vbi iidem Plebi subditi fuerint , summa quies . Sic Roma T. Quintio & Cn. Iulio Coss.
- 17 In nocturnis tumultibus parvus equitum usus est . Est enim ea turba moderata difficultis in tenebris . Sic A. Posthumius dictator sensit .

Magna hostibus impunitus invicitur, si quum castra nostra videntur oppugnatum, ipsorum & castra expugnatum mittamus.
Sic A. Posthumius dictator.

Pestis, aut fames, aut bellum, aut quævis alia diuturna & publica calamitas, ut plurimum praetextus affert, ut multiplex religio & externa tunc inuadat Rempub ac conualefacat. Itaque tunc temporis ne qua inducatur vetæ religionis corruptela, maximè caueniendum est à magistratu. Sic L. Sergio & Q. Sernilio Cos.

Bellum ut sit iustum, per seculares semper denuntiandum, res repetenda, & nostre apud hostes iniurios querimonia exponendat. Sic Romani etiam aduersus Venientes, cum quibus induciarunt dies exerat.

Complurium impetum est bello inutile: Nam iuendendo ad sua quisque consilia, dum aliud alii videtur, aptiunt ad occasionem locum hosti. Linus.

Et boni Magistratus, suorum animos ob cladem acceptam deiecos, publicis edictis & scriptis in bonam spem erigere. Sic Mamer cui Emylius.

- 23 Nouum genus armorum & inauditum non modò terret hostes , sed etiam ferè primum victoriam affert. *Sic Eridani.*
- 24 Eò facilè impenditur labor, & periculum, vnde emolumenntum, atque honos speratur. *Lixius.*
- 25 Quò diutiùs vicinos bello exerceatis , eo formidolosiores hostes habebis. *Sic Volsci exerciti à Romanis.*
- 26 Magnam in pugna victoriz occasionem præbet , si equites ex equis desilientes in hostium pedibus pugnant, & equitum hostilium equos confodiant . Sic in pugna aduersus Volscos C. Sempron. Cos. egit.
- 27 Bella illiç fortiter & constanter administrantur, vbi ab Imperatore exercitus clavis acceptat, vel victoriz non relatae ratio Senatui vel populo reddenda est. *Sic Roma fiebat.*
- 28 Nemo ciuis unus tanti esse Reipub. debet , vt parçendo vni, malum publicum oriatur , vel inultum relinquatur. *C. Sempronii dictum.*
- 29 Seruorum seu Mancipiorum conditio durior eos ad coniugandum aduersus dominos , vel

Rempub.

Reimpud. ipsiam compellit. Si Roma anno 335. Sic Seruile bellum postea ortum.

Ducum in bello discordia inter se est magnarum cladi causa. Sic Romani funduntur ab Equis, ob discordiam L. Sergii.

Ex magnis multisque victoriis in exercitu negligentia (quæ, nimirum corrigitur, tandem exitialis est) oborici solet. Sic Equi & Volsci fusi à Q. Seruilio dictatore.

Optima dissoluenda Magistratum nimis autoritatis ratio, si inter se committantur. Sic Tribunorum pleb. intercessio fuit.

Irritati plebis animi à potentibus sunt ab iisdem beneficiis deliniendi, non vi cogendi. Sic Senatus saepe Roma egit.

Belli necessitates non expectant diutius humanum consilium : ac proinde primo quoque tempore est illis prospiciendum. Seruilius Hala.

Vibe capti, si à victore pronuntiatut, ne quis præter armatos, violetur, facile ea res reliquos oppidanos exarmat, & à propugnaculis discedere compellit. Sic Anxure capto factum à Fabio.

30

Stipendium militum ex publico solui debet: ac proinde vel ex agris publicis, quibus vestigia indicetur: vel ex tributo singulis proportione census bona fide imposito. *Sic Roma factum.*

EX LIBRO QVINTO.

PROPTER tædia anouæ factio-
nis & creationis Magistratuū,
perpetui Magistratus sunt creati.
isque primus fuit ad tyrrannidem
constituendam gradus. *Sic Veii
Regem eligunt.*

Continuata etiam sub hieme
militia & hostem terret, & no-
stros magis militares facit. *Sic
Romani hiemare cœperunt in taberna-
culis.*

Improbri ciues sunt, itemque
Magistratus, qui aliquid regni in
Rep. semper esse volunt, ad cuius
curationem adhibeantur. *Appius
Claudius in oratione.*

Vbi perpetua concordia, ibi
crescit imperium. *Ibidem.*

Aut bellum à Republ. non su-
scipiendum, aut pro dignitate ge-
rendum: alioquin in contem-

ptum

ptuni apud hostes adducitur. In oratione Claudi Appi.

In cladibus & peticulis belli extraordinariis, non modò necessarium est, verum etiam gratissimum voluntariorum ciuium suis stipendiis meteti volentium studiū, & exercitus. Sic Roma ad Veios urbem obsidēdam. Est igitur omnium bonorum ciuium, tunc suam operam gratuitō Reip. polliceri & offerte.

Cauendum ne praesidiatiæ vites vel vacationibus militi praesidiario concessis, tandem absque iusto praesidio deserantur: vel ne commerciotum & mercandi prætextu intercipiantur. Sic Anxur à Volscis interceptum.

Ducum in exercitu discordiæ penitus eum perdunt. Sic in Vesorum obsidione inter Sergium & Virginium.

Dissoluendi exercitus, & magnatum in eo rixarum cauſa vel via hæc est, si militibus æta aut stipendia non persoluantur. Sic in obsidione Vesorum.

Vicini popoli auxilio iuuandi prius quam à potentioribus opprimantur. Nam iis oppressis, potea facile ii ipsi in prædatam ce-

11 iunt, qui filios adiuuare negleg-
runt. *Sic Hetrusci neglectu Veii.*

12 Cùm est in exercitu ob ducem
rerum perturbatio, mutato Im-
peratore, & alio in eius locum
suscepto viro strenuo, omnia quo-
que in melius mutantur. *Sic Fur-
ius Camillus in castris Romanorum
omnia restituit.*

13 Bonus euentus, ac felix ferè
virtutem bonaqué consilia sequi-
tur: ac proinde nihil, præser-
tim in bellis, temere & sine iusto
consilio incepitandum. *Litus De
Furio Camillo.*

14 Cuniculorum magnus in obsi-
ditionibus yerbium usus. *Sic Veii
capti.*

15 Et prudentis Duci exercitus
de ea urbe, quam se statim captu-
rum poterat, supremi Magistratus
sententiam sciscitari, & sequi. *Sic
Camillus fecit.*

16 In longis & molestis, & diutur-
nis obsidionibus est præda capta
vibis militibus danda. *Sic Veii ca-
pti præda data.*

17 In unoquoque Regno aut Rep-
ublicam duxaxat metropolim, non
autem plures esse oportet, cuius
tuta nob̄ minuantur. Facit enim
cares reliquum regni corpus in-

ter se coadunatum & consen-
tientis. Plures vero metropoles il-
lad antea unum diuidunt in fa-
ctiones. Sic Senatus Roman. obstat
ne Veii & Roma equentur.

Magnam inuidiam conciliat si-
bi dux belli, qui prædam militi-
am promissam minuit, etiam re-
ligiosi voti specie & prætextu.
Sic Camillus.

Equitas, iustitia, sinceritasque
nostra, hosti nota, & patescita,
sapè cum ad nos volenter per-
trahit, & permouet ut se nobis
dedit. *Sic Falisci se dedit Camillo.*

Truculentia est tuta, non ho-
mo, qui in bellis nulla esse belli,
ut pacis, iuta censet: sed quiduis
cum licete iudicat, neque ea iuta
sancte seruat. *Sic respondit Camillus.*

Non semper boui viti strenui-
que milites in Rep. retinendi; sed
tunc maximè, cum graue aliquod
bellum, magnaque calamitas im-
pendet Reipub. *Sic intempestivè sis-
titus Romā Camillus.*

Vel indigenarum inter se sedi-
cio vel terræ alienæ dolcedo, vel
ipsorum peregrinorum multitu-
do nimia, solet eos in alienas re-
giones pellicere, & inuitare. *Sic
Galli in Italiam transiens inuitati.*

21. Barbarorum in nostras regio-
nes irruentium animi leniendi
potius, ut discedant & alio se se-
recipiant, quam armis irritan-
ti. Sic peccatum à Romanis legatis ad
Gallos.

22. Légatus Iutigentium seu Am-
bassiatot in acie dimicare non de-
bet armatus. Sic percatum à Liga-
tu Romanis contra Gallos. Et lib. 6.

23. Magnas iniurias ab aliquo po-
pulo factas magnæ calamitates
eisdem sequi solent. Sic Romanis
iniurii in Gallos, ab iis sedere vixi, ca-
ptique.

24. Magnas calamitates sequitur
as soler magna magistratuum
imprudentia vel negligentia, et
iam præter solitum, antecede-
re. Sic Romanus vidu à Gallis acci-
dis.

25. Non debet nostorum quan-
tumvis nobilium, aut gratiose-
rum populo, fauor obstat, quo
minus ab iis iniuriae vicinis vel
barbaris gentibus factæ, de qui-
bus conquestum illæ venient,
resarciantur: alioquin iniustum
bellum à nobis suscipitur; cuius
est tandem tristissimus euentus.
Sic Romani ob legatorum qui Gallos
violarunt nobilitatem, iniuria ab iis

factas

fatae non sunt in iū ipsū vlti.

Bella absque Dei inuocatione
acceptā ferē sunt infelicia. Sic pu-
gna ad Aliam fluvium.

Obsidio eius urbis , quam citō
capere velis , & vigenda , & pre-
menda : curandumque ne obsi-
dentibus annona deficiat. Remis-
sio enim aut negligentia obsiden-
tium reddit obsidionem tandem
inutilem. Sic male à Gallis obseßum
Capitolium..

In rebus deploratis si quis Dux
strenuus noster, nobisve notus in
auxilium ex insperato adueniat,
perinde atque ex ipso cælo demis-
sus nobis diuinitus creditus: no-
brosque animos planè confi-
mat , & fortes reddit , & in spem
erigit. Itaque in magnis petricu-
lis Reip. talem quempiam appa-
rete ex bonis proceribus oportet,
ut sit eius immortale nomen.
Sic Camillus desperatu Romanis auxi-
lium ferens.

EX LIBRO SEXTO.

1. MAGNAS Reip. clades insequi solet sociorum defectio; & vicinorum in afflictam Remp coniuratio, praesertim qui prius ab ea laesi fuerant. Sic Hernici, sic Hernici in Romanos post pugnam Alliensem insurgunt.
2. Prima in bello ex hostibus praeda militibus data, maximè eos in reliquum bellum acuit & animat. Sic Camillus Volscorum prædam dedit militibus.
3. Viatorum hostem inuadere ipsa viatorum die (quod ferè soleat esse negligentior aut dissolutior) ut plurimum tutum fuit. Sic Camillus Hernicos Surriporum viatores vicit.
4. Ad urbem prius incendio consumptam citò readificandam, debet Resp. adificantibus materia gratis vel minimo prelio concedere: eosdemque priuilegiis & prærogatiuis donare, vel in perpetuum, vel ad tempus. Sic Roma à Gallis exusta readificata.
5. In obsidionibus ad obsessos fatigandos multum prodest obsidenti Duci suo omnes in certas

partes.

partes, easque plutes diuidere,
quæ certis horis sibi vicissim suc-
cedant in continuanda die no-
stuque oppugnatione. Sic Conte
nebra capta.

In bellis uti nihil timendum
quo sit minimum, ita neque con-
temendum. *Camillus.*

Vbi plura bella simul Reip. in-
gruunt, plutes quoque duces eli-
gendi, quò facilius singula admi-
nistrentur. Sunt autem singulis
singuli cum æquali imperio præ-
ficiendi.

Vbi in exercitu ex communi-
bus & pluribus sociis collecto
pars vna vel ad hostem deficit,
vel alios socios deserit, cum fa-
cili est hosti de reliquis victoria.
Sic *Camillus* vicit *Volscos Antiasibus*
desertoribus.

Etiam post victoriam partam
securitatis Reipub. quam vindic-
etæ tatio potius est habenda. Sic
excidio *Antii auxilium Sutris prælatum*
à *Camillo.*

Fidis sociis præsentim ad clau-
stra nostre regionis hosti obie-
ctis, maturè à nobis, totisque vi-
ribus succurrentum. Sic *Senatus*
Nepesinu & Sutris aduersas Heruscos
tulit auxilium.

11 In Aristocratico vel Democra-
tico statu inter duos summos vi-
tos, & ceteris eminentes, aperta
& irreconciliabilis similitas, vel
inuidia est periculosissima: & se-
pe totam Rempub. euertit. Sic in-
ter *Capitolinum*, & *Camillum* in-
uidia.

12 In Aristocratis vel Democra-
tia unus quispiam in honoribus
nimium diu continuatus, ceteris
Proceribus est inuidiosus, & in-
Gdiis vel criminationibus appe-
titat vel tollitur. Sic *Camillus* à
Capitolino.

13 Olim fuerunt numerosissima
nationes, quæ nunc vix semina-
rium sobolis habent. Sic olim *Vol-*
sci & *Equi*. *Luius*.

14 Usuræ coercendæ, certaque
mensura, quæ non sit grauis ple-
bi, definiendæ. Alioquin seditio
facile ex eatur immoderata ex-
actione oritur. Sic *Rome A. Corne-*
lio Cocco dictatore, T. Quintio Magistro
equitum.

15 Principes & Magistratus in po-
polo regendo, impetioque taen-
do sese consensu hominum sub-
ditorum, & Dei auctoritate ni-
intelligent potius quam vitibus
propriis. Nam ubi populus vires

semel agnoscit & attinet, facile
Reges deiicit, & depellit. In oratione
Manlii Capitolini.

Si vel semel apud se populus de-
creuerit, ne tyannicè regatur, &
ut tyannidem à suis ceteris
depellat & decutiat, penè iam ty-
annidis vicit est. Magna enim
populi aduersus Tyrannum vi-
ctoriae pars est, Nolle amplius
Tyannidem pati. In oratione Man-
lii Capitolini.

Vulgi mobile ingenium. Itaque
facile subuerti apud eum possunt
qui plurimum antea valuerunt,
præsecutim si à Proceribus populo
fauentibus & gratiosis apud ip-
summet populum accusentur. Sic
Manlius Capitolinus euersus.

Plebis ea natura est, ut libertatis
& honoris potius nomine &
iure concessio gaudeat, quam vsu
ipso. Itaque etiam quos honores
ipsa vel plebeii homines gerere
possent, facile suis suffragiis Pro-
ceribus & nobilioribus, aliisque
ordinibus maioribus concedit &
defert. Sic Tribuni militum creati pe-
nè semper ex patriciis.

In magnis impetiis plures ex-
ercitus esse oportet, ut qui in di-
uersis regni finibus bellum ge-

rant;

cant; vel qui ad gerendum, si sub-
stituiatur, sint parati. Sic Romani
semper plures habuerunt.

¹⁰ Bella vel non absque populi
consensu sunt ab Ordinibus de-
cessenda; vel ex ipso populi sci-
to sunt indicenda, quo &c iuste
& maiori animo gerantur. Sic Ro-
ma auctoriis patribus plebs decernebat
bellum.

¹¹ Minor exercitus maiori, præ-
settum veterano & exercitato &
viatori, non temere ad pugnam
obiiciendus. Sic peccatum à L. Fu-
rio: sic recte consultum à M. Camillo
contra Velscos.

¹² Magna subditorum, vel socio-
rum rebellium & pœnas merito-
rum, ad placandas Principes suos,
ratio & via, si statim pœnitentia-
& armato Principum suorum
exercitui in se venienti nihil, nisi
pacis & benevolentiae signa & ef-
fecta ostendant. Sic Tusculanis pacem
à Romanis impetraverunt.

¹³ Seditiones domi continuit vi-
cinos nostros alioqui quieturos
ad bellum nobis inferendum in-
citant. Sic Roma.

¹⁴ Vbi malus oppidum primo im-
petu capi non potest, et circum-
stendunt circa oppida vicina &

minora bellum, ut illis prius captis, hoc postea capiatur. Sic Trænestam cœpta.

In Populati statu seu Democratico omnes honores populo communicari oportet, priusquam inter ordines pax firma esse aut durare possit. Sic Consulatus Romæ tandem plebeis communicatus.

Hæc tria maxime in Rep. contentiones inveniunt, Agrorum nempe, Pecuniarum, & Honorum publicorum vel ademptio, vel distinctionem, vel contentio, quæ sit inter ordines. Sic à C. Licinio Stolone, & L. Sextio Tr. Pl. commota per quinquevium Roma.

Plurimum ad infringendas factionis nobis in Repub. aduersa vites prodest, quempiam ex ea aduersa factione habere nobis fauorem, & suis conitrium. Sic Attibitus patricius præcipua cauſa cur ex Plebeii alter Cos. fieret.

Plebs ad eas leges, quæ ad ipsius lucrum, & subleuationem bonorum pertinent tutandas potius animatur, quam ad eas, quæ a solum honorem spectant, cumque illi tribuunt. Sic Roma de Fanore leges & Agraria potius audita, quam de cōmunicando cōsulatu aut aliis dignitatibus.

19 Præst & proceres de suo iure aliquid remittere, vel tolerabilibus conditionibus cum plebe pacisci de honorum modo, quam eorum causa perpetuum cum ea illidum facere. Sic Consulatus concessus plebi, accepso uno pratore & ad libus Curulibus.

EX LIBRO SEPTIMO.

1 N Repub. bene instituta ne licet parentibus liberos suos, aut qui ex iis minus prosperi erunt aut scici, alegare, dure tractare, aut propterea exhaeredare. Sic damnatus Manlius Imperiosus.

2 Certamen & bellum aduersus socios eadem militia disciplina & armorum genere utentes quonos, longè difficilius solet esse, quam aduersus extraneos : ac proinde aut raro, aut nunquam illi hostes habendi. Sic bella cum Hernicis & Latinis fuere Romani difficiliora.

3 Imperia nunquam ex patuis magna sunt absque variis, continuis, periculisque cum cum populis vicinis, tum cum temeritatis, certaminibus, præliis & bellis. Sic res Romana crenat.

Sapè

Sapè profuit equitum numerum vel fastaci specie augere, aganibus armatis, & in equos impositis, quo terror hostiis addatur, vel dimicationi numeros iste superueniens hostes paucat, quasi nouatum virium accessio esset. Sic C. Sulpitius dictator contra Gallos pugnaturus fecit.

Socii deticientes quām primum vel atmis, vel æquis conditionibus tetrahendi, ne exemplo suo ceteros ad deficiendum moueat. Sic Romani semper studuerunt.

Coloniae a nobis conditæ deficiente, sunt gravissimè punientæ, ut ceteris terror iniciatur. Sic Romani suæ puniuerunt

Nimia sauitia non irritandus hostis, præseptim potentior. Eandem enim postea in nostris dependit. Sic Romani Tarquinensibus sauitiam immolatorum in suo foro Romanorum reposuerunt.

Qui nobis afflictis succurrerūt, aut auxilio refugioque fuerunt, deinde semper tractandi, & facile ad pacem & fœdus, etiam si postea hostes fiant, admittendi. Sic Cœritius facile pax data à populo Romano.

Nouarum tabularum promis-

lio, aut debiti condonatio, cum fidem publicam, & Iurisgentium contractus collit; cum etiam potentiorum animos in tenuiores onicit: ac proinde nunquam hæc ratio sœnoris dissoluendi incunda: sed potius ut de publico Resp. pro tenuioribus soluat, usurpis in sorte imputatis. Sic Roma factum à Quinquenirii Mensariis.

10 Aet nunquam, aut raro hostis in colle & de superiori loco pugnans, est inuadendus. Nam qui in eum locum subeunt, facile & lauantur, & viacutur. Sic Galli vici à Poplio.

11 Magna victoria obtainenda ratio est, 6 hostem, qui solùm ex rapina, nō commeatu·viuit, prædati, stationibus dispositis, prohibeas: cum eo vero ne configas. Sic L. Furius Ca. Filius egit.

12 Multum ad vicinos potentiores in nostri belli societatem per trahendos prodest utilitatis, securitatis, & magnitudinis imperii, quæ ad eos inde ventura est: perspicua demonstratio. Sic Compani agant apud Senatum Romanum.

13 Quos impellete ad nos defendendos oblata iisdem societate nō potuimus, nostri ditione fa-

ta ad nos tuendos penè cogimus. Sic Campani se dedunt Romanis.

Vt noui commodioresque socii asciscantur, nunquam veteres socii perfidè vel violandi, vel relinquendi. Nam ea noua societas tandem male cedit. Sic perfidè agunt Romani dum Samnites socios deferrunt propter Campanos; & inde gravissima bella nata.

Acerriùm sub eo duce pugnant milites, quem habent charum. Sic Romani sub Valerio Coruino.

Qui à conflictu se in aliquem locum subducunt, ex quacunque causa, sèpè se in graue periculum coniiciunt, quòd à reliqui exercitus corpore se separant, & hosti valentiori pateant. Sic P. Decius collo occupato penè seipsum perdidit.

Circumfessis & obsessis una salus nullam sperare salutem. Nam desperatio vites & animum addit. Sic P. Decius.

Cum nox eruptioni opportunitissima in bellis: tum verò noctis secunda vigilia. P. Decius.

Pauenti hosti ex quacunq. caus-

la & porterrito in Islandam. *P. De
dus.*

20 Sirenvis duclibus, item & mili-
tibus per quos vel victoria parva
est, vel seruatus exercitus, præ-
mia danda ad cæteros excitan-
dos. *Sic P. Decio & eius milibus data.*

21 Aduersus obstinatum hostem
est obstinate & totis vitibus iun-
ctis pugnandum. *Sic Romani adver-
sus Samnites.*

22 Ut pax inter milites sit, est præ-
da sincerè ab vnis, dum alii pu-
gnant, seruanda, & postea iustè
diuidenda. *Sic M. Valerius castris
Samnitum captis.*

23 Tunc optima hostilium castro-
rum inuadendorum opportuni-
tas est, cum illi securè frumenta-
tum, & prædatum ierunt, & ma-
gno numero. *Sic M. Valerius.*

24 Peregrini auxiliates invitati
sæpe nos dulcedine nostræ regio-
nis capti expellunt, aut expellere
conantur, præfertim si nos imbel-
les videant. *Sic Romani stationarii
expellere cogitanti Campanos.*

25 Seditiosi milites per speciem
honestæ missionis aut commea-
tus procurandi, sæpe purgandi
potius, quam missione in honesta.
Sic C. Martius Rutilus fecit.

Difficili

Difficili bello urgente militum
secessio & murmur, licet poena di-
gnum, pro tempore dissimulan-
dum tamen potius & condonan-
dum, quam severè puniendum. Sic
M. Valerius Corvinus impetrat veniam
seditiosis militibus qui ab Lautulu fu-
gerant.

Intellinas frequentesque alicu-
ius populi seditiones solent socio-
rum & subditorum defectiones
ac rebelliones sequi. *Liuinus.*

EX LIBRO OCTAVO.

CVM veteres socii facile in fœ-
dus antiquum recipiendi, tum
liberti relinquendi, ut suo arbitrio
bellum & pacem cum non con-
federatis nobis populis gerere
possint. *Sic Romani admittunt Sam-
nites.*

Hostibus viatis, ager, vestigalia
sua, & reliquæ res vel minuenda
vel adimenda, ne facile postea ar-
ma capiant. *Sic Romani soliti.*

Etiam commoda oblata asper-
nanda, ne fidem datam, & fœdus
sociale violamus. *Sic Romani Sidi-
cinos rejicunt.*

Caueant imbecilliores socii, ne
propter potentiorum sociorum

equitatem, iustitiam, modetiam, aut mollius erga se responsum infolescant, & se metui ab his putent. Itaque temere quidam in eos concentur aut molestantur.

Etsi quæ socii & hostes occulè in nos machinantur, sæpe sunt dissimulanda; tamen nunquam prætermittenda sunt, quin his à nobis obuiam eatur, & remedium quizzatur. Sic aduersus Latinarum coniurationem Romani prudenter sibi prospicunt.

Vbi aduersus validos hostes, & cōdem nobiscum armorum generē videntes bellum est, seuerissima disciplina, & Manlianis imperiis opus est, qua exercitus nostet contineatur, & conseretur, ac victor fiat. Sic in bello contra Latinos Romani.

Nuoquā in castris militaris disciplina vigebit, si Dux exercitus sui suorumve fauore quosdam milites de ea dispensem. Sic Manlius Cors. filium plecti iusit.

Hosti vieto vites suas recolligenti est matutē obuiam eundum ac occurriendum. Sic Manlius Latinū vietū exercitum colligebus.

In magnis & difficultibus bellis
præmia cuique strenuo, & victo-
riæ auctorî aut parti, honesta tri-
buenda. *Sic Manilius fecit vicinum La-*
tini.

Miserissima est populi conditio,
qui neque pacem, neque bellum
terre potest.

Vbi neque ad pugnandum ho-
sti par es, neque cum eo pacisci
vis, in oppidis te contineto: & si
quod ex his ab hoste oppugnetur,
communibus viribus defenditor.

Firmissimum est imperium, quo
obedientes gaudent. *L. Furius dicit.*

Beneficio potius, quam summa
clade & interneccione socii à no-
bis viati sunt afficiendi, quo & i-
dem ipsi & cæteri sunt nobis æ-
quiores.

Dum eorum, qui viati sunt, ani-
mus in expectatione adhuc est, se-
litinatò vel poena, vel beneficio
sunt afficiendi. *L. Furius.*

Dum ob sidemur, nuncquam est
tutum nos vino epulisque sopiri,
tunc enim facile capiuntur. *Sic Ca-*
letes septi à Coruino.

Qui nobiscum nihil nisi de li-
bertate pugnarunt, viati & amici
habendi sunt & souendi. *Sic Pri-
uernates.*

- 17 Hi populi præueniendi amicitia,
 & hostibus nostris eripiendi, qui
 amici plutimum in bello prodes-
 se; vel inimici nocere possunt. *Sic*
Priuernates cives facti.
- 18 Non est toti societati, aut ci-
 vitati imputandum, quod à qui-
 busdam illius civitatis priuatim;
 non autem publico consilio fit.
Sic Samnites respondent Romanis.
- 19 In iuste bellum suscipit, qui ad
 communes socios disceptationis
 & querelarum causâ prouoca-
 tus non comparet; sed statim ar-
 ma infert. *Sic Samnites peccant pro-
 uocati à Romanis.*
- 20 Eum locum in bello capere est
 consultiissimum, ubi societatem
 hostium, qui sibi mutuò auxilium
 ferre cogitant, dicimere, aut im-
 pedire possis.
- 21 Eum qui iam feliciter obsidio-
 nem cœpit, ab ea minimè auoca-
 ti oportet; sed usquequò sit expu-
 gnatum, præstat eum ibi re-
 linqui. *Sic Philo ad Palaopolin reli-
 gatus.*
- 22 Fortes & strenui, & qui nostris
 hostibus plutimum nocere pos-
 sunt, facile in nostram societatem
 admittendi. *Sic Brutii & Appuli à
 Romanis accepti.*

Præstat

Præstat hōsti clementi se dederet & fido, quām sociis trucibus, iniuriis, &c ferocibus sese committere. Sic Paleopolitani præferunt Romanos Samnitibus.

23

Maximè ab eo proditorum gēnere caudendum est, qui quām Principes sunt ciuitatis, cum hostibus vel per se, vel per transfiguras sibi notos consentiunt. Sic Charilaus Paleopolin prodidit.

24

Sæpe iniuriis & contumelia clementita populus aut Magistratus irritatur in vicinos aut socios. Itaque huiusmodi querimoniis ac iniuria à vicinis illata minimè credendum temere est. Sic decepti Tarentini.

25

Potentiores populi nequam, vel non temere ab imbellioribus ad bellum prouocantii. Sic Samnites nolunt prouocare Romanos.

26

Ex malis motibus bonæ leges attac. Sic ob libidinem unius fœneratoru desierunt debitores Romæ necdi.

27

Nimia Imperatoris severitas. re præsettim bene gesta, mouet seditionem in exercitu sapissimè. Summum enim ius summa est iniuria. Sic Papirius Cursor quum

28

Fabium M. equitum punire velle, & bene gesta.

39. Militaris disciplina, ac præser-
tim summi ducis audacia, ut si
in exercitu sacrosancta, venera-
bilis, & cuta, est modis omnibus
curandum. *Sic L. Papirius Cursio
eum retinuit aduersus Fabium.*

40. Imperatoris in exercitu comi-
tas, curaque de sauciis & de ino-
pia militum, prædæ donatio, ma-
gnam illi benevolenziam con-
ciliat: & sæpe iratum militem
placat. *Sic placauit ea res exercitus
Cursori.*

41. Prædæ auditas sæpe victoria
certas corrupti. *Sic Samnites fu-
erunt ab A. Cornelio Arurna dictatore.*

42. In iulta bella tandem exitu
habent infelices. *De bello Sam-
nium.*

43. Dedendi hostibus qui iniusti
belli aut fœderis rumpendi sun-
tauctores, & damna in bello ac-
cepta refacienda. *Sic Samnites di-
dunt Papirium.*

EX LIBRO NONO.

*IN VESTE bellum ei infertur, quod
& res repetitas restituit, & au-
ctores bellii vnde cum ipsorum bo-*

nis dedit, & de damno in bello dato cauet. Sic male Romani has Samnitum conditiones renunciunt.

Semper iustum bellum est, quibus omnino necessarium: semper pia arma, quibus nulla, nisi in armis, spes vitæ posita est, omnibus aliis rebus æquis & iustis tentatis & oblatis. Herennij sententia.

Ha exercitui via brevior est, quæ apertior, tutior, ac minus impedita est: & quæ commatu non laborat. Sic peccatum à Romanis in Furca Caudina.

Hostem in tuam potestatem redactum, præsertim potentem, aut summo beneficio (ipta datum relinquento, vitamque donando) tibi concilies: aut omnes ad vnum trucidando viribus in posterum spolies, & exhaustias. Media enim via neque cum tibi amicum parat, neque inimicos tollit. Sic Herennius Pontius censuit capris Romanis inter Furcas Caudinas.

Sæpe toti exercitui interceptio ignominiâ subite præstat, ut saluus & incolumis restet, quam inani iactatione virtutis & libidine vlciscèdæ mortis nulla spe pugnare,

gnare, ac pati, ut deleatur. Sic Romanis patiuntur se sub iugum mitti à Samnitibus in Caudinū furcū.

6 Absque viae duce nunquam in ignotē aut hostico loco iter exercitui faciendum. Sic peccant Romanis & incident in Furcas Caudinas.

7 In strenuis naturis silentium post ignominiam aut iniuriam acceptam non patientiae indicium est, sed vindictæ iraque meditationis. Sic Offilius de Romanis.

8 Princeps coactus vel ultra in totius regni incommodum absque Ordinum consensu nihil pacisci, vel spondere potest. Est enim non dominus Regni, sed ex legibus tantum administrator, cuius Ordines duntaxat de ipso Regni iure quidpiam imminuere possunt. Denique est ipsius regni vasallus Rex. Itaque huiusmodi promissa à Principe facta sunt nullius momenti. Sic T. Veturius & Sp. Posthumius fatentur.

9 Pacis foedus, & ab ordinibus non probata, & tamen cum hostibus pacta, autores sunt hostibus dedendi, ut legitimè soluta videatur, & iustum à nō probatisbus eam bellum postea suscipi-

pacis. Sic Romani Veterium & Posthumium Coss. dediderunt Samnitibus.

In occupanda urbe plurimos ci-
vium exarmat fides, & vox præ-
conis, eos, qui arma abicerint,
fore saluos & incolumes. Sic Fre-
gellani à Samnitibus capti.

Obsidio temere absque frumento
in exercitum obdidentem prius
parato, suscipitur. Sic laboratum à
Papyrio Luceia.

Temere gens ea, quæ suarum
terum impotens est, aliis populis
pacis aut belli modum facere co-
natur. Sic Tarentini à Papprio ir-
risi.

Propter obsides aut captiuos
apud hosiem nostros, sunt hostes
capti & vieti saepe lenius tractan-
di. Sic Luceia Samnites à Romanis
tractati.

Colonizæ nostræ deficientes &
vi receperæ, grauiter punien-
dæ. Sic Satricum punitum à Ro-
manis.

Sæpe eadem ætate diuersis in
locis præstantissimos Imperato-
res Deus excitat. Sic eadem ætate
fuerunt Alexander Magnus & L. Pa-
pyrus Cursor.

16. Ut vixius exercitus ieiuoste luciū recipiat, ignes ab eo non excitandi. Sic Samnitæ vidi sufficiunt.
17. In obsidionibus etiam quomodo recessisse longius obsidens hostis videtur, parat ut plurimum, struitque ex eadem vel alia parte insidias. Sic Sora capta.
18. In obsessis viribus nulla pars morti absque praesidio unquam est relinquenda, quantumvis accessu difficultis. Sic Sora capta.
19. Vicinis hostib[us] oppidi portæ semper firmo praesidio seruandæ, & dum aperiuntur & dum clauduntur, diligenter prius omnia à Magistratu circumquaque exploranda, ne custodiz portarum, irruente hoste inopinatio, cedantur. Sic Ausonia capta & Venetina.
20. Novorum criminum questiones, praesertim in nobiles institutæ, plurimam seditionem mouent. Sic Romæ quassiones de honorum ad ipsos cenderum gratia contionibus factus.
21. Praeda ab hoste nobis s[ecundu]m s[ic]pe, ut in insidias precipitemur, obiicitur. Itaque nunquam eō cum exercitu, nisi prius explorato loco.

ne lateant in lidiæ, veniendum. Sic
peccatum à Junio Cons.

Cauendum ne milites im-
pransi, & non curato prius cor-
pore, certamen cum hoste in-
eant. *Hac fuis Romana militia disci-*
plina.

Facilè funditur acies, in qua nul-
li sunt aut secuantur integri, qui
laissis & defessis pugnando mili-
bus succedant. *Sic Hetrusci vidi*
ab Aemilio Cos.

Nemini concedendu, ut ultra
tempus gerat Magistratum, nisi
refectus. Qui enim ipse sibi Magi-
stratum continuat, tandem & se
quoque Regem aut tyrannum ef-
ficit. *Sic Appius damnatus.*

Incommode magnus exercitus
pugnat aduersus parvam manum
vel in locis angustis, vel saxosis,
vel destitutus missilibus & machi-
nis quibus parva illa manus in-
stруta est abundè. *Sic Hetrusci vi-*
di à Fabio.

Itinera ignota, nisi prius explo-
rata, non ingredienda exerce-
tui. *Sic in Fureu Caudinius peccatum*
Sic Sylla Ciminia à Fabio prius explo-
rata.

Nouus & ignotus prius hostis in

nos

nos iuvens, si primo secundoque certamine vicit or euadit, facile totam regionem perterret, & sibi subiicit. Sic Romani populos in saltu Cimino habitantes.

18 Robustissimus & fortissimus exercitus esse solet, ubi vir vitum legit. Sic Romani sape.

19 In extraordinariis & maximis belli aliisve Rsp. periculis, est opus extraordinatio, & summa potestate praedito Magistratu. Sic dictatores Roma creatis in summis Rsp. periculis.

20 Placandi & conciliandi inter se prius necessarii Duces, si inter se antea erant inimici: aut non simul creandi. Sic Fabius placatus prius Papyrio & Senatu.

21 Miles hostidus esse debet, non caelatus auro. Virtus enim est militis decus, & diues hostis, quamuis pauperis victoris, præmium sit. Liuius.

22 Metropolis Regni quemadmodum est ab hoste impiis tentanda & oppugnanda; sic a nobis tutanda & defendenda. Sic Umbri Remam petunt.

23 Hostis nullus, quantumvis infirmus, est negligendus, ut ei non obuiam

obuiam eatur, & occurratur.
Sic Romani ne Umbros quidem aspernansur.

Nimia in eos captiuos, qui ex aliis regionibus sunt, quas hostis non possidet, crudelitas saepe populos earum regionum bellum aductus nos getere & decernere suavit. Sic Hernici Romanis bellum indicunt.

Intercepta à nobis itinera ne quis nostri consilii aut cœpti ad hostes rumor peruadat, eos valde & terret, & incertos consilii facit. Sic Hernici perturbant Romanos.

Interclusi, obseptis itineribus, commeatus, hosti fugam aut deditionem suadent.

Ne hostis coniungat suas vires, est cauendum, illique præsertim incomposito agmine venienti est occurrentum. Sic Samnites occurserunt Martio Cos.

Vix & opera publica per Magistratus refienda: & publice propterea locanda. Sic Roma fiebat à censoribus.

Funditur facile hostis quem iam lassum & defessum integræ copiae adoriantur. Sic Samnites vici à Posthumio.

40 Quæ gens desuetuſ tam pidiem
arma ferit, facile vincitur. Sic
Æqui vici.

41 Facile vincuntur ii, qui omis-
ſa cura eommunium, & publici
exercitus habendi, ad respectum
terum quisque suatum avertun-
tur, & ad tuendas suas quisque
v̄bes discedunt. Sic Æqui
vici.

42 Quibus in locis & Regnis hu-
miles homines, sordidisque fa-
ctio, & scribarum turma invale-
scit, & honores aſequitur, ibi
omnia statim corrupti soleant.
Sic Roma evanit, postquam Appius
Censor isti hominum generis honoris tri-
but.

43 In bene constitutis Rebuspub.
ſemel in anno equites pediſ-
que ciues transuehi & recogno-
ſci ſeu Iuſtrati, idque certo tem-
pore, ſolent, & debent. Sic Roma
ex iuſtrato Fabii Maximi.

EX LIBRO DECIMO.

44 Eſt optimi Principis regio-
nem & itinera à latoci-
niis purgare. Sic Romani in Um-
bria.

45 Colonias in populos viatos de-
ducenda,

facendæ , ut tutius illi retineantur , & obseruentur . Sic Romanæ .

*Qui nauibus in regionem
ignoram delaci sunt , ne latius in
ea vagentur , prædatumve eant.
cedit enim ea res illis ut plurimū
pessimè . Sic Cleonymo Lacens ces-
sit .*

*Non temere in pecora nobis in
hostico obiecta irruendum . Nan-
ibi sape latent insidiae .*

*Alactis militum pugnam ex
petentium & ad eam valentium
animus plutimum hostes tetret .
& ad victoriam prodest : Contra
vero languidus eozundem ani-
mus , nihil boni ominatur . Sic
Conf. clamorem militum exspecta-
bant .*

*Equitibus ad procurandum in
hessem , relinquentur eis a no-
bis in certamine spatiæ . Sic
Romani .*

*Leges de capitalibus suppliciis
& provocacione sunt cattivissime
& religiosissime seruandæ . Su-
a M. Valerio Cos. renonata .*

*Barbari populi partem agri no-
stræ ad confundendum petentes ,
nō admittendi quacunq. ex cau-
sa , sed vel vi vel pecunia dimit-*

tendi. Facilè enim iidem postea totam regionem occupant. Sic Hetrusci Gallos dimisunt.

9 In castris miles exercitii debet. Sic Romani.

10 Magna imperia ut crescant facile in societatem populos affitos admittunt. Sic Romani.

11 In hostem, quem domare velis, est igni, incendio, rapina, & crudibus in homines & viros gravissimum. Sic Scipio in Hetruscis.

12 In maximis periculis & bellis Duces strenuissimi & optimi quique, virtutis, non opum habita ratione, diligendi. Sic Romani & Cos. & Dictatores elegabant.

13 Populationibus & prædationibus itinera ruta exploranda. Sic Fabius in Samnio.

14 Facilè rebellant quibus in pace conditio & seruitus grauior, quam in bello est. Sic Samnites.

15 Illi populi potissimum, & facilimè in societatem asciscendi, qui armis, viris & pecunia valent, suntque in bellis exercitati. Sic Saxonides querunt societatem Hetruscorum.

16 Vbi nullus est nobis qui subsistat

itat exercitus , auxiliūmve fērat, facile ab hoste viātore oppida nostra etiam munitissima expugnantur. Sic Murgantia Samnum à Decio expugnata.

Nimia præda oneratus exercitus non facile sequitur, expeditē ve expugnat. Itaque ea vel diuendenda ; vel certo loco constituta profecturo vel obūdionem parant exercitū. Sic Romani iūsi à P. Decio in Samnio.

Viciniis in nōc coniutantibus maturè ostendandus exercitus, & in eos ducendus , ut eosdem spectantes ad arma metus exercitus nostri opprimat. Sic Romani Hetruscos.

Penos eum est laus & decus vīctoriæ , penes quem est eiusdem luctum , & fortuna. Nec enim, vbi quis vicit, quæritur quæ consilia vīcti fuerint ; sed spectatur quæ sit fortuna vīctoris exercitus. Sic Tribuni in exercitu Appi Claudi.

Quum acie dimicandum est, optimi quique & strenuissimi duces in exercitu retinendi , vel ad eum vocandi. Sic Volumnius etiam inuito Appio retensus ab exercitu.

292 APHORISMI POLITICI

1 tendi. Facilè enim iidem postea totam regionem occupant. Sic Hetrusci Gallos dimisimus.

9 In castris miles exerceti debet.
Sic Romani.

10 Magna imperia ut crescant facile in societatem populos affitos admittunt. Sic Romani.

11 In hostem, quem domare velis, est igni, incendio, rapina, & cadibus in homines & vicos grafsandum. Sic Scipio in Hetruscos.

12 In maximis periculis & bellis Duces strenuissimi & optimi quique, virtutis, non opum habita ratione, diligendi. Sic Romani & Cos. & Dictatores elegabant.

13 Populationibus & prædationibus itinera tuta exploranda. Sic Fabius in Samnis.

14 Facilè rebellant quibus in pace conditio & seruitus grauior, quam in bello est. Sic Samnites.

15 Illi populi potissimum, & facilimè in societatem asciscendi, qui armis, vitis & pecunia valent, suntque in bellis exercitati. Sic Samnites querunt societatem Hetruscorum.

16 Vbi nullus est nobis qui subsistat

itat exercitus, auxiliūmve fērat, facile ab hoste viātore oppida nostra etiam munitissima expugnantur. Sic Murgantia Samnitum à Dario expugnata.

Nimia præda oneratus exercitus non facilè sequitur, expeditive expugnat. Itaque ea vel diuendenda; vel certo loco constituta profecturo vel obūdionem patantie exercitui. Sic Romani iussi à P. Decio in Samnio.

Viciniis in nos coniutantibus maturè ostendandus exercitus, & in eos ducendus, ut eosdem spectantes ad arma metus exercitus nostri opprimat. Sic Romani Hetruscos.

Penes eum est laus & decus vīctoriz, penes quem est eiusdem lucrum, & fortuna. Nec enim, ubi quis vicit, quorūritur quæ consilia vīcti fuerint; sed spectatur quæ sit fortuna vīctoris exercitus. Sic Tribuni in exercitu Appii Claudii.

Quum acie dimicandum est, optimi quique & strenuissimi duces in exercitu retinendi, vel ad eum vocandi. Sic Volumnius etiam iuvito Appio retensus ab exercitu.

Ut vieti hostes penitus spem
iuri colligendi amittant, sunc
quancum quidem fieri potest, eo-
tem tempore periretis, castris
exuendi, & impeditius. Sic
Romani semper.

Exercitus præda onus faci-
le vincitur. Sic Samnites à L. Vo-
lummo.

Captiuorum, si modò plures
sunt, in exercitu dimicante vel
dimicato arcta custodia facien-
da est, ne in medio confliktu sol-
uant se vinculis, & in nos pu-
gnantes à tergo irruant. Sic Sam-
nites vieti à L. Volummo ad Vultur-
num flumen.

Præda ex hostibus recepta ac-
cessendi cum nostri, tum socii, vi-
quisque quod suum erit, recon-
noscat & collat: quatum vero
terram domini non extabunt, il-
le militi cedant. Sic Romani soliti.
Alioqui nos ipsi prædones no-
strorum & sociorum sumus, si
prædam retinemus.

In exercitu, in Magistratu ni-
hil bono & strenuo collega con-
cordi fieri os ad Rempub. ene-
tam. Fabii Maximi dictum. Nihil
fuscandi collega periculosius ad
eandem Rempub. eiretendam.

Duces in bello ferè optimi, qui
nati militiz, factis magno, ad ver-
borum & lingue certamina ru-
des, & ingenio honesta magna-
que appetentes sunt.

Iuri dicundo optimi, qui calli-
ti solerterque ingenio, iuris &
loquentiae consulti populare
turba regere possunt.

Exercitus antea trepidus, itine-
ribus deuiis, & mutatione loco-
rum tum exercetur, & confirma-
tur; tum etiam mobilior & salu-
brior fit. *Fabii Verrucosii dictum.*

Hostium nota consilia ciuiam
prudentissima sunt inutilia. Ita-
que exploratoribus, qui ea verè
referunt, magna præmia sunt dan-
ia. *Sic Fabius exploratoribus Clusinius.*

In certamine cum eo hoste, qui
in primo pælio ferociissimus est,
lenti & primùm pugnandum est, &
hoste fatigato vires nostræ sunt
integras: ac proinde facile vinca-
tur. *Sic Samnites à Fabio vitti.*

Nouum genus armorum hosti-
bus obiectum, eos facilè terret, &
fugat. *Sic esseda terrent Romanos
antea ignota.*

Plurimum ad victoriam po-
est, in medio certamine per cir-
cumuersos ex nostris hostem à

tergo aggredi. Sic Romani sceliti.

Re feliciter gesta, extra ordinem militibus danda præmia, quos sunt ad eosdem labores iterum suscipiendos alacriores.

Per caliginem diei & oppida capi, & castra inuadī facilius solent. Sic castra Romanorum à Samnitibus oppugnata M. Attiko Cos.

Non temere oppida hostium ingredienda, etiam in quibus solitudo & silentium apparet: possunt enim sæpe latente insidiæ. Sic Posthumius exploratum prius Ferentium, ab hoste desertum, ingreditur.

Cum obstinato hoste obstinate pugnandum. Sic Romani contra Samnitæ.

Acie nunquam, nisi prius invocato Dei nomine, certandum.

Quum acié configendum est, vicini exercitus nobis & nostri monendi, ut vel adsint, vel superueniant, vel hostem impedian, quantum possunt. Sic Papirius denuntiat collega Caruilio.

Miles qui inuitus & coactus pugnat, facile vincitur. Sic Samnitæ à Papirio vici.

Sæpè ignauos milites cogit

strenue

itrenue pugnare, quū aliqui sunt dispositi ex ipsorum numero, qui eos fugientes excipiant & occident. Sic Samnites pugnant cum Papirio.

Quum prælinum committendum est, nulla, si fieri potest, copiarum pars auocari aliò debet.

Vbi hostis obstinati nullus iam superest exercitus propter clades ab eo acceptas, bellum est statim circa illius oppida circumferendum, eaque & capienda, & diripienda, & excindenda, quo perdometur tandem. Sic Papirius & Caruilius Coss. agunt in Samnitis.

Sociis primo quoque tempore ferendum auxilium, ut in fide maneant : alioqui, tanquam nimia nostra cunctatione deserti, facile ad hostes desciscunt. Sic Falisci ad Hetrascos à Romanis deficiunt.

Ad socios & amicos populos pars prædæ victoriaque mitienda est, ut sic ea celebrior. Sic Papirus vicinorum templis ornat spoliis hostium.

Sæpe felicissimas victorias nos temperat Deus magna domestica clade, ut fame, pelle, seditione, quo magis deiiciantur viatorum animi, & ab eo uno

penitent : itemque magistratus
discant non vni tantum in Re-
pub. rei aut parti + sed omnibus
mature prospicere. Sic Roma post
Samnitos viatos pestilentia grauiissima
accidit.

Finis Decadis prima.

Qui ex tertia Decade excerpti Apho-
rismae Politici poterant, ferè ex Polybie
iam à nobis descripti sunt.

Qui item ex Decade quarta, planè
cum superioribus conueniunt. Itaque
bas operatantur in prima Decade de-
functi, omnibus abundè esse sati factum
existimamus.

EX C. CORNELII

TACITI ANNALIVM

LIBRO PRIMO.

Novus & populo insolitus principatus donis in militem, beneficentia clementiaque in plebem, honoribus in nobiles obsequientiores & ad servitium patatores; denique ea dulcedine otii quam omnes sentiant, est stabiliendus. *Sic Augustus Caesar suum Principatum.*

Ceteramina principum inter se, auaritia Magistratum, & inualidum legum auxilium, quod facile omnia corrumpant pecuniâ, faciunt, ut facillime Aristocratia seu Resp. in Monarchiam mutetur. *Sic Romana Resp. mutata in principatum.*

In Electiis regni paulatim producendi & in magnorum honorum consortium vocandi matutè à regnantiibus ü quos sibi succedere cupiunt. *Sic Augustus Tiberium.*

Regum filiis nouerat, quæ &

ipia ex iisdem regibus filios suscepserunt, sospicere esse semper debent. *Sic Livia filii Agrippa. Sic Agrippina filius Messallina.*

Ut nouus & insolitus populo principatus confirmetur & luben cius suscipiat ac inolecat, veterum & iam notorum magistratu nomina sunt retinenda, minimeq. mutanda. *Sic Augustus Caesar facit. Sic Tiberius initio Principatus.*

Itacundus & sauvus Princeps, quamuis strenuus, minime rameo eligendos. *Sic Tiberius a prudentibus repudiatus.*

Qui malis artibus sibi vel suis principatum affectant, legitimos illius successores vel extinguent vel remouent; se vero aut suos prius circumpositis custodiis introducunt, defuncti praedecessoris mortem non diuulgant, priusquam sibi omnia foerint apud eos qui obstatre poterant, prouisa ac tuta. *Sic Livia Tiberium Cesarem.*

Tyrannicum imperium est, cum sis, qui imperat, rationem vni sibi reddi vult etiam eorum, quorum cognitio ad iudices aut Regni Ordines pertinet. *Sic Crispus Sallustius.*

Nouo Principi nouum ius-
iutandum ab omnibus Ordini-
bus præstandum est, seu dandum.
Sic Roma siebat ubi noui Imperatores
creabantur.

Tyranidis affectatio est in
eo qui omnia imperii signa recipia
retinens, negat tamen verbis se
habere vel velle imperium. Sic
Tiberius Cæsar.

Tyranni & scuissimi Principis
futuri signa sunt, si quis imperium
adeptus vultus hominum in cri-
men trahat, adulationes supta-
modum requirat, verba consilia-
tiorum publicorum capiat, dela-
toribus aures prabeat, iudicia
hominum de se qualiacumque,
aut libertas de Rep. voces pro cri-
mine habeat; denique cui boni
sunt suspecti. Talu fuit Tiberius
Cæsar.

Principis cum iis, qui vel ipsum
occidere tentatunt, vel alios ei
charos aut sanguine coniunctos
trucidarunt, reconciliatio, sem-
per esse debet suspecta. Sic recon-
ciliatio Augusti cum M. Bruto; cum
Sexto Pompeio.

Est prudentissimi Principis, sci-
re, & descripta habere quæ vesti-
galias Resp. habeat; quantas &

quot

quot milium copias; quot &
quales societates; quot classes;
quot largitiones. Sic Augustus
habuit.

14. Reip. Ordinom & Procerum
ad Principem nimis homiles
preces, & servilis adulatio eum
ex bono Principe faciunt tyran-
num. Sua enim à concilio pu-
blico etiam in Principem audi-
tates est seruanda. Sic Senatus Ro-
man. effecit Tiberium Casarem tyran-
num, qui etiam dicere solitus est, Ho-
mines ad seruendum paratos.

15. In Regnis electiis, mortuo
Principi, solent viplutimum mi-
lites spe præmiorum aut donati-
on, in noui creatione tumultuati
aut seditionem mouere. Itaque
sunt monribus placandi.

16. Otiosus in castris miles, & so-
lita munia non obiens, facile eua-
dit seditionis & immodestus. Sic
Pannonicæ legiones sub Junio Blafo. Sic
Germanica sub Germanico.

17. Exercitus seditio statim non
vi, sed blanda ducum oratione
cohibenda. Facile verò advici-
nos exercitus alios peruadit. Sic
è Junio Blafo sedata seditio Legionum
Pannonicarum.

18. Exercitus legionarius & limi-

taneus tum ob nimis exigua lib
pendia , tum ob longius militiae,
in qua detinetur, tempus, seditionem
mouet. Sic Pannonicæ Legio
nes sub Tiberio.

In commoto populo sedando
conuertenda in sapientiam & oc
casionem mitigationis , quæ ca
sus obtulit , & quæ populus ille
pauet , aut obsecuat etiam super
stitiosè.

In vulgo nūkil modicum, terret,
ni paueat: vbi pauete cœperit, im
punc contemnitur. Tamen vbi
est & collectum & adhuc arma
cum vulgus , comitate permul
cendum est, non armis & fōtio
nibus remediiis irritandum.

Populi seditioni, aut exerci
ciū tumultuanti , denique vulgo
aliquid contra fas tentanti, maxi
mo terrori esse solet insolita cœli
facies , & anni tempestas turbida
statim superueniens. Sic Pannoni
cas Legionibus.

Tyraonis formidolosi sunt
semper boni, & qui populo grati,
populique libertatem amant. Sic
Germanicus Cæsar Tiberio Cæsari for
midolosus.

Nimia Ducum exercitus fœni
cia , nimisque militum labores.

aut

aut diuturni, nullo extraordinario praemio donati, seditionem in exercitu concitant. Sic Germania inferioris legiones commota sub Tiberio.

34 Exercitus seditiosus placatus statim in hostem ducendus, ut quietior sit.

35 Exercitus seditio placatur sublati seditionis auctoribus: vel si qui in eo manent boni & interemerati, in partes nostras traducantur praemiiis.

36 In Regni seditionibus, quæ ex una vel pluribus partibus agitari nuntiantur, si qua vrbis est caput totius Regni, ea est à Principe firmo praesidio tenenda, neque unquam deserenda. Sic Tiberius in seditionibus Germanicarum Legionum.

37 Neglectæ ab exercitu excubiaz & stationes cum hosti obiciunt trucidandum. Sic Germani casi à Germanico Casare.

38 Strenui duces tyrannis formidolosi: itaque illi caueant, De nimia rerum gestarum gloria à populo celebrentur. Sic Casar Germanicus formidolosus Tiberio.

39 Adulteria Procerum punienda.
De Sempronio Graccho.

Populi fauorem popularitas
Principi conciliat, veluti si ludis
publicisque populi voluptatibus
ipse frequens intresit, & se mi-
scusat. Sic Augustus Cæsar intererat
ludo publico.

In luspinione seditionum im-
minentium, viti Principes populo-
gratiōsi, viociendi, aut amouen-
di. His enim amotis nihil plebs
ausuta est. Segeſtu dictum ad Va-
rum.

Tunc tempestiuē bellum hosti-
infert, quum eius Proceres in-
ter se dissident. Sic Germanicus Ce-
sar Germanū bellum infert, quum Ar-
minius, & Segeſtes discordarent.

Proditores etiam iis inuisi, qui-
bus seruiunt & alias suāmē pa-
triā produnt. Segeſtu dictum.

Ab exercitu in hostico versan-
te, itinera, quibus redire ac regre-
di possit, sunt diligenter seruan-
da. Sic Germanicus Cæsar in Arm̄i-
num profectus.

Prædæ audicas magnas vi-
ctorias auaris & audis mili-
tibus exipit. Sic Arminio Cæcina
elapsus.

Qui in rebus secundis feruidi
& feroces esse solent, in aduersis
sunt incauti & nullius consilii.

37 Absentis Imperatoris uxori
prudens & animo fortis, totum
exercitum sèpè confirmauit. Sic
Agrippina uxor Germanici.

38 Imperatori benevolentiam ex-
ercitus multum conciliat, si sau-
cios in pælio ipse visitet, pecu-
nia tunc militem iuici; & comi-
tate singulos qui præcellati fue-
rint, leniat.

39 Hiltionum licentia in Rep. be-
ne constituta est reprobanda, ne
in quemquam probra faciat,
aut seditionem moueant. Sic à
Tiberio repressa.

40 Centelima terum venalium ab
Augusto post bella ciuilia peti-
ca & exacta in militare æta-
tium.

41 Saltē post vicesimum militis
annum, veterani, qui in ea hone-
rità versati sunt, dimissendi.

42 Flumina & lacus uti facilè non
auertuntur ab alio natrali; sic
in iisdem ob inundationes auer-
tendis, magnum toti regioni in-
commodum & commerciorum
detrimentum affertur. Sic oppida
& municipia Italie impediunt ne
flumina influenta in Tiberim verte-
rentur.

43 Continuatio eiusdem Praefecti
&

& Praebris proximis vii Tyranni est suspecta; sic Propinquus ob solitam nonorum. Præsidium aquitiam vitilis. Sic Tiberius continuauit.

Plures tamen, sed eos non avatos, veteri viros bonos ad curam Reip. vocari, forinari, & inservi, commodissimum est. Sic Res p. Romana Magistratus, quicunque manant.

EX LIBRO SECUNDO

ANNALIV M.

EXTERNS motibus assuetus, institutusque princeps potius, quam patriis, non tantum populo suspectus est; verum etiam ingratus & contemptus ac velut extraneus tandem effici solet. Sic Vayones electus à Taribu, quia Romanus moribus educatus erat.

Pefidia regis totum eius regnum exosum reddit. Sic propter Antonium Romanos exosi Armenios.

Est tyrannorum sibi suspectos vitos quantumvis egregii

& Rcp. utiles primum honestis
prætextibus vel à Repub. prolsus
amouete, vel honestis muneri-
bus ac legationibus ab iis, qui-
bus gratioli sunt, & à patria
ipsa abstrahere: deinde eosdem
postea insidiis rectis & astu tru-
cidare, excitatis in eos & im-
missis proceribus aliis, vltis po-
tentibus, qui specie simulta-
tum eos vel vi vel veneno
collant. De Germanico sic à Ti-
berio tandem sublatu per Cn. Pisone.

4 In loca paludosa nunquam te-
mere ducendus exercitus. Vix
enim est, vt illic indigenis pat sit,
quantumvis robustus & magnus.
Sic peccatum à Germanico, dum Castor
agreditur.

5 Ex sermonibus priuatim &
inter cibos, inter ciues habitis,
melius discit Princeps ecquod
sit exercitus & populi de se
iudicium; quam ex concioni-
bus & conuentibus publicis à
se præsertim indit. Sic Ger-
manicus Caesar exploravit milium de se
iudicium.

6 Optimum est nostrorum, si qui
in castris hostium militant, ani-
mos tentare, & ad transfugium
vel

vel defectionem pellicere pro-
missis. Sic Arminius animos Batu-
orum tentauit.

In victoria aduersus gentem sa-
pius rebellem & indomitam, ca-
libus est insistendum: non capti-
ui ex ea capiendi. Sic Germanicus
Cesar.

Exercitu tutius semper est iter
terra, quam mari. Sic ferè oppres-
sus exercitus Cesarū Germanici in
Germania

Post magnas clades à nobis ac-
ceptas, tamen, quantum possu-
mus, est noua vis hosti intentan-
da & opponenda, quacunque ex
parte illum adotiri possumus, ne
nos animum existimet prorsus
despondisse. Sic Germanicus post
classem amissam in mari Germanico.

Magicæ artes etiam sub Imperato-
ribus infidelibus punica, &
ex iis diuinatio. Sic Labo punitus
sub Tiberio.

Quamquam familia in unaqua-
que in auro, argento, &c iis rebus,
quæ ad usum parantur, aliquid
nimium aut modicum ex fortuna
possidentis aestimatur; tamen di-
stinctos esse singulorum ordinum
Reip. somptus, vestitus, &
impellestilem, ut dignitatibus

maioribus licet ea politicie, gestare, & habere maiora & sum-
pruosa. In oratione Asini
Galli.

Nimia aulicorum ac delato-
rum auctoritas, eaque in die-
s crescens, & priuilegiis, honori-
bus, & opibus esornata, initum
& via & satellitium est Regia
dignitatis prius moderata. in ty-
rannidem mutandae. Sic sub Tiberio
Cesare, & in Pisoni oratione urbe ce-
deru.

In Rep. bene constituta Ma-
gistratum electiones fieri longe
& aliquot ante annis non di-
bent, quām electi magistratum
ineant. hac enim ratione ad usur-
pandam tyrannidem seditiones
ve mouendas via operitūt. Sic
Tiberius contra Gallum.

Multum familiarum inopia
in Rep. vel Principe in postea in
iustis sublevanda. Sic Augustus
& Tiberius insulorum Senatorum &
Hortali inopia susurrerunt.

Forma timuitudo facit ut ple-
rique impostores sese in locum
Principum peregrē defunditorum,
& populo gratiosorū, facile sab-
iintroducant & insinuent. Sic Cle-
mens seruans se pro Agrippa supposuit.

Quo

Qui in spem imperii aluntur, etiam priuati colendi. Nam meminetant in imperio huiusmodi contemptus de se facti, & eos qui se contemptarant, affigunt, & odio persequuntur. Sic Tiberius Archelaus Cappadocia regē odio habuit.

Qui in spem imperii aluntur, matuē assuecant militiæ, exercitibus præficiantur, ut illis innotescant. Sic Drusus, sic Germanicus, sic Marcellus filii aut nepotes Augusti.

Optimus est exercitus, qui patre Duci didicit, ordinis seruire, sequi signa, confectim, non autem per catervas vagè pugnare, & sic collocatur, ut subsidiis munuis firmentur omnes acies. Tacitus.

Princeps subditis suis graui aliqua calamitate afflictis subvenire, cum ex ætrario publico, tum tributorum remissione debet. Sic Tiberius 12. urbis Asia terramotu conuasa.

In malum finem fauorem exercitus sibi conciliat qui licentiam in caltris & desidiam concedit, securos tribunos dimouet, vagum & lascivientem per agros militē finit, & largitione milites

corrumpit. Sic Cn. Piso legiones Syriae corrupit contra Germanicum.

11 Ut noui populi facilius nobis assuefcani, & nostrum iugum patientur, sunt oneribus & tributis leuandi. Sic Cappadoces & Comageni leuati à Germanico.

12 Qui Proceres minores maioribus sunt superbi, & præter officium contumaces ac molesti, tali quidpiam nec audent, nec faciunt, nisi iussu summi Magistratus, aut superiorum secreto mandato ac insidioso instinctu. Sic peccatum à Germanico quod Pisonem non puniuit.

13 Quæ regiones, loca, aut oppida Regni intercepta, totum regnum in discrimen adducunt, à nemine ex Proceribus inscio regi sunt adeunda, neque in iis quicquam pgo imperio geri debet, præterquam ab eo qui præfectus est. Sic Egyptus seposita ab Augusto, ne quin Senator in eam ingredetur.

14 In Regnis quæ nobis sunt formidolosa & suspecta, serendz seditiones & discordiaz, vt tuti aduersus ea simus, & frangantur corū vires. Sic Drusus in Germania egit.

Cum

Cum Grete Principe. i. altuio
& potente, cretizandum, modò
fides à nobis data non violetur,
vt suis ipse artibus tandem capia-
tur. Sic Rhescuporū Rex Thracie à Ti-
berio captus.

Qui è subditis Prouinciam ali-
quam etiam sibi datam atmis in-
uadit, est seditiosus. Nam ad
summum Principem recurrere
debet. Sic Piso damnatus.

Tyrannis dilpicent ciuilia
Procerum ingenia: quamobrem
eos maximè, sed astu crucidan-
dos curant. Dilectum Drusus.

Meretrices & libido femina-
rum etiam Romæ coercita legi-
bus, tempore Tibetii.

Constituendum maximè tem-
pore famis pretium fromenti à
Magistratu, vt seditio tollatur. Sic
Tiberius famis ingruente Roma.

Ferro & bello aperto, non au-
tem perfidia & veneno tollendus
extraneus hostis publicus. Sic
responsu[m] à Senatu Adgandefris
Catto.

Qui ex bonis Principib[us] &
patriam amantibus evadunt ty-
ranni, aut affectant tyrannidem
in patriam, etiam ab iis ipsis ferè
tunc tolluntur, ac trucidantur.

quos prius in libertate viderem
erant. Sic Arminius sublatus à Ger-
manis.

EX LIBRO TERTIO

ANNALIVM.

IMPATIENTIA, aut desperatio,
in malis & afflictionibus, tum
peccima, tum intemperitia con-
silia, imò etiam noxia & pericu-
lofa suggerit. Itaque in afflig-
tionibus animus obfirmandus est, &
ferocitas etiam à Principibus ip-
sis deponenda. *Sic Agrippina uxor
Germanici peccat.*

2 Tyrannis suspecta est etiam fe-
minatum illustrium, & sobolis
ex magnis clatisque parentibus
naturæ laus publica, & commen-
datio. Itaque viramque, quum
possunt, tollunt. *Sic Agrippina Ger-
manici uxor à Tiberio tandem sublatas;*
& virorum illustrium filii.

3 Tyrannorum oratio & facta
omnia primùm sunt an: ipsitiae, &
sic ambigua, ut ior vitamque par-
tem interpretari quidem possi-
t illi tamen inde animos aliorum
explorant. *Sic Tiberius Cesar*

Principum, &c bene ut Repud-
metorum iniusta cædes acer-
næ vindicandæ; aliquod seditio-
nasci sol: t. Sic mors Germanici Ca-
esaris vindicata.

Laxior disciplina militatis, &
militum timiditas aut turpis fu-
ga, sequitur restituntur, qua so-
la fortiores fiunt. Sic à L. Apron-
io in Africa Romani milites confir-
mati.

Aduersus vagum hostem equi-
tatu pollentem, & minimè certis
locis consistentem, difficillima est
belli gerendi ratio. Vnde nisi præ-
da ille oneretur, aut ad matitima
loca compellatur, vix fundi pe-
rett. Sic Tacfarinus Numida tandem
fusus à L. Apronio, & lib. 4. à Dola-
bella occisus.

Adulteria, & suppediti partus
Romæ etiam puniti sub imputis
Imprætoribus. Exemplum Lepide
sub Tiberio: Silanus sub Augusto.

Patentum, quām orborum
ciuium priuilegia maiora esse in
Repub. debent, quō sint alactio-
res houines ad sobolem pro-
creandam, & alendam. Sic Lex
Papia Toppæa sanuta ab Augusto
Roma.

Præsidium Provinciarum uxores vna 9
cum

10 cum suis maritis in Provincia
esse non est indecorum, modo
sint illæ abstinentes, minimeque
rapaces & auaræ. *Sic decretum à
Senatu sub Tiberio.*

11 Tyrannidis inducenda ac sta-
bilienda prima initia sunt, sce-
quens accusatio, & in quois cri-
mine adiuncta de læsa maiestate
Principis; itemque delatorum
auctoritas. *Sic Tiberii tyranus in-
trodusca.*

12 Tributorum immoderata sum-
ma, & æris alieni magnitudo pu-
blicè constata, facile Provincias
sic oneratas ad rebellionem &
seditionem incitant. *Sic Gallia sub
Tiberio.*

13 Magnus est in potente & latè
patente Regno Legionariorum
militum usus, nimis ut in sin-
gulis Provinciis sint aduersus
quosvis populatum motus & se-
ditiones parati. *Sic Romani orbem
terrarum in officio continuerunt.*

14 Aut non tentanda, aut leuitet
primum aggredienda rerum alia-
tiū præterquam religionis, emen-
datio, quæ corrigi absque publi-
co totius Regni motu non pos-
sunt. *Sic Leges sumptuaria à Tiberio
neglecta.*

Sumptuosa convivia & nimium luxum publicum extinguunt cum Principum Reip. virorum continentia sobrietasque cum publica paupertas & calamitas, qua res singulorum sunt accisa. *Cornelii Taciti sententia.*

Judicium capitalium sententias, etiam Principis ipsius, ad tempus aliquod differri satius est, quam statim executioni mandari, quo matutius deliberentur, & dicta examinentur. *Sic decretum sub Tiberio, ne Senatus consil. capitalia ante decimum diem ad aratum differuntur.*

In regnis electiuis, quo seditiones vitentur, satius est quempiam virum bonum, nobilem, & bene de Repub. metitum, ex ordinum sententia designari, etiam adhuc viuente Principe, ad Imperii successionem; quam incertum relinqui, quis eo mortuo sit successurus. *Sic Augustus Tiberium designauit; Tiberium Drusum; Nervam Traianum.*

Designatio noui Principis, illiusque dignitatis acceptatio ab eodem fieri debet ceremoniis, more & loco solitis, & cum illius praesentis publica gratiarum

actione

actione tum ad Deum, tum a homines ipsos qui heuissimodum honorem deferunt. Sic accusata Drusus a Senatu.

18 Templa facinoris aut seruis, aut debitib[us] ne sint aylā. Sic sub Tiberis ea licenter coerula.

19 Tyrannidis obscurè & pede-
teutici serpentis hæc sunt iniūia,
cum qui Princeps electus est,
maiorum negotiorum cognitio-
nem sibi vni resevans, & ex suo
vnius arbitriatu ea statuens, le-
uiorum, & quæ Reip. incolumi-
tatem non attingunt, discepta-
tionem ad Ordines remittit. Sic
Tiberius ad Senatum remittit postula-
ta Provinciarum de Templorum im-
munitate, vim principatus sibi fir-
mans.

20 Principum vitorum ac proce-
rum nimia in honorib[us] am-
biendis festinatio, dum æquales,
deinde superiores, postremò suas
met ipsi spes antetere patant, eos
funditus tandem perdit. Taciti
sententia.

21 Quanto plor gliscit imperar-
tis potestas, tanto iura minon-
tur. Itaque non permitendum
ut is utatur imperio, ubi legibus
agi posset. Tiberii vera sententia.

Reperiundarum neglecta accusatio & cognitio cum praesides ipsos facit ad prouincias expilandas audentiores, tum vero ipsas prouincias impellit ad rebellandum. Ea etiam sub malis Imperatoriis sape repetita Romae.

22

Operâ publica propria quatuor
dam Principum familiatum, de-
coré ab iisdem somptibus pro-
priis resarcuntur & conseruan-
tur. Sic Lepidus Basilicam Pauli
milii sub Tiberio. & ali.

23

Fugax & vagus hostis est plu-
ribus diversisque in locis per pra-
esidia posita coegerentur & com-
primendus. Sic Tagarmas à
Blaſo.

24

EX LIBRO QVARTO

ANNALIVM.

In regnis tunc eleemos, tum
hereditatis ii. metri Regi-
bus & Regno suspecti esse de-
bent, tanquam regnum pra-
ter ius & fas affectantes, &
indusati tyrannorum, qui ex
partuis opibus ad magnas posse

dignitates eaecti, militum animis
se se clam insinuant, & benignè
eos sibi conciliant: etenim sum-
mum imperium ambiont qui
suos clientes exercitui aut pro-
vinciis præficiunt; alios præfectos
sibi non deuinatos deturbant ex
suis gradibus, qui Principibus ad
succedendum designatis pates se
faciunt, aut etiam iniurias iis in-
fecunt: denique qui potentum
& procerum uxores vel famu-
los stupro vel promissionibus si-
bi ad idem conandum deuin-
ciunt. Itaque hæc signa sunt no-
tanda. *Sic Seianus affectans tyran-*
nidem egit.

Legionatii sæpe sunt à summo
Principe lustrandi, & recogno-
scendi, eorum numerus supple-
ndus, ac modestia disciplinaque
obseruanda. *Sic Tiberius monuit,* &
recte.

Boni Principis est, annonæ pu-
blicæ deficieni, infecunditati
terrarum, asperis matis obuiam
ire edictis, impensis, ac cura dili-
genti: denique prouidere ne pro-
uinciaz nouis oneribus turbentur,
& ut vetera sine auaritia, & cru-
delitate Magistratum toleren-
tur. *Tacitus.*

Aulici, in quorum potestate est
Rex, & ex quorum voluntate ge-
rit omnia, quandiu tyranni non
sunt, aut tyrannidem non affe-
ctant, vel vltiores meuvant, bonis
consiliis & salutaribus Reip. se-
tè notescere volunt. Sic Seta-
nus.

Dominandi & tyrannidis us-
pandæ spes prima difficultis & in-
arduo: ubi verò quis eam spem
fuerit ingressus, adsumt hominum
studia, & ministri voni desont:
Ac proinde eorum, qui tyranni-
dem affectant, studia primo quo-
que tempore vi deturbanda: & in-
vecandi, qui tales deprehendun-
tur: vel eorum ministri.

In Rebus p. bene moratis hi-
stionum immodestia severè est
coercenda. Sic sub Tiberio Roma Se-
natus consult.

Principibus iis qui tantum
sunt designati, viuo adhuc præ-
decessore, est maximè cauen-
dum, ne se illi pares faciant, co-
demque cum eo gradu & loco &
fauore publicè priuatimque se co-
lli patientur, aut eosdem hono-
res sibi delatos admittant, comi-
tatum tam frequentem habeant,
nimium illam spem urgeant, præ-

erant, & iacent: nemque ne
paucquam ad regnum obtine-
rem moliti videantur. Summum
nimis prædecessoris a thuce re-
giantis odium in se hac ratiore
concitant, & sibi perniciem pa-
rant. Sic filii Germanici odio à Tibe-
rio habiti, & ipsa quoque Agrippina.
sed illi euerterunt.

Principi collata beneficia ne-
poti obsecrè, neque aperte sunt à
privatis vel Proctribus illi expro-
branda vel nimium iactanda. Si
hi exemplum sub Tiberio.

Tytannorum est, potentes de
Republ. bene meritos occultis
odius per veteres inimices à se in-
itatos euertere, & sceleribus suis
honestos tamen prætextos ex iu-
ra vetera præcezere. Tacitu.

Seditionum initia primo quo-
que tempore extingueda.

Vbi delatorum auctoritas ma-
gna, & laxa Principis maiestatis
etimè frequens obvicitur, ac bo-
ni cuiusque viri inaudendi ac fa-
tigandi vel tollendi prætextus est,
ubi maximæ Principum tyanni-
cis durissimæ que initia de funda-
menta collocantur. Sic sub Tiberio
illeci præmis delatores.

Ties sunt in uniuersum Reip.

formæ. Nam cunctas nationes & vices populus, aut primores, aut singuli regunt. Dilecta ex his & constituta Reip. forma est.

Noscenda populi, quem regere vis, natura est: quique eam callet, prudens dicitur. Tacitus.

Constituta Reip. forma laudati facilius, quam euenire, id est, perfecta haberi potest: & si euenit, haud diutuina esse solet. Tacitus.

Sub Tyraninis nihil tutum est. Nam dicta, scripta, facta, sonnia recitata, & quæ duntaxat sunt meditata, in crimen læse maiestatis vel religionis læse rapiuntur. Sic sub Tiberio, Caligula, Neroni.

Quæ Magistratus vult & citio, & accuratè esse perfecta, ipsem et coreret, alii non deleget.

Pletynque euenit ut qui Principes famam hominum contemnunt, iidem etiam contemnant virtutes; & præclarum quidpiam, dum viuunt, agere negligant. Taciti sententia.

Principes eo difficilius consilio

X 2 capiunt.

capiunt, quod etiam fama sua rationem habere cogantur & debent. Tiberii sententia.

19. Aulici, quantumuis gratiose, matrimonia sua sorte longè potiora semper cum magna aliquorum aulicorum inuidia, & suo cum contemptu & periculo ipsi ambiunt: oblata vero à Principe non prudenter aspernantur. Sic Seianus eversus sub Tiberio. M. antem Agrippa euctus sub Augusto.

20. Aulicorum affectantium gubernacula Reipub. hæ sunt artes, ut Principes à rebus publicis cognoscendis auertant, illisque voluptates pro huiusmodi rædio obiciant: aut in secessus aliquos & peregrinationes procul à concilio publico abducant. Tunc enim ipsi rerum omnium atque fiunt. Sic Seianus Tiberium abduxit.

21. Inuia & ardua oppida, praesidia, & castella non nisi munitis aliis circa praesidiis commode observentur. Sic Thraces in montibus obsecsi à Romanis.

22. Coacta fieri deditio muniti alicuius oppidi & castri, proxima quoque dedere cogit. Sic Sabinius Thracie loca recepit.

Tandis

Tandiu mollibus responsis hostes sunt distinendi, douce exercitum iustum collegetis, aut rectum tuatum securitati prospexit. *Sic Sabinus Thracibus illasit.*

Quando Principes feminæ ad secundas nuptias conuolant, magnum futuris Regni successoribus periculum creari plerunque solet, & muleum ex Rep. petitur. *Sic Tiberius sensit de nuptiis Agrippinae.*

Procerum suspiciones mutuæ, licet falsæ aliorum in alios, eos in mutua odia concitant, ac tandem euertunt. *Sic Agrippina eversa propter suspicionem suam in Tiberium.*

Ferocia Principum ingenia & libera magis patent insidiis. *Sic Drusus uterque, filius, & nepos Tiberii.*

Post magna prælia, vel clades à Rep. acceptas, in ciuitate humana & bene morata sauciis, egenis, & afflictis procerum ædes patete solent, ut eorum largitione & cura affliti sustinentur. *Sic post cladem Eridani acceptam. Idem à Regibus quoque fieri debet, ut afflictos extraordinariè subditos, de suo subleuent.* *Sic Tiberius Caesar in incendio monti Calvi.*

26 APHORISMI POLITICI

Sub Tyrannis, maxime ab Au-
tocratis, ac omnibus tyranni favo-
rem captantibus, caendum est
bonis omnibus, & ne quid illis se-
reti sui communicent. Sic Sabi-
nus eneas à Lattare Senator.

Nimia in exigendo tributo se-
uetitas; itemque nimium ipsum
tributum impositum, mouet sub-
ditos frequenter ad seditionem.
Sic Gallia, sic Frisia, sic Hispanie sub
Tibero.

EX LIBRO SEXTO

ANNALE IV.

TYRANNI ubi semel se suum
que statum sibi videntur in-
toto collocasse, tunc sese omni
cupiditini, libidini, sauitiaz &
caritiaz dedunt. Sic Tiberius fab-
rato Seiano.

Nimia in tytannos adulatio-
nes sunt iis cum suspectis, tum
exosæ, & ipsis adulatoribus sa-
epe exitiabiles. Sic Gallioni sub
Tibero.

Iolis quoque Tyrannis sua fla-
gitia & facinora in arcanum sup-
obrium vertuntur: & sape suas
pli penas & cruciatus, quos in

animo

animo sentiunt, fateri coguntur.
Sic Tacitus de Tiberio.

Nova & inusitata potestas æquitate eius, qui eam gerit, tam
tem probatur, & invalescit. Sub
Roma Praefectura Urbis sub Macenate
& Pisone.

Annonæ cariess, & Fœnerato
rum auaritia, atque præter legum
ediūm exactio ad seditionem
populom mouent. Sub Tiberio
hoc contigit S. Galba & L. Sylla
cess.

Qui extremis Regni finibus &
Prouinciis præpositi sunt, aut
magnis exercitibus præsunt, for
midabiles sunt tytannisi & nisi ab
iis Prouinciis discedant, non faci
lè à tytannis trucidantur. Sic Ge
tulicus tutus sub Tiberio.

Est prudentis Principis, arma
externorum procul à se remoue
re, ac proinde eos ipsos astu &
consiliis suis inter se commit
tere & distinrete. Sic Tiberius
Parbos.

Barbaris cundatio quævis
seruilis, statim quidvis exsequi
regium habetur. Taciti senten
tia.

Tyrtanni quos vi aperta non
audent tollere, necant venetos vel

328 APHORISMI POLITICI

10 dissimulatione & donis apud se
retinent. Sic Artabanus Proceres
Persarum.

In præliis fama etiam falsa oc-
cisi Ducis sed credita, illius partes
terret. Sic in certamine Orodus & Pha-
rasmanus.

11 Externi milites mercenarii, &
custodes corporis, facile fiant Ré-
gibus ministri scelerum. Taciti
sententia.

12 Tyranno cedenti & fugam è
regno capessenti instantum. nam
colle&is viribus statim est reditu-
rus. Sic Artabanus Parthorum Ty-
rannus.

13 Populi imperium iuxta liber-
tatem: Paucorum dominatio, re-
gia libidini proprior est. Hanc igi-
tut tyranni præferunt populi li-
bertati, & potius obtinere vo-
lunt. Sic Artabanus conflituit in
Selencia.

14 Dum nouum imperium iuste
occupatur, cuius rex est adhuc
superstes aut aliquis ex eius fa-
ctione, non circa castella immo-
randum, sed Regia eius imperii
primùm inuadenda, deinde inte-
riora regni petenda, & cunctan-
ium accedere ad nouum Regem
dubitatio ostentatione armorum

est

cit tollenda. Denique non nimirum tribuendum vni cuiquam aliis omnibus exoso & suspecto aulico. Peccatum hac ratione à Tiri date, & à Bardano.

Qui deceptus est in eo quem delegit ad imperandum, & quem prius amabat, credendus est, si cundem, quem prius delegit, accusat postea, verè odisse! Neque enim odium simulare aut fingere solet. Taciti sententia.

EX LIBRO VNDECIMO

ANNALIVM.

TYRANNIS sunt suspecti omnes opulentii, validis generosisque propinquitatibus subnixi; item viri militates & strenui qui militibus praesunt. Taciti sententia. Sic Corbulo Claudio.

Delatorum & accusatorum præmia tollenda omnino, aut moderanda. Sic Senatus sub Claudio.

Nouus Princeps initio regni in Proceres aut populares severior, omnes in se concitat, & ferè decicunt vel occiduntur. Sic Bardanus, sic Gotarzes Parthi derecti; sic Italus in Germania.

- 4 Obsides ex suspectis gentibus viciniz vel temotis retine-
ti à nobis satius est, ut pacem nobiscum illi colant. Sic Romani Imperatores facti arunt, dum Parthorum, Cheruscorum, Germanorum Regum filios habent obsides.
- 5 Falso & insidioso libertatis no-
men obtenditur ab iis, qui pri-
uatum degeneres, in publicum exstiohi, nihil spei, nisi per discor-
dias, habent. Itaque hi statim, vi
seditionis auctores, tollendi. Ta-
riti sententia.
- 6 Qui populi dites sunt & im-
belles, facile aliorum, & praeser-
tim bellicosorum vicinorum,
prædationibus patent. Sic Galli
Germani.
- 7 Imperatoris in disciplina mili-
tari seruanda severitas, tum ex-
ercitum confirmat & bellicosio-
rem reddit, tum etiam hostem
terret.
- 8 Exercitus absque disciplina &
labore in castris populationibus
& latrociniis potius vacat, quam
rei militari. Sic Germanica legio-
nes ante Corbulonem.
- 9 Etiam extranei modò fidi, pru-
dentes, ingeniosi, & Reip. utiles
sæpe possunt, imò debent ad ex-
tranea

itanæ Reipub. gubernacula & Senatum admitti. Hoc Claudius Imperator in Senatu differuit. Sic Roma multi adueniuntur Senatores facti.

In quavis Reip. forma bene constituta publicorum motum Censor aliquis sinecerus est diligendus, qui eos corrigit. Sic Roma Censores fuerunt.

Summorum Imperatorum & Regum uxores saepe turpissimæ adulteræ extiterunt, quæ suis matris peticulum creatunt. Itaque prospiciant illi, ut sancta sit sua familia. Sic Messalina Claudi uxor.

Principes tutius cautis quam acribus consiliis admonentur de suis vitiis. Itaque multi peticulo aut displicendi metu ab iis monendis abstinent. Sic Liberti Claudi formidant monere Messalinam.

Princeps quantumvis grauiter offensus prius securitati, quam vindictæ suæ consultat. Sic amici ad Claudiū.

EX LIBRO DVODECIMO
ANNALIVM TACITI.

AVLICI tunc quiduis pro libitu suo exequuntur, æquum vel iniquum; cùm Principis neque iudicium, nequé odium est, nisi ab illis ipsis Aulicis iussum aut indicum; id est, cùm illi iphi Principem in potestate sua habent. Taciti sententia.

Incelta coniugia etiam apud profanos damnata, & ne à Regibus quidem ipsis, nisi cum summa cunctatione & raro celebra-ta. Sic Claudiu[m] duxo Agrippinam ne-ptem ducit in uxorem.

Etiam in Electiis regnis non sunt usui crebræ Regum muta-tiones. Itaque ferenda sunt re-gum ingenia. Claudiu[m] sententia.

Imparatus ne proelium exci-piat; sed cunctetur, & flumen, & munimenta hosti lacesti-obiiciat. Sic Gotarzes aduersus Me-herdatem.

Muniti oppidi expugnatio ab externo exercitu statim facta terrorem eius omnibus iniicit.

Sæpe vici ad victorem confugientis summa miseria & ingenua supplicatio eum ad misericordiam flebit. Sic Eunones Mithridati Pontico pepercit.

Praeterea arduum & difficile bellum euitate, honestis conditionibus hosti concessis, quam se cupiditate vindictæ in incertum Mactis eventum coniicere. Sic Claudius Mithridatis concessit, ne criminopharetur.

Tyannidis occupandæ astutus modus ratioque est, extrancos legitimis successoribus praeferte honesto praetextu, vel adoptione, vel publicorum munerum honestiorum delegatione, item removere honestis ex causis eos qui legitimis successoribus fauenter vel criminacionibus tollere. Sic Agrippina filium Neronem Britannico proposit.

Principis mulieris zelotypæ est in alias mulieres, quas suspectas habet, odium implacabile. Sic Agrippina in Lolliam & Calpurniam sub Claudio.

Hostis opprimendi facillima tunc ratio, cum prædabundus, & improbus vagatur. Sic Temporibus Catos oppresit.

Qui

11 Qui hoti ad pœliandum est
impar, sese castellis continet.
Sic *Vannius* *Suenus* peccat sub *Classio*.

12 Vicinis pœlio & bello inter se
zettantibus, vicina virisque lo-
nostra sunt vallo paratoque sul-
tido firmanda, ne victoria elatus
vicinus noltrani quoque paterni-
tur. *Sic Claudio rescripsit At-*
talo Histro.

13 Sociorum defectioni, vel sub
litum rebellioni antequam
confirmetur, est primo quoque
tempore vi obuiam condum. Sic
P. Ostorius Britanus deficientibus.

14 Colobia in veteres & obliqua-
cos hastas deducenda, ut facilius
in officio conlineantur & do-
mentur. *Sic in Britannia colonia Ca-*
malidianum deducta.

15 Tunc maxime miles in aciem
& pœlium deducendus, cum alar-
ti animo & infenso in hostem
ob iniuriam quam putat sibi ab
hoste factam, pœlium poscit. Su-
semper Imperatores Romani.

16 Pletumque post cladem acce-
ptam acrius incumbunt in vin-
tiliani vieti praesertim generosi-
taque & moderatae, non barbaræ
viendui victoria : & victoribus

nam post partam victoriam nis-
ul est de pristina diligentia re-
nittendum. Sic Britanni exercent
apto Carthaginico.

Spolia & prædæ ex hostib[us]
capta & ad vicinos honoris ergâ-
nusla, eos nobis coaciliant, &
æps in eorum hostes proti-
ant. Sic Silures Britanniam commo-
nenf.

Durior aut contumeliosa vox
Imperatoris hostilis exercitus in-
nos acomita & pronuntiata, sap-
nos actius ad bellum incitat: au-
prius quietos excitat, tanquam
ad extionem destinatos aut
contemptos. Itaque cù semper
est abstinentium. Sic Silures exca-
us vox P. Olloris.

Quantum fieri potest, agri no-
ritæ regionis colendi, ut ex his no-
bis annona abundet præmias-
quâm ut diutixat inuectio &
incerto, id est, caubus exposito
strumento viuimus. Tacitus sic ea
de causa accusas Italps.

Is quem regno successorum ni-
nium præcep[er]t regnandi libido
nimiumque festinata rapit, tum
in ipsum antecessore suum ad-
hoc viuum, tum in vicinos mul-
ta partim vi, partim dolo & sce-

lere molitur. Itaque omnibus cito cauendus. *Sic Rhadamistus.*

²¹ Semina odiorum & bellorum inter vicinos nobis populos vi plurimum tutam pacem nobis praestant. *Sic Quadratus responsus.*

²² Vbi discordibus eiusdem regni provinciis discordes Praefecti præponuntur, facilè discordia inter Provinciales quoque crescunt, & latrocinia inde bellaque tandem exardescunt & excitantur. *Sic inter Gallos & Samaritanos Felice & Cumano præsidibus.*

²³ Tributis non sunt oneranda Provinciae quæ bellis fuerint vexatae & depopulatae. *Sic Claudius Byzantinos.*

²⁴ Magnas imperiorum mutaciones precedere plerunque solent prodigia. *Sic mortem Augusti & Claudii præcesserunt.*

²⁵ Principis matrem aut sotorem aut cognatas nimium opibus & au&oritate crescere in Reip. administratione nunquam tutum est. Nam cum per se est moliebre ingenium insolens & superbum, tum etiam auarum, & crudele. Itaque optimos quoque

que

que & quidem astu & dolo , aut falsis accusationibus , aut simulacribus inter eos excitatis perdunt istæ potentes feminæ. Sic *Agrippina sub Claudio & Nerone.*

EX LIBRO XIII

ANNALIVM.

TYRANNIS suspecta est tota eorum, quos iniuste trucidarunt, familia. Itaque in eam quacunque arte vel vi possunt, delendam grassantur, estque huic ab iis semper timendum. Sic Junia ab *Agrippina occiso.*

Teneta adhuc Principis ætate, prodest aduersus eos qui nomine Principis impotenter, crudeliter vel auarè imperant, alios opponere; Principi admouere, & dignitatibus honestatè qui moderatisint, & ingenio mansueti & inter se concordes. Sic *Agrippina oppositi Burrhus & Seneca.*

Nihil latius populo, aut Principi nouo fauorabilius, quam si veterem Reip. formam restituari, & sua cuique Magistratui munia relinquat. Sic *Nero in primo quinquennio.*

4 A regibus plura consiliis & no-
minis fama & auspiciis, quam te-
lis & vi geruntur.

5 Quale sit futurum noui Princi-
pis ingenium & regimen, appetet
ex iis, quos primos muneribus
publicis praeficit. Si enim bonos
& egregios viros eligit amicos &
Magistratus, bonum & felix re-
gimen futurum est: Sin malos, &
gratia, pecunia, vel ambitu potius
quam virtute subnixos admouet,
infelix futurum est. Sic populus Re-
manus de iuventa Neronis.

6 Fama in nouis coeptis validis-
sima ad multos nobis concilian-
dos: itaque eius fauore apud ani-
mos iam ea præoccupatos, uten-
dum. Sic Corbulo usus ea.

7 Repentina Aulicorum qui cō-
filia & mores Principis improba-
bant, & postea eosdem laudant,
mutatio animi semper & Princie-
pi & aliis Aulicis, uti insidiosa
suspecta esse debet. Sic Agrippina
suspecta Neroni.

8 Sæpe leuiora mala domestica
Principi concedenda, quo à gra-
uiotibus & publicis malis absti-
near. Sic Alte liberta permissa Nero-
ni tamen coniugi.

9 Periculosum est, ne quo vñquam
cuiquam

uiquam subditio bene ac feliciter tandem cedit, si se à suo Principe metui velit, & id conetur vel faciat. Sic Pallanti, sic Agrippinam lè cessit.¹⁰

Qui in specie futuarum ac exci-
tandatum seditionum alontur, fe-
rè ab ipsis, à quibus alebantur,
Principibus, vi aut veneno truci-
datur. Sic Britannicus à Nerone occisus.¹¹

Nihil tam fluxum est, quām
potentia non sua vi nixa, sed alieno
duntaxat favore. Tacitus de
*Agrippina delecta à Nerone.*¹²

Eit prudensum Consiliatio-
num, irritatum Principis animum
lenire, non accendere: & detre-
ctatorum ac delatorum fraudi-
bos obuiam ite. Sic Seneca &
Burrhus Neronem aduersus Agrippi-
nam placant.¹³

Quæ provinciae inter vicina
Imperia magna intermediz ia-
cent, præsestitim quum rege ca-
rent, sunt virtiusque imperii direc-
ptioni & iniurias obnoxiae. Sic
*Armenia inter Romanum & Parthi-
cum imperium.*¹⁴

Exercitus in luxum & laisci-
uiam & otium dilapsus difficultius &
impatientius exerceatur, & ad mu-
nia reuocatur, quām si primūm

14 collectus militibus oneribus
assuescat, & fatigetur.

15 Qui satellites Principum inju-
sta & atrocia eorum iussa sunt
executi, tandem & ipsi à Deo
aliis in eos suscitatis puniuntur.
Sic Sutius damnatus sub Nerone fa-
telles Claudi.

16 Multorum ingenia in pace &
otio lasciuiz & luxui dedita, si
munera illis demandantur, sese
emendant, & ad bonam frugem
conuertunt. Sic Otho sub Nerone.

17 Nihil scorto aulico, id est no-
bili muliere (quæ scortari cum
Principe cupit) periculosius, pro-
cacious aut astutius. Sic Poppaea
Sabina.

18 Tributis & vectigalibus nulla
Resp. aut imperium, nedum ma-
gnum, catere potest. Sic cohibitus
Nero, qui omnia remittere volebat. Sed
seuerè sunt castigandi qui in iis
immodestè & auarè versantur
publicani.

19 Publicas rationes cuiusque tri-
buti & vectigalis extate, ne quam
Publicani fraudem faciant, oportet.
Sic Senatus sub Nerone.

20 Irruentes boui populi non te-
merè aut facilè sineendi loca no-
stra aut nobis vicina occupare.

Inde enim postea nos propellunt.
Sic Frisii, & Ansbarii prohibiti à Ro-
manis.

EX LIBRO XLI

ANNALIVM.

Q uia mulier quantumvis
Princeps se semel domiu-
di libidine, adulterio vel incesto
polluit, ad omnia alia & stupra
& flagitia eiusdem dominatioonis
retinendæ gratia sese facile pro-
sternit, & exercet. De Agrippina
matre Neronis.

Cum culuis alli homini, cum
inpetinis Principi molestissimæ &
intolerabiles sunt subditia licuius
minæ, & exprobratio collati in
eum beneficij: itaque eos, qui
ista exprobant, vel miuas infec-
runt, Princeps trucidare quocun-
que modo solet. Ea de causa
Agrippina à Neroni trucidata, quam-
nū mater.

Crudelis & fesi Principis ani-
mus itatus, prius in quempiam è
suis & statim postea mutatus &
in eundem comis ac blandus, cer-
tissimum est exitii in eundem

machinati, & constituenti ac fututi
breui tempore prognosticum. Sic
Nero in Agrippinam matrem.

Principum scelera non linquit
inulta Deus. De Agrippina matre
Neroni, que multos occiderat, & à filio
occisa est. De Neroni ipso exterrito, &
postea seipsum occidente.

Mature in eaturo artium odium
inducendus Princeps quæ cum
dederent, uti Autigatum, Ludio-
num, Cithatistarum, Pictorum,
reliquarumque similium: Prince-
pis enim in huiusmodi rebus oc-
cupatio ac studium tum illi pa-
tit dedecus ac contemptum; tum
à cura Reip. auocat, tum deni-
que ingenio stolidum & impu-
dentem reddit. Sic Nero.

Ut gens quæque segnis ad peri-
cula; Sic infida, si qua occasio re-
bellandi datur. De Armeniis. Ta-
citus.

Ducis belli hæc summa pru-
dentia, ut utatur clementia ad-
uersus supplices, celeritate aduer-
sus fugientes, severitate aduersus
sele occultantes vel resistentes. Sic
Corbula in Armenia.

Quom coloniæ deducuntur,
non singuli & sparsi ex variis ve-

bibus vel vexillis collecti; sed collectæ tribus & vicinæ vel vexilla simul mittenda. Sic peccatum à Nerone dum Tarentum mittit colo-

nibus.

In eos qui sese sponte dediderunt, aut vltiore subiecerunt, sauvia, & quidem primo quoque tempore adhibita, eos ad seditionem concitat. De Icenis Britannis. Maximè vero in ipsis Regienis illius "Principes insignis contumelia & iniuria fulta.

Vnius oppidi quantumvis egregii conseruatio, non est rotius regionis, & belli summa & necessitati præferenda: sed illud desetendum est potius quam retum summa periclitetur. Sic Suetonius reliquit Londinum.

Discordes in exercitu aut Provincia duces amouendi. Sic Suetonius & Catus discordes omnia perturbant in Britannia.

Aulicum prudentem, ubi animum Principis erga se mutatum, & crescere qui i sibi inuident agnoscit, oportet discedendi ex aula honestam veniam mature pati, honoribus cedere, quam pati, ut ex ea iniciatur à Principe.

¹³ Aulicorum tyrannicum ingenium esse ex eo appetet, quod ubi primum asciti & Principi admoti fuerint, bonos ex aula amouent, vel calumniantur: & Principem ferociorem faciunt statim. *Sic Tigrullius apud Neronem agit.*

¹⁴ Ii valde suspecti & metuendi de seditione, qui in Regno Proceres sunt nobilissimi, pauperes tamen & auari, & audaces.

¹⁵ Iniustorum scelerum a Princeps iussorum ministri odiosi sunt ipsis quoque Principibus, quorum iussa impia sunt executi. Nam quibus exprobrantes ab illis aspiciuntur. *De Aniceto.*

EX LIBRO XV

ANNALIVM.

MA G N A imperia non quiete & ignavia retinentur, quam lassentur; sed virorum, armorumque aduersus hostes lassentes certamine.

Tyrannica vox est, Id in summa fortuna aequios, quod validius: & regnum esse, non tantum

sua

sua retinere, verum etiam aliena
occupare.

Hosti in nostram regionem it-
ruituro itinera praeccludenda,
commeatus & aqua adimen-
da : praesidia in ipso regionis
aditu fortissima opponenda , &
quaer vibes primæ obiciuntur,
commeatu & valido milite mu-
niendæ. Sic Corbulo aduersus Vols-
gesem.

Quipopuli in acie tantum va-
lent & prælio, in exequendis ve-
rò obsidionibus, & urbium oppu-
gnationibus nihil norunt , aut
possunt, exiguum militiæ partem
didicerunt. Sic Partibi.

Quum sumus imbecilliores vel
imparati ; præstat honesto pacis
& amicitiæ nomine cum poten-
tiore hoste pacisci, si qua fieri po-
test ; quam obstinatione aut su-
perbia animi in armis persistare, in
quibus vel nostram imbecillita-
tem , vel metum prodamus. Sic
Ueloges ei Parthorum Rex cum Corbu-
lone.

Magnus in exercitu ducum
semper error est , de commeatu
exercitui iter suscepturno prius
non prospicere. Sic Parthi domna-
tus; Corbulo laudatus.

7 Qui Imperator exercitus neque in suis, neque in alienis sanguinis consiliis constans est, facile seipsum & exercitum euerit. Sic Pater à Vologese fuisse.

8 Tunc fit timidissimus & dilabens exercitus, adeo ut ne seipsum quidem aut sua tuendi curam retineat, cum iam clade aliqua accepta perterritius, totus ex alieno auxilio & acerbito pendet, a quo omnia recuperatum iri sperat & sibi persuaderet. Sic exercitus Patti, Corbulone acerbito.

9 Amissa prælia fatentur ethnici ipsi esse documenta & exempla a Deo edita contra eorum qui vici sunt, superbiam.

10 Absque obside ne dux hostilis exercitus in castra hostiliaveniat.

11 Tyrannis sunt ii suspecti qui nobilitate generis pollent praetextos, vel eadem officialium nomina domi usurpant, quæ habet Tyrannus ipse. Sic Neroni suspectus Torquatus Silanus.

12 Solitus Tyrannorum & familiaris astus ad Christianos opprimendos illis caussam omnium publicatum calamitatum falsò tribuere. Sic Nero Christianis incendiis Roma tribuit.

In coniurationibus contra Tyrannos suscepis etiam imbelles, molles, feminæ, milites, familiæ ipsius Tyranni facile reperiuntur & consentiunt: tantum est omnium ordinum in eos odium; non tamen culuis communicandæ.

Coniurationis contra Tyrannos executio propetanda, non cunctatione differenda, aut inani honestatis specie disturbanda, aut in loco publico coram omnium oculis patranda. Multos enim etiam ad misericordiam commovet. Sic Pisonis coniuratio in Neronem irrita.

EX LIBRO XVI

ANNALIVM.

Vix sola Pæti & Thrasea mors sceleratissimè à Nerone imperata, quam sint boni Tyranis formidolosi & irreconciliabiles, ostendit.

EX LIBRO PRIMO
HISTORIARVM
CORNELII TACITI.

SVB Tyrannis, & iniustè imperium occupantibus, omnia sunt bellis ciuilibus, prodictionibus, mutuis cædibus, exiliis plena: imò verò gesti antea honores pro criminе, & virtutes pro certissimo exitio habentur. tanta est nimicam eiusmodi statutus Reip. calamitas. Tacitus.

2 Praetstat sub malo Principe esse, quam sub nullo. Exemplum bellorum ciuilium post mortem Neronis.

3 Qui deturbato Tyranno militibus gratiose impetum occupat, milites donatiuo, ac munericibus statim sibi conciliet.

4 Idem familiares sibi optimos viros & strenuissimos, non autem ignauos, exosos, aut flagitosos statim adiungat: Nihil crudeliter agat: Metropolim regni statim adeat, & occupet. Denique magnum specimen comita-

tis,

lis, dignitatis, & virtutis edat.
Sic peccatum à Galba.

Difficile est plebi vel totam libertatem pati, vel totam seruitorem.

Qui Proceres imperium ubi destinant, quanto magis se ea spe decidere vident, tanto celerius in Regnantes coniurant. Sic Otho in Galbam.

Etiam profusas superiorum Regum liberalitates in Proceres, ab iis Proceribus repeti est periculsum, eosque ad coniurandum facile ea res impellit. Sic coniuratur in Galbam.

Bellorum Civilium ii sunt exitus, ut non tantum fiant, quæ viatores volunt, sed etiam ut iis Gemitos gerendus quibus adiutoribus parva est victoria. Cicerio ad Cornificium in epist. familiar. Apparet ex omnibus bellis civilibus que seqq. libris describuntur à Tacito.

Scelerata impulsu, bona consilia mora conualescunt. Itaque primus sceleratorum impetus primo quoque tempore vel infringendus est, vel obiectis impedimentis ad tempus retardandus, viae ahescat.

- 10 Neque tutum, neque firmum
est bellorum ciuilium tempore in
plebe tenui & seruitiis auxiliis,
vel præsidium, ubi procerum re-
gni vel Reipub. consensus cum
parte populi nobis aduersatur.
- 11 Creditum vel ad breue tempus
mendacium, plurimas rei præ-
claræ gerendæ occasionses cor-
rumpit vel eripit. Sic credita falsò
cædes Othoni perdidit Galbam.
- 12 Qui primùm tyrannicè ioua-
dere cupiunt imperium, ple-
bem, & gregarios milites servi-
liter in exercitu demereti potius
solent quam ipsosmet eorum du-
ces, aut Reip. Proceres. Sic
Otho dum inuadit Imperium contra
Galbam.
- 13 Nullus cunctationi locus est
in eo consilio exequendo, quod
non potest laudari nisi pœctum.
Otho.
- 14 Infelicia sunt consilia quæ ca-
piuntur tunc, cum eorum tempus
effugit. Tacitus.
- 15 Admissa in prædecessores suos
teges successores eorum ferè vin-
dicant, quod ultione in eam exi-
stiment sibi munimentum esse
in præsens ac posterum, ne quid-

piam

piam humile in se quoque ab aliis
attentetur.

Ducum & centurionum auati-
tia & crudelitas in milites dissol-
uit disciplinam militarem: & mi-
litiae ipsos auatos ac latrones fa-
cit: itemque inopes, & bella ciuil-
lia appetentes. *Sic Otho vocaciones*
qua redimi solebant, sustulit.

Minore Procerum inuidia &
discrimine suruit Princeps,
quam queritur. *Tacitus.*

Quos futori plebis subtrahere
velis, vincias, & quasi ad maio-
rem pœnam destinatos custodias.
*Sic Ciuili seruatus sub Vitellio Sic Ma-
rius Celsus sub Othoni.*

In bellis Ciuilibus nihil festina-
tione tutius. Nam ibi facto ma-
gis, quam consilio est opus. ita-
que qui cunctantur vel trepidant,
statim inuadendi. *Cæcina sententia*
ad Vitellium. Sic Otho censet quoque.
Sic perit.

Multa feliciter succedunt, ubi
milites, quamuis sit dux ignauus,
munia ipsi sua per se obeunt, &
Ducis partes implent. *Sic in exer-*
itu Vitellii.

Priuata vicinarum urbium,
aut Prouinciarum odia, in bellum
publicum, ciuile aut externum,

16

17

18

19

20

21

si quod excitatur, facile deriuantur. Sic odia Lagdunensium & Vienensis.

22 In bellis Ciuilibus frequens est, ut Duces partium in se se mutuo parent insidiatores, vel veneno se se occidere tentent. Sic Othe Viellum, contraq.

23 In bellis Ciuilibus frequens est Vrbium & Prouinciarum modò ad has, modò ad illas partes punctatio & inclinatio. Fides enim aut amor meu aut necessitate facile tunc mutantur. Tacitus.

24 In bellis Ciuilibus ferè res extenuæ sine cura habentur. Tacitus.

25 Quæ gens valet equestri sanguinum, non etiam pedestri certamine, multa incommoda pati solet. Sic Roxolani Sarmatae.

26 Principatus scelere quæsitus, subita modestia, & prisca gravitate neque regitur, neque retinetur. Tacitus.

27 Pax & dignitas Reip. incoluntare Senatus publici, & illius auctoritatis conseruatione nititur & firmatur. Othe.

28 In bellis Ciuilibus sunt specie & praetextu' militez Proceres omnes, praescrim suspecti, ab

ipso

ipso Duce pattiū abducendi ex
verbibus; & secum in castis ba-
bendi.

EX LIBRO SECUNDΟ

HISTORIARVM.

IMPERIVM propter quod vi in-
quadendum duo alii inter se cō-
fligunt, tertius interim utrisque
defessis, aut inter se pugnantibus
facile occupat. *Sic Vespasianus
Othonem & Vitellio dimicantibus.*

Frequens seditionum, aut ciui-
lium bellorum, aut militum in-
una quadam regni parte usus, &
turbatio, alias quoque eiusdem
regni prouincias & milites alic-
quin quietos commouere. & ad
idem audendum impellere solet.
*Sic exercitus Syria commoti exemplo
Italicorum, qui Othonem & Vitellium
elegerant.*

Multa hominum genera, diuer-
sa tamen ratione, Civile bellum
cupiunt: alii amore Reipub. vi-
bene constituatur: alii ambitio-
nes, alii auaritia; alii odio regen-
tium. Itaque facile concitari il-
lud potest & solet. *Tacitus.*

4 Facile est impostoribus, qui de
functis regibus sunt facie statuta,
que corporis similes, imperium
ad tempus eorum nomine simul-
lato occupare. Sic seruus quidam se
Neronem esse finxit.

5 Victor exercitus facilè vinci-
tur, si eum post victoriam incau-
tum & secutum statim aggredia-
tis. Sic Vitelliani in Gallia Narbonensi
vincunt Othonianos.

6 Iis facilè inuidemus, quos priùs
in æquo nobiscum conspectos
postea recenti fortuna illustres
intuentur. Tacitus.

7 Ut belli, præsepeim ciuilis, initia-
eueniunt, cætera postea credun-
tur. Cacina.

8 In bellis ciuibus ducis & ex-
ercitus modestia plurimos in suas
partes traducit: eorundem vero
immodestia ac crudelitas quam
plurimos ab iis vel arret, vel ab-
igit.

9 In bellis Ciuibis priùs ali-
quid scirens audendum & agen-
dum, quam senescat nostri ex-
ercitus fama. Cacina exem-
plum.

10 In Ciuibis bellis ferè plus mi-
litibus, quam Ducibus licet. Ita,
que iis etiam turbidis multa sa-

pétont à Ducibus condonanda.
Valentius Fabri sententia.

Ægrē ferunt milites, imminente periculo ab hoste, se roboris exercitus parte spoliari, eamque a se diuelli: itaque ea diducta vel seditiones mouent; vel ignauiores redduuntur ad pugnam: ac proinde tunc maximè totus exercitus est retinendus. *Sic in exercitu Valentius dispersis Batavis.*

Multa bella impetu primo valida, per tædia & moras tandem evanescunt. *Suetonius Paulinus.*

In bellis Ciuilibus publicæ priuataque opes, & immensa pecunia ferro validior est: Item cōpia commeatus, Auctoritas ordinum, & Vtibz capitalis regni. Itaque ferē ii meliore loco sunt, qui in ciuilibus discordiis ea penes se habent: & iidem per moras bellum trahere facilius possunt. Sed tamen ea omnia strenuitas partis aduersæ etipere vel cunctanti, vel imbelli parti, vel viætæ potest. *Suetonius Paulinus. Mucianus.* Bellorum ciuilium, necuas pecunia.

Rarò ea prælia feliciter succe-

dunt, quæ contra prudentum
Ducum consilia committuntur.
Sic Osho dicit.

15 Ab ea pugna, &c certamine, ubi
de summa rerum semel agendum
ac decernandum est, periculosissi-
mè semper summus Princeps ab-
esse solet. Nam eius absentia &
Duces & Milites timidiiores fa-
cit: & partem exercitus ad ipsius
custodiam, & sœpè etiam melio-
res abducit. Sic Osho peccatis.

16 Magna militaris scientia pars
est obseruare hostis impruden-
tiam ac temeritatem, eaque ad
eum commodum & victoriam
vici. Sic Cacina & Valens vicunt
Othonianos.

17 Bellis discordiisque Ciuilibus
assuetæ gentes aut milites, vix
pacem domesticam ferunt. Taciti-
tu de Romanis post Sylla & Casaru
bella ciuilia.

18 Viatis militibus unicum in con-
sensu intet se mutuo, præsentia-
que animi, leuamentum. Annii
Galli sententia.

19 Difficile est temperate felicita-
ci, qua te non putas diu usum.
Othonis sententia. Statius: Non par-
cit populis breve regnum.

20 In bellis Ciuilibus etiam post
pacem

partam victoriam nō statim pax,
sed varius inetus, & præsettum
victæ partis Proceribus restat. Sic
mortuo Othono Senatus, qui cum eo
erat, fatigatus: & Roma cedes fulta.

In bellis Civilibus victoris cu-
delitas in vicitos milites animos
suorum etiam sape à sese alienat.
Sic Vitellius Illigricanos milites à se alie-
nat.

In bellis Civilibus victores mi-
litæ difficillimè in officio inter-
se, & modestia, præsettum ab am-
bitioso vel luxurioso Principe,
continentur. Sic Vitelliani videntes
petulantissimè.

Imperium cupientibus nihil
medium inter summa aut præci-
pitia. Vespasianus.

Eorum consilia solent esse tu-
tiora, qui sese periculo & consil-
lio socios nobis adiungunt.

In bellis Civilibus sollicitande
semper in nostras partes, urbes,
exercitus, & Prouinciaz vel du-
biaz, & adhuc mutantes, vel et-
iam aduersariæ. Sic Vespasianus
egit.

EX LIBRO TERTIO
HISTORIARVM.

PRIVS QVAM bellum Civile iuste suscipiatur, prospiciendum Duci ei partium, qui amans etit Patriæ, ne interim limites regni hostibus extraneis & vicini exponantur; aut prorsus præsidio iusto destituatur. Sic Vespasianus fecit missu ad Parthos legatus. Sic Pannonicus exercitus sumptu Iazygum Principibus.

In bellis Civilibus spes aduersam partem tuentibus facienda eorum, omniam retinendorum, si nos sequantur, quæ apud hostes habent. Sic Sacra vicitus.

In bellis Civilibus Ducum aduersæ pannis ad nos defensio, magni ad res illios ad nos inclinandas momentum atserit. Sic Bassus deficiens ad Vespasianum, Utellum perdidit.

Expugnatæ urbis præda ad militem; deditæ ad Duces pertinet.

Obsidio nisi prouisis rebus ad eam necessariis suscepta, aut non

quam

quam, aut raro felicitet cedit:
Nunquam autem noctu oppugnatio urbis tentanda. *Antonii Primi consilium.*

Exercitus, quantumuis magnus, sed sine Duce praelians, facile funditur ab exercitu minori, qui à bono Duce regitur. *Sic Vitellianus exercitus fusus.*

Stratagema hoc, nempe fama sparsa de superuenientibus auxiliis in ipso præliai feruore, facile terret hostes & fugat. *Sic Antonius Primus Vitellianos frigit.*

Testudo scutorum à militibus facta magnam in oppugnationibus urbium ad murum subeundum commoditatem affert. *Sic Antonianus in oppugnanda Cremona.*

In bellis Civilibus maxima crudelitas, præsertim in captas urbcs, &c. in captiuos exerceti solet. *Sic Flavianus alium in Cremonenses & Vitellianos.*

In rebus desperatis, &c. in quibus remedio citissimo est opus, semper est tertium medium consilia ancipitia, aut cunctationes sequi. *Sic Valens damnatus.*

Magna viris militaribus indi-

gnatio oboritur; quum laborum
& periculorum militarium p̄x-
mia ii alsequuntur, qui illis peri-
culis numquam interfuerunt.
Antonius Primus ad Vespasianum
scribens.

13 Stulta est dissimulatio cladis ac-
cepta facta à Principe, cui resar-
cienda idem non prospicit. Sic
Vitellius stolidus.

14 In metu publico consilia pru-
denter, & vulgi rumor impi-
mis auditur. *Tacitus.*

15 Initia bellorum Ciuilium &
præliorum permittenda fortunæ:
Victoria vero corundem consi-
liis & ratione perficiuntur. *Auto-
ninus Primus.*

16 Tempore bellorum Ciuilium
periculosè in aduersæ partis ca-
stris, oppidis, & exercitu versan-
tur ii, qui alterius partis Ducem
sanguine vel affinitate contin-
gunt. Sic Sabinus frater Vespasiani
periculose fuit Roma.

17 Semper est periculosa nobis ea
pugna, in qua interclusus equi-
pedes est, & depugnat ex parte
hostium contra nos.

18 Curandum Ducibus exercitus,
ne iram verbem, quam à rapina
& incendio, & cædibus seruare

volunt, asperatus miles ingredia-
tur; & ne iuste belli potius, quam
ex pactione ea urbs recipiatut.

EX LIBRO QUARTO

HISTORIARVM.

DIFFICILLIMA est in bellis
præsertim Ciuitibus victoriarum
moderatio. Nam etiam Duces ipsi,
qui accendendo bello actes
sunt, temperandæ victoriarum sunt
impares. Post nocem Vitellii.

Nullum maius boni imperii
est instrumentum, quam virtus bo-
ni Principis amici. Helvidius Priscianus
sententia.

Cum semper interest, qui ad
Principem à Regni Ordinibus seu
Proceribus delegentur, & illi ad-
iungantur: cum vero quum est
primum omnium excipiendum.
Nam ex eorum, qui primum ipsi
occurruunt, ingenio, & qui illi ex
Proceribus dantur, Princeps quos
probare, quos reformidate de-
beat, statuit. Itaque semper quidem,
sed tunc maxime, innocen-
tissimi, sandissimi, honestissimi
que sunt ad eum delegandi, qui
ipsius autem honestis primum ser-

monibus imbuant. *Helvidius Probus sententia.*

4 Maximè vitandum ne quorundam peruvicacia & in alios similitate noui Principis animus irritetur statim. tunc enim & vultus, & sermones omnium maximè circumspectat. Itaque ii novo Principi adiungantur, qui neque ambitione, neque ini-
miciis suis ducentur. *Marcellus Ephrius.*

5 Etsi vetera exempla sunt nobis proponenda ad imitandum: tamen præsens Reip. status est sequendus; estque sapientis se ad eum, quantum bona conscientia potest, accommodare.

6 Principes boni voto quidem expetendi: qualescumque tamen tolerandi.

7 Tyrannis dominatio sine fine grata est. & expetitur: bonis autem Regibus etiam modum libertatis imponi placet, ac gra-
tum est. *Marcellus Ephrius.*

8 Publica paupertas, & sumptus publici, summi Magistratus imperio subleuandi ac mode-
randi.

9 Longinquarum regionum ne-
bis subditarum, neque Principes

neque

neque Populi ipsi irritandi. nam facile seditionem mouent. **Dō Ci
uili & Batavii.**

Exercui extero maximè pe-
ticulosa est **fraus exercitus in-**
digenz cum eo coniungi. **Sic**
Ciuius in Batavis Romanos perdi-
dit.

In populi imperiique magni &
potentis bello ciuii facile est il-
lius Prouincias spe libertatis ad
defectionem impellere. **Sic Ciuius**
impulit Gallias & Batavos.

Defectionis seu rebellionis sub-
ditorum initii maturè est occu-
tendum; minimeque ea vel per
ignauiam, vel per connuentiam
alenda. Difficile enim postea se-
ditio defectioque adulsa coërce-
tur. **Sic peccat Flaccus Hordeonius et**
iāo dum Batavos dimittit.

In bellis Ciuibibus inter eius-
dem partis duces concordia ma-
xime, si vsquam, necessaria. **Sic**
Ciuius Labeonem remouet.

Neque proditoris, neque hostis
consilio temere viendum.

Maximus Ducum exercitus èt-
tor, dum annobz sive itineri, si-
ue obsidioni necessariæ inutre
non consulunt. **Sic peccant Luper-**
cii & Rufus.

16 Ducis odium ab exercitu con-
ceptum efficit, ut aut totus ipse
exercitus pereat: aut Dux ille,
quique illi fauēt. sit remouen-
tus. Sic Voula, Gallus, Hordanius,
& alii perierunt.

17 In medio certamine vni parti
superueniens auxilium quan-
tumvis exiguum; vel fama de-
hostiū Ducis nece sparsa, to-
tius victoria momentum sape
affecit. Sic Cniliā mors credita fudit
totum eius exercitum.

18 Is fouere bellum merito credi-
tur, qui hostem, quem semel de-
lete potuit, sapienter & mani-
bus dimisit. Sic Voula suscepit.

19 Optimus est, post malum Prin-
cipem, ferè Dies primus. Facile
enim languescit studium recupe-
randæ libertatis.

20 Tumultuantis & seditionem
moventis exercitus extenuandi
& sedandi optima ratio est, vt
singuli & carptim ex eo milites
honesto praetextu dimittantur,
vel ab eo auellantur. Sic Mucio-

21 Non legiones, non classes perin-
de sunt firma imperii munimen-
ta, quam numerus liberorum: in
regnis tamen Electinis saepè gra-

uissima bella inter eos exoriente-
tur.

Prouinciarum, quæ ex compo-
sito ab eodem imperio (cui an-
te patebant) desciscunt, patum
diuturna est concordia , quum
veraque de imperio ad se trahen-
do agit. Sic Gallia à Batavis statim
dissent, & Tutor à Ciuiti.

In defectione communi qua-
rundam Prouinciacum ab impe-
rio , cui omnes suberant , vnius
dunataxat earum à communi illa
defectione penitentia vel clades
cateras percellit , & ferè institu-
tum deserere cogit. Sic Remi Gal-
liorum defectionem sicut sunt.

Tardio & obiecta difficultate
futuorum facile homines per-
suadentur , ut praesentibus sint
contenti.

Remissa virorum auxilia fa-
ciunt ut sociæ ciuitates & subdi-
ctæ vestigalia lubentius pendent.
Sic Cerialis egit cum Gallis.

Nouo Dueb exercitus cauen-
dum est maxime , ne licentia , sa-
nitiaque militem imbuat ; & ne
se ab eo regi patiatur. Sic laudatus
Cerialis.

In exercitu ex pluribus diuersis-
que legionibus composito cauen-

num,

18 dum, ne in iurgio aut rixa vnuſ alteri obiiciat priora in bello peccata. Itaque ſeuera pœnae de eo statuendæ. Sic Cerealus.

19 Tributa ſunt omnino neceſſaria Reip. Nam neque ciuſ quies ſine armis : neque arma ſine ſtipendiis : neque ſtipendia ſine tributis habeti poſſunt.

20 Bonorum Principum uſus ex equo à vicinis & remotis ſubditis ſentitur. Sægorum autem crudelitas à proximis inter quos verſantur, maximè percipitur.

21 Quomodo sterilitatem, nimios imbræ, & cæteta naturæ mala, ita luxus & auaritia dominantium toleranda. Cerealis.

22 Germani in exercitum accipi auxiliares non iubentur, non reguntur ; ſed conſta ex libidine agunt. Galli verò præda ſunt viatoribus.

23 Spoliorum legendorum nimia auditas pulcherrimas viatorias corrumpit. Sic Ciuilis, Tutor, Clafficus ſimil vitti à Cereali.

EX LIBRO QVINTO
HISTORIARVM.

Quo i belli Duces sunt consiliis
subiit, iidem euentu clati
plerunque solent, sed magno suo
malo, militaris disciplinae cutam
negligere. Sic Cerealis.

Pot infelicem rebellionis suc-
cessum populus facile inclinati
solet ad vetus obsequium repe-
tendum, praesertim promissa om-
nibus impunitate. Sic Batavi &
Civili ad officium renocati.

Honestius matibus Principibus
quam feminis, quantuuius egre-
giis, patetur.

COLLECTANEA
EX VARIIS AVCTO-
ribus, & præsertim

xx

PHILIPPO COMMINIO
SCRIPTORE CALICO.

PEVRIVM in politica admi-
nistratione possunt in ystra-
que partem homines Prin-
cipis seu Magistratus summi fa-
miliares & amici. Plutarcb. in ci-
vili administratione.

Pedites & leuis armaturæ mi-
lites cùm sunt pauci, vix prosunt;
cùm multi, iuuant. Comminius,
cap. 5.

Eis viatoriz sunt à Deo, ptu-
dentia tamen & strenuitas Du-
cum nihilominus requiritur, ea-
que in huiusmodi rebus maxima.
Comminius, cap. 5. & 29.

Superbia anteit ruinam, estque
illius proximè venturæ indicium
certissimum. Proverbiorum. 11.

vers. 2.

vers. 2. *Communiis cap. 24. in fine. & cap. 52. in fine, & cap. 63. in fine*
Agapetus 4.

Princeps animo quidem militaris, sed iustitia belli contempnor, nequaquam felix tandem est, nam sibi suisque exitium accersit. *Carolus Comes Carolsii talu Communi cap. 49.*

Regnum quod Deo vero nosseremus, peribit *Isaia 60. versu 12.*
Amos 9. vers. 8.

Quibus in politiis nullus elius erus Dei inetus, in his necesse est extate vel summas Magistratus crudelitates in subditos, vel subditorum inter se seditiones, vel externorum hostium in eas Republicas bella grauiissima, vel lapide haec simul omnia.

Princeps sua negotia ipse non tractans, facile subvertitur, & utilia sibi consilia repudiat. *Communiis in secunda parte, cap. 44. in fine, & 45. & 47.*

Princeps minimè aconomus, sed sua temerè donans aut dissipans, paulatim se suosque exhauit, ac desertur etiam à suis domesticis. *Communiis cap. 63. de Henrico rege Castillie.*

10 In imprimis sunt conciliandi cuius Principi, qui apud alterum Principem possunt plurimum auctoritate, vel prudentia, ut illius vicini Principis tum consilia facile detegantur, tum conatus auertantur. *Comminius cap. 61.* de *Dominino de Lescut.*

11 Qui subditus Principem suum metu sic terret, ut Princeps ab eo pendeat, ipse vero auctoritatem libi principis trahat, infelicem exitum habet tandem. *Comminius cap. 47.* & *61.* *De Comite Sandi Pauli.* & *cap. 62.* *De Comite VVarui.*

12 Raro aut nunquam tota summa retum est prælio committenda. In quo qui vicitur erit, statim spectet & exequatur quidpiam, quo suorum animos erigat. *Comminius cap. 29.* & *32.* *in fine,* & *35-* *in fine,* & *36.* ubi copiose.

13 Magna mutatio retum sequitur ex victoria etiam paru[m] momento. *Comminius in secunda parte capite 12.* *De Sefania capta.*

14 Bella inter principes potentes facile excitantur, difficile inter eosdem sedantur. *Comminius cap. 33.*

15 In iictiones sunt propter ne-
cellitares

cessitares Regni. Reges autem dominio suo contenti esse debent, ad se & totam familiam exhibendam. *Comminius* in secunda parte cap. 51.

Princeps summus ne alterius summi Principis, maximè cum quo antea vel bello vel verbis contendit, potestati vñquam (suffici potest) sese committat. *Comminius* cap. 33. *Francisco* i. Regimale cessit. *Ludouico* quoque undecimo, qui se commisit Carolo Duci Burgundia. *David Gethaorum* Regimale se commisit, *Carolus simplex Comiti Vermanduo*. capite 36.

Legati externi honestè quidem excipiendi & veruntamen & obseruandi & citò dimitendi. *Comminius* cap. 57. & iidem, si potes, in tuas partes trahendi. *Comminius* cap. 70. *Defensio Angliae*.

Princeps facile vel decipitur, vel deiciatur, qui ex alicno & imprimis ex vnius duntaxat consilio & virtute pender. Sic alius *Dux Britannia*. *Comminius* cap. 61. *De Eduardo rege Anglia*. cap. 44.

Consiliarii bellorum, fautores,

& cunctatores, à Deo punitur.
Comminius cap. 61.

20 Princeps facile exeritur, qui nullo nisi suo ipsius consilio vicitur. Sic Carolus Carolesius perit. Comminius cap. 94. in fine.

21 Particidium vel crudelitas Principis non manet impunita. Comminius cap. 63. cap. 133. de Lancelote: cap. 132. de Richardo rege.

22 Principum fraus punitur à Deo. De Comite Sancti Pauli. Comminius obique.

23 Hosti ambitione danda est plura, quam efficere possit, amplectendi occasio. Comminius cap. 63. de iudicio progratia Comiti Carolesii.

24 Infidelitas (quod non timentur Dei mina) est fons & causa in Principibus eorum scelerum quæ perpetrant. Comminius cap. 111.

25 Absque Ordinum Reipub. decreto nihil magni momenti deceni est æquum. Comminius cap. 64, 109.

26 Irtrumpentibus hostibus vicitur sive loca illis obiecta munienda præsidis validissimis; non autem acie statim decertandum.

Comminius cap. 64. Sic Rex Gallia Ludouicus undecimus.

Regis est pauperum querelas
audire, iisque ius dicere. *Psal-*
mo 72. Comminius in secunda parte
cap. § 1.

In omni calamitate cogitatio
ac consilium de fama & existima-
tione nominis conseruanda de-
bet postponi consilio de seruanda
rerum summa, & tota Repub.
Exemplum Fabii Maximi: exemplum
Caroli Carolesis in obsidione Nuzii.
Comminius cap. 65. & 68. in fine ope-
ris. Nam ad quem lucrum belli,
ad eundem laus quoq. belli per-
tinet. cap. 94. abundat. Item cap. 73.
in fine de Ludovico. petente pacem.

Occasiones quæ sponte se offe-
runt, aut diu quæ sitæ sunt, non
omittendæ. *Comminius in secun-*
da parte cap. 47. de Duce Autre-
liano.

Factionum & nouorum consi-
liorum auctoribus & Principibus
te ipsa, id est, ipsa experientia de-
monstrandū, quid & quantū ma-
li ea ratione, patent & postulent.
Comminius cap. 79. De duobus Angliis
quos secum Rex Anglia trans mare in
Galliam deduxit.

In singulis Rebus publicis

vnam esse Metropolim vibem
necessæ est, quæ sit summæ auto-
ritatis. Facilius enim eius exem-
pli cæteræ parent & continentur
in officio.

33 Utibz Metropolis ut sit maxi-
mæ in toto Regno auctoritatis,
constituatur præcipuum pietatis
exemplum & sacratum: item ul-
timus iustis administrandi & di-
cundi fortis & gradus: deni-
que honoratissima maiestatis
regia sedes. Psalm. 122. Amos 7.
vers. 13. Roma item & Ierusalem
hæc omnia habuit. Maximè enim
hæc itia fauorem hominibus
conciliant.

34 Potentissimum ac fortissi-
mum regnum est, cuius Provin-
ciae omnes sive, & finibus in-
ter se coniunguntur. Comminius,
cap. 81.

35 Crudelitas Principis à Deo
vindicatur. Comminius cap. 112.
De Richardo rege Anglia, 2. parte
capite 1. de rege Ferrando Neapolitano,
& cap. 17.

36 Nullum Principum aut Rei-
publicæ scelus tandem Deus re-
linquit impunitum. Comminius
cap. 82. Nam cum maximè flo-
rens & quietus eorum status vi-

detur,

videtur, tunc calamitates à Deo
immittuntur. *Communiū cap. 111.*
in fine, & cap. 112.

Principes durius à Deo, quām
priuati puniuntur. *Communiū cap.*
111. & in 2. parte cap. 49 in fine.

Ab acquisitis de novo subditis
debent clementer tributa & le-
nius exigi, quām sub prioribus
principibus. *Communiū cap. 84.*

Perititia Principum & hypo-
critis punitur à Deo. *Communiū*
in 2. parte cap. 47. De rege Castilia,
& cap. 48, 49.

Cum victoria de hostibus sapè
ex leui occasione contingat, pru-
denter acies instruitur, sic ut qui
primū in acie stant aut holli
occurent, sint strenuissimi, at-
que nō facile perterritantur. *Com-*
miniū cap. 5. de vita Carolo Carolegio
ab Helvētis.

Amissum prælium multa in-
commoda sequuntur. Itaque ra-
iō de summa rerum tota prælio
decertandum. *Communiū dat exem-*
plum in Carolo duce Burgundie cap. 85.
& cap. 89. 87.

Respublica felix, in qua qui im-
perat Princeps, timet Deum.
Communiū in 2. parte cap. 49. in
fine.

43. Nimia viuidet& cupiditas etiam post calamitatem acceptam saxe Principes funditus euerit. *Commun. cap. 88. & 90. in fine.*

43. Obsessus vobis mature succurrendum, praesertim ubi qui Dux strenuus in ea esse censebatur, verbenque tuebatur, exsanguis est. *Communius cap. 90.*

44. Non auditis iis, qui arcana se prodituros pollicentur, saepe magna occasiones prætervolant. *De Cifrone suspenso. Communius cap. 92.*

45. Non quiuis socii, sed potentes assumendi sunt, quorum societas non sit nobis onerosa, sed auxiliaris. *Communius in 2. parte cap. 47. de Italiis.*

46. Fides violata, cuicunque fuerit data, tandem a Deo punitur. *Communius cap. 92. de Carolo Carolefio.*

47. Pugnae seu proelio nulli, - qui nobis suspecti, aut qui aliorum fuerunt proditores, interesse concedantur aut permittantur. *Communius cap. 9. de Campobacio. item de 300. Numidus in Cannensi pugna. Ganelon in exercitu Caroli Magni. David a Philistis resieclus.*

Cura de caltris recte circundandis & claudendis in exercitu & militia &c Principi præcipua. Sic Romanis. Sic Carolus Carolesius. Communius cap. 92.

In rebus dubiis ac periculis imminentibus eæ conditiones accipiendæ, quæ aliquid spei certæ relinquunt. Communius in 2. parte cap. 44. & 47. de Rego Carolo.

Legati ad extatos Principes missi, magnam in rebus & statu illorum Principum cognoscendo prudentiam & diligentiam adhibeant, ne quid postea suadeant suis principibus à quibus mittuntur, inutile, aut falsum. Communius cap. 93. in fin.

Ingratitudo seu impietas Principis sibi, non autem Deo, laudem suæ potentiaz & felicitatis tribuens, tandem à Deo punitur. Communius cap. 95. Carolus Carolesius, & cap. 96.

Tyrannorum exitus ferè sunt tragicci. Communius cap. 13 §. Nam ubi regnatur tyrannice, populus res nouas expetit. Communius in 2. parte, cap. 4. Quem oderunt, periisse cupiunt; Ciceron lib. 2. Officiorum.

Principem dat populis Deus.

prout eos vult vel castigate, vel
subleuare. *Commissarius cap. 96.*

54 Consiliarii mali, aut Principis
ipsius iudicium imminentum, est
magnum Dei in Regnum iudi-
cium. *Commissarius cap. 111.*

55 Assentatores non quæ condu-
cunt, sed quæ Principi placent a-
grata sunt, consulunt. *Commissarius*
cap. 94. Agapetus praecepto 22.32.
Itaque à fidelibus consiliariis dis-
cernendi. *Agapetus 56.*

56 Cauendum Principibus, ne ni-
mia & inexpectata prosperitate
inflati bona consilia, quæ prius
omnino conducere sciebant, re-
pudient aut mutent. *De Lu-*
davico undecimo. *Commissarius cap. 99.*

57 Principes tuū maximē Deus
scripit ex hac mundo, vel euerit,
quum magna moluntur, sibi que-
videntur felicissimi. *Commi-*
nus in 2. parte cap. 50. de rege Carolo
octavo.

58 Magna cœpta magno exacto-
que consilio suscipienda. *Com-*
missarius cap. 100. 124. *De duce Ma-*
ximiliane.

59 In magnis cœptis exequendis
non tantum audacia, sed etiam
constantia, virtute & quidem
extraordinaria opus est. *Commissarius*

nus cap. 102. & in 2. parte cap. 8.
Sic Carolus octauus in expeditione Neapolitana.

Discordia hostium augendæ, 60
ut crescas. *Comminius de Ludomico*
undecime & Gandavensibus, cap. 105.

Obsidio summis viribus & exercitu semper magno vigeatur, 61
ut sit, quam potest fieri, citissima expugnatio. *Comminius cap. 125.*

Vicini Principis ruentis portiunculas vicini Principes variis modis & modis semper decerpunt. *Exemplum in Venetis. Comminius in 2. parte cap. 46.*

Beneficentia maximè commendat Principem, illique multos conciliat. *Agapetus 38. 44.* 63
47. 63.

In sedulos & fidos sit Princeps liberalior, quam in cætatos. *Agapetus 39. 47.*

Principes semper metuunt ne ipsorum auctoritas villo pacto imminuatur. *Comminius in 2. parte cap. 45.*

Populus si laxit Principem suū, 66
si humillimus, & placet eum magno obsequio.

Suspiciones & detractiones in 67
Principum aulis sunt & ipsis Principibus, & eorum famulis

causæ

cautæ magnorum malorum. Comminius in 2. parte cap. 45.

68 Cuique regno Deus aliud vel regnum, vel oppidum, vel Principem vicinum, & simul opposuit, tanquam contituum & fratum, quo temperatio sit utriusque potestas, cohabeaturque. Comminius cap. 107. in fine & 108.

69 Regis sapientis est inquirere ea de quibus illi suspicio iniicitur: non autem ea exclare, eamque suspicionem alete. Comminius in 2. parte cap. 45. in fine.

70 Lustum est militem, cui sua stipendia persoluuntur, à vi & con-
cussione prohibeti, . . . vel puni-
ti. Comminius cap. 109. circa si-
nem.

71 Honestæ conditiones & pia repudiatæ nequicquam postea poscuntur, imo à Dō vindicantur. Comminius in 2. parte, cap. 44.

72 47, 93. Ultra domanium Princeps nihil potest iuste & absque tyran-
oide exigere à subditis, nisi eorum consensu & concessione. Com-
minius cap. 108. in fine & 109. & 140.
de Imperatore Turcarum in fin.

73 Fortior est Princeps. & exter-
nis formidolosior, qui ex sui po-

puli consensu & consilio bella gerit, & administrat res regni, quam qui suo ipsius dunt taxat consilio. *Communius cap. 108. in fine & cap. 110.*

Bella quazgentibus & souentibus multa semper infortunia accidunt, multaque clades. *Communius cap. 108. m fine.*

Senatorum, Consiliariorum, aut Praefectorum belli auaritia in quoque statu Reipub. non tantum ignominiam, sed etiam exercitium Reipub. accersit. *Communius in 2. parte cap. 46. De Antragio.*

Ordinum regni cuiusque debet esse summa auctoritas. *Communius cap. 108. in fine & 109. & 110. etiā in extraordinariis exactionibus aut tributis indicendis. Communius cap. 129.*

Vbi proclatione opus est, non statim responso danda, sed promissis & legatis semper nouis, qui superius cum aliis acta nesciane, est agendum. *Communius cap. 116.*

Coniugiis sunt regna ditiones, que vicinæ, quantum fieri potest, nostris adiungendæ. *Communius cap. 116. & 117. de Dauissa Burgundia.*

79

Externi Principis, itemque comitatus illius mores, vietus, & habitus vix ac ne vix quidem tollerantur diu, nisi se ad subditorum mores accommodet. *Comminius cap. 117.* Omnino vero si ciuidem Principis comites ea officia & administrationes regni, quas indigenæ tenere solent, petant aut habeant, sequitur sedatio periculosisima.

80

Miserrima est eius populi conditio, qui peregrinum Principem eligere compellitur, quod indigenis ad regnandum aptis caret. *Comminius cap. 118.*

81

Litium multitudo & pragmaticotum numerus indies minuit debet, ut sint diuites priuati in quopis ordine. *Comminius cap. 125.*
de Ludomico rege undecimo.

82

Principem successorum plures spectant, colunt & admirantur, quam sciem Principem iam caducum. *Comminius cap. 137.* Tempore dictum. Plures aspiciunt Sollem orientem quam occidentem.

83

Deus dat regna & admittit. *Daniel 3. Comminius cap. 138.*

84

Principum vita est plena curarum,

rum, sollicitudinis & laboris.
Comminius cap. 137. 138.

Bella sæpè extraordinario quoniam motu, qui à Deo datut. Principibus, suscipiuntur. *Comminius in 2. parte cap. I.*

Inter pates eiusdem Reipub. procetes aut officiales facile nescitur inuidia, sic ut eorum alter acer sit abigendus. *Comminius in 2. parte cap. 2. De Ludouico & Sancto Seuerino, Ioab & Amasia.*

Sumpcua virium inutiles pernicioseque commercia interdicuntur & tollantur. *Cicero ad Q. Fratrem*, quales qui in templo superflua & monumenta priuatum, ludos scenicos & theatra hunc. *Cicero.*

Mercatoribus, à quibus pecuniam accepit Princeps, seruet fidem. *Comminius in 2. parte cap. 3* ut postea mutuam pecuniam accipere possit.

Exercitum temperantem esse oportet, praesertim inter eos qui nobis fauunt & conciliandi sunt. *Comminius in 2. parte cap. 11.*

Populi armato furori credendum est ad tempus. *Comminius in 2. parte. De Petro Mediceo cedens.*

85

86

87

88

89

90

- 91 Discordia in exercitu iam dilabente sunt certissima exercitu eiusdem exitii auguria & præfissima. *Communius in 2. parte, cap. 46. de seditione erat in exercitu Montpenseri in Neapolitano regno.*
- 92 Tyrannorum familiae vix 120. annos totos vnuquam regnauit, aut durarunt. *Communius de domo Medicea in 2. parte, cap. 13. Aristoteles in Politici.*
- 93 In Aristocratico statu cauenit, ne vnius familia nimirum illius regnet, & gubernet, uti Florentia Medicea. *Communius in 2. parte, cap. 13.*
- 94 Vbi neutra pars in pœna vel condigiones politas consentit, media quedam via aut personæ utique venerandæ eligendæ au proponendæ sunt, qui postulata temperent. *Communius in 2. parte, cap. 4. I.*
- 95 Cum populi peccata punire vult Deus, excitat hostem cui resisti non potest, & cui omnia exerto succedunt. *Tota historia expeditiois Caroli 8. Regu Francorum Neapolitana in 2. parte Chronicorum Communius cap. 19. 16. 17.*
- 96 Impietas principum punitur à Deo.

Deo. Comminius de regibus Neapolita-
ni in 2. parte, cap. 17.

Populi vox, vox Dei. Comminius
in 2. parte, cap. 17.

Princeps crudelis nūnquam
atenuus & fortis. Comminius in 2.
parte, cap. 17.

Vicendum & victoria uten-
dum celestissime; nihilque victor
propterea remittat de sedulitate
& diligentia. Comminius in 2. parte
cap. 20.

In nouo regno non temere ve-
teres officiati deponendi. Com-
minius in 2. parte, cap. 34. de Ludouico
III.

In nouo regno, & populo &
nobilibus glorificandum est. Com-
minius in 2. parte, cap. 20 & 34.

In nouo régno omnia sunt ac-
curatè & diligenter disponenda
& munienda. Comminius in 2. parte,
cap. 24.

Plutes hostes simul non irri-
candi, præsertim in periculo im-
minent: sed æquis conditioni-
bus illi placandi, aut paciscen-
dum cum æquiore. Comminius
in 2. parte cap. 25. & 26. de Du-
ce Aurelio: & cap. 27. ubi de Genua
agitur.

Vires exercitus in periculo non

97

98

99

100

101

102

103

104

- 105 minuenda, sed colligenda. Comminius in 2. parte cap. 25. & 26.
- 105 Cùm bella à vetis Dei seruis sunt prædicta vel probata, ea res magnum in animis hominum, ut victoriam sperent & fortiter pugnent, habet momentum. Comminius in 2. parte, cap. 25. de fratre Hieronymo.
- 106 Coniugia incestuosa etiam in Principibus à Deo punita. Comminius in 2. parte, cap. 46. in fine.
- 107 Opinio de maioribus hostis vi- tibus timorem & cunctationem dimicaturis sàpè periculosa iniicit. Comminius in 2. parte, cap. 30.
- 108 Veneno etiam aduersus hos- tem abstinendum. Comminius in 2. parte, cap. 31.
- 109 Dum proelium exspectatur, ca- uendum ne animos hostibus ad das. Comminius in 2. parte, cap. 81.
- 110 In conflictu avaritia libide- que prædandi ut plurimum per- dit victoriam. Comminius in 2. par- te, cap. 23.
- 111 Meodacium creditum, quan- quam sàpè nos fallit diu, ma- gnum tamèn habet in utramque partem

partem momentum. *Commixtus in 2. parte, cap. 39.*

Prælium facile poscunt & flagitant inexperti, ut Togati. *Commixtus in 2. parte, cap. 40.*

Diffidentia prudens consilii fons est; at imprudens est perpetua propriæ ruinæ & ingentium malorum conciliatrix. est autem imprudens quæ ne mediis quidem prudenter prouibus considerit. *Demosthenes.* Certissimum aduersus tyrannos remedium populi diffidentia. *Plutarchus in ciuitate administrat.* *Commixtus cap. 45. in fine 51. in fine 52. de Eduvardo Rege.*

Periuria principum à Deo puniuntur. *Commixtus in 2. parte, cap. 47.*

Suumius Magistratus sic imperium ut proptiam familiam, eodemque animo & affectu regat. *Iscrates.*

Non ubam tantum Reipub. partem, sed omnes curat, prudenter ratione cuiusque ordinis, suumius Magistratus. *Plato & Cicerio lib. 1. de Offic. non ea. idem. nimitum omnibus tribuenda.*

Nouorum ciuiū cooptatio, aut

coloniatum deducio, magnum
est stabiliendi imperii adiumnen-
tum. *Salustius de regno.*

118 Offensiones Principum vicino-
rum, quantumvis ab initio leves,
tollendæ aut mitigandæ, quia
tandem bella grauissima pariunt.
Comminius lib. 1. cap. 2. Exempla Ca-
rolis Ducis Burgundia, & cap. 12. &
13. de Ducibus Diorchi & Lancastri.

119 Malè parta nec diu retinentur
nec facile. *Comminius cap. 46.*

120 Consilium publicum diuersis
personis, iisque diuersæ condi-
tionis constare debet, ut sit rutijs.
Comminius cap. 47. in fine.

121 Concordia res paruz crescunt,
discordia maximæ dilabuntur,
terumque bene gerendarum oc-
casiones amittuntur. *Salustius in*
Inguribino. Comminius cum exemplu
cap. 26. est denique discordia
præcursor ruioz. Comminius
cap. 27.

122 Fides hosti seruata, quem falle-
ce potueris, magnam probitatis
apud omnes laudem, & magnum
ut alios ad te allicias momentum
habet. *Comminius de Ludovico XI.*
cap. 23. & 27. Consilium Comiti
Pauli de seruanda fide Eburonibus, &
cap. 28. & 33. in fine.

Fides, rara virtus, ac propterea
in Principe multos illi conciliat.
Commelinus cap. 33. in fine.

123

Qui magna præstare cupit, sta-
tim à teneris annis virtuti, recte-
que educationi affluescat. *Comini-
nius cap. 18. in fine.*

124

Principes summi aut raro, au-
nunquam sese mutuo coram vi-
deant, si diu concordes viuere, &
alter in altius admiratione esse
velint. *Commelinus cap. 24. de Ludo-
nico x 1. & Carolo Carolesis Comite, de
France & de Anglo Rege.*

125

Princeps retum, imprimisque
historiaz ignarus, vel prudenti cō-
filio destitutus, se ipsum, suum-
que regnum in summas tandem
calamitates coniicit. *Commelinus
cap. 34. 108. & 119. de Sigismundo.*

126

Principi humano ac misericor-
di sua humanitas tandem re&cè
cedit, licet quosdam inueniat in-
gratos. *Commelinus cap. 32. & Aga-
petus 57.*

127

Princeps modestus plurimos
sibi conciliat. *Commelinus cap. 17.
& 18. Agapetus 37.*

128

Qui vincere cupit, Deum & qui-
tate cauſſæ & belli à ſe ſucepti,
in ſuis partibus habeat. *Sancti pauli
Comitus didicimus.*

129

130 Vis consilii experts, mole ruit
sua. *Carolus Carolesium. Comminius*
cap. 49. Horatius.

131 Ad dissipandas seditiosorum
hominum iam collectas vites &
consilia, quævis conditiones po-
liticæ, quæ neque Dei cultum
tollant, neque Regni leges fun-
damentales euertant, acceptan-
dæ. *Comminius cap. 15. modo Rei-
pub. & Magistratui auctoritas*
sua salua maneat.

132 Sævitia & crudelitas Princi-
pum siue in suos, siue in exua-
neos, tandem à Deo punitur.
*Comminius cap. 20. de Ducibus An-
glicis ex familia Lancastrica. & cap.*
132. de Richardo Rege.

133 Princeps holtem suum nobis
metuens stolidus est, facileque
superatur. *Comminius cap. 51. de*
*Edouardo Rege Anglorum contemne-
te Comitem VVarnici. & cap. 52. in*
fine, & 53. & 119.

134 Per feminas sapè fiunt com-
municanturque absque suspicio-
ne tutiū, que per viros expedi-
ti absque suspicione non possunt.
Exemplum regu Edouardi. Comminius
cap. 51. & 84. Psalmo 17. Iobius
misit mulierem ad Dauidem iratum
contra Absalonem, 2. Samueli.
Commi-

Comminius in 2. parte, cap. 47.

Item per ignoratas & viles personas s^ep^e commodiūs literæ defertuntur. *Comminius cap. 73.* Verūm pet. easdem magnorum consiliorum & negotiationum effecta exequutioni difficile mandantur, et si facile per eos istatum rerum initia iaciuntur. *Comminius de Oliuario cap. 100. & 101.*

Vrbs atque pax tutiūs & compendiosiūs pecunia & comitate emitur ab hoste, quām certamine comparetur. *Exemplum Regū Ludouici XI. eam ementū ab Anglo. Comminius cap. 75. & cap. 113. & 114. & 125. de Rege Ludovicō urbes emente.*

Piocerum eiusdem Regni factiones semper periculosa regno. Itaque statim extinguenda. *Comminius cap. 75. in fine, & 122. nunquam alendā. cap. 138. in fine.*

Calamitas communis dissidentes antea vicinos Principes inter se facile conciliat. & coniungit. *Comminius cap. 84. de Ducissa Sabaudie, & Tigrane.*

139

In calamitaibus Principiū primum & p̄cipuum remedium est, recurrere ad Deum Communiū cap. 90. de Duce Burgundia. Secundum, a nīcōm q̄oempiam fidum habete, cui communigent turò, & liberè sua consilia, & quæ salutaria sunt, audiant.

140

Qui strenue & prudenter constanterque Reipub. profuerunt, absque causa grauissima minime destituendi, & de gradu suo deciendis. Communiū cap. 143. & in 2. parte, cap. 2. De fratribus Galeacis S. Senerino, & Ludouico expulsis à Cione Secretario.

141

Calamitas magna ac clades accepta reddit Principem tum vici-nis rum sabbatis contemptorem, minus que postea metuendum. Communiū cap. 90. de Carolo Duce Burgundia.

EX PLATONIS MENEXENO.

In Repub. bene motata, rebus præclarè gestis laus & præmium tribuitur.

Politia in genere est disciplina ac regula, nutrit & custos eorum morum, quibus homines vatiè siue ad turpem, siue ad honestam vitam informantur. Nam si bona fuerit Reipub. forma, boni homines sunt futuri: Sin contra, malo. Danda itaque est opera, ut Politia bona eligatur ac instituatur.

Democraticæ politiæ ratio minimè postulat, ut omnia ex populi arbitrio gerantur: sed ut ita sit summa penes populum potestas, ut multorum quoque negotiorum sit summa penes Senatum auctoritas. Imo omnium Senatus sit auctor cum approbatione populi. Sic Atheniæ, sic Roma.

In tribuendis Reipub. munieribus, viius maxime virtutis, non census, non genetis, non vitium, ceteratumque rerum ex temporum ratiō habenda.

Quò quis à maiori bus gene-
rosior est, cò ipse, si virtute vera
destituatur, turpior esse ac videri
solet.

Turpium factorum merces est
non modò in hac vita luctuosa,
sed etiam in futura infelix ac mi-
sera.

Bene morata Resp. eorum, qui
pro ipsius salute occubuerint, &
parentes & liberos summa cura
complecti debet, & si potest,
alere.

EX POLITICO DIALOGO.

OMNIS ciuilis administra-
tionis fundamentum est re-
cta ratio, qua innixa Respub. bo-
na est & commoda: quæ verò il-
lā caret, mala est.

Tres sunt Reipub. formæ, Mo-
narchia, Aristocracia, Democra-
cia: tres corruptelæ politiæ, Ty-
rannis, Oligarchia, Ochlocratia.
lib. 4 de Repub.

Vix Monarchia bonis legibus
instituta, est omnium Reipub.
formarum præstantissima: sic bu-
nus Rex sit velut Deus quidam
in iec mortales.

Societas generis humani absque Magistratu stabiliri nulla potest.

Leges in quaque Repub. forma legitimum imperium definire debent, non autem cuiusque imperantis arbitratus.

Leges sine ciuium bonis moribus, quantumvis sanctæ, sunt inutiles.

Illegitimæ administrationis, quæ sit à Magistratu, duplex causa: Nimirum ipsius Magistratus vel imperitia, vel libido, prauusque animi affectus.

Leges pro varia rerum & personarum differentia temperamentum accipiunt: non sunt autem ubique eadē, & in eadem ciuitate perpetuæ.

In Repub. bene morata & præmia recte agentibus: & supplicia peccantibus proposita esse debent.

Magistratus, bonus quidem efficit, ut subditi vitam felicem vivant: malus autem, ut miseram.

Politiciæ scientiæ cognatæ sunt istæ: Eloquentia, Iurisprudencia, Rei militatis cognitio & Scientia.

EX MINOE
PLATONIS.

MAGNVM est consuetudinis diuturnæ & iam receptæ in vita que partem momentum.

Decretum ciuitatis Lex est, sed illud imprimis, quod ratione & aequitateque naturali nititur.

Quanquam firmamentum omnium legum est recta ratio; tamen ne pro improborum hominum libidine ea mutetur, necessarium est, ut certæ leges in quaque Reip. forma sanciantur libetis populi suffragiis. Ii vero de Repub. bene merentur, qui bona illi leges praescribunt.

EX
LIBRO PRIMO
DE REPUBLICA
PLATONIS.

TYRANNICVM est, illud omne 1
dicere iustum, quod ad poten-
tioris utilitatem pertinet : item
subditos Principis vel Magistra-
tus utilitati esse destinatos.

Tyranicum est, dicere Princi- 2
pem legibus esse solutum.

Publica utilitas & salus debet 3
esse scopus Magistratui proposi-
tus. *Idem libro 3,*

Veritas est fidei & iustitiae can- 4
dor.

Fides etiam hosti data, ser- 5
ganda.

Omnis felicitatis fons est iusti- 6
tia: infelicitatis autem malitia, in-
justicia.

Ius suum cuique tribuendum, 7
ut cuique erit bono ; non autem
noxa.

Magistratus ne priuatam suam- 8
que utilitatem preferat unquam
publica.

EX LIBRO SECUNDO

DE REPUBLICA.

1. PUBLICIS institutio est maxi-
mi momenti ad viuenciam vi-
tam recte instituendam. Et lib. 4.
2. Ciuitatum ædificandarum cau-
sa & origo fuit usus ac necessitas
humanæ vitæ, quod nemo sit per
se Æu&ta&pus, i. sufficiens ad bene-
beatèque seu feliciter viuendum.
3. Vnaquæque Reipub. forma
piotibus membris, & diuersis el-
iam Magistratibus, non vni-
duntaxat constare debet.
4. Hæc maxima in omni Reipub.
forma cura, ut impenitium, &
patentium munus distinguantur.
5. Commercia debent esse libera.
6. Ne in Repub. bene morata
vnus & idem vel plures artes, vel
à sua diuersas exerceat. Idem lib. 3.
7. Prima in omni Repub. bene
constituta cura esto de Vera reli-
gione: non autem falsa vel fabu-
losa stabilienda: in qua summus
Magistratus à tenetis adeò agnis
iustitiae: & lib. 4.

EX LIBRO TERTIO

DE REPUBLICA.

LEGES sumptuariæ in Repub.
bene morata sunt condendæ,
& seruandæ. & lib. 4.

In Repub. bene morata sit om-
nium rerum externarum modus
velut in picturis, vestibus, ædibus,
aliisque rebus habendis.

Rempub. facit firmissimam ci-
uium omnium inter se concordia
& consensus, qui & inducendus
est, ubi abest: & retineendus, ubi
iam constitutus est.

Magistratus omnibus auaritiæ
sordibus carere debet.

Ad munus publicum nemo, nisi
exploratus, admittendus.

Profligare in Repub. discipli-
nae indicium est Iurisperitorum
numerus, & Medicorum copiae.
Itaque de hominum has, artes
proficientium & exercentium nu-
mero coëtendo & definiendo,
leges sunt condendæ, & ser-
uandæ.

EX LIBRO QVARTO
DE REPUBLICA.

1 MAGISTRATVS est, gubernare & tueri ex legum præscripto Rempub. Itaque neque me-
ra, neque infinita potestas est Magistracui tribuenda. Idem

lib. 5.

2 Mediocritas melius tue-
tur Rempub. quam nimia
opes.

3 Diuitiaz nimiaz socordem effi-
ciunt Rempub. & superbam.

4 Non opibus, sed vitis strenuis,
bellum geritur. Ergo ne iis Res-
pub. unquam careat, videndum
est.

5 Non potest immutari religio
absque magna Reipub. muta-
tione.

6 Magistratus est etiam summi
prospicere, & operam dare, ut
pueri & iuvenes honeste & sau-
de à prima aedœ ætate & infan-
tia instituantur.

7 In Republica bene constituta
ne fiant temeritez publicorum
consiliorum immutationes.

Iustitia

luititia ciuitatis in eo est, vi
qui imperant & parent, sint inter
te concordes, & eiusdem senten-
cæ: deinde, ut ipsiusmet ciues inter
se consentiant. *Ibidem lib. 5.*

EX LIBRO QVINTO

DE REPUBLICA.

MAGISTRATVS de suo mune-
re ignoratia, est summa Rei-
pub. pernicioes.

Respub. cum futuræ sunt feli-
ces, quum vel Reges philosopha-
buntur serio, vel recti Philosophi
regnabunt,

Virtutum omnium est femina
capax, quarum est capax mas
ipse.

Liberi summorum Magistra-
tuum mature sunt bellis astuefa-
ciendi, & artibus ad bellum ac-
cessariis.

In bellis Ciuitibus ne quis cap-
tivus fiat mancipium: aut ne spo-
llicant aliis rebus, quam armis: ac
ne eius quidem cadauet: netro-
phæa victoræ in iis statuantur
durantve: ne incendiis alii in
alios agant, ne regionis vastita-
tem inducant.

6

Bellum propriè est, quod contra extraneum & peregrinum suscipitur: quod autem ciues ipsi aut cognati populi contra se se matuò gerunt, seditio est, & rixa duntaxat: non autem propriè bellum.

EX LIBRO SEXTO

DE REPUBLICA.

MAGISTRATVM etiam felici memoria prædictum esse, valde confite.

Magna ingenia, si nacta fuerint prauani educationem, tanto euadunt deteriora. Ergo illa imprimis recte & sanctè instituenda sunt.

Magistrato est necessaria veri summi que boni vera cognitio.

EX LIBRO SEPTIMO
DE REPUBLICA.

Eius Reip. quæ felix esse volerit (omnes autem velle debent). Magistratus in veri Dei, & veri boni cognitione edocetor primâ statim ab infâns: attesque omnes ad eam primariam scientiam edicendam necessariae eidem ait-huc adolescenti traduntur. Vbi vero sic instruuntur matutâ ætatis fuerit, ad Reipub. gubernaculum tunc idem Magistratus admittetur. Veri Dei, verique boni ignorantia innumerabilium tum privatum, tum publicatum calamitatum, pessimorumque consiliorum in Rep. fons est & origo.
Quod tuto isto lib. probat Plato.

Mathematicarum etiam scientiarum, velut Arithmeticae, Geometriae, Musicæ, Altonomiae cognitione futuro Principi omnino necessaria est, tum ad politicas res domi gerendas & recte admittendas: tum etiam ad bellicas, velut vallum erigendum, obfuscionum machines exstruendas, itinera comodiè instituenda, & cetera huiusmodi.

EX LIBRO VII

DE REPUBLICA

QVVM nihil genitum sit æternum: quum omnia hæc humana variis rerum vicissitudinibus ac mutationibus sint obnoxia: quum denique res qualibet genita habeat suam quandam periodon, ac proinde florem, & postea emercescentiam seu defluuium, necesse est quoque & ipsas humanas Politias habere sua initia, incrementa, & suas quoque mutationes, & vicissitudines, ac denique tandem intēcūm.

Ex Monarchia fit Tyrannis, cùm Rex, contempta legum autoritate, quiduis agit pro animi sui libidine.

Ex Aristocratia fit Paucorum dominatio, cùm qui prius iuste & sancte Rempub. administrabant, ad opes accumulandas, agros possidendos, ambitionem & vindictam priuatam animi explendam, sua illa potestate abutuntur: & quum non virtutis, sed census in Magistratibus eligendis

ratio

tatio in ea Repub., habetur.

Nulla verò est tam subita, periculosa, tamque vehemens mutatio, quam quum quisquam sit ex ambitioso vel hoco vito avarus, vel pecuniz cupidus.

Futuræ ex Aristocratia in Oligarchiam proximè mutationis prognosticon est, quum adolescentes qui ad Reip. administrationem successuri sunt, & bonorum paternorum obligatitores, & insolentes ac libidinosi populariter eundunt.

Ex Oligarchia fit Democratia facile, quod plebs insolentiam & avaritiam Principum tolerare amplius non possit. Nam in Oligarchia divitiae sunt in magno pretio, ibique vera aemperantia & iustitia nullum ferè locum habent: sed eatum tantum umbra quedam, & focus.

Ob fenus immensum, quod Proceres exigunt, facilis fit ex Oligarchia in Democratiam mutatione.

Democratia est, ubi liberi sunt omnes ciues, & quidem aequè: ut neque cogi, neque præter voluntatem populi, puniri nemo ciuis possit.

Ex Democrata facile utrum in Regnum, cum in Ochlocratiam seu summatam confusionem missio, ubi plebs contumeliosè & petulantiter omnia pro animi libertate decernit.

In Ochlo ratiā mutatur Democrazia, quoniam nemo unus concordia & petulantia populi se se opponere potest vel ander, propriet numerū eorum, qui vitiumque illud vitium in populo fovent.

Democrazia in Regnum mortatur, quoniam ex licetia populari sic plebis animus effeminatus est ac clanguit, ut nullam amplius publicae salutis curam habeat populus; sed sui tantum pascendit suæ quietis & voluptatis souedadæ augendæque: Deinde cum est, ut ait ille, sector ac venditor laotis & suffragii ipse sui populus.

In summa, hæ mutationes omnes accidunt, quod inter Imperantes, & subditos non conueniat, id est, non ferant probent que subditi Imperantis mores, & administrationem, ut libinium iniquam contraque quoniam Imperantes non possunt dimitte

terre parentium seu subditorum
insolentiam, & mores.

EX LIBRO NONO

DE REPUBLICA.

TYRANNIDIS & stabiliendæ,
& inuadendæ animus obte-
pit, præsertim in Democracya,
quum ex tenui & rigida viræ ra-
tione, ac severa, quæ fuit sub po-
pulari statu, ciues voluptuosam,
otiosam, & ineritem vitam degu-
stare cœperunt, hacque delectari:
& habent qui eam illis summi-
nistret ac præbeat, vel pollicea-
cut.

Tyranni maximè ab iis, qui bo-
na sua abliguerint, & voluptati-
bus tamen carere non possunt,
stabiliuntur, inducuntur, ac fo-
uentur.

Tyranni in Democracya vel
Aristocracya nascuntur ii maxi-
mè, qui specie clementiæ & beni-
gnitatis in plebem, plebis fau-
orem sibi conciliant: magnum in-
terim satellitum alunt, idque
vel ad voluptatem populi, vel
ad sui custodiæ à se fieri præce-
xentes.

EX LIBRO SECUNDO
DE REPUBLICA.

1. **D**VERILIS institutio est maxi-
mi momenti ad viuendam vi-
tam recte iusticandam. Et lib.4.
2. **C**iuitatum adiudicandum cau-
sa & origo fuit usus ac necessitas
humanæ vitæ, quod nemo sit per
se aut apud. i. sufficiens ad bene-
beateque seu felicitet viuendum.
3. **V**naquæque Reipub. forma
piotibus membris, & diversis et-
iam Magistratibus, non unico
duntaxat constare debet.
4. **H**æc maxima in omni Reipub.
forma cura, ut impetantium, &
patentium munus distinguantur.
5. **C**ommercia debent esse libera.
6. **N**e in Repub. bene morata
vnus & idem vel plotes artes, vel
a sua diuersas exerceat. *Idem lib.3.*
7. **P**rima in omni Repub. bene
constituta cura esto de Vera reli-
gione: non autem falsa vel fabu-
losa stabilienda: in qua summus
Magistratus a teneris audeo agnis
instituatur: *& lib.4.*

EX LIBRO TERTIO

DE REPUBLICA.

LEGES sumptuariæ in Repub.
bene morata sunt condendæ,
& seruandæ. & lib. 4.

In Repub. bene morata sit om-
nium rerum externarum modus
velut in picturis, vestibus, ædibus,
aliisque rebus habendis.

Rempub. facit firmissimam ci-
vium omnium inter se concordia
& consensus, qui & inducendus
est, ubi abest: & retinendus, ubi
iam constitutus est.

Magistratus omnibus auatitiae
sordibus carere debet.

Ad munus publicum nemo, nisi
exploratus, admittendus.

Profligatae in Repub. discipli-
nae indicium est Iurisperitorum
numerus, & Medicorum copia.
Itaque de hominum has artes
proficiuntium & exercentium nu-
mero coëtendo & definiendo,
leges sunt condendæ, & ser-
uandæ.

EX LIBRO QVARTO
DE REPUBLICA.

1. MAGISTRATVS est, gubernante & tueri ex legum præscrip.
to Rempub. Itaque neque me-
ra, neque infinita potestas, est
Magistratui tribuenda. Idem
lib. 5.
2. Mediocritas melius tue-
tur Rempub. quam nimia
opes.
3. Diuitiaz nimiaz socordem effi-
ciunt Rempub. & superbam.
4. Non opibus, sed vitis strenuis,
bellum geritur. Ergo ne iis Res-
pub. unquam caret, videndum
est.
5. Non potest immutari religio
absque magna Reipub. muta-
tione.
6. Magistratus est etiam summi
prospicere, & operam dare, ut
pueri & iuvenes honeste & san-
cte à prima adeò ætate & infan-
tia instituantur.
7. In Republica bene constituta
ne fiant temeratiaz publicorum
consiliorum immutationes.

soliditas ciuitatis in eo est, vi
qui imperant & parent, sive inter
se concordes, & eiusdem senten-
tiae: deinde, ut ipsius ciues inter-
se consentiant. *Ibidem lib. 5.*

EX LIBRO QVINTO

DE REPUBLICA.

MAGISTRATVS de suo mone-
re ignoraria, est summa Rei-
pub. pernicies.

Respub. cum futuræ sunt feli-
ces, quum vel Reges philosopha-
buntur seriò, vel recti Philosophi
regnabunt.

Virtutum omnium est semina
capax, quarum est capax mas
ipse.

Liberi summorum Magistra-
tuum mature sunt bellis astuefa-
ciendi, & artibus ad bellum ne-
cessariis.

In bellis Ciuilibus ne quis cap-
tions fiat mancipium: aut ne spo-
lletur aliis rebus, quam armis: ac
ne eius quidem cadaver: netro-
phæa victoriz in iis statuantur
durantve: ne incendiis alii in
alios agant, ne regionis vultu-
tem iudicant.

6 Bellum propriè est, quod contra extraneum & peregrinum suscipitur: quod autem ciues ipsi aut cognati populi contra sese matuò gerunt, seditio est, & rixa duntaxat: non autem propriè bellum.

EX LIBRO SEXTO

DE REPUBLICA.

I MAGISTRATVM etiam felici memoria prædictum esse, valde confert.

Magna ingenia, si nacta fuerint prauam educationem, tanto evadunt deteriora. Ergo illa imprimit recte & sancte institutionem.

Magistratuī est necessaria veritas iniquae boni vera cognitio.

EX LIBRO SEPTIMO
DE REPUBLICA.

EIUS REIP. quæ felix esse voleret (omnes autem velle debent). Magistratus in veri Dei, & veri boni cognitione educetur prima statim ab infante: atque omnes ad eam primariam scientiam ediscendam necessariae eidein ait: huic adolescenti traduntur. Vbi vero sic instructus manuæ ætatis fuerit, ad Reipub: gubernaculæ tunc idem Magistratus admoueretur. Veri Dei, verique boni ignorantia inuenerabilium tum priuatarum, tum publicarum calamitarum, pessimorumque consiliorum in Rep. fons est & origo. *Quod tuto isto lib. probat Plato.*

Mathematicarum etiam scientiarum, velut Arithmeticae, Geometriae, Musicae, Astronomiae cognitionis futuro Principi omnino necessaria est, tum ad politicas res domi gerendas & recte administrandas: tum etiam ad bellicas, velut Vallum erigendum, obdicionum machinas extiruendas, itinera commodè instituenda, & cetera hujusmodi.

EX LIBRO VIIE

DE REPUBLICA.

QVVM nihil genitum sit externum: quum omnia hæc humana variis rerum vicissitudinibus ac mutationibus sint obnoxia: quum denique res qualibet genita habeat suam quandam periodon, ac proinde florem, & postea emercentiam seu defluvium, necesse est quoque & ipsas humanas Politias habere sua initia, incrementa, & suas quoque mutationes, & vicissitudines, ac denique tandem intericum.

Ex Monarchia fit Tyrannis, cùm Rex, contempta legum auctoritate, quiduis agit pro animi sui libidine.

Ex Aristocratia fit Paucorum dominatio, cùm qui prius iuste & sancte Rempub. administrabant, ad opes accumulandas, agros possidendos, ambitionem & vindictam priuatam animi explendam, sua illa potestate abutuntur: & quoni non virtutis, sed census in Magistratibus eligendis

ratio

tatio in ea Repub. habetur.

Nulla verò est tam subita, periculosa, tamque vehemens mutatio, quam quum quisquam sit ex ambitioso vel hoco vito auarus vel pecuniz cupidus.

Futuræ ex Aristocratia in Oligarchiam proximè mutationis prognosticon est, quum adolescentes qui ad Reip. administrationem successuri sunt, & bonorum paternorum obligatitores, & insolentes ac libidinosi populariter euadunt.

Ex Oligarchia fit Democratia facile, quod plebs insolentiam & auaritiam Principum tolerare amplius non possit. Nam in Oligarchia divitiæ sunt in magno pretio, abique vera & emperantia & iustitia nullum ferè locum habent: sed earum tantum umbra quædam, & focus.

Ob fenus immensum, quod Proceres exigunt, facilis fit ex Oligarchia in Democratiam mutatione.

Democratia est, ubi liberi sunt omnes ciues, & quidem æquè: neque cogi, neque præter voluntatem populi, puniri nemo ciuis possit.

Ex Democrata facile ut cum in Regnum, cum in Ochlocratiam seu summa confusionem mutatio, ubi plebs contumeliosè & petulantiter omnia pro animi libertate decernit.

In Ochlocratiam mutatur Democratio, quoniam nemo unus consummatio & petulantia populi se se opponere potest vel auctor, propriet numerū eorum, qui vitrumque illud vitium in populo ferunt.

Democratio in Regnum mutatur, quoniam ex licetia populari sic plebis animus effeminatus est ac elanguit, ut nullam amplius publicat salutis curam habeat populus; sed sui tantum pascendis suæ quietis & voluptatis souhaitæ augendæque: Deinde cum est, ut ait ille, sector ac venditor laudis & suffragii ipse sui populus.

In somima, hæ mutationes omnes accidunt, quod inter Imperantes, & subditos non conueniat, id est, non ferant probent que subditi Imperantis mores, & administrationem, ut sibi minimum iniquam contraque quoniam Imperantes non possunt dñe: iiii

leire parentium seu subditorum
insolentiam, & mores.

EX LIBRO NONO

DE REPUBLICA.

TYRANNIDIS & stabiliendæ, 2
de inuadendæ animus obte-
pit, præfertim in Democratio,
quum ex tenui & rigida viræ ra-
tione, ac secura, quæ fuit sub po-
pulari statu, ciues voluptuosam,
otiosam, & inerem vitam degu-
stare cœperunt, hacque delectari:
& habent qui eam illis summi-
nister ac præbeat, vel pollicea-
tur.

Tytanni maximè ab iis, qui ho-
na sua abligurierint, & voluptati-
bus tamen carere non possint,
stabiliuntur, inducuntur, ac fo-
uentur.

Tyranni in Democratio vel
Aristocratio nascuntur iii maxi-
mè, qui specie clementia: & beni-
gnitatis in plebem, plebis fau-
orem sibi conciliant: magnum in-
terim satellitium alunt, idque
vel ad voluptatem populi, vel
ad sui custodiæ à se fieri præte-
xentes.

Qui tyrannidem inuadere cogitant aut stabilire, adulatores maximè asciscunt: sceleratis socios adiungunt: famuli & servi, imò mancipia euadunt eorum, quos sibi ad id fauentes, & ad sua iusta exequenda audaces vident: denique consciis omnia indulgent quantumvis prava & iniqua, ut imperio tandem perdiantur.

Tyrannica ingenia semper improbissimis adulantur: alicui serviunt: inquieta vivunt: furiis & cruciatibus conscientiae torquentur: denique sunt procul infelicia ac misera, quamcunque vita lætitiam simulent aut præ se ferant.

Omnium mortalium maximè servi sunt vilissimaque mancipia, qui Tyranno subiiciuntur; & si qua Resp. vel Regnum iis patet. In eo denique statu tandem omnis veri, boni, & æqui studium & amor petit non modo publicè, sed etiam priuatè.

Tyrannus, more cæterorum hominum ingenuorum, neque domo solos egredi, neque publicis conventibus interesse, neque libertè loqui vel vivere potest: sed

velut

velut multe inter priuatos patie-
tes latitans, vel stipatoribus tan-
quam carcere circumseptus, ab
iisque etiam obseruatus, & ab iis
sibi metuens, latitat, & viuit.

Tyrannus, quantumuis felix,
est bono Rege, quantumuis infe-
lice, miserior septingentis viginti
nouem partibus, i. infinitis mo-
dis.

Nunquam felix, qui iniuste
agit.

EX LIBRO DECIMO

DE REPUBLICA.

Deus generis humani curam
gerit. Itaque iustos Principes
beatum in hac, cum in futura
vita: iniustos autem utroque
ponit.

Magistratus det operam, ut ex
voce assidue ciuium autibus cir-
cumsonent, quæ eos à scelere
auocent: & ad iusticiam & pie-
tatem instruant, & excent.

Omnes artes curiosæ, & libri
vani, aut in Deum blasphemii, à
bono principe tollendi.

Boni præmiis ad virtutem hor-
tadis suppliciis à vicio reuocandi.

EX LIBRO PRIMO
DE LEGIBVS
PLATONIS.

HORRENDVM est Pædæcastias crimen: sed & coitus omnis, in quo præter naturam, aut honestatem homines concubant, damnandus est.

3 Non possunt eadem leges omnibus Reipub. formis esse accommodatae; sed cuique formæ suæ quædam ac peculiariæ ferendæ. In omnibus tamen naturali illius æquitatis, & rectæ rationis norma, sequenda est, viportum omnium legum lex ac fundatum seu firmamentum;

3 Leges neque nimium severæ seu acerbæ; neque etiam nimium faciles ac indulgentes sunt: Suni enim virtusque virtiosæ.

4 Leges de connubiis, quo gradu oimirum homines conueniant, qui ordinis inter se, qua ritate, quibus conditionibus maritati debeat, primum in Repub. hinc

constituta locum penè obtulerint,
suntque constituenda.

Proximæ sunt superioribus le-
ges de rebus puerorum institutio-
ne, qua res honestas studio com-
plectantur adolescentes : à rebus
autem turpibus abhorreant. *ib. 2.*
de Legibus.

Bellorum duo sunt geneta:
Vnum, Ciuite; alterum, Peregrini-
num. Illud autem Ciuite hoc pe-
regrino longè est periculosius: Ac
proinde ad Ciuite testinguendam,
bella externa suscipere ex-
pedit.

Leges, aut Respub. quæ rotæ
ad res bellicas gerendas sunt
comparatae, bella potius, quam
pacem in ciuitate alunt: quæ
les Lacedæmoniorum leges fue-
runt.

Bellum nullum ipsum pet se est
optandum, sed pacis tantum cau-
sa suscipiendum.

Eiam viatorie ipsæ sunt sœpe
ipsis quoque viatoribus funestæ
& Cadmeæ. Itaque bella minimè
optanda, vel ad ea Respubli-
ca componenda constituenda
que.

Nihil anarchia pericu-
lo-

sive.

11 Ebrietas in omni bene motata
Repub. castiganda. Nam ebriosi
sunt facile seditiosi: usum ratio-
nis ubique, & corporis vites in-
tegra adhuc seate amittunt. Es-
lib.6.

EX LIBRO SECUNDO

DE LEGIBUS.

1 Disciplina, & regula actione-
rum exteriarum aliqua de-
bet esse, eaque certa constituta in
quauis Repub. bene motata.

2 Ea regula disciplinæ seu actione-
rum debet & constituere & ani-
maduertere quid sit cuique æta-
ti, sexui, hominum generi, & or-
dini (pro ratione illius loci, &
corum hominum, inter quos est
ciuitas) decorum.

3 Sed & cantus, ludus, saltatio,
coniuicia, gymnasia, exercita-
tionesque publicæ ac priuatae
sunt legibus definiendas, ut volu-
ptati modum ponere, & quidem
matrem, homines assuescant
& honestis abntaxat rebus dele-
ctari.

4 Poëtices quoque studium in

Repub.

Repub. legibus est a bono Principi cipe & regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne sint nimium multi poëtæ, id est, nimium multi inertes, vani, & assentatores in Repub. homines ac nugigetuli.

Vini usus, praesertim in calidis regionibus, est adolescentibus vel interdicendus, vel moderandus.

Coniuiales leges neque sunt nimium laxæ, neque nimium seueræ. Omnis autem a coniuiciis ebrietas, intemperantia, & rixa semper ex legibus exulet; ac puniatur, si interuenierit.

Ne in vestitu, viatu, cæterisque rebus huiusmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores discant, diligenter prospiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Recipubo.

Princeps, ac Magistratus quilibet debet esse & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, ut quæ salutaria sunt, constantes exequatur.

Turpissimum est, Magistratum aut Principem eo ipso ore mentiri, quo Deum inuocat.

SIMILIA Principis aut Magistratus in eo cura esse debet, ut iugis omnes in communione Reipublicæ salute sancte & honeste suenda consentiant maximè.

Istem ut hoc inculcat, Nullas res externas absque virtute, pietate in Deum, & iustitia esse vel utilitas, vel iucundas.

EX LIBRO TERTIO
DE LEGIBVS.

QUEMADMODVM homo absque societate vivere non potest: ita neque societas diuturna aut tutta absque legibus vnguam esse poterit.

Ica quæ hominum natura & ipsa æquitas leges & Reipub. formæ extudit, expressæ, inuenit, ediditque.

Oprimatrum Reipub. formatum optima est Monarchia, quæ bonis legibus sancta est, ac virtutem proximè enim ad paciam potestate accedit.

Regum tyrannis & iniustum imperium popularem libertatem induxit, quod hujusmodi regum notes populus amplius non posset pati.

Omnis R^espub. & illius forma
à seipsa, proprie^t subortas in ea
tandem corruptelas, deletus &
eruerit.

Leges populi suffragiis libertis
probati debent, ut vim habeant;
illisque obtemperet.

Ignorantia vel improbitas Im-
perantium est politia pellis &
pernicies summa.

Infinita potestas etiam in Regi-
bus ipsis, quæ sese legum vincu-
lis coerceti non patitur, est cer-
tissima R^egni ac Reipub. ruina;
& proxime occasuræ prognosli-
con. Contra quam remedium est,
ut leges obseruentur etiam ab ip-
so principe, idque facere cogar-
tur ab Ordinibus regni, vel inui-
tus.

EX LIBRO QVARTO.

DE LEGIBVS.

Is situs ciuitatis est noxius, quæ
nimia commerciorum licentia
bonis moribus officit, qualis
est ciuitatum quæ sunt ad mate-
ria.

1 Careat ciuitas iis rebus & commiscariis, quorum noxia est tractatio, usus, & imitatio, uti serici, & cupediaturum, & fucorum.

2 Maritima militia raro cum pedestri, qua constanter est, convenit.

3 Omnis ciuitas & legibus, & Dei occulto quidem, sed certo decreto nititur.

4 In rebus humanis secundum Deum agendi oportunitas, & celeritas valet plutimum.

5 Pessime regitur ea ciuitas, in qua non leges præsunt, sed voluntas Magistratum. Optime vero illa, in qua leges dominantur ipsis Magistribus.

6 Religio vera est firmamentum Reip. itaque potissima de ea constituenda cura Reip. esse debet.

7 Secundum Deum debemus plutimum parentibus. Itaque leges quoque de liberorum erga parentes officio sunt sepe sancienda.

8 Liberi parentibus se & sua debent, ac proinde eos colant: nemeratio quidem ac leui sermonne eos offendant: iratis denique cedant parentibus libezi.

Goniugium est fundamentum genetis humani. Itaque illas castitas & sanctitas debet seuerè legibus sanciri. Et Ab.6.

EX LIBRO QVINTO

DE LEGIBVS.

FRUSTRA leges iis præscribuntur, qui nolunt ipsis libi esse lex, neque priuatim eas, quamvis etiam sint, seruare: sed in latebris eas violent.

Maxima poena est malo astenitudo.

Nimis opes diuitiarumque copia est Repub. noxia. Nam ex illa insolentia, dissidia & immanis voluptatum fœdissimacum usus & luxus oritur.

Magna virtus & Victoria, patris legibus obtemperare, & in eo seipsum vincere.

Qui magistratum malos punientem adiuuat, is omnipotens magni est in Repub. momenti, bonusque ciuis.

Fides est fundamentum societatis humanæ: perfidia vero ciudem pestis.

Patria, eiusque salus, parenti-

bos eorumque incolumentati eli-
à liberis præfetenda.

3 Hospites & supplices vel ne à
Repub. admittantur, vel admis-
ne prodantur.

9 Ciuias nimium populosa in
colonias exoneranda est.

10 In coloniis deducendis leges,
sedes, assignati agri, & munimenta
coloniæ, ac riuisdem imperium
accuratè describendum, ac tueri-
sum est.

11 Lucti faciendi modus in Repub-
sancte instituta est legibus defi-
niendus, ne quatinus aīs pecunia-
ria liceat; aut quodvis lucti ge-
nus concedatur. Denique sœno-
ri modus præscribendus.

12 Mensurarum modus ad com-
merciorum cum vicinis ratio-
nem commodus, præscribendus
quoque.

13 Agri publici, eorumque fines &
modus, publicè notus sit, ac de-
scriptus.

EX LIBRO SEXTO
DE LEGIBVS.

OMNIS de Repub. confusio tollenda: itemque infinitum Magistratuum imperium certis finibus coercendum.

Leges Politicæ mutari ex usu Reipub. possunt; sed ex consensu cum Magistratus, cum populi interim, & usquequo fuerint immutatae, est ex iis vivendum quibuslibet ciuibus.

Religio Vera bonarum legum origo est.

Leges absque Magistratu inutiles.

Boni muneribus publicis praeficiendi. nam sua auctoritate abusens Magistratus maximè nocet.

Magistratus sanctè, id est, in uocato Dei priùs nomine; & circumspetè, id est, ex populi suffragiis, eligendus.

Nulla est Resp. ubi iudiciorum forensium ratio aut nulla est, aut non rectè constituta.

Festinatio est iudiciorum noverca & labes.

9 Non vñus dñntaxat lñdex sit,
qui statim de quoqñ negotio
vltimam ferat sententiam: sed
plures snt appellationis gra-
dus.

10 Priùs per amicos tentanda es-
t pax inter ciues, qm̄ lites inten-
tientur.

11 Iudex Dei personam quodam-
modo repræsentat.

12 Adolescentia recta institutio
est publicorum negotiorum om-
nium maxime serium.

13 Ne quis dum Reipub. vacat &
inseruit, in priuatis bonis dam-
num patiatur: sed interim illi pro-
spiciatur.

14 Serui aliter qm̄ ingeni tra-
gandi.

15 Noua instituta tandem con-
suetudine emollescunt & placere
incipiunt.

16 Etiam de mulieribus, & iis te-
bus, quæ ad eas pertinent, leges à
bono Principe ferendæ.

17 Prima sit eorum, qui Dei cul-
tui inseruiunt, creandoram, &
habendorum cura Reipub.

18 Secunda, Magistratus eius eli-
gendi, qui legum custodiaz pra-
tit.

19 Tertiò, Militares Magistratus,

Duces belli & Centuriones eli-
gantur.

Quartò, Aediles, id est, ii Magi-
stratus qui minutam politiam cu-
rant, eligendi.

Nullus Magistratus à reddenda
sui muneric ratione Reipub. int-
munis esto.

De Coniugibus, Dotibus, & Di-
uortiis leges scribuntur.

Census discrimen habendum,
ut inde dignitatis ratio inter Ci-
ues habeti quoque possit: item &
onerum publicorum.

Quæstores, qui publico æxario
præfint, illudque curent, quinto
loco cœantur.

In Muneribus publicis demandan-
dandis, non personarum, sed ipso-
rum munerum, & eorum, qui ad
ea sunt idonei, habenda ratio.

Electio[n]es liberè & incorruptè,
sive ambitu hiant.

Qui ciuis munus sibi à Repub.
demandatum recusatit, damnas
esto.

EX LIBRO SEPTIMO
DE LEGIBVS.

1. **E**x iam quæ leuia in speciem
videtur, non tamen à Legis-
latore prætermittenda, qualis li-
berorum educatio, cultus, vi-
ctus, &c. de prægnantibus mu-
lieribus edita.

2. Pueri neque nimia seueritate
contineantur, neque deliciis af-
fuescant.

3. Militatis disciplina pueros ma-
tutè docenda, & illi ad eam sunt
assuefaciendi.

4. Cantiones dissolutæ, quoniam
animos quoque corrumptunt,
sunt abigendæ.

5. Rerum exteriarum, uti ludi,
supellecīlis, vestitus, vietus mu-
tatio, semper periculosa Reipub-
licorum enim immutationem si-
mul affert.

6. Literarum, & Mathematicarum
artium scientia est adolescentibus
per utilis, imò necessaria.

7. Quæ sanctitas in puerorum
matrum moribus requiritur, ea-
dem quoque in feminis, imò et-
iam seuerior servetur.

Ne quod scriptum in lucem
edator in seio Magistratu.^g

Venationibus liberi præsentim
nobilium, qui ad bellum sunt
asuefaciendi, strenue exerce-
tor.^s

EX LIBRO OCTAVO
DE LEGIBVS.

OMNIS æquitatis, ex qua bo-
nae leges pendent, firmamen-
tum est Dei metus.^t

In ferendis legibus cauendum
ne per eas alicui flagitio labes
pateat, velut in Lacedæmonio-
rum legibus, ut clam futari lice-
ter.^a

Non omnes uxores ducere si-
cet: sed à quatundam nuptiis est
abstinendum, partim natura ho-
nestate id suadente, partim poli-
tica utilitate.^b

Adulteria & scortationes ex
eadem æquitatis regula damnau-
tur.^c

Militaris disciplinae cognitio
vigore debet in quavis duicitura
Repub.^d

Ludorum publicorum, qui ad

7. emi militarem pertinent, usus in
Repub. esse debet: & præmia iis
publicè proposita.

8. Est tyrannorum nolle ut sub-
iecti sese militaribus rebus exer-
ceant.

9. Unicuique bonorum suorum
possessio libera & integra ex le-
gibus esto, tum cui, tum peregrini-
q: nisi si quis ciuis prodigus iis
furiosè abutatur.

10. De Aliorū ratione & copia
leges & statuenda & seruanda.

11. Inquilinorum iura inter nos
intemerata, non tamen ciuibus
paria sunt.

12. Ne vni plura officia publica
gerere, aut plures artes priuatim
exercere liceat.

EX LIBRO NONO

DE LEGIBVS.

13. Est boni Legislatoris leges ip-
fas ex honesti & æqui forma-
ta generaliter ponere accommo-
datas ad formam Reip. quæ pla-
cuit. Est boni Iudicis easdem le-
ges ad singularia hominum facta
prudenter pro variis circumstan-
ciis applicare, & accommodare.

Leges

Leges ponuntur, ut secundum eas viuatur. Sunt autem necessariae, propter humanæ naturæ corruptionem, cuius luctuosissima effecta etiam in sanctissimis hominibus apparet.

Publicæ utilitatis respectus est & publicæ & priuatæ pacis firmamentum.

Præsentissimum ad furores hominum tyrannorum, ac Magistratum impotentum coercendos remedium, si iustitiae & iniquitatis variis exitus sibi representent.

In Repub. bene morata iudicia forensia constitui debent, in quibus ex æquo & bono, secundum leges tamen, & obseruato legitimo cognitionis ordine, qui præscribetur, de controversis priuatorum inter se iudicetur.

Iudiciorum forensium duplex est genus: Vnum Civile, in quo caussæ pecuniariæ disceptantur: Alterum Crimiale, in quo delicta hominum ex legibus vindicantur.

In criminalibus iudiciis accusatio rei, eiusdemque defensio sit libera, certa, examinata, non festinata, à iuratis iudicibus:

et tandem sententia dicatur ac pronuntietur.

8 Festinatio & mora sunt bonorum iudiciorum nouerat.

9 Nullum crimen in Repub. bene morata maneat impunitum, licet non omnia crimina pari poena sint vindicanda.

10 Criminum alia sunt voluntaria, alia non voluntaria, utique siue dolo malo, & animo nocendi fiunt: illa grauius; haec leuius sunt punienda.

11 Exilium, Carcer, Infamia, Verbera, Deportatio, Mors seu Capitalis supplicium sunt poenae criminum, quae pro eorum varietate & grauitate imponi debent, & legibus in sceleratos statui; Bonorum autem confis.ationem non vult Plato statui pro poena, ne filius pro patre puniatur.

12 In iudicandis puniendisque criminibus personarum, quae deliquerunt, & in quas etiam peccatum est, habenda ratio, Vitum Magistratus, an priuatus Iesus: utrum filius patrem, an extraneum offendit: seruos dominum: uxor maritum. Nam haec personae peccantes per merito grauius puniuntur: & Magistra-

tui quam priuato tacta iniuria le-
uerius castiganda est.

Criminum pœnas statuere de-
bet Iudex & Legislator eo anime
affectione erga ciues & ipsos mei
puniendos, quo pacet erga filios
ducitur, quos ramen punit.

Sacrilegia, & patricidia, item-
que Maiestatis, & veneficii, &
cædis crima gravissimis pœnis
coerceri debent.

Cum omnibus ciuibus, ut sint
ab omni iniuria tuti, prospici de-
bet; tum vero senibus, idque ma-
xime: imò etiam efficiendum, ut
senes à iuuenibus omnibus hono-
rentur.

EX LIBRO DECIMO

DE LEGIBVS.

VERT Dei ignoratio est summa
omnium Retump. pestis. Ita-
que omnis humanæ societatis
fundamentum conuellit, qui Re-
ligionem tollit, aut ex animis ho-
minum conuellit.

Quo sit, ut summis gravissi-
misque pœnis punienda sit om-

impietas, cuiuscumque sui generis ac speciei.

Itaque nequaquam in Repub. bene morata tolerandæ vel disputationes ipsæ contra Deum, & eius Prudentiam. Mala est enim consuetudo contra Deum disputandi, siue id ex animo fiat, siue simulatè.

Deinde eorum hominum voces coercendæ, qui aiunt Religio nem esse hominum commentū, arte institutum, ut maioris cuiusdam & augustæ potestatis metu homines in officio continetur.

Tertio punienda est omnis impietas. Et autem eius species triplex: Prima negat Deum esse validum. Secunda, negat Deum res hasce regere; & præterim genus humanum. Tam enim Deum negat qui ipsius Prudentiam tollit, quam qui Dei ullius usurpationem conuellicet. Tertia impietatis species est, eorum, qui contendunt Deum donis, muneribus ac preceibus placari; ac induci, ut indulget hominum sceleribus. Hac etiam plane blasphema est sententia.

Eloquens est omnium superstitionis

petitionum origo: ac proinde
nemini licere debet, ut priuatim
quos velit, deos habeat: aut ut ve-
rum Deum pro animi sui arbitrio
colat; aut religionem ipse sibi in-
stituat.

Is religionem perturbat, qui
de Dei natura impiè loquitur, aut
scribit. Itaque puniendus est, &
quidem capite.

Qui pacem publicam, aut Repub.
ordinem perturbat, capite
puniendus quoque est.

Qui rem alienam inuito domi-
no capit, aut retinet, aut conte-
ctat, fur est: ac proinde coērcen-
dus. Debet enim in Repub. bene
morata cuique ius suum conser-
uari, ne à quopiam illi adimatur
aut immittetur.

Vis omnis & publica & priua-
ta in Repub. bene constituta ab-
est: qui vim alteri infert, coēr-
cetor.

EX LIBRO VNDECIMO
DE LEGIBVS.

1 OMNIVM contraetuum priu-
totum fundamentum , do-
miniorum distinctio ; & rei sua
tuta cuique possessio : quæ sevère
legibus est stabilienda . Itaque
Mēum, & Tuum esse in Republica
debet .

2 Pessimè rem habet , qui malis
attibus habet .

3 Vti fides in omnibus nostris
contractibus seruanda : sic fraus
& dolus malus coercendus , ne
minique prodesse debet .

4 Testamentorum factio & in
Repub. bene morata locum ha-
bent : & ratum sit , quod testator
dixerit , legatit , aut iussit le-
gibus publicis non contra-
tiim .

5 Delitia testantiori , & fraudes
captatorum ne pro legitima te-
statoris voluntate intestamentis
obtinendo , sed à iudice emen-
dantur .

6 Hæres à legatariis distinctus

est

est naturā. Hæc est p̄nes quoniam
ius ipsum hereditatis & caput
amīlīe manet: Legatarius autem
potiunculam tantum bono-
rum habet.

Post testamentorum sanctio-
nem proxima sit cura de tutela
& curatela eorum, qui a parenti-
bus morientibus minores aetatis
xxv. relinquantur.

Pupillorum summatam curam
Magistratus habeat, velut com-
munis omnium ciuium pa-
rens.

Tutores pupillis; curatores
caeris, qui sunt infra xxv. aetatis
annum, denatur à Magistratu virtu-
tioni, & eorum amantes, qui &
personam & bona pupillorum
curent.

Tutorum negligentia, rapaci-
tatis aut auaritiae in administra-
tione pupillorum sibi commissorum
tutela Deus erit vindicta: ac proin-
te sit eorum in Tutoribus virtio-
rum Magistratus index & vindicta
acerrimus.

Tutor pupilos sibi commissos
periode atque proprios liberos,
curet patetano affectu.

Tertia: Magistratus cura sic de-

Marrimo-

13 Matrimonii. Nam & hi sunt
quoque necessarii inter mortales
contractus ac iuris gentium, vii
Testamentorum factio, & Tuto-
rum datio.

14 Ut Matrimonia sancte coenam
contenta castè conseruentur:
proles ex iis suscepta educatur,
idque prouideat Magistratus.

15 Quix coniugia contracta coa-
lescere non possunt, vel iam con-
summata, vel nondum, diuoxio
vel repudio dissoluantur.

16 Quatta Magistratus cura si,
Ut liberi parentibus suis obse-
quantur. Hi enim libertis sunt vi-
uum Dei ipius simulaçrum.

17 Initiz, contumeliz, conuictis,
famosi libelli, detractiones pu-
blicæ priuatæque sunt à Magi-
stratu coercendæ, ut pax inter
ciues maneat.

18 Mendicitas in Repub, bene mo-
rata non est publicè toleranda:
sed cogatur unusquisque victimum
Qui honestis artibus gozare, &
comparare.

19 Si quadrupes pauperiem, vel
seruus noxam intulerit, pro dam-
no accepto aduersus eorum do-
minos ius & actio esto.

Quodvis damnum alii ab alio

datum,

datum, iussu Magistratus, si qui intulit vterò non satisfacit, resarcieandum est.

Libertorum, & Clientum in patronos obsequium legibus san-

citor. 20
Qui venenum adhibuerit, capi-

cali supplicio afficitur. 21

Cauponatum numerus, & Caupo-

natiz artis lucrum & modus à

Magistratu lege publica definiti-

us est, qui ex usu Reip. sit, & ex

equitate. 22

Rabulæ, & ars ipsa Rabularia

seueris pœnis coercitor: imo ex

Repub. bene morata prossus ex-

pellitor, abigitorque. 23

EX LIBRO DVODECIMO

DE LACIBVS.

Lacum finis est, ut obsequan-

tut homines, ac præcepta effi-

ciant: istius obsequii finis, salus

Reipub. 24

Leges publicæ in religione hoc

primum statuere debent, ut Deus

pure, & ex animo, non autem ex

opum & rerum externarum luxu

& sumptu colatur. 25

Deinde, ut quamvis corpus,

- (quod est animi domicilium) sit honeste sepeliendum, sumptus iam men & luctus in sepulturis ac funeralibus sit moderatus, & definitus.
- 4 Tertio, ut iustisiorandi publice vel priuatim interpositi auctoritas, fides, & observatio sancta sit, rata, firma, & inviolabilis.
- 5 Ceterum eadem publicæ leges etiam de Politicis rebus sancte debent.
- 6 Et quidem primum, Ne quis priuata auctoritate publicum negotium gerat: id est, ne priuatus in Magistratus fines irrueat.
- 7 Deinde, ut qui in publici muneris administratione pecuniam acceperit, aut prævaricari deprehensus fuerit, gravissime puniantur.
- 8 Tertio, Ac proinde in omnes Reipub. Magistratus Censoris ac Censuræ suprema auctoritas esse debet, qui peccantes Magistratus vel in Magistratu ipso, vel postquam ex eo abierint, puniat, loco moueat, & de gradu debeat.
- 9 Sacrum aliquod collegium in quauis Repub. instituantur quo-

que, ad quod publicarum legum violacatum cognitio & ius pertinet, qui sit supremus Reipub. senatus: in quem boni iuuenes & optimi cives recipiantur.

Qui Magistratus publicam pecuniam interuerteret, peculatus pœnis teneatur.

In re militari ne quid sine imperio fiat.

In re militari nunquam anachia tolerator.

Pax, aut bellum non nisi ex Reip. aut Ordinum iussu & consensu decernitor.

Retrum dominia in quaq. Rep. certa, & definita sunt: eorumque acquitendotum certa ratio legibus definitor.

Ad dominiā terum definienda Usucaptionis seu Præscriptionis bona fide factæ zicina auctoritas esto.

Fideiussionis sponsio rata ac firma esto, ut fideiussioni conueniri & cogi possit.

Peregrinorum commercia ne Respub. auerterat; sed ea & prudenter & veliter teneatur, nullaque fiat peregrinis à ciutbus iniuria.

Ne ramen peregrini mores im-

probos in Rempub. inuchant,
Magistratus prudenter prospic-
tito.

Bonus ciuis onera Reipub. ne
recusato, sed ea lubens colerato
& obito.

EX EPINOMI DE

SE V LIBRO XIII

DE LEGIBVS.

OMNIS legum ferendarum
ratio est manca absque vera
sapientia.

Est autem illa vera sapientia,
qua Deum, ipso duce & auspice,
cognoscimus, & quidem vere.
Haec & nos & Remp. sola felici-
tates efficit.

Huius consequenda ratio est
firmitas persuasio religionis, nimi-
tum esse aliquem Deum vetum
& supremum, qui haec omnia re-
gat, & qui sit a nobis pli colo-
sus, & sincerius.

EX ARISTOTELE.

VRBS commodo loco ponenda est, vbi & rebus ad hanc vitam necessariis abundet, & aditi commode possit a ciuibus: difficile vero ab hostibus. *Aristot. lib. 6. Politic. cap 7. lib. 5. cap. 7. lib. 7. cap. 4. & 5.*

Is vero sitos erit; si ad mare vrbis condatur. *Lib. 7. Politic cap. 5.*

Si salubris sit eo loco aer, quo ponitur; si in colliculo statuarur, aut editiore loco & libero in prospectum: si ad solem orientem spectet: si egrediendi & ingrediendi ratio, ut pote flexuosa, ciuibus sit facilis; hostibus & extraneis difficilis. *Aristot. lib. 7. Politic. cap. 11.*

Mutis & munitionibus, bellicoque omni apparatu est munienda ciuitas, postquam erit condita. *Lib. 7. Polit. cap. 11.*

In quaque ciuitate seu urbe condita debet esse certus ciuium numerus, pro ratione agrotum & locorum illi ciuitati subiectorum: & is duntaxat numerus

definiri de admitti scribique debet, qui in illa vrbe commode & liberaliter viuere, atque a vicino agro ali possit. Aristos. lib. 7. cap. 4.

¶ 5.

Nec vero ciuitas eò felicior est, quo maiore ciuium numero consistat. Patuam enim praefeti immenses & magna Aristoteles, cum quod parva melius regatur; cum etiam quod vrbis à gente & illo hominum infinito numero differeat. Ibidem.

Magna aut valida ciuitas non est ea estimanda, ex qua capones, & opifices quidem numero multi prodeunt; pauci vero milites. Lib. 7. Politic. cap. 4.

¶ 6. Ciuis est Aristoteli qui bonorum ac Magistratus domestici, vel bellici consequendi in ea Repub. ius habet. Nam qui vel arma, vel iudicia cum honore capessere in Repub. possunt, sunt partes Reip. & ciues. Aristot. lib. 3. cap. 4. lib. 7. cap. 9.

¶ 7. In Aegypto vero fuerunt quatuor principi regni ordines: Reges, Sacerdotes, Bellatores, & Opifices: qui postremi & ipsi in quatuor ordines quoque diuidebantur, nimirum Nautas, Ar-

chaeos.

ifices, Agricolas & Pastores.
Aristot. lib. 7. cap. 10. Politic. Herodo-
tus lib. 2. Histor.

Civis bonus, & vir bonus non
semper idem est Aristotelii, nempe
in qua Repub. non sunt eadem
Leges, ciuiles, & piæ. In qua vero
Repub. leges eadem sunt ciuiles
& piæ, in ea est idem civis bonus,
& vir bonus. Est enim Civis bo-
nus qui legibus ciuitatis patet, ex
quibus vult & studet conseruare
Repub.

Finis Urbium, ac Rerumpubli-
caturum condendatum hic fuit, Ut
in ea societate felices essent, &
bene beataeque viuerent, qui in
vnam huiusmodi ciuitatem &
Republicam conuenient. Ari-
stot. lib. 1. Politic.

Ciuitas est multorum vicorum
collectio in vnam & eandem Po-
litice formam consentiens, qua
ab uno eodemque Magistratu gu-
bernatur, ad vitam prout contin-
gete potest, optimam consequen-
dam. Aristot. lib. 1. Politic lib. 7.
cap. 8.

Non est autem ynica urbium
aut ciuitatum societatumque
humanarum legitima gubern-
atio; sed triplex: Monarchia

nempe, Aristocracia, & Democratia. lib. 2. cap. 2. & lib. 4. In summa, In omni politia quatinus spectaturque iuris quendam inter eos, qui sunt illius Reip. partes, communitas. Aristot. lib. 5. Politic. cap. I.

Monarchia est, ubi penes unum virum bonum, & ex legibus sanitatis omnia gerentem, est summum totius Reipub. imperium. Qui huic praest, dicitur Rex. Hic autem omnia ad ipsam Reipub. utilitatem, non suam referet. Aristot. lib. 1., Politic. lib. 5. cap. 10.

Huic Monarchiae opponitur Tyrannus est autem cum unus ex libitu animi omnia gerit in Reipub. Is autem Tyrannus appellatur, qui omnia ad suam utilitatem, vel libidinem, vindictamque animi explendam refert.

Reges a ciuibus custodiantur: Tyranni ab extraneis. Reges amant suos ciues, & ab iis amantur: Tyranni eos oderunt, immo ipsos inimici satellites suos metuant. Reges subleuant subditos tributis quantum possunt: Tyranni eos onerant, ut exhaustant, & opprimant. Reges nobilitatem regni.

tegni, & viros bonos alunt, fo-
uent & conseruant: Tyranni &
nobiles, & bonos viros velvi, vel
clam tollunt. Aristot. lib. 5. Poli-
tic. cap. 10. 31. lib. 4. cap. 10.

Tyrannis ferè oritur ex nimia
Procerum in Regem adulatione,
in Monatchiis: io aliis autem
Reipub. formis, ex varia Proce-
rum & optimatum criminatione,
quæ ab uno aliquo fit apud popu-
lum. Ibid. Pauci vero dominatus
Tyrannici sunt diuturni. Lib. 5.
cap. 12. Politic.

Aristocracia est ubi penes plu-
res viros bonos Simplicitet est
summa Reipub. & æquali inter
eos potestate & iure administra-
tio.

Hæc diuturnior est, & ferè tu-
tior & æquior: leges enim planè
dominantur. Ex virtute, non
ex censu honores demandantur.
Nobilitatis verò ratio habetur.
Huius tamen possunt esse variaz
species. Aristot. lib. 3. cap. 11. lib. 4.
cap. 7. lib. 6. cap. 2.

Huic opponitur Oligarchia. est
autem quum pauci omnia pro
suo libitu agunt in Repub. &
summum imperium habent, qui
non ex virtute, sed ex opibus

- ad eum honorem delegantur.
11. **Democratia**, iettiz legitima Politia species. Est autem quoniam penes totum populum ius ipsius summum imperii & rerum publicarum deliberatio definitio que manet.
12. Huius Politiz fundamentum est libertas, non autem licentia, popularis. Itaque omnes dignitates in hoc statu omnibus, id est, cuius hominum ordini communicantur. Arx nulla in populari statu habenda. Divites ad graiora onera elegantur. Magistratus mutantur, nec ulli sunt perpetui. *Aristot. lib. 6. Politic. cap. 2. lib. 7. cap. 9.* Ex legibus severe iudicatur in hoc statu.
13. Huic opponitur Popularis confusio, ubi populus pro libitu apami, velut tyrcannus, non ex aequitate omnia gerit, & decernit: vel suis Magistratibus non obsequitur, vel denique ad suam, id est, reuictorum utilitatem, cunua refert. *Aristot. lib. 5. cap. 11. Politic.*
14. Monarchia omnibus legitimis politiis praefenda est: ubi bonis legibus, & a bono rege admini-

litteratur: secundum Monarchiam
est Aristocracia eligenda.

Leges cuique Reipub. formæ
sunt accommodandæ: neque ex-
dem omnibus politiis sunt vni-
tas & aptæ. *Aristot. lib. 3. Politic.*
cap. 12.

Leges autem semel constitutæ
& latæ debent obtinere, & vale-
re: non autem sperni. Nam qui
vult hominem regnare, ille bel-
luam; qui leges, ille Deum ipsum
regnare vult. *Lib. 1. Politic.* Le-
ges enim à nemine impunè vio-
lari debent.

Non tantum autem Leges, &
quidem sanctas, in Repub. esse
oportet: verum etiam mores ip-
sos ciuium sanctos, & primam co-
rum educationem esse piam, &
virtuti consentaneam oportet.
Neque enim leges, quantumuis
sanctæ, valent, nisi priuata ciuium
disciplina, eaqñ sancta, acces-
serit quoque. *Aristot. lib. 4. Politic.*
cap. 8.

Leges omnes, ut vita ipsa ho-
minum est duplex in otio & ne-
gotio, domi vel foris, sic vel ad
pacem ciuium inter se tuen-
dam, vel ad bellum foris admini-

strandum pertinuerunt. Aristot. lib. 7.
Polit. cap. 14.

19 Pociūs ad pacis, quām bellirationem, & usum comparatæ esse debent leges in unaquaque Repub. Bella enim etiam ipsa, pacis causa suscipiuntur.

20 Bona damnatorum confiscari, lites vel accusationes inter cives esse frequentes, quipiam in Repub. obsecnum diētu visuque (quales sunt in honestæ picturæ) tolerati, velent leges Reipub. bene moratae. Aristot. lib. 6. Polit. cap. 5. lib. 7. cap. 17.

21 Leges autem maximè de Connubiis caueant, qua aetate coniugia contrahi oporteat, inter quos, & quibus passionibus. Item de prima liberorum educatione, eorumque publicis exercitiis. Hac enim duo sunt vniuersæ Reipub. fundamenta. Lib. 7. cap. 16. & 17.

22 De rebus etiam sacris leges in Repub. bene morata ferantur accuratissimè. lib. 6. cap. 8.

23 Non modò leges in Repub. esse oportet, verum etiam Magistratus, qui eas applicent ad hominum facta pro variis circumstantiis: qui ciuium lites inter se diti-

mant:

mant : qui denique publicis
negotiis sive domesticis , sive
bellicis præsint : Præstat deni-
que in Repub. esse bonum Magi-
stratum absque lege, quam bonas
leges absque Magistratu. lib. 7.
Politic. Magistratibus autem
omnes pro ipsorum iurisdictio-
nis finibus parcent. cap. 8. & 14.

Magistratus demandentur ex
populi suffragio , saleem ex con-
sensu : neque unius & eidem plura
munia publica delegentur ; sed
singula singulis. Unum enim unius
rei gerendæ idoneum esse , mul-
tum est. Aristot. lib. 6. *Politic.* cap. 2.
lib. 4. ca. 15.

Mandentur autem Magistratus
vitis virtute præditis , prudenti-
bus, eius rei, quæ in eo Magistra-
tu tractari debet, callentibus, ve-
racibus , & dignis; non ex cen-
sus ratione , sed virtutis &
scientiæ gradu : denique illis, qui
nulli sunt ex ciuibus hostes & in-
fensi . Aristot. lib. 7. cap. 7.
& 9.

Divitibus & Nobilibus sua
quædam publica munera peculia-
citer reseruanda. His quidem ea,
quæ sunt militaria : illis autem
ea, in quibus maiores sumptus

funt

sunt facienda. Lib. 3. Politic. cap. 9.
lib. 4. cap. 8. lib. 7. cap. 9.

37 Perpetui Magistratus non solent esse tam sinceri, quam si ad tempus dantaxat elegantur. Ei vices parendi ac imperandi inter cives esse, longe tolerabilius est. Aristot. lib. 6. Politic. cap. 2. lib. 7. cap. 14.

38 Ex opificibus neminem ad Magistratum eligendum potest Aristoteles. Lib. 6. cap. 7. Politic.

39 Iudices qui litibus & controverbis ciuium definiendis prae-
sumunt, & ades notas cuius habeant,
& foto iudiciario vicinas: itemque ceteri Magistratus, pro ratione sui moneris.

40 Magistrorum alii sunt omnino necessarii: alii ad diuturnitatem dantaxat Reipub. vel ad opus aliquod pro tempore utiles. Lib. 6. cap. 8.

41 Necessarii sunt, quibus nunquam Respub. cetera potest, quales hi fere, iudicio Aristotelis: Edilis, qui opificum controvicias ditimit: Itinerum & Aggerum, Agrorumque publicorum Praefectus: Quæstor, qui vestigalia publica exigit: Praefectus

Afratii:

Ætarii: Scriba Publicus: Præte-
ctus urbi: Censor denique, qui
omnium priuatorum ciuium &
Magistrorum mores inspicat, re-
rum publicè vel priuatim gesta-
rum rationes exigat, & audiat:
denique publicæ discipline cu-
stodiendæ præsit. Lib. 6.
cap. 8.

Nulla est Respub. bene instituta,
quæ Censura Censorumq. munere
publico, eoque in moribus su-
gulorum probandis vel daminan-
dis libera potestate præditò cäre-
re possit. Aristot. lib. 4 cap. 1 §. &
16. lib. 5 cap. 8.

Munera Magistratusque bellici
hifertè sunt, Præfectus Equitum:
Præfectus Peditum: Præfectus le-
uis. armaturæ; Præfectus classi:
Imperator ipse totius exercitus.
Aristot. lib. 6. cap. 7.

Per militares viros Respub. in-
columis seruatur. Etsi vero eate-
nus illa munera sunt necessaria,
quatenus bellum ingruit, non au-
tem perpetua: tamen artem mi-
litarem semper in Respub. exer-
ceti utile, immo necessarium om-
nino est. Aristot. lib. 7. Politic.
cap. 9.

45 Clues nimium armis, aut militaris attibus additios esse, aut instrui, ex publicis moribus ciuitatis minimè conducit. Dicitur enim inde contrahunt, ut absque bello vivere pollea non possint. Aristot. lib. 7. cap. 14. in fine.

46 Tempia, religionis gratia, sunt à Magistratibus instituenda, omnisque cultus diuinus piè conservandus. Aristot. lib. 6. cap. 8. lib. 7. cap. 2. & 9.

47 Præter superiora omnia vindendum est, Quibus modis Res. pub. cum ornata, cum etiam cura ac quieta esse possit.

48 Ac quidem ornata erit, si commerciis cum Ciuium ipsorum inter se, cum Peregrinorum cum Ciuibas abundet.

49 In commerciis Ciuium cum Peregrinis, maximè caudendum est, ne ciuium boni mores extenorum mercibus lasciviis, aut moribus turpibus corruptantur. Aristot. lib. 6. Politic.

50 Et quia sine foro commercia esse non possunt, forum rerum venalium commode excutium unum vel plura esse oportet: Ciuium quidem, aut vicinorum

inter se, intra urbem: Peregrinorum autem temeritorum, extra urbem. *Aristot. lib. 7. cap. 12.*

Ornata erit Ciuitas si aedificiis publicis magnificis sit exstructa, ubi & Magistratus conueniant: & archiuia publica seruentur: & epulæ publicæ fiant, ac populo praebantur. *Aristot. lib. 7. Polit. cap. 12.*

Ornata erit, si opes publicas, agros, vel vestigalia nimicrum habeat ciuitas. Ex agris autem publicis alios vult Aristoteles esse destinatos cultui diuino peragendo, & rebus ad eum necessariis. alios sumptibus & expensis publicis. *Idem de aliis redditibus publicis ciuitatis lib. 7. cap. 10.*

Denique ornata erit, si haec habeat ciuitas, Viatum nempe sufficientem, Artificia, instrumenta multa, Arma, & cetera quæ ad ciuitatis defensionem spectant. *Lib. 7. cap. 8.*

Tuta erit ciuitas, si & seditiones fugiat ac evictet: & ea, quæ maxime Rempub. seruant, conservetur ac velit.

Seditiones maximè oriuntur ex iniquali ciuium iure inter se Bonis ademptis, verberibus illa-

tis, iniuriis cum magna contumelia vni ciuium parti ab altera fa-

ctis. Aristot. lib. 5. Politic. cap. 1.

56 Praefectorum nouitas : nouæ exactiones & onera imposita i di- uitum spoliatio : lucra ex malis sceleratisque caussis, uti bellis ci- uilibus, percepta, facile mouent seditiones. Lib. 5. cap. 8. & 7. 10.

57 Item Procerum inter se simili- tates & discordia irreconciliabi- les : eorundem factiones diuersæ & discordes : prælatio vnius fa- miliaæ in magnis diuturnisque honoribus, vel ceteris exclusis, vel iis contemptis, ad quos iidem honores deferti debent: Nobili- tatis nimia licentia, ac iniuriantis militaris : Procerum in conciliis publicis perpetuas dissensus, faci- le excitant seditiones in Repub. Aristot. lib. 5. cap. 6. & 7.

58 Crudelitas Principum, impuni- tas scelerum, violatio frequens legum, peculatus pecunia publi- ca, odium denique præsencis Reipub. status, facile seditiones excitant. Aristot. lib. 5. Politic. cap. 6. 7. & 9.

59 Ea vero, quæ maxime Rem- pub. consecuant, sunt ferè eius- modi: Bonarum legum inviola-

bili-

uilla auctoritas: Magistratus in
munere obsequendo prouidentia, dilig-
gentia, & alacritas: Populi aduersus
Magistratus obsequiolum: Ci-
vium inter se concordia ac con-
sensus: Magistratus erga populum
paternus animus, & cura. Aristot.
lib. 5. Politic. cap. 8.

Item iuris cuique sui, ac hono-
rum tuta possessio, ac coplerna-
tio: sancta vniuersitatisque ciuis
institutio priuata, & honesti mo-
res: pauperum & inopiu[m] ciuium
publicum subleuamentum. Lib. 5.
Polit. cap. 9.

Aequabilitas inter ciues & pro
conditione cuiusque suus honor,
locus, & gradus assignatus: Par-
tium in Repub. diuersatum: su-
stum quoddam inter se tempora-
mentum, ne una pars alteram op-
primat, s[ed] niniun possit. Deni-
que ea constituti status, & Rei-
publ.formæ, otiique dulcedo, q[uod]
faciat ut omnes sint contenti
præsentis rerum statu. Aristot. lib. 5.
Polit. cap. 7. 8. 9.

EX PLUTARCHO
DE CIVILI
ADMINISTRATIONE.

Ad Rempub. capessendam non temerè, sed certo animi iudicio, non gloriæ, aut opus gratiæ, sed eo animo ut ciuitati prossis, est accedendum.

Populi quem regendum suscepimus, mores imprimis noscendit; nec licet mali, statim, sed pedentim mutandi. Quamobrem ad eos et ipsum ad tempus accommodes.

Rempub. capessens, ea vita sua, quæ maximè apparet, quamprimum mutet: postea vero reliqua.

Licet populus utatur malis hominibus, iisque ad tempus fauet, eos tamen postea nosos repudiat prossus.

Magnum apud populum habet momentum, opinio de probitate tua scimel ab eo concepta.

Rempub. capessens eatenus sit peritus

petitus dicendi; quatenus aliena voce ad animi sui sensa explicanda non ageat; sed qui populum & auditores mouere possit oratione.

Dux sunt ad capessendam Rem. pub. viæ: Vna brevior, Magni iniurum alicuius facinoris suscitatio, effectioque hæc peticulosa est. Altera longior, Monerum ordinatiotorum, & quæ nos populo commendant, honesta & diligens administratio: hæc tuæ.

Rempub. capessens non modoclaro alicui vito se adiungat, sed etiam bono.

Rempub. capessens inimicitias Reip. causa depositat: nec eas ultum eat etiam cum ipsius Reip. aut virorum honorum damno.

Civis nullus pro inimico habendus, nisi se Reipub. hostem appetè professus fuerit, aut probatur.

Conuicia præsertim scurrilia ne in hostes quidem & aduersarios à summo Magistratu, aut Rempub. capessente, iaciantur, dicanturve.

Rempub. capessens nullam illius partem sibi commissam, & ip-

qua sit possum aliquod decus
Rēpub. aut aliquod publicæ sa-
lutiis momentum, negligat.

Rēpub. capessens illud mu-
nus maximè ambit & cures, ad
quod magis aptus est & idoneus.

Contraria fæctiones hominum
modo non coniurantiū in Rēpub.
aut eām perturbantium, non sunt
omnino tollendæ, sed tanquam
æquilibriū futurum, retinendæ.

Rēpub. capessens cuncta ciuita-
tis consilia aut decreta ad sum-
mum Magistratum referens, me-
ticulosam reddit Rēpub. eam-
que tandem in servitioem redi-
git.

Ad quam tamen necessitatem
cum, qui capessit geritve Rē-
pub. adigit sàpè potentiorum fa-
ctio, vel ipsius summi Magistratus
avaritia, vel ambitio.

Sed neque mortbi omnes Rē-
pub. sunt ab inferiore Magistra-
tu indicandi summo: Sed pru-
denter vel sanandi, vel celandi
pletique.

Rēpub. capessens cæteros
omnes Magistratus honoretima-
ximè vero collegas suos, & in
eodem munere versantes, con-
sensu & concordia fecerat.

Suumā hīc est Reipub. fā-
licitas, quum & Princeps, vt
opotet, imperare, & subditi, vt
opotet, patēre possunt, ac didi-
cerunt.

Pleraque minora peccata con-
donanda populo, vt grauiora pu-
nire possis: Nimia enim severitas
eum facit contentiosum. Consue-
ta enim sunt illi relinquaenda, si
Rempub. non euertant, aut opes
Reip. non absumant.

Popularem se ac familiarēm
subditis reddat Magistratus, præ-
settum in theatris, certaminibus
publicis, & religiosis conuenti-
bus, & in iis vnā cum populo ad-
sit, & quidem frequenq.

Populo si quid magnum, illi-
que gratum & cupitum eripias,
concedendum aliquid aliud pat-
ui momenti ad sedaudam seditio-
nem.

Optimi & modestissimi sem-
per eligendi, vel in collegas alle-
gendi. Optima enim absque con-
tentione optimi consulunt.

Rempub. capessens, ad ea quā
ipse per se præstare non potest, ad-
sciscat lubenter peritiores, per
quos adiuuetur.

- 23 Respub. optima est, in qua omnes Magistratus & ciues conserunt omnia sua ad Reipub. salutem, vel commodum: neque quenquam eorum, qui Reipub. proficuisse potest, prætermittunt vel aspernantur.
- 24 Rempub. capessens lucri cupidus, vel luctiper, à nullo unquam sceleris abstinebit.
- 25 Honos verus quo contentus esse debet qui Rempub. capessit, est publica beneficium à se collatum in Rempub. memoria seu benevolentia ciuium.
- 26 Nihil tam populum homini conciliat Remp. capessenti, quam opinio fidelitatis, & virtutis, quæ in eo esse existimat.
- 27 Benevolentia ciuium optimum Remp. capessenti aduersus omnium aduersarios & insidias munimentum.
- 28 Beneficentis, quæ sit in cultum Dei, maximè populo grata.
- 29 Quies populi & animi mansuetudo potius, quam eiusdem impetus & effrenis licentia Reip. salutaris & optanda & curanda.
- 30 Etiam privatatum discordiarum semina sopiat is, qui Rempub. capessit: quoniam ea scepere in publi-

publicam seditionem ciumpant,
præsertio si nascantur ex eo, vnde
de tota plebe, aut aliquis Reipub-
lico iniuriam sibi fieri putat.

EX
SOCRATIS
ORATIONE
AD NICOCLEM.

A MA eos quibus impetas.
7.12. Et effice, ut ab iis-
dem quoque vicissim
ameris.

Amor populi diuturni imperii
est fundamentum. 11.1 §.3 §.

Populus neque petulans esse,
neque iniuria quenquam afficeret
concedatur.

Leges malæ & consuetudines
tollendæ, quantumvis diuturnæ.

Lites minuendæ, & quæ leges
eadem alunt, abrogandæ.

Sumptus publici superuacanci
fugiendi. 8.

Religio vera est morum sancti-
cas.

Fides & constantia dictorum in
Rege præcipue commendatur.

F. S. Libera.

458 APHORISMUS POLITICI

9. Libetalitas item in extrancor.
10. Extrancorum sit tuta habita-
tio, & liberum atque absque in-
iuria eorumdem commercium in-
ter nos.
11. Bellorum sciens. Et quidem
Princeps, pacem tamen amet.
12. Praefendit in Repub. gerenda
qui promissa praestavit, & cœpta
perficiunt. §§.
13. Qui yctiles antea Reipublicaz
fuerunt boni quoque. Praefendo-
rum enim iniuriaz, in ipsos Reges
aut Repub. redundant.
14. Patabici fugiendi. 28. 29. 33.
15. Legi pacat ipsemet Princeps.
37. 51. 53.
16. Felix est imperium, in quo sub-
diti euadunt cum meliores, cum
etiam ditiones.
17. Citra modum potius, quam vi-
ta modum conusta.
18. Exercitatio & doctrina fa-
ciunt Principem serum, quas cum
leite oportet, callentem non alte-
ra duntaxat. 45. 50.
19. Mori præclarè Princeps & pos-
site & didicerit.
20. Consiliarius optimus, est res et
iam regibus ipsis præstantissima,
ac utilissima.

EX AGAPETO

DIA CONO.

Quo quis in Repub. maiorem gradum dignitatis est consequutus, eo Deum colat summissus. 1. 9.

Rex legi ipse parvo: suis autem legibus iisque iustis populum tegito. 1.

Bonae leges sunt Reipublicæ nerūs; at iniustitia, & effrenis licentia est fluctus Reipublicæ, ac tempestas periculosissima.

Pietas non in verbis, sed in bonis operibus; in primis autem, vera in Deum per Christum fide probra est. 5.

Regis voluntas, & vita sit Dei voluntati conformis & consonantia.

Solus beneficentiaz fructus manet, & in benefactorem redundat: eumque commendat maximè. 38. 39.

Quam acerbus Princeps est subditis & durus, tam dūcum Deum & ipse quoque experietur. 8.

8 Princeps vel leuitet aberans
multum Reipub. nocet. 10.

9 Assentatores à Regibus san-
quam peltis vitandi. 12. Nam
noa utilia consulunt, sed quæ
placent. 22. 31.

10 Regis animus sit in utroque
euenu bono vel malo con-
tans, & idem, 11. & 13. 33.

11 34. Reges sine Philosophi, id est,
verè sapientia fautores & cul-
tores. 17.

12 Solius virtutis laus est immor-
talis. 18. 19.

13 Hostes armis domantur, velui
serz: Subditi verò beneficentia,
velut oves propriæ, demulcentur
& devincuntur. 10.

14 Qua mensura Princeps alios
fuerit meritus, eadem illi Deus
remetetur. 13. 14.

15 Diu delibera; sed deliberata
maturè facito; in deliberan-
do autem precibus ad Deum, &
consilio hominum prudentum
recre. 15. 17. In quibus te non
pudeat aliorum sententiam se-
qui.

16 Nullum est leue Regis iussum:
itaque prius ab eo perpendi de-
bet, quam iubetur. 26. 54.

Leges ab ipso et principi obseruandæ, ut eorum obedientiam doceat ipse suo exemplo subditos. 17.

Mali peruersique à Principe neque tolerandi, neque promouendi. Nam qui eos tolerat eorundem vitiis participat. 18. 19.

Bonos asciscat Princeps, quibus cum versetur, ut bona discat. 20.

Imperium in homines volentes est diuturnum. 21. 22. 23. 24. 25. in iniustos autem breue & seditionis plenum.

Misericors, & lenis animus maxime Principem commendat. 26. 27. 28. 29. 30. Immisericordia autem multos à Principe atcer. vel auettit, & segregat.

Iudicia in quemuis, sine amicum, sine inimicum, ex legibus æqualia sunt. 31.

In consiliis capiendis rationum momenta, non verbosulum eloquentia est attendenda. 32.

Princeps suorum subditorum, velut sui ipsius corporis membrorum, curam gerat. 33. 34. 35. 36.

15 Principi curandum ne ipius pietas propter mansuetudinem speneretur. Itaque ea potestate utendum est in puniendis malis 48. 55. 59. non in tolerandis vitiis.

16 Amandi à Principe potius, qui ab eo beneficia petunt, quam quod in eum ea conferunt. 50.

17 Vbi pietas pro scopo & fine & regula actionum nullarum proponitur, ibi omnia recte sunt & conuenienter. 54.

18 Regis officium est & subditos tueri, & hostes repellere. 62.

19 Princeps & domini & fortis honesta de se existimationem tueatur, honesta & graui vita conuersatione. 61.

20 Principis actiones coram Deo reprehendentur, & punientur, & cunque intet homines dissimilantur, & falso colorantur.

EX M. TVLLII CICE-
RONIS EPISTOLA
AD Q. FRATREM LIB. I.

OPTANDVM est, vt iis im-
peremus, qui bonam iam
de nobis opinionem con-
ceperunt, aut à nobis bñeficium
aceperunt.

Qui sibi ipse imperat ac tempe-
rans est, alios facile in officio con-
tinete potest.

Non tantum ipsum Principem,
sed etiam ipsius comites, legatos,
& seruos contingentes esse & mo-
deratos oportet, vt Principi com-
pareatur commendatio.

Principis comites, legatos, offi-
ciarios, & seruos, praceptis Prin-
cipis praesertim obtemperantes es-
se oportet.

Non exactè nimium omnibus
facta inquitenda à Princeps, sed
quædam leuiora prætermitten-
da, in iis praesertim, quos non ele-
git ipse.

Princeps non negligat quæ au-
dit, & scit.

7. Ceteri ne quisquam ipsius auctoritate, vel anulo ad suam voluntatem, vel lucrum, vel vindictam abutatur.

8. Servilites Principis ne sint nisi ex voluntate ipsius formidolosi, & Principis, non autem sua ipsorum voluntatis ministri.

9. In iustè dantibus & accipientibus & quæ Princeps irascatur.

10. Diu explorandi ex extraneis & provincialibus, praesertim quos Provinciaz praefectus in amicitiam ac familiaritatem ascensit : facile enim isti simulant, vel ea familiaritate abutuntur.

11. Omnes adhibeat Princeps liberaliter, optimum autem quemque familiaricer.

12. Serui Praefectorum & Magistratum perinde se gerant ex sua ipsorum familiam, acque in ipsa dominorum familia & domo.

13. Commendationis Principis & dignitatis fundamentum sunt, principis ipsius integritas ; & continentia ; omnium, qui cum eo sunt, pudor ; delectus in familiaritatibus ; familiæ grauis & constans disciplina ; decernendi severitas, & in iudicando æquabilitas.

In iure & iudicio obletuuntur, la
cilitas in audiendo: constantia &
gravitas, qua resistat non solum
gratia, sed etiam suspicioni: leui-
tas in discernendo: in disputando
diligentia.

Talem se præbeat Princeps, ut
ab his, quibus præsit, aliis non
desideretur.

Batæ sunt Republicæ, ubi aut
Reges philosophantur; aut docti
& sapientes regnant: est enim
Republicæ salutatis coniunctio
potestatis & sapientiae.

Quales principes, tales & reli-
quæ esse cives. Cuore lib. 1. Famili.
epist. ad Lentulum.

Tuenda est honestis attribus opini-
o virtutis de nobis concepta.

Principi est consulete omnibus,
mederi in modis hominū, pro-
spicere saluti patiz, ut illius pa-
rens esse & habeti velit, & possit.

Publicanorum licentia & au-
ritia occurendum.

Dificile est eos, qui commodis
& utilitate inter se discerpant, in-
ter se coniungere voluntate.

Iracundia in Principe acerbis-
tansque naturæ est cum deformis.
rum etiā périculosa. Multa enī
iniuste peragit & præcipit.

- 23 Lingua Principi diligentissime
moderanda, continendaque.
- 24 Exorabim esse Principem p[ro]t-
stat, quam implacabilem, etiam
in maximis iniuriis sibi illatis.
- 25 Maledicta & contumeliae in
alium dedecent maxime Princi-
pem, & omnem dignitatem gra-
uitatemque animi.

EX EPISTOLIS CICERONIS AD MARCVN BRVTVM.

NON temere credat Prin-
ceps - aut Magistratus
quidpiam, quod sit de sibi
ignoto homine ab aliis relatuum.
Epist. 1.

In bellis Civilibus partes ad-
uersarias paulatim crescere mini-
mè sinendum est: sed maximè
tunc militibus concedendum, ut
e suis sceleratos, vel qui alios ad
desfectionem sollicitant, ipsime
puniant. Epist. 2. & 5.

Bella ciuilia sunt prohibenda
acciùs, quam ut in iam superatos
iracundia, promiscue & popula-
riter sit exercenda. Epistola 2.

Qui tamen in ipsos bellorum ciuilium auctores superatos sunt clementes, iis nunquam deerunt bella ciuilia. Salutatis enim est in istos acerba seueritas, vincitque ea inanem speciem clementiae. Epist. 1. & 15.

In bellis ciuibibus, nemo ex iis, qui aduersae parti etiam vietate faciuntur videtur, aut probabili conjectura eam redintegrate velle censemur, est honoribus ornandus, vel exercitu & potestate armandus. Sic peccatur à Cicerone in extollendo Octauio. Epistola 3. 4. & 17.

In bellis ciuibibus, nihil cuiquam Senatus decreto dati debet, quod vel illi ipse, vel aliis male in Republicam & partes nostras cogitantibus exemplo sit, aut praedictio ad temere quipiam audendum, & bella ciuilia redintegranda. Epist. 4.

Vix tyrannis tollatur, non dominus tantum tollendus est, sed dominatio ipsa euertenda; nec alias, qui eiusdem sci spem, aut ad eam gradum habeat, euenodus. Tunc enim non dominatio aut tyrannis tollitur; sed dominus tantum a nobis mutatur. Epist. 4. & 16.

9 Periculose omnino ad pacem
Reipub. conservandā nobilis ado-
lescens quispiam extraordinariis
honoribus à Repub. præter ve-
tusta exempla ornatut, cui non
omnia postea conceduntur, quæ
petit. Epist. 4. 10. & 18.

10 In bellis ciuilibus, aliisque ma-
gnois Republicæ calamitatibus,
eius Magistrateus, qui summaz re-
cum, aut parti vni prætest, mori-
magnam Reipub. toti, aut parti
illi, cui præstat, perturbationem
adferat. Itaque tunc facile pars illa
vincitur, vel ab armis renocatur.
Sic mors Hincii & Pansa Cosf. Epist. 5.
In demotui autem locum alius
statim vir bonus, minimeque de-
fauore ullo in partem nobis ad-
uersam suspectus est eligendas,
strenuus & fortis. Epist. 7.

11 In bellis omnibus, cum præ-
fessim ciuilibus, ii demum ad di-
gnitates militares admittendi, qui
ex sinceritate & fide vera in partes
nostras noti sunt, aut à nobis suspe-
ctis commendantur. Epist. 8. & 17.

12 Imperatorē præsertim in exer-
citu, etiam in casu suorum ubi-
que charissimorum conflantem,
ac non nimis mœstum vel con-
sternatum esse oportet, ut exie-

tos confirmet. Huiusmodi enim non tantum officio & naturæ, sed etiam populo & scenz secuite oportet. Epist. 9.

In bellis praesertim ciuilibus, dum viam partem victor non statim persequitur, efficit ut ex eius manibus victoria elabatur. Epist. 10. & 15.

Vbi militum deliciae, Imperatorum seu Ducum insolentia regnat; vbi non lex, non ratio, non officium valet, sed vulnus quisque tantum in Repub. posse, quantum habet virium & armorum, ibi summa Reipub. perturbatio, at tandem bellum ciuile exitiale orta est necesse est. Epist. 10.

Particidam & hostem Reip. liberi adhuc teneri, aut uxores nobiscum manentes, non debent inani miscericordiaz specie à iusta poena liberare & extimare. Epist. 12. & 15.

In bellis semper firmū aliquē exercitū vicinū esse oportet, ad quē nostri oppressi se recipiant. Epist. 14.

In bellis ciuilibus Metropolis regni imprimis, si fieri possit, occupanda, aut conservanda. Sic peccat Pompeius, qui Romanos desertus. Si Brutus in Italiam recesserit ex Gracia

Duabus rebus omnis Relp. nra

470 APHORISMI POLITICI

zimè continetur; præmio, aut
pœna. Epist. i §.

18 Sublata Tyrannide, instrumentum illius & utilitas apud neminem relinqua, sed cuius eti-
pienda. Epist. i §.

19 Tertium spectaculum oppressa ab impiis ciuitas opitulandi po-
testate præcisa. Itaque præstat
tunc ab ea fugere & abesse, quam
io ea manere. Epist. i §.

20 Etiam consensus Rcip. summus
in euenda libertate aduersus eos,
qui illius tyrannidem inuadunt,
nihil prodest absq. armis ad eos-
dem repellendos paratis. Epist. i §.

21 Facilius in timore benigni,
quam in victoria grati solent esse
homines: quæ res facit, ut sape
milites, qui nos adiuuerunt, po-
stea in nos ipsos ob eam ingrati-
tudinem insurgant. Sic Octavianus in
Remp. i surrexit. Epist. i §.

22 In bellis ciuilibus, sunt quicunq.
publicis exercitibus præsunt, in
nostras partes, præmiis, pecunia,
& honoribus traducendi. Epist. i §.

23 Qui tyrannum occidit, merito
eius hatredibus aut omnibus ty-
rannidem inuadere cupientibus,
suspectus est, neque illi fidere de-
bet. Sic Bratus neque M. Antonio

neque

negae Octavio fidei. Epist. 16.

Pulcherrima Principis virtu^e consolatio, Memoria recte factorum.

In vindicanda Patria fortis & liber animus sine constantia & aquabilitate inutilis est, ac nullus. *Epist. 16.* Qui enim à sancto Patria tuenda proposito deficit, plus nocet quam proficit, & ceteros extierit.

Sic malis Rep. ingruentibus, praesertim in ciui^{li} bello, prospiciendum est à Magistratibus ut per alia mala, & quidem detersiora illis, quæ imminent, non videantur. Neque enim est istud libertate Remp. sed cuetere. *Ep. 17.*

Stulta est prudentia, quod verecunda ita caueat, ut illud ipsum vultu^m accersas, etiam quum vitare fortassis potueris. *Epist. 17.*

Bonus ciu^s est, qui non potest pati eam in sua ciuitate potentiam, quæ supra leges esse velit. *Epist. 17.*

Grauior est & difficilior animi & sententiaz, maximis praesertim interbus, pro altero quam pecunia obligatio. Itaque sapienter considerandum, quales Rep. tunc commendemus. *Epist. 18.*

Maximus in Rep. nodus est, &

rare norit; ita se ipsum hominem quoque esse cogiter: Itaque voices & laudes quæ Numini soli lebentur, tanquam putidissimas assentationes, odetit.

In Priuice tres maximè virtutes prædicantur, Pietas, Abstinentia seu Temperantia, & Mansuetudo, seu eum adeundi facilitas.

Tyranni quantò magis laudantur vegetum virtutum nomine, tanto magis vicia sua sibi exprobari putant: ac proinde se irride, vnde irascuntur.

Princeps bonus ne permetiat sibi vetare, quod Senatus iubet.

In bono Priuice omnium virtutum cumulum inesse oportet.

Etiam corporis proceritas, & otis dignitas apud plebem commendat Principem.

Bona conscientia Principatus sibi delatum acceptat, qui non nisi animo seruandi illud accipit; & quem ipsius Reip. utilitas & vox ad illud accerit, non sua.

Quod factum magnopere placet, placebat etiam antequam fieret. Itaque hac ratione animus & voluntas Priocipum antea latens letegit.

Opiima prædecessoris Princi

6

7

8

9

10

11

12

13

pis laus, si successorem bonum
elegit, & reliquit.

14 Militaris Dux seu Princeps est
diligendus, & subditi & extra-
nei in officio continantur.

15 Pessimus est ibi militaris status,
vbi armorum studium a manibus
ad oculos, a labore ad volupta-
tem translatus est, & exercitatio-
nibus militaribus non aliquis ve-
teranorum, sed graculus Magi-
ster afflit & praest.

16 Princeps ut sic militaris a debet
prius multum, & diu in bello pe-
riclitatus esse: sic enim disciplina
militaris scientissimus erit.

17 Affuerat Princeps cum Repu-
blica calculum ponere, & expensi
acceptique rationem illi reddere.

18 Bonus Princeps cum ciuibus,
velut cum liberis suis, versari de-
bet.

19 Primus Principum in vthes in-
gressus Iterus ac festus esse debet;
& congiarium populo tunc dan-
dum.

20 Affabilitas Principis virtus
maxima.

21 Principis in pauperes liberalitas
valde eum commendat.

22 Princeps frustra Rempublicam
plebe negleget (velut desectum

corpo-

corpore caput ac mox nutaturum) tueri studet, & se posse purat.

Est boni Principis curare, ut itineraria, portus, & commercia sint in toto regno ruta, & libera.

Est boni Principis prospicere annonaz, & si quaz ipsius regio inopia frumenti premitur, eam sublevate.

Magnorum imperiorum hac est commoditas, quod plures sub illis populi in pace viuant, & quaz in singulis Provinciis illius eximia aut utilia sunt, ab aliis Provinciis eiusdem regni sentiantur: Denique facilius unius Provinciaz inopia ab alia subleuetur.

Est boni Principis, tam quaz in castris, quam quaz in foro pecantur, emendare.

Delatores f hominum genus pestilentissimum, & infidiosissimum) à bono Princeps sunt tollendi, non tantum coercendi.

Sub bonis Principibus, neque extratum publicum licet quocunque modo augere, neque fiscum Principis; sed si quid fiscus non suum occupet, cum eo pati iure agere conceditur.

- 19 Fiscus nunquam inops, aut nund
quam ipsius mala caussa est, nisi
sub bono Principe: Multi enim
semper fisci utilitates urgunt,
præsertim sub Tyrannis regi
bus.
- 20 Grauitate ferunt liberi, si quid
de paterna hereditate sibi à fisco,
ut vigesima, adimitur. Ita
que etiam imposita remittenda
est.
- 21 Ambitio, iactantia, effusio, &
quidvis potius, quam Principis
liberalitas existimandum, cui do
nato ratio non constat.
- 22 Non uti inter pecudes, sic inter
homines potestatem & imper
ium Deus valentioribus dedit.
Ergo virtute, non vitibus corpo
ris commendantur teges.
- 23 Maiestatis crimen sub Tyran
nis, unicum & singulare crimen
eorum qui crimine vacant. Hoc
enim criminis optimi quique et
iam à servis suis subuersum
runt.
- 24 Deteguntur malos Principes
etiam qui eos malos faciunt.
- 25 Sub bonis Principibus eadem
sunt virtutis præmia, quæ in li
beritate: & prodest bonum esse.
Contrà sub malis.

Fauci ita ingenio valent, ut non
turpe & honestum, prost illis
commodum aut incommodum
est, expetant, fugiantur. Quare
multum in rebus politicis sta-
tigendis potest cum publica cum
priuata utilitas. Videndum ra-
men est, ne utilitas vincat vetam
honestatem.

Diversa sunt natura Domina-
tio & Principatus : neque aliis
Princeps est gravior, quam qui
Dominum maxime grauantur &
oderunt.

Quales Principes, tales & teli-
qui sunt ciues.

Benefaciendo maxime subdito-
rum suorum animos experitut
Princeps, & sibi devincit.

Vita boni Principis censura
est ciuium, eaque perpetua : ad
eam enim omnes se se conformant.

In iis que bene fiunt a malo
Principe, non res aut factum, sed
auditor displicere debet.

Bono Principe omne genus ho-
minum latatur.

De nullo ferè Principe minus
querantur homines, quam de
quo maxime licet, quoniam
eorum Principum ferè est ho-
nestissima

nestillima vita, qui illam populo libertatem concedunt.

44 Bonus Princeps bonarum literarum studia inter mortua restituere; & præmiis doctos afficere debet: itemque cutare, ut in iuventus recte instituantur.

45 Principis fidelissima custodia, ipsius innocentia.

46 In Principum mensis & sobrietas in cibis, & suavitas in sermonibus, & benigna coniuinatum in uitatio, & studiorum honor certi debet: non autem verborum petulantia aut lascivia.

47 Sub bono Princepe licet cuique sua etiam magnifica & opulenta retinere, & habere tutò.

48 Est Tyranni, quicquid habet quisque subditus amplum, egregium, pulchrum, sive in rebus mobilibus, sive in rebus soli, occupare, & sibi detinere.

49 Bonus Princeps opera publica cueri, & resarcire debet potius, quam priuata sua ædificare.

50 Ille bonus Princeps est, sub quo malos Princeps insectari licet absque periculo.

51 Nullum est temeritas, nullus lo-

cus,

sus, vbi funeris & crudelium
Principum Manes à postero-
rum execrationibus conquies-
cant.

Tyannorum est maiotis mo-
menti negotia publica ad se solos
reuocare; Senatum autem publi-
cum de his rebus alioqui cōsul-
taturum, in struolis propositioni-
bus & nullius momenti rebus de-
cūdere & consalere.

Vera boni Principis laus & fa-
ma non imaginibus, aut sta-
tuis, sed virtute & meritis pro-
rogatur.

Sub bono Principe ea est popu-
li & Principis æmulationis, ut con-
cedant inter se, uter alterum ma-
g s amet.

Tyranni est odiſſe eos, quos
populus vel Senatus, qualis de ſ
bene meritos, diligit.

Nullis aulicis à bono Principe
nimis credendum, quām iis, qui
contra famam publicam fufurro-
illi de aliquo malo clam infla-
lant. Melius enim omnibus, id
est, famaz, quām singulis, id est,
iis creditur.

- 67 Princeps etiam summus Reipub. interurando, velut illius officia-
rius, obstringitur; ac ipsa Repub. seu regno minor est.
- 68 Non est Princeps supra leges;
sed leges supra Principem.
- 69 Tutius est & secutius cuiquam ex Proceribus habere Tyrannun-
icatum, quam sibi astientem &
propitum, id est, dissimulan-
tem.
- 70 Nunquam à quoquam dece-
ptus est aut decipitur Princeps,
nisi qui perūs alios ipse dece-
pit.
- 71 Bono Principi iandiu charus
principatus, ac vita chara esse de-
bet, quamdiu per eum incoluntis,
& salua esse Resp. potest.
- 72 Boni Principis est sic dare ar-
ma milibus, ut lis viantur in
scipsum si in Rempublicam pec-
cer.
- 73 Est boni Principis nobiles fa-
miliae, etiam collapsas, resti-
tuere, & merentes augere & fo-
uere.
- 74 Pessimè consulit Rēpublica
Princeps, quum vel malignitate
vel negligentia, malè agentibus &
in officio suo versantibus præfi-
dibus Provinciæ, & aliis Magi-

stratibus

atrabus domesticis, vel bellicis, procurat impunitatem: recte autem suo munere perfundit nulum dat aut procurat præmium. Hac enim ratione, illos facit detinores, hos in bene agendo segniores.

Neque Reipub. felicitas esse potest absque Principis felicitate: neque Principis beatitudo, absque illius quoque.

Bonus Princeps (ut eum populus reueretur) omnes muneris sui partes diligenter amet, & obeat, nullas vero aspernetur. Qui suum enim principatum & officium obire dignatur, contemptibilem se aliis propinat, & idolum potius, quam Princeps a cunctis censetur.

Superborum Principum ævum 67
omne & breve & fragile est.

Non potest non nimium esse priuatis, quod Principi satis est.

Est optimi Principis inter subditos, & præsertim inter ipsas Provincias, inter se dissidentes, hocerissime ac promptissime ius dicete.

Optimus est princeps, qui satellitum habet sanctissimum, & suos domesticos sancte institu-

cos: neque enim ipsum modo
Principem sanctum esse oportet,
verum etiam ejus comitatum
quoque, & familiam. talem esse
fecerit.

72 Diligi Prioceps, nisi ipse dili-
gat, non potest.

73 Præcipuum Principis opus ba-
nos amicos sibi comparare; quos
touere, & audire debet, ac proin-
de bonos viros eligat.

74 Princeps neminem proflus in-
dicum apud se retineat; gravior
enim est bonis omnibus etiam
potestate libertas sua.

75 Honestius est ad posterorum
memoriam dici optimum. Prin-
cipem, quam felicem. Illud enim
est virtutis, hoc fortunæ.

76 Tunc verissime iudicatur, me-
tuerit quis honorem; necne, quu-
cum adeptus est. nam magistra-
tus vitum arguit. Prudenter ta-
men dijudicandi, & examinandi
prius sunt, ii quibus honores
commendantur.

F I N I S.

Ne quis hos Aphorismos in
linguam Gallicam conuertat;
monitum Lectorem volvimus;
auctorens ipsum hoc in se rece-
pisse, & primo quoque tempore
Gallice editurum esse. Hic se
nescire, Lector, volvimus.

INDEX

I N

APHORISMOS POLITICOS:

*Vbi prior numerus paginam; posterior,
Aphorismum designas.*

A.

- A**CIES ut Riuenda. 89. i. 106. xviii. 239,
xx.
Acies inserviendz momentum, 375,
xxxviii. in Acie Deus invocetur, 396.
xxxvii, xxxviii. equitum usus, 291, vi
Adolescentes, 420. xii. vi alendi. 63. vii. viii
AEqua etiam sollicitanda, 203. xxv. etiam
muneribus sepe obtinenda, 215
AErarium Reipub. 60. viii. viii
AErarium publicum ut dispensetur, 162. xx
AEraria inopia, 111. xliv. quæfores, 431,
xiiii.
Agri ne deserantur. 255. xii
Agri publici. 4. 8. xiii
Agrorum vestitio. 272. iv
in bellis Agricolis parcendum. 82. viii
Amicus fit. 186. viii
Anarchia. 348. iii. 411. x
Annoas. 335. viii
Annona paranda. 26. xvii. xviii. viii.
87. xxi
Annona exercitiū deficiens. 353. xv
Annona intercludeoda hosti. 126. lxx
Annona regio habenda in exercitu. 53,
xxiv. 244. xxiii
Annona leges prospiciant. 434. ix
Aristocracia quid, & viiium illi oppositum.
159. iv. vi. 441. xviii. xii. xx
in Aristocracia poterior vobis nocet. 268,

INDEX

- XII. regnum exigitur quando. 383,
 xiii.
 in aristocratis similitas duorum potestium.
 268, xi.
 Aristocratis incommoda. 188, xxx.
 Artes in Repub: quae vigeant. 258, xxiv.
 Principem quae deceant. 342, v. curios
 è civitate explodendz. 409, iii
 Artes plures exercere ne licent. 498
 Artificia ubi accurata. 92, xiii. hereditaria.
 201, xiv.
 Assentatores fugiendi Regibus. 458, xiv.
 460, ix.
 Alyla tollenda. 318, xviii.
 Aulico ex aula quando discedendum. 343.
 xii.
 Aulici nocent. 147, xlviij, ii, iii 148, iv.
 quandiu boni. 220. ambitiosi, & Rei-
 pub. gubernacula affectantes. 324, xx.
 coniugia maiora ne affectent. 324, xix.
 tyraoni. 344, xiii.
 Aulicorum detractiones. 380, lxvii. poten-
 tia quando. 332, i. 337, ii. suffragiorum
 muratio. 338, vii.
 Aulicis assentatoribus arcanae ne com-
 mittas. 326, xxviii. detractionoribus ne
 præbest aures Princeps. 479, lvi.
 Aulica flagitia punieoda. 379, ii.
 Auxilia. 194, xi.
 Auxiliares copiæ ut habendæ. 35, xxviii

B.

- BARBARI. 56, vi. ingratientes, & irred-
 tes. 214, ix. 218, xxv. 287, xxviii. 340,
 xx. cur irruant in alienas regiones. 263,
 xxii. alliciuntur in nostram regio-
 nem. 276, xxiv. locum ad habitandum
 petentes. 291, viii.
 Barbari & agrestes homines ut sint poli-
 tici. 139, vi.
 Barbarorum ingenium quale. 327, viii.
 Bellum quid. 462, vi. cur fiat. 421, viii, ix.
 inchoantiibus quid agendum. & curan-
 dum

INDEX.

- dum præcipue. 24, iv, 129, xviii.
 143, xxxii. 183, ii, 203, xxii, xxii.
 ut suscipi ac geri debeat. 25, x, 210, xxxiv.
 consensu quorum suscipendum. 204, iii.
 suscipitur tempeflus. 305, xxvii.
 gerendum cum quibus. 48, ii
 ubi reddere geratur. 252, xxvii
 in hostile soluti. 105, xiii. in vicinos
 transferendum. 327, vii. ab impa-
 ratus diffundendum. 20, iii, iv
 iustum dicitur. xviii, xix, 233, xxviii, 235,
 xxxiv, xxxv. 257, xx, 283, ii. pro digni-
 tate gerendum. 260, v
 iniuhum. 245, xxv, 280, xxviii, xix, 282,
 xxxii, xxxiii, i. crudelis. 217, lxxiv. im-
 placabile. 246, x, v. longinquum & re-
 motum. 48, i, 128, xi, 129, xix, 204, ii.
 sicut quis. 364, xviii
 sociale. 141, xvi, 144, xxxv, xxxvii.
 sociale durissimum. 272, ii
 Bellum Civile. 125, lxvii, 152, xxix.
 in Imperio. 365, xi
 Bellum Civile qui capiant. 353, iii
 in Bellum Civile multorum odia concur-
 runt. 351, xxii, xxii, xxii, xxvii, 352,
 xxviii.
 Belli duo genera. 411, vi
 apparatus. 301, xi
 apparatus major. 52, xxii
 auxilia. 50, xiv
 concinatores et habendi. 30, v, 37, viii, ix.
 iniua. 59, iv
 ius, 149, xii. necessitas. 259, xxxiv
 neruus pecunia 21, ix, x, 23, xxiiii. locie-
 tam petentes. 48, iv
 Belli civilis gerendi ratio. 369, xiv, xv. eius-
 dem ionia spectantur. 355, viii, viii, ix, x.
 exiut. 357, xxii
 in Bello locus superior occupandus. 125.
 xxxvii. tempori cedendum. 333, vii.
 præter mandatum nihil fiat. 104, xii. quæ
 terreant. 58, xiv. terrores Pauli. 193, ii
 3 omib[us] cauendum. 38, xv

INDEX.

- in Bello Ciuli sollicitandi qui. 252, xxvi.
258, i, ii, iii. crudelitas. 257, xxii.
xxiii, 259, ix.
- Bellorum auditores. 373, xxx. causa, 182.
i, inter vicinos caulta, 198, xvii. inter
vicinos causa potentia unius crescens,
19, i, 28, vii. inter socios causas. 22, xiv.
externorum origo. 171, i. initia sunt fer-
vidiora, 24, iii. cunctus est incensus.
20, xvii, 127, ii.
- Bella ut inclioada. 64, xiv. prius indi-
cenda. 73, xxv. stat iusta. 47, viii.
55, iii, 125, i. Dei verbo confirmata
alacrius geruotor. 385, cv. iusta Ord-
num decreto. 170, ix. non suscipien-
da temere. 21, viii, iii. temeraria. 183,
ii, 193, iv, 205, ii, 285, xxv. magos ut
gerantur. 121, xii. redimenda sepe. 117,
lxxv. non necessaria quid moueat. 127,
v. absque Dei inuocacione suscepia. 265,
xxvii. per coniugia dissoluuntur.
30, xxxvi, ii. pro oppresis. 140,
xii. vicinorum extinguenda. 19, ii,
46, xiv. vicina ut extinguenda. 74, vi.
diuturna. 112, xl, 120, xvii. duo si
imminent. 120, xii. plura simul
suscepia. 267, vii. iducta sunt in-
fausta, 173, viii. 179, xli. sepe extra-
ordinario Principum motu suscipien-
tar. 383, lxxxv. ut fugienda. 140, vii,
xviii. dissoluenda. 57, x. fama con-
stant, 218, xxxviii
- Bella Ciulia quibus auditibus suscipien-
da. 350, x, quos ex eius habeant. 349,
viii. ut gerenda 401, v.
- Bellis vicinis ut vicini tese implicare de-
beant. 29, iii, 20, iv.
- In Bellis temere nihil. 76, xvii. oc-
casio non prætermittenda. 168, vi. mo-
mentum. 108, ix. condonaada multa.
40, xxv. parvior effo. 42, i, 50, xii.
multa sepe nocet. 355, viii. scutis
quæ 34, xii. summa potestas confi-
tuenda,

INDEX.

- tuerenda, 256, xii. 257, xxi. 259, xxx.
 consilium, 261, ii, xii. celeritas iuuat, i. 5,
 xvii. prodeit simulatio, 171, v. qui
 praeſiendi, 468, x, 471, xxii. quid
 curandum, 466, ii. iii, xv. v. vi.
in Bellis Ciuitibus quo maxime valeant,
 315, xiii. 316, xviii, xxi, xxii. pecu-
 nia plus infumitur, 471, xxxi.
 festinatione opus, 351, xix. Ducum
 concordia, 363, xiii. summa pruden-
 tia requiritur, 471, xxvi, xxvii. mox
 Ducus, 408, ix. **v**ictoria, 351,
 & 469, xii.
A Bellis nimia quies quibus nocet, 38,
 xxiv.
 Bellicosū populi, 142, xxi.
 Benevolentia ciuium conciliatur, 456,
 xxviii, xxix, xxx.

C.

- C**APTIVI, 185, xiii. 189, xxiv, 294,
 xxiii. ut trahandi, 116, lxxii. liberan-
 di, 166, vi.
 Caſtra ubi collocandi, 66, xvii, 180, xx.
 qua forma esse debeant, 101, xxviii, xxi,
 xx. claudenda, 358, xlvi.
 Caſtra hoſtium, 276, xxiii.
 in Caſtra hoſtium quomodo venientium,
 346, x.
 in Caſtris agendum quid, 292, ix. ignes,
 75, xii. otiosus miles, 302, xvi.
 Cauponæ deforiantur, 433, xxii.
 Celeritas in præueniendo hoſte, 72, xxiv.
 Celeritas in bello, 54, xxv, 131, xxvii, 145,
 xl, 150, xviii. maxime prodeit, 250, vii.
 416, v.
 Censor Magistratus, 331, vi.
 Censoris munus, 434, viii, ix.

INDEX.

- Cenorum munus necessarium & publicum. 447, xliii.
 Censura sit in Repub. 255 viii.
 Census dilectumen habendum. 421, xxiii.
 Certamen atroc. 247, xxxvi.
     infelix. 319, xiv.
     contra quos difficillimum. 212, xlii, 215,
     xii, xliii, 220, v, 249, i. de summa re-
     rum. 375, xl. ex quorū consilio in
     eundem. 386, cxii. certamen exulum.
     243, xvi. ecquod impar. 248, xlvi. pericu-
     losum. 360, xvi. nocturnum. 257, xvii.
 Certamine imminente non est injuendus
     exercitus. 355, xi.
 in Certamine auxilium superuenient. 364,
     xvii. sociis locut. 198, xviii.
     pars laborans. 221, x, xiii. coniuncti
     maneant milites. 275, xvi.
     segnes reddit. 200, ii. ubi Princeps
     necessarius. 352, xv.
 Certamini summa rerum vix communi-
     da. 370, xii. qui intereste debeant. 376,
     xlvi.
 Certandum ubi. 274, x, 280, xx.
     quando. 332, iv. 334, xi, xv. obli-
     naiē quando. 276, xxi, 295, xxx, 296,
     xxxvi.
 inter Certandum terret. 328, x.
 Certatur ne miuant exercitum. 307, xli.
 Cinxdi puniendi. 410, i.
 Ciuis 438, viii. bonus quis. 439, x. 471,
     xxviii.
 Ciuis bonus opus. Reipub. non recusat. 436,
     xix.
 Ciuis ascitus ut commendetur. 236, xxxvi.
     pro hostie habendus quis. 453, x.
 Ciues domi exercendi. 80, xiii.
     tumultuantes difficulte reguntur. 245,
     xxxii. seorsim vincent. 177, xxxii.
     vitæ sue rationem reddant. 181, xiii.
     vi probeorur. 340, xvi.
     præuilegia qui maiora habeant. 315, viii.
     pacis assurcant potius. 448, xlvi.

Ciuium

INDEX.

Civium infinitio qualis.	432, ii
fit certa. 450 i, ii, iii, iv.	414, x, xi
numerus definitus.	438, v, vi
ordinis quoque	418, ix
vestitus.	413, viii
Civibus iniquilibi ne sequentur.	424, x
Civilium bellorum mala.	34, xxii, xxiii, xxviii
Ciuitas peregrinis ut danda.	231, xiv
Clades.	198, xv, 206, iii, 210, xxxv
Clades accepit.	48, iii, 58, ii, 193, viii
Clades accepta compendianda.	111, xliii
non dissimulanda.	360, xii
a quo ducienda.	216, xvii, xviii
post Cladem acceptam.	257, xxii
ut ostendenda.	309, ix
Clades quzdam inevitabiles.	205, xi
Clades extraordinaria.	135, xlvi
Clades magnas quid sequatur.	106, xv, 108,
xxviii, 112, l, 137, lvii.	
Cladium caussa.	106, xvi, 107, xx, xxv, 264,
xxiv, xxv, xxvi.	remedium. 392, cxxxix
in Cladibus cedendum tempori.	59, vi
dux frenatus.	265, xxix
voluntarii gratissimi.	261, vi
Colonia quando sit mittenda.	175, xx-
ut deducenda.	196, ix
Coloniz deduceodis quod.	290, ii, 334, xiv
ut deducendis.	342, viii
Coloniz deficientes.	273, vi, 285, xiv
deficientes ut tractandas.	243, xv
Coloniarum usus & fibis.	28, xxviii, 129,
xx, xxi, 387, cxvii.	
Commercialia seruanda.	418, xii
qualia.	448, xlvi, l,
quz fugienda.	416, ii
Concilium in quaque Repub. summum sit	
volum.	26, xi
quibus personis confare debeat.	328, cxx
in Concilio contrarie sententiaz dicantur	
204, iv.	
Concordia.	260, iv
in Democracia.	271, xxv
exercitus.	276, xxii

Ori-

INDEX.

- Ordinum.** 253, iii, vi, populi, 230, vii,
 raea ubi. 230, xxi
Concordia bonum. 388, cxxii
Confiscatio bonorum vitram probanda.
 444, XXX
Configendi tempus. 133, xxxiii, xxxvi
Coniugiorum leges. 423, iii, xv, cura per-
 petuae ad magistratum. 432, xii, xii
 XIV.
Coniuratio fit. 51, xvii, detecti, 241, vii
 seruorum. 152, xxix, in Tyrannum,
 187, xxiii, xxvii, 196, viii, viii, 347, xlii,
 xiv.
Coniurationis iustitia. 152, xxviii
Coniurationum origo. 161, xiv
Consilium malum. 226, j, spem, 346,
 vii, de summa rerum. 371, xxvi
Coofilia bonum bona. 295, xxix, quæ
 sequenda, 363, xiv, bona 357, xxv, 360,
 xiii, bona cognoscuntur, 349, ix, bo-
 na spernuntur, 378, ixi, lxxx, lix, bona
 ne pateant, 289, xxiv, principum, 313,
 xviii, quæ statim exequenda, 350, xiii,
 xiv, multum profunt, 338, iv, de pri-
 uata vniuersitate, 276, xlii, media ubi sper-
 nenda. 259, x
Consilia mala suggredit desperatio. 314, i
Consiliarius Scipio. quis idoneus. 27,
 xxi
 in Consilio Principis tria requiriuntur.
 472, iv
Copiliarii. 373, xix, 378, liv, iv, suari, 381,
 lxxv, noxi, 184, vii, viii, opprimit res
 preiiosa, 458, xx, 461, xviii, fideles non
 sunt destituendi. 392, xxi
Consuetudo. 396, i
Contractus definitur legibus. 435,
 xiv, xv
Contrarium fundamentum. 430, ii, iii
Conuicia. 413, vi
Crimen maiestatis sub tyrannis. 476,
 xxxiii, xxxv.
Criminum duplex genus. 426, x, poenæ

INDEX.

ii, xii, 422, xiii, xiv.	
Cruelitas exosa.	139, viii.
Cruelitas in bello.	273, viii.
Cynicorum usus in bello.	262, xiii.
Corsorum usus in Repub.	95, xxvii.

D.

DEDENTES se.	28, xxvii.
78, xi.	
Dediti tractandi.	41, xxxiii.
Deditio.	281, xxiii. 324 xxii.
Deditio conditions quæ.	40, xxvi.
Deditio suader.	263, xviii.
Defectio quando, 266, i. culus metuenda, 245, xxix, sociorum periculosa quando	267, viii.
ad Defectionem. populus incitat.	276, xxx.
Dei cultos.	92, viii.
Delatores, 329, ii. exligandi.	475, xxvii.
Democratio, 102, i. 405, viii. quid.	159, v, vii. 328, xiii, 393, iii. 442, xxi, xxii, xxiii. quibus præteritum displicet.
Democratio fundatum & origo, 50, xi. 414, iv. viiium illi oppositum, 284, xxxi, xxii 442, xxi, xxii, xxiii.	442, iii.
in Democratio honores cui dantur.	10, xiv.
libertate populariter.	10, xv, xvi. quid offendat.
potentes inuidig obnoxii & periculo.	244, xxii, xxiv.
Democratio status qualis,	102, ii, iv, v, vi, 103, xi, xii, xiii.
Deploratio rebus quid agendum.	36, ii.
Difidens tractandi profit necessatur.	487, cxiii.
Dimicandum ubi.	179, xlii.
Disciplina militaris.	278, viii. 423, v, vii.
Discordia domi, 213, ii. in exercitu, 344 xi. Ductum, 288, xx. in exercitu datur, 263, xi. hoñium.	379, ix

Duel.

INDEX.

- Duella. 174, xii, 235, xxix
 Dux exosus exercitus. 246, xxxi, 248, xlvi.
 367, i.
 Duxis clementia. 342, vii, ix. uxoris sepe
 inducat milites. 306, xxxvii, 316, ix. audito-
 riam & fanorem conciliat 306, xxxviii
 Duces plures strenui si simul fiat. 199, xxiii
 Duces præficiendi qui. 250, x, 252, xxii
 Duces summi. 285, xv. in summis pericu-
 lis. 292, xii, 295, xxvi. impruden-
 tes qui. 302, xxxvi
 Ducum exercitus contentio & discordia.
 185 v, 261, viii. prudentia summa.
 356, xvii.

E.

- E** BRIETAS tollatur. 412, xi
 in Eleætius imperiis mutationes. 132, iii
 in Eleætius regnis sedicio ut viretur. 317,
 xvi.
 Equitatus. 77, viii, 85, ix, 230, ix, 221, xii
 transgitur. 198, xix
 Equorum velocium usus. 216, xvi
 Eruptio ut fiat. 31, x
 Excubiz. 105, ix, 114, lxiii
 negligere. 248, xlvi, 304, xxvii
 Excubiarum negligencia. 227, i, 124, xxxii,
 120, xix.
 Excubiarum pestis ebrietas. 144, xxxiii
 Exercitus qualis esse debeat. 237, xxxix
 quantus aleodus & parandus. 31, ix, 206,
 xiii, xvi. habendus. vbi. 74, viii, 75, ix
 ledus quis. 186, x, xviii. iustus semper
 habendus. 155, xlvi. exer-
 cendus. 71, xvi. occupetur semper 66,
 xxviii, 69, v. non minuendus in pericu-
 lo 78, xii, 82, xvii, 385, civ, 386, cix
 obsequens quando. 65, xxii, 66, xxiii,
 xxix, 67, xxx, xxxi. distinguendus
 ro, xxvii. ut distinguendus. 69,
 iv, 70, viii, ix. inter socios & fauentes
 qualis esse debeat. 383, lxxxix, parous,
 210, xxxiii. robustus quis. 117, lxxiii
 Areounus. 52, xxvi, 64, xv, 65, xvii. - Re-

nous

INDEX.

- nus quis. 311, xviii. ut strenuus red-
datur. 111, xxviii. negotius 217, xxiii. fa-
tigatus. 131, xxv. 131, xxxii. ociosus.
319 xiv. perterritos 108 xxx 135. xlvi,
xlvi. 211, xli. 215, x. 222, xv. 295.
xxviii. timidus ut fuit. 346. viii. peregrin-
nus. 38. xvii. 128, xii. peregrinus con-
iunctus cum indigena. 363. x. peregrinus
ut habendus. 112; li, lli. 113, liv, lv, lvi.
peregrinus in oppidum non intromitien-
dus. 103, i 107 vi. peregrinus irrum-
pent. 111, xxvi. peregrinus recens. 145,
xli. quando terret. 50, xvii. veteranus.
270, xxii. quando dimittendus. 83, i
174. xiv.
Exercitus vincitur. 259, vi. vicitur ut con-
sistat. 356, x:ix.
Exercitus discordia. 384. xix.
Exercitus Imperator quis constituendus.
177, xxxi. qualis. 111 41, xxx. 43, v
convident. 79, ii. prudens. 54. xxxvi.
35, i. 65, xx. xxii. 66, xxvii. 134, xl. 135
xliv. sit coostans clade accepta. 469, xi.
qua ratione quis optimus evadat. 68.
xxxix 69, i, ii. 93, xix. cedat tempori,
112; xlvi.
nomina norit ducum. 81. xiv
rumores negligat de se. 124, xxxvi
ubi esse debet quum iter facit exercitus
102, x.
peregrinus. 107. xxii
quis merito suspectus. 217, xxii. 218, xxvi
quis removendus. 105. xii
Exercitus Imperatoris fuga. 71, i
sententia. 105, xix. Imperatorem com-
mendat 127, vii. ducum auditorum. 134,
xlvi. eorundem discordia. 116, lxix 121,
xvii. 137, liv. 148, vi.
Exercitus ducibus familiaritas cum hoste.
126, iii.
Exercitus iter. 72 xxii. 86, ix. 87, xxiv,
xvii. 230, xxiii, xxiv. noctu. 81, xiiii; xv.
itineri prospiciendum. 70, viii.

Exer-

INDEX.

- Exercitus metus tollendus. 80, xv.
 Exercitus otium, 213, liii. securitas. 152,
     xxvii.
 Exercitus tyro. 137, liii
 Exercui itinera ut suscipienda. 34, xxv,
     37, xlii.
 Exercitum Dux placat. 247, xxxvii. Im-
     perator ut conciliet. 70, vii, xi, 74,
     vii, 81, xvi.
 In Exercitu contentiones publice tollen-
     de. 221, xi. conuicia prohibenda. 70, x,
     ix, periculosa. 165, xxvii. dimittendi
     qui. 70, xii, 71, xlii. distinctiones. 60, vii,
     61, xii. equitatus. 52, xxii, xxiii. Fun-
     diorum usus. 71, xvii. Imperator ius
     sumnum habeat. 53, xxvii. machina-
     rum ministri. 69, vi. ordines seruandi
     93, xxi. seditionis. 104, iv. seditionis
     duces. 151, xx. etiam vitiis militum.
     41, xvi.
 Expeditio longinquia ut suscipienda. 48, i.
     170, xiii.
 Exploranda que. 50, xii, 57, xiii.
 Explorandi, qui ingrediuntur. 167, vii.
 Explorare oportet hostium res. 84, vi, vii,
     viii, 85, xii.
 Explorator fit. 123, viii, 208, xxiii.
 Exploratores boni. 26, xiv
 Exploratio vicinorum. 226, iv

F.

- FACTIO tollitur. 271, xxvii.
 Factiones nascuntur, 255, ix. ut tol-
     lendz, 89, iv. que tolerandz in Repub.
     247, xxxix, 454, xiv.
 Factiones ferit. 311, xx.
 Factiōnum Babella. 339, x.
 Factiosi qui. 330, v.
 Fama prodest plurimum. 338, vi.
 Famosi libelli. 453, i. tollantur.
     432, xvi.

Pames

INDEX.

Fames.	84, iii, 17, 323, xxix
Familia bene inflictus.	295, iv. principis firanda.
in Familia crudelitas.	321, ii
Feliciter publice fundamentum.	204, xvii
398, ix, v. 399, iii, qox, viii.	
Feliciter sequitur innidia.	38, xxiv
Feminatum rbus ea rebus politicis.	390, xxxiv.
Fidelis.	417, vi, 418, viii
Fidelisio.	435, xvi
Fiscus qualis sub bono principe.	476, xxiii, xxiv, xxx.
Fœdus publicum violatum.	128, xiv, xv.
non comprebasne.	103, xxii
Fœders supra vindicantur à Deo.	24, i quz non seruanda. 31, vii, viii. seruari vi positor. 43, vi, fieri et debeat 44, vii, ix iniqua. 127, iii.
Fœditragus quis.	41, xxii 42, x, xi
Formæ similitudo ad dignitates emulæ.	310, xv, 454, iv.
Fraus.	372, xxii, 376, xlvi. damnata. 290, v, 202, xviii, 203, xxiii.
Fuga consilium est legendum.	216, xv
Fugieos exercitus.	219, xxviii, xxix
Fugientibus instantium.	222, xviii, xix
Fur quis.	429, ix, estque puoiendus. ibid.

G.

GENTES gentibus pro freno effevuli	
Deut.	110, xv
Germani auxiliares.	366, xxxi
Gratia ut concilianda.	216, v

H.

HIBERNA exercitus.	83, ii, 84 v. mili- tum.
Histriones.	327, vi
Histrionum licentia.	306, xxxix
	Homicidio

INDEX.

- Homicidia execrata. 172, vii
Hostis non contemnendus. 42, ii. non negligendus. 289, xxxiii. terribilis quis. 142, xxiv. viatu difficultis. 249, ii. iii. in dotto territorio versant. 138, ii. aggrediendus & quis. 132, xxix. 174, xv. quomodo viciendus. 313, xxx. vagus ut demandus. 315, vi. 319, xxiv. vires ne coniugat. 280, xxxvii. vi opprimi ciud posse. 79, iv. opprimitur. 333, x. conciliandus quis. 54, xxxiii. irruens ut auocandus & arcendus. 26, xii. xiii. xiv. 345, iii. finibus eticiendus. 35, i. quando celandus. 267, ix. fugiens. 76, i. ii. 77, iv. 113, lxii. detrectans bellum. 172, viii. perterritus est persequendus. 180, v. vi. 143, xxxviii. non reconciliatus. 165, ii. ubi natus vietus. 309, vii. vietus praesertim ut tractandus. 283, iv. 285, xi. capius. 73, ii. inexpeditus cura Dei suscitatur. 384, xciv. nouus & irruens quid posset. 130, xxii.
- Hostis furor repellitur. 115, 116, lxviii
Hosti irrumpti occurrentum. 132, xxx. incommodandum. 50, x. 67, xxxiii. posteriori ut resistendum. 279, xi
- Hostem iniuitat. 146, xlvi. terret. 68, xxvii. 75, xv. 111, xli. 122, xxi. 210, xxvii. 212, xlvi. 214, viii. 257, xviii. 298, xxiii. terret nouum atrinorum genus. 195, xxxi. terret obftioario nostra. 168, iv. terret Panicus rumor. 152, iv. ad praelium provocat. 134, xxxix. 248, xlvi. debilitat. 142, xxvii. ambitionum euerit. 372, xxiii. reip. nihil excusat. 499, xiv
- Hostes scuissimi qui. 32, xv. prædones. 242, x. plures non ascendi. 34, xxiv. 38, xviii. nec iidem irrandi. 385, ciii. ut traducendi. 35, xxvii. ut debelandi. 139, xi. terreniur. 54, xxxi. xxxii. 334, 55, iv. debilitantur. 53, xxxix. 61, xiii.
- Hostes ut celestur aduentus noster. 72, xxi

INDEX.

- explicatio exercitus terretur. 199, i. dux in
suspitionem adduceodus. 25, ix, 61,
xiv. 125
de Hostiis viribus fama nocet. 586, cvii
ex Hostiis conciliandus quis. 29, xxxv
in Hostico. 80, viii, viii. 106, xiv. 132, xxxi.
145, xxxix, veritantes. 107, xxiii. quid eos
facere oporteat. 25, vi, 30, v, 56, v. occu-
pare. 149, x. artus capta. 166, vi.
Hostiles exercitus conuicia. 335, xviii

I.

IMPEDIMENTA exercitus. 87, xxiii, xxv.

- 134, xxxviii.
Imperandum quibus. 463, i.
Imperium firmum. 279, iii. ut inuadatur.
300, iii. 301, x. 319, i. quum inuadatur. 353,
ii. vi occupatum. 27, xxii. magnum cuper-
turus. 246, xxxiv. 251, xvi.
Imperium confirmant & augent. 174, iii.
244, xx. affectantibus. 347, xxiv.
Imperii Imperio Deus opposuit. 380, lxviii.
Imperi magni iniuria. 176. 3xviii. 228, i ii
eiusdem comoditas quas. 473, xxv. mu-
nimenta firma. 364, xx.
Imperia, cracunt quibus artibus. 251, ix.
292, x. xv.
hered tertia meliora. 355, xvii.
parta sceleris. 239, xlvi. percuti etiam
præclarata. 268, xiii.
Imperia magna quum crescunt. 159, lvi, lvi
ut fiant & confluenter. 273, lli. 346, i.
vi quieta. 235, xxvii, xxxii. ingratia. 243,
xviii. magnis exercitibus egeat 269, xi.
Imperiis crescentibus occurendum matu-
re. 230, viii.
in Imperiis elequis qui producendi. 291,
iii, vi. 322, xv.
In piecas. 370, vi, vii. punienda. 423, v.
eiusque species variae. principum juncta.
384, xcvi

INDEX.

- I**mpressio Magistratu*m* i[n]scio. 423. viii
 Incessu. ~ 332. ii
 Induciarum tempora. 354. xxxviii
 Infidelitas. 372. xxiv
 Ingratitudo in Deum. 372. li
 Inimicu*m* deponend*m*. 216. xiv
 Infidiz. 291. iv. quando oportun*m*. 62.
     xxvii. 153. xxxiv. xxiv. 134. xli. pericu-
     losissim*m*. 80. x. quibus facilē fiant.
     325. xxvi.
 Iter exercitus tutius quod. 284. vi. 227.
     xxvi. 309. viii. b[ea]tue, 283. iii. In ho-
     Rico. 305. xxxix. In paludofis locis.
     308. iv. nocturnum. 163. vii. longin-
     quum. 194. xiii. interceptum. 289.
     xxxvi.
 in tunere annona deficiens. 345. vii
 Itineraria curescuntur. 475. xiii. xxiv. vi explo-
     randa. 291. xiii
 Index. 410. xi
 Iudicis concus*sionis*. 295. iii. vi
 Iudices litium. 446. xxxix
 Iudicium capitalium sententia. 317. xv
 Iudicia forensia constituenda. 419. viii. viii,
     420. ix. esque sunt duplicita. 425. vi
 Leges serpent. 425. v
 Iudicia criminis. 416. vii. viii. x xi pu-
     blicē esse debent i*q* quavis Reip. for-
     ma. 163. xxii
 Ius ut dici debet. 465. xiv. vt cuique
     suum tribuendum. 397. viii
 Ius suum seruetur cuique, neque damnū
     vili inferatur. 431. xviii. xix
 Ius suum cuique sit liberum. 424. viii

L.

- L**E G A T V S in scis non debet dimicare.
 264. xxiii.
 Legati. 191. xlivi. 207. xix. vt eradicandi.
 171. xvii. sacrosancti. 218. viii. 231.
 xvi. hostium obseruand*m*. 25. viii. con-
     jurantes

INDEX.

- turantes & molientes aliquid. 340, iv.
exierit quando mora ducendi. 381,
lxxvii. diligendi. 324,
xxxvii.
- Legatorum munus. 377, i
- Legatis responsa vidanda. 242, xiv
- Lex quid. 396, ii, iii
- Leges variaz sunt. 395, viii. quales esse de
beati. 410, iii. bona vnde. 281, xxvii.
bona que, & de quibus agant, vide. 412,
413, 414, & deinceps. bona ter-
uenda. 235, xxx-459 iii. necessaria,
414, i, ii. 417, i, ii, iii. 421, ii. ad
formatio Rcpub. atque perandz. 443,
xxviii, xxvi. ad quamque Rempub.
accommodansur. 410, ii. ad polit-
iam cuiusque ciuitatis. 424, i. demo-
craticz. 251, xii. mutari possunt. 419,
ii. nouz. 420, xv. malz. 185, xvi.
contemptz. 185, xv. de conubiis. 410,
iv. 417, x. de liberorum educatione.
413, v. 426, viii, ix. de suppliciis. 291,
vii. tuoptueriz in Rcpub. viii.
309, xi. 317, xiv. 399, i, ii. cauteant. 423,
ii. re sanctenda vel ferendz. 415, vi.
de quibus rebus ferendz. 444, xxxi,
xxxii. de re quavis Naturant. 412,
xvi, xvii, xviii. 421, xix, xx, xxii, xxiii.
420, i.
- Legum scribendarum origo. 160, ix.
bonarum origo. 419, iii, iv. diuisio
generalis. 443, xxviii. scopus. 433, i, ii,
iii, iv. viii. 40, xiii. vulnas. 395, vi, vii.
Legum scribendarum ratio & usus. 436, i,
ii, iii, iv.
- Lenonia atq; foeda. 217 xix
- Liberi ut gignendi & instituendi. 97, i, 98
ii, iii, iv. usque ad xx. 423, i, ii, iii, iv,
vi, vii.
- Liberi ut trahandi. 373, i. parent
parensibus, idque curer Magistratus.
432, xv.

INDEX.

- Liberorum institutio. 397, 401, iii, 402, i.
 Libertas populi exosa tyrannis. 165, i.
 Libertas reperitur. 251, xv, 252, xxii.
 Liberi in officio continenter. 433, xx.
 Ludi qui concedi debeant publice. 423, vi.

M.

- MAGIA** dominata. 321, x.
 Magistratus qualis esse debent. 399, iv,
 v, 400, i, 402, i, iii, quibus demandatur.
 419, xiv, xxvi, xxvii, necessarius. 395, iv,
 x, annus, 250, i, collegas honoret. 454,
 xviii, xxiii, virum arguit. 482, lxxv, ex-
 traordinarius quando. 288, xcix, furax.
 435, vi, malus, 260, iii, seipsum prolo-
 gans, 287, xiv, si exosus. 251, xiii
 deponendus quis. 247, i.
 Magistratus electio est legibus sancienda.
 425, vi, viii, imperium est legibus defi-
 niendum. 419, i, officium. 400, vi 401, i, munus cui
 dandum, 445, xxiiii, xxv, 446, xxi, xliii,
 prorogatio. 307, xliii, xliv
 Magistratus ut eligendi. 226, vii, 419, vi,
 420, xiii, quibus tribuendi. 393, iv, iu-
 ridici qui optimi, 295, xxviii, necessarii
 quot & qui. 446, xli
 Magistratus prater leges in rep. esse oportet. 444, xxiiii
 Magistratum diuisio. 446, xl, circulo, 163,
 xxiiii, nimis auctoritas, 259, xxiiii, sco-
 pus. 397, iii, iv, v, viii.
 Magistratus parere omnes assuecant. 100,
 xxi, xxi.
 in Magistratus consensu. 294, xxv
 Marii imperium optimum & utilissimum. 103, ix, 126, xlvi, retinendum. 24, xxv
 Maritima ciuitas. 142, xxiiii, quid possi-
 tum retinere debeat. 28, xxvi.
 Maritimorum populorum commoditas pro
 mediterraneis. 21, xi
 Medicorum multitudine. 399, vi

Mem.

INDEX.

Mendacium verum Principi licet.	187,
xxiv, xlv. creditum.	350, xi
creditum vel ad tempus prodest.	386, cxii.
veletur.	483, ix
Méudicitas prohibetur.	432, xvii
Mercatores.	87, xxii
extranei.	182, xiv, xv
Mercatoribus à Princípibus fides seruanda.	
383, lxxxviii. lucratio est præscriben-	
da.	418, xi
Mercatura ubi.	102, ii
Mercenarium præsidium.	339, xi
Meretrix seu scortum aulicum.	340, xvii
Meretrices coercendæ.	313, xxviii. 315, vii.
Metropolis vi edificanda.	230, vi. in uno-
unque regno sit una donata.	261, xvii
374, xxxi, xxxii. seruanda.	188, xxxii. re-
gni in bellis ciuilibus.	270, xv. primùm
occupanda.	328, xiv
io seditionum metu semper reponenda.	
304, xxvi.	
Metropolis direptio.	89, ii
Miles bonus qualis.	288, xxxi
Arenuis quis.	242, xi. coadus.
290, xxxix,	
xl. otiosus.	330, viii. rapax coëc-
cendus.	380, lxx
Militis vniuersi heroica virtus.	242, ix
temeritas.	328, xiii
Milites prudentes in exercitu.	351, xx
Arenui.	122, xxii.
397, viii	
Arenui sub quo duce.	275, xv
idem retineodi.	263, xx
exercendi in castris.	170, ix
quando exhortandi.	83, xxiv
nautici.	355, xlvi
prausi carent.	287, viii
emeriti.	306, xli
mercennarii.	144, xxxvi
non contemnendi à Duee.	83, xxiv. per-
territi.	155, xliv. suspediti.
183, iv. scelerati.	246, xxxv
seditionis ut dimicendi.	
276, xxv, xxvi.	
Milites alacres quid faciat.	71, xviii

INDEX.

- Militum lustratio 292, xlvi, Appendix,
260, xxxvi, 161, ix. indignatio. 360.
xi. legionariorum usus. 316, xii,
310, ii.
- Militibus arenais aliquid praeter ordinem
dandum, 223, xxv. bonos ac premios.
212, xlii. 276, xx. 279, x. ignavis
hi poena, 300, xxiii. peregrinis Repen-
dia persoluenda. 251, xxii. vulneratis
prospectendum. 325 xxii
- Militaris disciplina. 281, xxix. 325, xxvi.
obseruanda. 330, viii, laxior. 325, v. dis-
soluitur. 351, xvi
- Militaris rei Rudium ubi pereat. 97, xxxvi
- Militaris disciplinam negligit quis. 315,
i, v.
- Militaris Magistratus. 447, xliii, xliv
viri ubi nulli? 278, & 279, xxxv,
xxxvi.
- Militia deiradari non potest. 205, xii, ubi
arena, 242, xii. ne si absque imperio.
435, xi, xii. daualis. 426, iii. conti-
nuata. 260, ii. negligita. 320, v, viii
Moderanda quis. 216, iii
- Monarchia quid? & virtutem illi oppositum,
159, ii, iii, 160, x, xi, xii. 440, xiv, xv,
xvi, 441, xvii. praetendit. 442, xxiv.
quis optima. 394, iii
- Monarchia laus. 414, iii
- Monarchia effici. 180, vi
- Monarchiam odiosam reddunt 283, xxviii,
xxix.
- Moribus bonis instruenda ciues. 443,
xxvii.
- Munera quibus danda. 419, v
- Munera plura nequis unus gerat. 414, xi
- Mutatio imperiorum. xxiv. rerum
170, xii. Aristotelia. 353, xx, ii. se
oligarchiam. 405, x, vi, viii. Demo-
cratia. 2, i, x-v, xix. 355, xii, ix, x xi
- Monarchia. 240, i, ii. 241, viii. in ty-
moidem. 310, xii, xiii. Rep. unde.
290, xlii. 415, v, vii. ex re tate leui.

INDEX.

- 432, v. Religionis. 400, v.
 Mutatio Politie & Reipub. cur accident. 404,
 i, ii, iii, 405, iv, 406, xii.
 Mutationes polingrum causa. 163, xv, 162,
 xvii, xviii, xix.

N.

- N**AVES veteres futilles ad prolium.
 55, ii.
 Naubus quo loca fugienda. 111, xlvi.
 Nauica res. 105, x, 108, xxii. intermissa,
 112, xlvi.
 Nauticæ Ciuitates. 103, viii.
 Neutrals qui cedendi. 28, xxix.
 Nobiles. 394, v, vi. venationibus sunt
 affuefaciendi, 423, ix. qui periculis
 Reipub. 468, viii.
 Nobilitas ius. 445, xxxv.
 Nobilitatis ratio. 226, ii.

O.

- O**RSESSA oppida capiuntur. 89, vi, 90,
 vii, ix.
 Obscis promissa auxilio mistendo. 31, xi.
 salus. 275, xvii, xxi, xix.
 Obscessos terrant. 89, v.
 Obsides. 242, xiii. Obsides qui. 166, iii.
 resinesi qui possint. 530, iv.
 Obsidio. 304, viii. 335, x, 386, xviii, xviii.
 vs agenda, 279, xvi. cepta 280, xxi.
 Vergenda 205, xxviii. dura, 366, v. abs.
 que frumento, qualem ducem sequitur.
 109, xxxvii, xxxiv. 310, xxxvi, xxxviii,
 xxxix.
 Obsidionis ars negligens. 355, iv.
 Obsidionem soluit. 168, iii.
 Obsidiones diuturne ut lenientur. 365, xv.
 Opera publica. 319, xxiii. 323, xvi.
 Oppida hosti vicina. 61, i. vi, conce-

INDEX

- denda hosti. 215, xi
Oppugnatio temeraria male cedit. 29, xxx
Ordo unus potentior in Repub. 254, v
Ordines non seruati. 222, xvi
Ordinum in Principem auctoritas retinenda. 302, xiv. 372, xxv. in Regem ipsum potestas. 22, xix, xx
regni auctoritas quæ. 163, xxii, xxiv.
361, lxxvi.

P.

- PARRICIDIVM.** 371, xxi
Parte male. 382, cxix
Parix debetur. 417, vii
Pax bello præserenda. 36, iii, iv. 353, ii
diuictua quando. 234, xxiii. ut quæ
reda. 345, v. quando petenda. 243, xxix.
ut fieri debeat. 435, xiii. sua. 336, xx.
ut tuenda in Repub. 320, iii
per ignotis personas primùm concilia
tur. 391, cxxxv. Reipub. 189, xxxiv. ex
que nuntiur. 352, xxvii. inter eiusdem
gentis prouincias. 177, xxxiv. pars. 232,
xv. per feminas. 245, xvii. foeda ve
niencia. 283, iv. ubi nulla. 138, i.
in bello civili. 420
Pacis fundamentum publica veititas. 425,
iii. compendiosa via. 391, cxxxvi.
occasio non omittenda. 373, xxix. con
ditio. 377, xlvi. 380, lxxi. & à quibus
accipiatur facile. 85, x
Pacis conditiones ut ineundæ. 384, xciv
Pecunia publica ut expendatur. 207, xx
Pecunia inopia. 471, xxx. Studium in
Rep. 226, vi.
Pedicatus. 303, ii. neglectus. 352, xxv
Perdunt Remp. felicitas & nimium oculi de
siderium. 22, xv, xvi
Peregrinus dux. 209, xxvi, xxviii. Idem à
suis deficiens. 245, xxvi.
exercitus. 332, v
Peregrinus præfetus summorum rerum. 239,
xlviij.

Peregrini

INDEX.

- Peregrini ut tolerandi. 435, xvii, xviii
ut in alieno loco versari debeant. 227,
vii
ut conciliandi nobis. 136 xlix. inuitati.
200, iii, 204, i, 208, xxvii. Senatores.
330, ix.
miles scelerum ministri.
328, xi.
Perfidia. 39 xx, 164, xxxi
Pericolo imminentia. 219, iii
Perjuria Principum. 387, cxiv. 388, cxxii.
389, cxxiii.
Perterritus in Randum. 237, x
Pestis. 27, xix. 250, iv
Pietas fons boni. 423, i.
Piratæ propellendi. 138, iii. 139, x
Piratarum potentia. 118, viii
Plebs irritata. 259, xxxiii. 351, xviii
à proceribus est placanda. 272, xxix
lucr quām honoris cupidior. 271,
xxviii.
Plebis ingenium. 254, vi. 255, xi. 269,
xxviii. 349, v. idem mutabile. 269, xvii
Poëtæ scriptæ. 413, iv
Politia quid. 393, ii
Politia publica & mores qui constituendi
legibus. 414, vi
Politia formæ ites. 394, ii. ratio multi-
plex, nempe triplex. 439, xiii. bona
fundamentum. 394, i. male causa du-
plex. 395, vii
Politia artes subseruientes. 395, xi
Poloniarum formæ. 358, i. 160, viii. 164,
xxvii.
Populationes ascendit. 249, v
Populus bellicosus. 227, xi
zudex.
potentior. 253, xxiii
Populi amor eripi non potest. 250,
vii.
ingenium cognoscendum. 323, xiii. 452,
iii, iv.
fugiti cedendum.
Populi vox, vox Dei. 383, xc
385, xcviil
Populo.

INDEX.

- Populo condonanda quendam.** 445, xx.
 xiii. 463, v. salutaris quies, non impe-
 trius. 456, xxxi, xxxii. 467, iii
Populum cogunt & conquirunt in officio.
 217, xx, xx. 365, xxiv.
Populi cogitati. 183, vi. de novo aequi-
 sit, 74, v. committendi, 219, i, ii.
 prædictæ expofiti, 330, vi. strenui qui,
 307, xviii. infili qui, 342, vi. bello-
 rum cupidi infelices, 381, lxxiv. fe-
 roces ut domandi, 229, iv. 334, xxiv.
 236, xxxv, non irriandi, 373, xi
Postus maritimi semper præsidio tentandi
 & custodiendi, 29, xxxiv. 137, ii.
 136, xlvi.
Potentior populus ut vleiscendus. 231,
 x, xii.
Presa obiecta ab hoste. 286, xxi. prima
 alicit, 225, ii. ab hostibus recepta, 294
 xxiv. ut habenda, 111, xx. ut ter-
 uanda, 170, vi. 323, xxi, xxii, xxiii
 muliti promissa, 253, xviii. bellis ut dissi-
 denda, 35, xxix. 70, vii. 80, ix. 297, xlii.
 tuus dividenda, 147, xlvi. vobis ex-
 pugnare, 368, iv
de Præda mitendum ad vicinos. 335, xvii
Prædictæ auiditas. 130, li. 143, xxx. 360, xxxii.
 para Deo detur, 224, xxvi. para pau-
 peribus cedat, 228, xxiv
Prædandi libido vicitriam adiunx. 326.
 xxi.
Prædatio. 22, xviii
Præfeti Provinciarum. 95, xxiii, xxiv,
 xxv, xxvi. qui non offendendi, 317,
 vi.
Præmium. vide infra Præmium.
Præmij extra ordinem. 296, xxxiii. forti-
 bus danda, 393, i. 394, vii. 395, ix
Præsidium quibus confitare debet. 227,
 vi.
Præsidia hostium deiscienda. 74, iv
Præuilegia. 185, i. que si non toleranda
 258, xxviii.

INDEX.

- Pragmaticorum numerus Regno de terminos. 322, lxxxi. 399, vi. numeros certius statuuntur. 433, xxiiii
 Primogenitus ferd. succedit. 202, xxii
 Princeps à gratiosis sibi hominibus ele-
 gito. 320, xv. adulter. 229, l.
 amicos viros bonos sibi comparet. 482,
 lxxii. affutus. 312, xxv.
 auctoritatem sancte iustatur. 461, xxv.
 464, vi, vii. Bellicosus. 151, xxxiii. bono-
 nus quis. 91, i. 317, iii. bonus vnde di-
 gnoſcitur. 471, xlvi. xlvi, i. 480, xi,
 lxi, lxiii. bonus beatus est. 409, i.
 bonus quam felix dici malit. 482,
 lxxiv. Contemptor hostis sui remera-
 tius. 390, xxxix. consumptiosus.
 466, xxiiii, xxi. corpore qualis 63,
 iii, iv. 64, ix, x, xi, xii. credulus. 465, i.
 crudelis. 153, xxxii. 374, xxxiv.
 idem nonquam strenuus. 18c.
 xcvi. 290, xxxii. Deus paret. 476,
 xxxii. designatus impatiens. 235, xxvi.
 domesticarum rerum negligens 369, viii,
 ix. Eligendus quis. 142, xxii
 exigere quz posuit. 380, lxxii. eroſus
 81, xxi. exteris moribus, non patruis
 obſueius. 207, i.
 idem displices. 382, lxcix.
 Famz contemptor ne sit. 323, xvii.
 familiaris atque popularis. 458, xxii
 Humanus. 389, cxvii
 Ignauus. 191, xlvi
 ignobilis vt auctoritem sibi conciliet.
 182, xi. imbellis. 115, lxiv. 154,
 xxxvi. in quoſuis iniurius. 179, i
 204, vi. inceſtuosus. 224,
 xxxiiii, xxxiii. inexorabilis. 465, xxiv.
 ingratus. 63, vi
 iniurias suas remittit. 139, ix
 iniurius in processus. 175, ii.
 176, xxix. iſeundus. 184,
 xii. 185, xiv. 465, xxii. iratus pla-
 candus. 339, xii. iritatus pla-
 tur.

INDEX.

- iur. 270. xiii. iura regni minuens. 284
 vir. iustitiarius sit. 373. xxvii
 iuuenis. 150. xvii. 151. xxiv
 Legibus pareat. 459. ii. 461. xvii
 liberalis. 155. xlii. 379. ls. lxix
 liberalis quando laudandus. 93. xvi
 litterarum studia tueatur. 475. xliv
 Malus. 356. xix
 mas sibi potius quam femina. 357. iii
 militaris. 369. v. 474. xiv. xv. xvi
 modeflus. 389. cxxviii. moricas. 198.
 xxix.
 Nouus. 188. xxxiii. 190. xli. xlvi
 nouus commendatur. 201. xiii
 nouus nouo iure iurando confirmandus.
 301. ix
 Offensos à se leniat. 205. x
 offensus. 301. xli. 331. xiii. 379. lxvi
 Pauperibus succurrat. 474. xx. xxii
 perfidus. 307. ii. perjurus. 141. lli. 375.
 xxxviii.
 peritores audiat. 455. xxiv
 præsidibus malis ne faveat. 480. lxiv
 procerus & venustus gravior. 473. x
 prodigus. 179. iv. prudens. 49. v
 publica curare ut possit. 91. v
 Qualis esse debeat, vide Agapetum. 459.
 i. ii. iii. iv. v. vi. vii. & sequent.
 qualiscunque tolerandus. 362. vi. 366.
 xxx. 378. lxi.
 quando vicinis formidolosus. 381. lxxiii
 qui è bono tyranus. 313. xxxi
 quis eligendus. 78. xiii
 quas sibi conciliat. 370. x
 Regnum ut propriam familiam regat.
 387. cxv.
 ruens. 379. lxii. isque contemniatur. 391.
 cali. Sacriflegus. 225. xxxv.
 se uis quis. 20. viii. sceleratus. 343. iv
 isque non impunitus. 374. xxxv. xxvi
 strenuus. 169. iv. viii. successor scè
 colitur. 382. lxxxii. summus confortis
 impatiens. 202. xvi. summus et Vassal.

- ius Regni aut Republicæ. 480, Ivis, Ixii
 superbus. 206, xviii
 Tyrannus unde. 123, xxix
 ex Unius arbitrio pendens. 371, xviii.
 372, x. ut populi de se iudicium co-
 gnoscat. 308, v
 utilis. 193, vii
Principis absentia. 192, i
 Boni descriptio est in Panegyrico Plini
 ad Trajanum. 472, i. ii, iii, iv. & deu-
 cepsi.
 boni utilitas. 366, xxix
 Comitatus sit modestus & temperans.
 463, ii, iii, iv, viii. 464, xii.
 comites sunt sancti. 481, lxx
 cultodes. 181 x
 Dignitas & vis in quo sit. 248, xlii,
 xliv.
 donatio quæ dicenda. 476, xxxi
 Exercitatio. 92, x
 expulsi bona. 241, v, vii
 Genitura legitima. 202, xvii
 Inauguratio. 317 xvii
 institutio qualis esse debet. 382, xxxiv,
 cxxvi. 401, iv. 403, i, ii. 458, xviii,
 xix.
 Melius sumpus. 379, lxv
 Novi ingenium ut formandum. 361, iii.
 362, iv.
 idem dignoscitur. 338, iv
 Potestas ne sit infinita. 410, vii
 Reditus quales. 301, xxxii
 repentina mutatio. 84, iii
 Scopus. 92, xv. 93, xvii. 452, i.
 Taciturnitas. 168, v
 Vettirus. 92, xii
 vieti fuga. 115, xxxviii
 vita non potest esse occulta. 195, xxxi.
 vita sancta prodest plurimum. 477, xl.
 in Principis spem qui aluntur. 311, xvi, xvii
 Principi à te offendo ne te cognoscas. 371,
 xvi.
 bene parent omnes facile. 477 xlii, xlvi

INDEX

exprobata brachia.	322	VIII
fauorem conciliat.	301,	XXX
nova auctoritatem conciliat.	319.	
v. 231, xi. 236, xxxvii. xxxviii. eidem		
odium conciliante. 237, xlvi. Precepta		
necessaria vide apud Isocratem. 457.i, ii,		
iv, v, vi, vii, & deinceps.		
Principem commendare.	96	xxxiii.
47, xxxiii.		
in Principem admissa.	350	xv
a Principe ascendi qui.	423,	xxix.
xxvi.		
in Principe virtutes tres requiruntur maxi-		
mē.	473	vii
Principes amici habent.	323,	xxx.
de iegi. 145, xlvi.	duo in eodem	
imperio.	229,	iii
eleci intuvi quantum noceant.	345.	xiii
eligi qui debentur.	237,	xli, xlii
multū nocent.	52,	xxv.
riuntur.	378,	lvii.
suppositi. 186,		
xxi. 187, xxvi.	cantum designari. 321	
vii. vicini videant se se mutuū ratiō. 389,		
cxxy. et mouendi.	331,	xii
Principes Deus indicabit.	462,	xxviii.
xxix, xxx.		
Principis auctoritas populi consensu &		
viribus nisitut 268.xv.	bonorum ex-	
des.	315, iv.	ciudelitas. 214.
lxix.	elecio	234,
exitus est spectandus.	xxi,	xxii.
fulgorum illustrium note.	172,	vi.
impieccas.	169,	i.
xxix.	184,	ii.
ingressus pri-	201,	xv.
multū verbes.	203,	xv.
474		
intolerans		
vnde.	161,	xv
lusus qualis esse debet.	181,	xvi
mensa sit sobria.	478,	xlvi
obligatio multū cum subditis.	94	
xxii.	perfidia. 39,	xii.
nam anicit.	95	
superbia.	334,	xix.
profecio.	368,	iv
	190	xl
	vicino.	

INDEX.

vicinorum inter se offensiones tollendz.	
388, ex viii. vita curia plena.	323,
lxxiv. voluntas. 184, xi. vi exploratur.	473, xii
Principibus indulgendum.	338, viii
Principatus & Dominatio differenti.	477,
xxxviii, xxxix.	
Principatus nouus.	327, iv, 329 iii.
nouus ut habilitodus.	299, i, 300, v.
brevis crudelis.	356, xx
Principatus bosi instrumentum optimum.	
361, ii.	
in Principatu novo Officiarii veteres reti-	
nendi.	325, c
Nobilibus gratificandum.	c
Onus accurate dilponenda.	cii
Principes	44 xiiii
adulteri. 304, xxix. ambitiouſi 349, vi	
Boni ut à Tyrannis collantur.	307, iii
De seditione Iuspieti.	344, xiv
deprimendi.	197, xi, xii
Fidi principibus.	96 xxx
sequendofaci suis Regibus.	152, xxxi
Gratiouſi principibus qui.	93, xx
Iaſi & offensi.	185, xiii, 203, xv,
343, xlvi.	
Pauperes à Principe sublevandi.	310, xiv
Arenui, 81, xx, xxii, 83, xxiii. subuer-	
tior. 51, xix. Superbioces ad poten-	
tiores alios.	312, xxii
Iuspieti. 145, ii. ubi comitentes,	
91, iii. ubi diligentes.	95, viii
Proceres perdit.	144, xxxiv
cosigne possum ambiuo.	318, ix quid re-
ritet.	27, xvii
in Proceros liberalitas.	349, viii
inter Proceres iuvidia facilē.	383,
lxxvi.	
Proceribus iniuria facta.	79, xiv
Procerum factiones.	391, xxxvii
inter se iuvidia.	354, vi
Superbia. 233, xx. Suspiciones. 326, xxv	
Proceres arcana sunt audiendi.	376, xlii

INDEX.

- P**roditio. 37, xl.
 Proditor inuisus. 303, xxxiii
     maximus quis. 281, xxiv. Patim pu-
     ciendus. 211, xxxix, 232, xii
Prodigores... 139 v
     ne nos ipsoſ prodant, cauendum cum
     q̄ib⁹ paciſcuntur. 156, xlvi
Proelium committi quando debeat. 67,
     xxxii, 62, xxv, xxxvii, xl, 76, xviii,
     86, xvi, 149, ix, 152, xxx.
Nauale. 56, vii, 107, xxiv, 108, xxvi,
     xii, xl 56, ix
     nōda. 47,
Sepiūs eſ tentandum. 111, xlvi, 112, xlvi
Temere non fuscipiendo. 110, xxxvii.
     vbi committendum. 137, lv
     ad Praelium quid hostes iacitet. 25, vii.
     ante Praelium præmia proponenda. 69, iii.
     110, xxxvii.
Praelii dérādatio. 39, xxiii, 109, xxxi,
     de Praelio deliberaſdumq;. 88, xxviii,
     xxix.
     è Praelio receptus. 41, xxxi
     in Praelio nos confirmat. 154, vii.
     quid profit. 39, xxiv
     in Praeliis quid seruandum. 39, xxii, xxxii,
     xxxiii.
Prouincie P̄fſes. 151, xxii, 153, xxi
Prafides. 119, ix
Prouinciarūm custodia fidelis. 128,
     xvi.
Prudētia in bello. 267, vi
Pueri ut instituendi. 177, xxxiii
Puatiendi mali. 417, v, 416, ix

R.

- R**EREELLES quando puniendi. 204, xxx
     Rebellio unde. 123, xxvii
Reges electi qui primūm. 175, xxii, xxiii
     venerabiles ut fiant. 90, viii, 93, xviii

Iusos

INDEX.

- suos exploratores habeant. 92, xiv
 Regia potestas coercenda certis finibus.
     94, xxii.
 Reginz zelotypiz. 333, ix
 Reginz ambuliosz. 238, xliv. 341, i.
     ad secundas nuptrias conuolantes. 325,
     xxiv.   nouerz. 299, iv
 Reginarum & Aulicarum Seminarum au-
     toritas. 336, xxv
 Regio aliena. 193, v. communis ut tutan-
     da. 53, xviii. culta dives. 77, ix
     firmissima. 374, xxiii
     ignota. 183, viii. 291, iii. sternorum
     feraz hominum. 209, xxiii. ut defen-
     denda & munienda. 40, xxvii. 209,
     xxxii.
 Regionis aditus. 269, xxxii. 154,
     xxxvii.
     flumina non auertenda. 306, xlii
     px.
     prefectus ne sit avarus. 241, xviii
     prefectum commendat. 464, xiii. 465,
     xviii, xix.
 in Regionem irruentes ut repellendi. 220,
     viii.
 Regiones inter regna medie. 339, xiii
 Regionum aditus occupandi. 81, xii
     munimenta ne sint nota cuius. 312,
     xxii.
 Regionum & Prouinciarum longinquarum
     prefecti. 363, ix. idem rationem red-
     dant. 319, xxii
 Regionum prouinciarumque discordiz.
     336, xxii.
 Reges dat & admittit Deus. 382, lxxxiii
 Regna magna. 98, vi
 in Regnis electi quis preferendus. 95,
     xxviii.
 Religio imprimis flattuenda. 398, vii
     ab unoquoque pro animi libitu inducta,
 Reipub. perniciies. 429, vi
     mutata. 393, iii. 194, ix
 Religionis anistites. 180, ix

INDEX.

contempnus puniendus.	427, i, ii, iii, iv
persecutio.	346, xii
Religionem perturbat.	429, viii
Religiones obrepunt quando.	357, xix
Respubl. bene inorata.	358, xxxix
benevolos sibi agooscet.	373, viii
crescit. 348, xxiv. deliberant. 348, xxv. deliberet dicit. 304, v. 305, viii, viii. exerno principe regna in- felicis est.	383, lxxx
Felix quis. 375, xli. & quando. 401, ii. 403, i. felix quis publicè felix. 37, xi	
felix nos est diuina.	385, xxi
infelix.	379, x
infirma	374, ls
infirma quis.	22, xviii
late imperatura.	49, viii
oratur.	448, xlviij, xlvij, li, 449,
li, lisi. perturbata ubi.	469, xiii
pessima.	416, vi
plures partes habet.	398, iii
prudent fit.	107, xxii, 114, lxii
prudent & confans.	137, lvii
temporice dat. 165, xxix. timida. 206, xiv, xv. tutia erit & firma. 449, liv	
venalit.	316, iv
reipub. concordis quando.	223, xxv
coifilium ut reuocetur.	49, ix
decreta.	350, ix
decreta ne facilè mutentur.	480, viii
nece eadem omnia ad summum Magi- stratum referenda.	454, xv, xvi, xvii
deliberatio quando certior.	213, xliv
emendatio ut tentanda.	315, xiii
Felicitas quando. 455, xix. 456, xxv. 458, xvi, xvii. 468, xvi.	eadem eam
pedit.	49, viii
firmitas.	416, iv
forma nulla perfecta.	323, xii
forma mutata.	47, xvii
forma tres.	333, xii
paupertas à Principe sublevanda.	362,
viti, securitas.	59, v

esque

INDEX.

- eaque rebus omnibus præferenda. 367, ix.
 statu à priuatis tolerandus. 362, v.
 utilitas noua excogitat. 254, iv.
 in Rœpub. calamitate utilitas dignitati
pè præponenda. 21, xxii, 37, x.
 Rœpub. commades raro quemquam. 478,
xxix. opes nimis no-
cent. 406, ii, iii, iii, iv, 417, iii.
 præficiendus. 220, vi.
 nocet restituere hostes coniuratos. 138,
iv.
 Rœpub. capessens qualis esse debeat. 452,
iii, v, 455, vi, vii, viii, ix. & quid cura-
re debeat. 414, xii, xiii, 456, xxvii, xxviii
ne sit auarus. 456, xxvi, xxvii.
 Rœpublicam conseruant. 163, xxv, 164,
xxviii, 170, xi, 238, xlv, 451, lix, ix, lxi,
eandem quoque conseruant res dux.
470, xvii, xx.
 stabiliunt. 227, ix.
 euertunt. 164, xxix, 227, viii.
 euertunt vel seruant. 377, i.
 in Rœpub. states ciuium sive distinc^tio. 63,
v. distinc^tio sive ordinum & sta-
tum. 100, xxiv, xv.
 Republicæ bellicæ quales. 411, viii.
 magna. 53, xxx.
 Ruina Republicæ. 97, xxxiv, xxxv, 153,
xxv. unde. 31, xiv.
 que ciuissima imperii. 819, x,
120, xiv.
 Ruinam que antegrediantur. 828, x.

S.

- SACRILEGIA** punita. 276.
 xxvii.
 Sacerdotes saclerum Principis. 340, xv.
 344, xv.
 Sedicio cur. 286, x.
 deterior bello. 213, i.
 in Democratis. 258, xvi.

INDEX.

- in exercitu fit. 281, xxviii, 304, xxiii, xxiv,
 xxv, 364, xx.
 in exercitu ut tollenda. 302, xvii, 303,
 xviii, xix, xx, xxx.
 militaris. 113, lvii, lviii
 nascitur. 246, xxx, xxxiii, 253, i, 313, ii
 statim extingueda. 334, xiii
 vbi. 155, xlvi
 ut oritur. 33, xx, 344, xiv
 ut tollenda & difforanda. 33, xviii, xix,
 290, cxxxii.
 tollitur. 244, xxi, 247, xxxviii, xli,
 xlvi.
 Seditionis initis est occurrentum. 363, xii
 in Seditiis metu quid agendum. 305,
 xxxi.
 Seditionem mouet. 180, vii
 Seditiones oriuntur. 439, lv, 450, lvi, lvii,
 lviii, vbi & quando frequentes 164,
 xxxii.
 Seditionum causæ. 45, xi, 271, xxvi
 initia. 322, x
 mala. 33, xvii, 37, vi, 250, vi, 270, xxiii,
 277, xxviii.
 remedia 169, i
 Seditionum causa tabula. 274, ix
 Seditiosus quis. 313, xxvi
 puniendus. 429, viii
 Senibus leges prospiciant. 427, xv
 Servi. 420, xiv
 Socius à socio cur opprimatur. 22
 fidus quis. 146, xlvi
 Socii ab exercitu non Izendi. 67, xxxiv,
 72, xxiii.
 belli ut faciendi. 211, xviii, 233, xxxi
 boni qui. 241, xvii, 250, viii
 ut obseruandi. 30, ii
 deficientes. 115, lxvi
 puniuntur. 202, xix, qui admittendi. 376,
 xlvi, qui facile fint. 64, xiii
 qui habendi possunt. 228, xviii, xxii
 suscipi.
 vieti ut tractandi. 279, xiii, xiv, xv.

Socio.

INDEX.

- Sociorum exercitus. 79 iii
 Socius auxiliu*m* Rauum ferendu*m*. 297
 xliii. . . . .
 displiceat dux superbus. 213 iii
 fides seruatur. 219. iv. iniuria facta.
 194. iii. subuenieudum quibus praxim*e*.
 207. x. & succurrendu*m*. 81. xi
 Socios quid conciliare nobis. 34. v. 38. xiv
 quid in officio magistr*e* continuat. 28.
 xxvii.
 inter Socios eoacilium sit unum & sum-
 gium. 26. xi. 21. xii
 suspicione*s*. 44. viii
 Societas dissolu*m*ur. 229. xxx. xxxi
 ho*m*ium ut dissipanda. 212. xlvi. 214. vii
 iniuri*s*. 196. x. 198. xvi. inutilis 217. iii
 218. iv. vi incunda. 209. xlii
 Societas Duces. 210. xxvii
 Societatem conciliant. 222. xxviii
 conseruant. 222. xxvi. dissolu*m*nt. 222.
 xxiv. 140. xvi. 146. xliv.
 in Societatem allicit. 274. xii. xiii. xiv. 277. i
 in Societate potentior*s*. 247. xli
 Strategema. 167. v. iii. 235. xxxi. 248. xxviii.
 249. vii. in equitibus augendis. 273. iv.
 ut utile sit. 39. xii. xxii. 42. xx
 Strategematum error. 168. viii
 Sirenu*s* quis. 71. xv
 Sirenu*i* l*e*p*e* ex*ist**m*. 41. xxii
 sirenu*s* pr*em*ia danda. 26. xiii. 27. xviii.
 64. xvi. 66. xxiv. 4x. xiv. 72. xix.
 Sirenu*s* qui*d* corrupt*s*. 79. i
 Subditus quicun*m* metuit Princeps. 341. ii.
 370. xi.
 Subdit*s* aliorum ut abdu*m* possint.
 30. i.
 c*on*jurantes ut separentur. 365. xxii
 365. xxiii. 367. ii.
 deficiente*s*. 40. xxviii. 43. iv. 152.
 xvii. 2.
 deficiente*s* recipieodi. 42. xxii.
 46. xv.
 explorandi. 464. x. xi

INDEX.

imitantur Principem.	21, iv, 92, x
douci.	312, xxii
qui matimè.	92, ix
qui maximè rebellant.	38, xvi
rebelles vnde.	118, vi
rebellant facilè.	392, xv
rebelles ut puniendi.	32, xv
retrahendi.	73, xxvi, iii
tales quales Principes.	465, xvii
ut in officio continuandi.	42, xxxv
ut tradandi 460, xiii, 461, xx, xxii, xxiv.	
462, xxviii.	
Subditorum benevolentiam conciliat.	456,
xxviii.	
defectio.	56, viii, 18, i, 59, iii, 73, i, ii
rebellium punitio non impedienda.	20,
v, vi.	
Subditis afflictis subueniat Princeps &	
Resp.	311, xix
quid non concedendum.	37, vii
Subditos conciliat Princeps bonus.	481,
lxix.	obsequies qui ha-
beant.	52, i, ii
Superstitio nocet rebus agendis.	176, xxvi
Supplices non defereant a Regibus.	176,
xxxvii, xxxix.	
Suspecti milites.	224, xxxi
Suspicio ut tollenda.	220, viii
Suspiciones Princeps ne alat.	380, lxxix

T.

TEMPLE in Rituendo.	448, xlvi
Tempori cedendum.	187, xx
Terraneorum factio sit concessa per le-	
ges.	430, iv, v, vi
Transfuga periculosis.	154, xxxix
Transfugz.	177, ii, 170, iii
qui sollicitandi.	308, vi
Transfugis ut credendum.	192, xlvi
- 201, vii.	
Tributum sit.	189, xxxv, xxxvii, xxxviii

Tributa

INDEX.

- Tributa ut indicenda. 201, x
 Tutelarum ratio constituenda. 431, viii, viii,
     ix, x, xi.
 Tyrannus fugiens. 328, xii
     infelix semper. 469, viii, ix
     odit Reipub. Huiusq[ue]s. 479, lv
     omnis timidus. 201, ix
     optima quæque sibi rapit. 478, xlvi
     etiam omnem auditoriam. 479, lii
     quis. 150, xiii, xiv
     ut tollatur. 468, vii, 470, xviii, xix
 Tyranno bonum publicum quale. 227, x
 Tyrannorum occidere. 224, xxxv
     reprimit. 425, iv
 Tyranni etiam mortui sunt exosi. 440, xv
 Tyrannorum artus. 197, xii
     astus. 314, iii, 322, ix, xi, 327, ix, 333, viii
     exiūs sunt infelices. 377, li
     familiz non sunt diuturnæ. 384, xcii
     fratres. 385, xvii
     senectus. 344, ii
 Tyrannis formidolosæ feminæ illustres.
     314, ii.
     formidolosi poteri occisorum. 337
     suspecti qui. 329, i.
     nobiles. 346, xi, 347, ii.
 Tyrannos perjunt. 326, i, ii, iii
 Tyrannicida a quibus sibi cauere debet.
     470, xxiii.
     quals esse debeat. 470, xxv.
 Tyrannis euerter facillimè. 269, xvi
     in socios. 146, xlii
     inuiditur facile vbi. 406, i, 407, ii,
     iii, iv, v. quantum malum. 124, xxxiv
     quid. 300, viii, xi
     res effrenis. 362, viii
     vsurpatur. 173, viii, 175, xxi, 176, xxv
     ut inuidatur. 321, v
 Tyrannidis fundamentum. 397, i, ii
     ionia. 51, xviii, 316, x, 318, xix, xxi
     malum & infelicitas. 348, i.
     opus. 323, xv
 Tyrannidem cōspicunt. 191, xliv, xiv

INDEX.

inuadens.	310, XII
qui affectare soleant.	23, XXI
Tyrannica gubernatio.	238, XLVI.
ingenta qualia.	108, V, VI, VII
Tyranicus principatus bonus.	351, XXVI

V.

VITAE publicæ.	289, XXVIII
Vettigal.	102, VII. à quibus facilè
	365, XXV. 375, XXXVII. centesimæ. 102,
	VII. 306, XI. necessarium. 340, XIII, XIX
	366, XXVIII. 371, XV.
	vnde. 201, III
Vr̄tigalia immoderata.	316, XI 326, XXIX
	quibus. 337, XIIII
Reipublicæ describantur.	301, XIII
Veneficia puniantur.	433, XXI
Veneno non tollendus hostis.	386, CVIII
Vicini coniugij sunt nobis admendati.	381,
Ixxviii.	
preferendi qui.	203, XXVI
irrumperet.	372, XXVI
iuandi.	261, X
non diu bello exercendi.	258, XXV
sele aduersus nos communiones.	232,
VII.	
Victorum bella.	143, XXVIII.
potentia.	104, V. 116, LXI. 120, XII
potentiorum fœdus.	143, XXXI.
Vicini, belligerantibus quid agendum.	
334, XII.	
coniuratibus in nos occurrendum.	293,
XVIII.	
inferior.	142, XXVI
Vicinos conciliat calamitas.	391, CXIX
quid coniungar.	30, 21, VI
contra Vicinos viruti simus.	312, XXIV
inter Vicinos bella facilè, & cur.	158, LV.
370, XIV.	
Victor deliniendus.	183, III.
quis censendus.	293, XIX
	Vicio.

INDEX.

Victoris clementia.	133, XXIV, VII
crudelitas,	194, XIV
Victorem emollit.	183, V
inuadit quando iurum.	260, III
Victoria amittitur.	115, LXV, 282, XXXI, 305,
XXXIV, 354, V.	
crudelis.	47, XIX
donum Dei.	346, IX
lucrum maximum.	77, V
negligentiores ne nos faciat.	385, XCIX
optima.	150, XV, paratur 105, VIII, XL, 258
XXVI, 274, XI.	Vnde, 122, XXI, 368, III
ut pareatur.	78, X
Victoria pars quid agendum.	223, XX, 224,
XXVII, videtur inmoderata.	334, VI
vt quid.	62, XV
ex Victoria negligentia.	259, XXXI
pro Victoria vix concepta.	232, XIV
Victorie felicitas.	342, XXV
fons iusta causa,	390, CXXIX, CXXX
fructus, 200, VI.	prognosticon, 75, XI.
85, XII.	
nomine gratia Dgo agendum.	150, XVI
Victorie predest.	291, V, 292, XI
Victoriam corruptit.	62, XVI
iuvat.	178, XI, 211, XI, 214, V, VI, 222,
XVII.	
post Victoriam ingratitude feret.	470, XXI
Victoriarum causae.	198, XX, & 199, XXI,
XXII.	
Victorias temperat Deus.	297, XLV
Victus hostis.	506, XXVII
populus ut temendus.	129, XVII
iunius se se recipit noctu.	286, XVI
vnum ignominiz pisterat.	287, X
Victi supplicatio.	33
Victi grauiter exsi.	247, XVII
humaniter sungs tractandi.	173, X
premendi.	251, XVIII
qui maximè	57, XI
ut progrederetur.	58, XIII
ut in officio eodii.	119, XI
ut quietescant.	233, XVIII

INDEX

- ut tractandi. 104, iii, 106, xvii
 Victorum aspergus. 174, xviii
 Vicit adimendis. 278, ii, viii
     quid adimendum. 89, iii, 90, x
 Viros conciliat nobis. 314, xxxiii
 Viocitur facile. 287, xxiii, xxv
     hostis 229, xxxix, xl, xli, 293, xvii, 294,
     xxi, xxii.
 Vini vlos. 413, v
 Vis omnis prohibenda. 429, x
 Vrbs seu Ciuitas quid. 439, xi
 Vrbs capienda qux. 148, v, 153, xxxiii,
     xxxiv, 262, vii
     capiunt per caliginem. 296, xxxiv, xxxv.
     297, xlii.
 capita. 149, xi, 170 v, vii
     expugnatur quando. 293, xvi
     magna. 438, vii
     munienda. 437, iv
     munienda ut capi possit. 270, xxiv
     non praeferenda tuis suis regioni. 343, x
     obletis. 265, i, ii, 266, iv, 167, i
     obliuenda. 209, ii, iii
     populosa. 418, ix, x
     reafificatur facile. 266, iv
     recepia. 254, xli
     ut à rapina seruetur. 300, xvii
 Vrbs poitz et custodiendz. 286, xix
     murus. 415, i, 437, i, ii, iii
 Vrbis obfessz succurrentum. 376, xlii
 Vrbe capta quid agendum. 259, xxxv.
     285, x
 Vrbes cur condit. 175, xxiv, 398, iii
     de novo occupatz. 24, ii
     particulaz & mercaturis additaz. 164,
     muniuz ut obfidean-
     tuz. 324, xxii
     prediariz ne intercipiantur. 261, vii
     qua oppugnanda. 137, iii
     ut intercipiantur. 236, xlvi, xlii
 Vrbium edificatio p. 238
     condendarum null. 161, xii
     -439, xi
     -dire-

INDEX.

- direptis impeditur. 175, XII
espugnatio tuatur. 178, XXVIII
portis et aperienda. 37, XI
sumptus iustiles et applicandi. 383
lxixviii.
Vfuratio. 455, XV
Vfurix. 243, XII. 268, XIV. 427, V
Vulgus mobile semper. 38, XX

FINIS,

